

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

5. (115.) évfolyam, 5. szám
Megjelent: 2010. október

Felelős kiadó:
dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Szerkesztőség:
Magyar Szabadalmi Hivatal
1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu
www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1680 Ft
Egy évre: 10 080 Ft

MSZH – Nyomda – 2010.002/5

Felelős vezető:
Dürr János

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,
dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János*

5. (115.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

5. (115.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2010. október

Dr. Palágyi Tivadar
**A 2010. évi szabadalmi reformtervezet
az Amerikai Egyesült Államokban**

Szalai Péter
A védjegy megkülönböztetőképességének elvesztése

Kovács Gabriella
Folytatódik a küzdelem az illegális letöltések ellen

Adolf Dietz
**A szerzői jog szabályozása az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részében –
egy fontos, ugyanakkor részben problematikus törvényi szabályozás**

Dr. Osman Péter
Az ipari formatervezés gazdasági szerepéről

Dr. Vida Sándor
Reklámmondat védjegykénti lajstromozása – az Európai Bíróság ítélete

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TARTALOM

<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	A 2010. évi szabadalmi reformtervezet az Amerikai Egyesült Államokban	5
<i>Szalai Péter</i>	A védjegy megkülönböztetőképességének elvesztése	8
<i>Kovács Gabriella</i>	Folytatódik a küzdelem az illegális letöltések ellen	34
<i>Adolf Dietz</i>	A szerzői jog szabályozása az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részében – egy fontos, ugyanakkor részben problematikus törvényi szabályozás	52
<i>Dr. Osman Péter</i>	Az ipari formatervezés gazdasági szerepéről	68
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Reklámmondat védjegykénti lajstromozása – az Európai Bíróság ítélete	92
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	104
Válogatás az Iparjogvédelmi Szakértői Testület szakvéleményeiből		131
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		158
Könyv- és folyóiratszemle		179
Summaries		192

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	The Patent reform bill of 2010 in the U.S.A.	5
<i>Péter Szalai</i>	Genericization of trademarks	8
<i>Gabriella Kovács</i>	The struggle continues against illegal downloads	34
<i>Adolf Dietz</i>	Regulation of copyright law in the new Part IV of the Russian Civil Code – an important, but partly problematic piece of legislation	52
<i>Dr Péter Osman</i>	On the economic role of industrial design	68
<i>Dr Sándor Vida</i>	Registration of a slogan – ECJ's judgement	92
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	104
Selection from the expert opinions of the Body of Experts on Industrial Property		131
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		158
Review of books and periodicals		179
Summaries		192

A 2010. ÉVI SZABADALMI REFORMTERVEZET AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2010. februári számában közzeltünk egy cikket „A szabadalmi reformmozgalom és a bírói gyakorlat változása az Amerikai Egyesült Államokban az utóbbi két évtizedben” címmel. Ebben a szabadalmi reformmozgalmat ismertettük az elmúlt év végéig. Az alábbiakban a 2010. évi szabadalmi reform törvénytervezetéről (Patent Reform Bill 2010) számolunk be, amelyet a továbbiakban „törvénytervezetként” fogunk említeni.

A 2010. áprilisi törvénytervezet javított változata a republikánus és a demokrata szenátorok által javasolt, 2009. évi törvénytervezetnek. Minthogy az Egyesült Államok szabadalmi törvényét több mint 50 éve nem reformálták meg jelentősen, szakmai körökben nagyfokú az egyetértés abban, hogy korszerűsítésre van szükség.

A törvénytervezet ebből a célból fontos változásokat javasol, amelyek közül néhány viszonylag vitathatatlan. A törvénytervezet átalakítja a jelenlegi feltalálói rendszert bejelentői rendszerre, és ezáltal az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi törvényét összhangba hozza a világ többi országának szabadalmi törvényével. Ennek számos előnye lenne, amelyek közül az a legjelentősebb, hogy azok a cégek, amelyek világszerte szabadalmi oltalmat kívánnak szerezni, más országokban már eddig is arra voltak kötelezve, hogy bejelentői alapon dolgozzanak; ezentúl majd azonos alapon közelíthetnek a szabadalmazáshoz. Egyébként az egyesült államokbeli szabadalmaknak mintegy a fele amúgy is külföldi elsőbbségű. Emellett sokkal könnyebb azt bizonyítani, hogy valaki először nyújtott be szabadalmi bejelentést egy műszaki megoldásra, mint azt, hogy a megoldást először találta fel. A valóságban az új rendelkezés csak kevés esetben jelentene különbséget, de a szabadalmi rendszer használói számára lényeges biztonságot nyújtana.

A törvénytervezettel kapcsolatban több vitára ad okot az, hogy változásokat javasol a szabadalmi perekben a károk kiszámításánál. Ilyen téren a törvénytervezet azt kívánja biztosítani, hogy különösen az esküdtszékek csak olyan károkról döntsenek, amelyek szorosan az ügghöz kapcsolódó tényeken alapulnak, ami annyit jelent, hogy rendkívüli és méltánytalan károk megítélése az új törvény hatálya alatt nem fordulhat elő.

Pereskedési szempontból jelentősek azok a javasolt változtatások, amelyek azt határozzák meg, hogy a bíróságok hogyan bírálják el a „szándékos bitorlást” és a „méltánytalan magatartást”.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

Ha a bíróság szándékos bitorlással találkozok, megháromszorozhatja a megítélt kártérítést. Az új törvény azonban megemeli azt a küszöböt, amely felett bizonyítani lehet, hogy valaki szándékosan bitorolt egy szabadalmat. Ez annyit jelent, hogy aki szándékos bitorlást állít, bizonyítania kell, hogy tényleges meg gondolatlan ság mutatkozott a bitorló magatartásában. Csupán a szabadsalom ismerete nem lesz elegendő a szándékosság megállapításához, sem pedig az, hogy a vélt bitorló nem fordult szabadalmi ügyvivőhöz.

Ami a tisztességtelen magatartást illeti, a törvénytervezet lehetővé teszi, hogy egy szabadalomtulajdonos a pereskedés megkezdése előtt kiegészítő vizsgálatot kérjen, aminek alapján a hivatal vizsgálat tárgyává tesz bármilyen további információt, amely lényeges a szabadsalom szempontjából. Ha a hivatal módosított bizonylatot ad ki, akkor a szabadalmat nem lehet nem érvényesíthetőnek tekinteni olyan további információ miatt, amely hiányzik az eredeti bejelentésből. A törvénytervezet azonban nem szünteti meg azt a lehetőséget, hogy a bűnös vagy a megtévesztő magatartást büntetni lehessen, és a pereskedés megkezdése után nem lesz lehetőség kiegészítő vizsgálatra.

A peres eljárás további egyszerűsítését jelenti, hogy a törvényből törölni kívánják a „legjobb kiviteli alak vagy megvalósítási mód” megadásának követelményét. Ez jelenleg felesleges terhet ró a bejelentőkre, és megnehezíti a bíróság előtt a szabadsalom megvédését.

A törvénytervezet lehetőségeket ad a hivatal anyagi helyzetének javítására. Ilyen szempontból a legfontosabb az a javaslat, hogy a hivatal díjmegállapító hatóság legyen. Az a tény azonban, hogy a hivatal emelheti a díjakat, nem jelenti egyúttal azt is, hogy több pénzhez juthat, mert a képviselőház Ráfordítási (rossz nyelvek szerint elvonó) Bizottsága (Appropriations Committee) a hivataltól más területekre irányíthat díjakat.

A törvénytervezet javítani kívánja a szabadalmak minőségét azzal, hogy egy új „engedélyezés utáni felülvizsgálatot” (*post-grant review*) és egy új „*inter partes* felülvizsgálatot” tesz lehetővé a Szabadalmi Peres és Fellebbezési Tanács (Patent Trial and Appeal Board) előtt. (Ez a tanács a fellebbezéseket és az interferenciaügyeket intéző Board of Patent Appeals and Interferences helyébe lépne.) Ezek az eljárások a jelenlegi „*inter partes* újbóli vizsgálatot” a rendes elővizsgálóktól ehhez a tanácshoz helyeznék át. Az érvénytelenséggel kapcsolatos bármilyen kérdést engedélyezés utáni felülvizsgálattal lehetne intézni, míg az *inter partes* felülvizsgálat az újdonság és a kézenfekvőség felülvizsgálatára korlátozódna korábbi szabadalmak és nyomtatott publikációk alapján. Mindkét út alaposabbá tenné az eljárást, és elméletben javítaná a szabadalmak minőségét.

Eltérő lenne azonban a lehetőség ezeknek az új eljárásoknak a megindításához a jelenlegi „szabadalmazhatósággal kapcsolatos lényeges új dolog” küszöb fölött ahhoz, hogy újbóli vizsgálatot indítsanak el. Az ilyen felülvizsgálatok kérelmezésének időtartama korlátozott lesz, ellentétben a mostani *inter partes* újbóli vizsgálattal. Csupán azokat az eseteket lehet majd felülvizsgálni, amelyeknél első pillantásra (*prima facie*) kitűnik, hogy van némi valószínűsége annak, hogy legalább egy igénypontot semmisnek fognak nyilvánítani. Ilyen felülvizsgálatot csupán a szabadsalom engedélyezését vagy újbóli engedélyezését követő kilenc

hónapon belül lehet majd kérelmezni, illetve *inter partes* felülvizsgálatot az engedélyezés utáni felülvizsgálat befejezését követő kilenc hónapon belül lehet kezdeményezni.

Ezek az eljárások rendes körülmények között 12 hónapot vettek igénybe, azonban annak következtében, hogy jelenleg 12 000-nél több elbírátlan rendes fellebbezés van a tanács előtt, azokhoz nem fognak egy éven belül nyúlni, és a hivatal számára meg fogják engedni, hogy az *inter partes* felülvizsgálatok számát korlátozza a következő négy évben.

Minden pozitív jel ellenére sem lehetünk biztosak abban, hogy a szabadalmi törvény reformja a közeljövőben bekövetkezik, bár a kilátások jobbnak tűnnek, mint bármikor korábban.

A törvénytervezet sikerét valószínűsítik azok a reakciók, amelyeket a politikusok és a szabadalmakat használók körében lehet tapasztalni. Az IBM, a legnagyobb amerikai bejelentő támogatja a reformot. „Leahy szenátor vezetésével olyan kompromisszumos törvénytervezetet készítettek elő, amely a szellemi tulajdon közösségének valamennyi tagja számára előnyös, és a szabadalmak reformja terén valódi előrehaladást képvisel” – mondta Robert Weber, az IBM első alelnöke, és így folytatta: „A szabadalmi rendszer korszerűsítése, amit ez a törvénytervezet körvonalaz, védeni fogja a feltalálókat, és előmozdítja az innovációt”.

A törvénytervezet sikerét segíti, hogy széles körű politikai támogatást élvez mindkét párt részéről, ideértve a Szenátus Igazságügyi Bizottságának vezetőit, a demokrata Patrick Leahy és a republikánus Orrin Hatch szenátort, akik közösen terjesztették elő a törvénytervezet 2009. évi változatát.

A VÉDJEgy MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉGÉNEK ELVESZTÉSE*

I. BEVEZETŐ

A védjegy általánosan bevett felfogásunk szerint a vállalat- és árujelzők csoportjába tartozik, gyakorlati jelentőségét tekintve azok legfontosabb fajtája. A védjegy a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban Vt.) 1. § (1) bekezdése szerint olyan, grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. Egyfajta megjelölésről van szó tehát, amely sok esetben az általános nevektől több tekintetben különböző elnevezés: egyfelől a védjegynek mint megjelölésnek a hatósági regisztrációhoz szigorúbb feltételeknek kell megfelelnie, mint egy természetes vagy jogi személy nevének, másfelől a védjegy alapjául szolgáló megjelölés nem csak verbális jellegű lehet.

A szigorúbb feltételek közül a fontosabb a már említett grafikai ábrázolhatóság; ehhez kapcsolódik további feltételként az, hogy a védjegy alapjául szolgáló megjelölésnek megkülönböztető erővel kell bírnia a védjegybejelentésben megjelölt árujegyzekekbe tartozó áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában.

Ez a megkülönböztető- és egyben azonosítóképesség sok esetben egyértelműen megvan a lajstromozásra bejelentett megjelölésekben, más esetekben viszont nyilvánvalóan hiányzik. Az ilyen esetekben az elbírálásra jogosult hatóság – Magyarországon a Magyar Szabadalmi Hivatal (a továbbiakban MSZH) – döntése viszonylag egyszerű. Vannak azonban olyan esetek is, amikor a bejelentett megjelölés megítélése kérdéses, mert alapvetően hiányzik a megjelölés megkülönböztetőképesége, azonban a bejelentés időpontjáig, esetleg az elbírálás időpontjáig a bejelentő már elég hosszú ideje használta tevékenysége során ahhoz, hogy a fogyasztók a megjelölést összekapcsolhassák az adott bejelentő termékével vagy szolgáltatásával. Mi több, létezik az előbbieken leírt jelenség logikai fordítottja is: egy már lajstromozott védjegy idővel elveszítheti megkülönböztetőképességét, mert olyan módon kezdik el használni – elsősorban a verbális kommunikációban –, hogy jelentéstartalmában már nem korlátozódik a védjegyjogosult árujára vagy szolgáltatására.

E dolgozat az utóbbi jelenség részletes bemutatását kíséri meg gyakorlati példákkal illusztrálva.

* A Magyar Szabadalmi Hivatal felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyamán folytatott tanulmányok keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata.

II. A VÉDJEGY MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉGE MINT AZ OLTALOMKÉPESSÉG FELTÉTELE

1. Azt, hogy egy megjelölés mikor rendelkezik megkülönböztetőképeséssel, általános jelleggel pontosan nem lehet meghatározni. Ez a képesség térbeli, időbeli, nyelvi és számos egyéb tényezőtől függhet, és nyilvánvalóan mást jelent egy összetett ábra, mint egy dallam vagy akár egy kizárólag számkarakterekből álló megjelölés esetében.

A Vt. is csak arra vállalkozik, hogy példálózó jelleggel meghatározza azt, hogy mikor hiányzik a megkülönböztetőképeség. Így a megjelölés különösen nem alkalmas a megkülönböztetésre, ha kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak, vagy pedig amelyeket az általános nyelvhasználatban, illetve az üzleti kapcsolatokban állandóan és szokásosan alkalmaznak.¹

A közösségi védjegyrendelet² 4. cikke szintén a grafikai ábrázolhatóságot és a megkülönböztetőképeséget határozza meg a védjegyoltalom kritériumaként. A megkülönböztetőképeség hiányát a 7. cikkben a Vt.-vel azonos módon jellemzi.

Az tehát, hogy egy konkrét megjelölés rendelkezik-e vagy sem megkülönböztetőképeséssel, mindig csak konkrét eset vizsgálata során dönthető el. Ezt a vizsgálatot az MSZH a Vt. alapján folytatja le, a vizsgálat eredményeképpen pedig vagy lajstromozza a védjegyet, vagy pedig elutasítja a bejelentést.³

2. A megkülönböztetőképeség hiányának több különböző joghatása van attól függően, hogy az a bejelentésben feltüntetett megjelölés vagy a már lajstromozott védjegy kapcsán merül fel.

2.1. Amennyiben a védjegybejelentésben szereplő megjelölés nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel, az MSZH elutasítja a bejelentést, hiszen ebben az esetben hiányzik a lajstromozhatóság egyik feltétele.⁴

2.2. Amennyiben viszont lajstromozott védjegyvel összefüggésben merül fel, hogy az a lajstromozást követően elvesztette megkülönböztetőképeségét, akkor ez a védjegyoltalom megszűnésének egyik esetét jelenti.⁵ A védjegyoltalom a megjelölés megkülönböztetőképeségének elvesztése miatt teljes körűen vagy az árujegyzékben meghatározott egyes áruk, il-

¹ Vt. 2. § (2) bekezdés a) pont.

² A Tanács 207/2009/EK rendelete a közösségi védjegyről.

³ A megkülönböztetőképeség hiánya úgynevezett abszolút kizáró ok, amelynek fennállását az MSZH hivatalból vizsgálja.

⁴ A Vt. 64. § (1) bekezdése körében.

⁵ Vt. 30. § e) pont és 35. § (1) bekezdés a) pont.

letve szolgáltatások tekintetében részlegesen szűnik meg, attól függően, hogy a megszűnési ok az árujegyzék egészét vagy csak az áruk, illetve szolgáltatások egy részét érinti.⁶

Az említett megszűnés megállapításához kérelemre induló eljárás lefolytatása szükséges. A védjegyoltalom megszűnésének megállapítását a védjegy megkülönböztetőképeségének elvesztése miatt a védjegy jogosulttal szemben bárki kérheti.⁷ A védjegyoltalomnak a megkülönböztetőképeség elvesztése miatti teljes körű vagy részleges megszűnését be kell jegyezni a védjegylajstromba, és arról hatósági tájékoztatást kell közölni az MSZH hivatalos lapjában.⁸

Az itt ismertetett eljárás ritka gyakorlati előfordulásának okával az alábbi III. fejezet 1.2. pontjában foglalkozunk részletesen.

2.3. Elvileg az is lehetséges, hogy a lajstromozott védjegy már a bejelentése napján sem rendelkezett megkülönböztetőképeséggel, ennek ellenére sor került a lajstromozására. Ilyen esetben a védjegy törlésére van lehetőség,⁹ amely esetben a védjegyoltalom nem a jövőre nézve, hanem keletkezésének időpontjára visszaható hatállyal szűnik meg. A kérelemre induló törlési eljárás az MSZH előtt hasonló szabályok szerint folyik, mint a megszűnés megállapítására irányuló eljárás.

A fent említett 2.1–2.3. esetben az MSZH határozatával szemben megváltoztatási kérelemnek van helye, amelyet a Fővárosi Bíróság bírál el. A Fővárosi Bíróság végzésével szemben a Fővárosi Ítéltáblához lehet fellebbezni. Végső esetben tehát a bíróság dönthet a megkülönböztetőképeség meglétéről.

A folytatásban részletesen, példákkal illusztráltan mutatjuk be a védjegy megkülönböztetőképesége elvesztésének jelenségét.

III. A VÉDJEGY MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESÉGÉNEK ELVESZTÉSE

1. A jelenség meghatározása

A védjegy megkülönböztetőképeségének elvesztéséről akkor beszélünk, amikor a védjegy-bejelentés napján a bejelentett megjelölés rendelkezik megkülönböztetőképeséggel, és ennek megfelelően meg is kapja a védjegyoltalmat, ez a megkülönböztetőképeség azonban utóbb elvész, vagyis a Vt. 2. § (2) bekezdésének *a*) pontjában jellemzett helyzet áll be.¹⁰ Ez az úgynevezett fajtanévvé válás, amelynek során a szóvédjegyet vagy az ábrás védjegy szóelemét már az általános nyelvhasználatban, illetve az üzleti kapcsolatokban is állandóan és szokásosan alkalmazzák az adott áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában.

⁶ Vt. 35. § (2) bekezdés.

⁷ Vt. 75. § (1) bekezdés.

⁸ Vt. 76. § (5) bekezdés.

⁹ Vt. 33. § (1) bekezdés *a*) pont.

¹⁰ Lásd a II. 1. pontban.

1.1. A vizsgálat szempontjai

A megkülönböztetőképesség elvesztése jellemzően a szóvédjegyeket, esetleg a szóbeli elemet tartalmazó olyan ábrás védjegyeket érinti, amelyek grafikai elemei nem tartják meg a megjelölés megkülönböztetőképességét (az utóbbiak esetében a fajtanévvé válás az ábrás védjegy szövelemét érinti).

Ez a jelenség szigorúan jogi szempontból jellemzően territoriális, tehát nem általában, hanem egy adott ország vonatkozásában, a közösségi védjegy esetében az Európai Unió területe vonatkozásában vizsgálható, hiszen maga a védjegytalalom is territoriális: a fajtanévvé válást arra a területre vetítve kell vizsgálni, amely területre a védjegytalalom kiterjed.

Nem szigorúan jogi szemlélettel, nyelvészeti szempontból a fajtanévvé válás vizsgálható egy adott nyelvet beszélő közösség vonatkozásában, amennyiben az általa lakott területen fennáll a védjegytalalom egy adott megjelölés tekintetében.¹¹

A fajtanévvé válás bármilyen típusú védjegyet érinthet, így áruvédjegyet és szolgáltatási védjegyet, illetve ismeretes magyar származású és külföldi eredetű (de Magyarországon is lajstromozott) védjegy fajtanévvé válása.

Számos olyan védjegy fajtanévvé vált, amely szinte az egész világon ismert. Ezek közül létezik olyan, amely deklaráltan elvesztette megkülönböztetőképességét, jogosultja pedig – ennek következményeként – a védjegytalomat. Mások *de iure* továbbra is lajstromozott védjegyek, noha fajtanévvé válásuk nem kétséges, talán még a védjegyjogosult számára sem.

1.2. A fajtanévvé vált védjegyek fennmaradása

Fontos kitérni arra, hogy miért marad fenn a védjegytalalom olyan esetekben, amikor a fajtanévvé válás felmerül, sőt, esetleg nem is kérdéses, vagy talán csak a védjegyjogosult vitatja azt.

Magyarázatul szolgálhat, hogy bár a megszűnés megállapítására irányuló eljárás úgynevezett *actio popularis*, tehát – a védjegyjogosult kivételével – bárki által, jogi érdek valószínűsítése nélkül megindítható eljárás, a megindításához jellemzően senkinek nem fűződik nyomós érdeke. A védjegyjogosult eleve ki van zárva az eljárás megindítására jogosultak köréből; neki a lemondás jogintézményéhez kell folyamodnia, ha a jövőre nézve meg kívánja szüntetni a védjegytalomat, esetleg kivárja azt az időt, amikor a megújítás elmulasztása miatt szűnik meg az oltalom. A védjegyjogosult versenytársának nem áll érdekében, hogy a saját termékével összefüggésben a fajtanévvé vált megjelölést használja a védjegytalalom esetleges megszűnését követően. Aki pedig nem minősül versenytársnak a fajtanévvé vált

¹¹ Így például az USA és Kanada területén számos olyan megjelölés ismert (így az alább ismertetett ASPIRIN is), amely az egyik államban fajtanévvé vált, és elveszítette a védjegytalomat, míg a másik államban fennáll az oltalom.

védjegyet hordozó termék vagy szolgáltatás piacán, az pusztán kedvtelésből nem vállalkozik a megszűnés megállapítására irányuló eljárás megindítására, és ezzel az igazgatási szolgáltatási díj megfizetésére sem – hiszen az eljárás megindításának ilyen vonzata is van.

Elképzelhető olyan helyzet, amikor a védjegyjogosult bitorlási pert indít védjegye olyan, jogosulatlanul vélt használata miatt, amely a védjegyben szereplő megjelölést fajtanévként tünteti fel. Ekkor a bitorlási per alperese azzal védekezhet, hogy a perben releváns védjegyet támadva megkísérli elérni a védjegyoltalom megszüntetését annak érdekében, hogy a perben ne legyen érvényes jogcíme a kereseti kérelemnek. (Az MSZH előtti eljárás lefolytatásának idejére a bitorlási per tárgyalása felfüggeszthető.) Ez azonban az MSZH előtti törlési eljárással, nem pedig a megszűnés megállapítására irányuló eljárással érhető el, hiszen az utóbbi esetében – ha eredményes – csak a jövőre nézve szűnik meg a védjegyoltalom, a bitorlási perben sérelmezett – a védjegyoltalom megszűnését megelőző – cselekmény visszamenőlegesen nem legalizálható. Amennyiben viszont a törlési eljárás eredményes, úgy az annak kimondását jelenti, hogy a védjegyben szereplő megjelölés nem elveszítette megkülönböztetőképességét, hanem ilyen képességgel a bejelentés napján sem rendelkezett.

1.3. A fajtanévvé válás mint nyelvi jelenség

A vonatkozó nyelvészeti szakirodalom álláspontja szerint a szellemi alkotások, így a védjegyek és egyéb márkanevek elnevezései a tulajdonnevek körébe sorolhatók, azok egyik fajtájának tekinthetők, amennyiben elismerjük, hogy márkánév denotátuma (a jel tárgya; az, amire a jel vonatkozik) nem egy konkrét, egyedi termék, hanem a gyártmány vagy az általa viselt megjelölés mint egyedi szellemi alkotás.¹² Az árunevek (de ugyanúgy a szerzői művek címe) tulajdonnév volta mellett szól az is, hogy azok jogi védelemben részesülnek.¹³

Az árúnév (márkanév, védjegy) mellett gyakran ott áll az árufajta, tehát a fajtafogalmat jelölő köznév mint determinatívum (például SALAMANDER cipő). Ez a használat általában minden tulajdonnévfajtnál lehetséges, azonban az árunevek esetében nagyobb a fontossága, mégpedig nem annyira az információtartalom csekély volta miatt, hanem azért, mert beláthatatlanul sok árucikknek van megkülönböztető neve, maguknak a fajtafogalmaknak a száma is óriási, és ezek megnevezése nélkül aligha tudnánk azonosítani az egyes termékeket. Ismert és elterjedt árucikkek neve mellett azonban a fajtafogalom megnevezése előbb-utóbb feleslegessé válik (ebben sok esetben komoly szerepet játszanak a reklámok és azok nyelvezete): ha már tudjuk, hogy az ASPIRIN egy fájdalomcsillapító, a tulajdonnév eggyé válhat a jelölt árufajta fogalmával. Ilyenkor kezdjük közzszóként is használni a tulajdonnevet (például „beveszek egy Aspirint”), ez pedig az első lépés a köznevesülés felé.¹⁴ Vannak

¹² J. Soltész Katalin: A tulajdonnév jelentése és funkciója. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, p. 103.

¹³ J. Soltész: i. m. (12), p. 99.

¹⁴ J. Soltész: i. m. (12), p. 104.

természetesen olyan terméktípusok, amelyekkel kapcsolatosan ez a fajta szóhasználat jellemzőbb, mint másoknál.

A fajtanévvé válást a nyelvészet a köznevesülés fogalmával írja le.¹⁵ „Megvalósulásának okaként több okot is meg lehet jelölni. Az egyik társadalmi, amennyiben egy névviselő (személy, hely vagy más objektum) a többi hasonlónál ismertebbé válik, nevét egyre többen használják, s lassan, fokozatosan fogalommá válik. A másik ok pszichológiai, lélektani. A tulajdonnevet viselő jelentősége oldaláról megközelítve a szimbólummá válásnak lehetünk tanúi. Talán egyfajta metonímiáról is beszélhetünk ebben az esetben, hiszen a tulajdonnevet átvisszük valamely tárgy vagy fogalom megnevezésére. A köznevesülés nyelvi vonatkozása annyi, hogy a tulajdonnév átkerül az identifikáció szintjéről a kommunikáció szintjére: a denotátum helyett jelentést kap a hang- vagy betűsor. Valamennyi köznévvé vált tulajdonnevet használjuk eredeti és megváltozott funkciójában is, ez a használat helyzetétől függ.”¹⁶ A leggyakoribb tulajdonnév, amelyből gyorsan közszó lesz, éppen a márkanév. A szakirodalom példaként említi a WALKMAN („vókmen”) ¹⁷ esetét.

Annak, hogy a köznevesülés mikor következik be, a kritériumai nincsenek pontosan tisztázva. Bizonyos szűkebb fogalmi csoportokba tartozó nevek hajlamosabbak a köznevesülésre, például az anyagnevek (teflon, nejlon) vagy a gyógyszerek elnevezése (aszpirin, veronál, heroin). A köznevesülés odáig is előrehaladhat, hogy az árunév kiterjed a fajfogalomra. Ez többnyire új találmányok nevével esik meg, amelyeknek közszói megnevezése eredetileg nincs is; erre példa a magnetofon vagy a termosz. Amikor aztán más gyártó is elkezd előállítani ugyanazt a terméket, a köznévvé vált árunév mellé újabb tulajdonnévi használatú márkanév kerül¹⁸ (például Grundig magnetofon).

A tulajdonnevek köznevesülésének egyik legszembevetőbb indikátora az, amikor a tulajdonnevet – például egy védjegyotalom alatt álló szót – nagy kezdőbetű helyett kis kezdőbetűvel, illetve ha a külföldi eredetű elnevezést a magyar nyelv helyesírási szabályainak megfelelő, fonetikus írásmóddal írják (például ASPIRIN helyett aszpirin vagy NYLON helyett nejlon).

Ugyancsak a köznevesülésre utaló jel, ha az adott nyelv mértékadó lexikonjai, szótárai fajtanévként határozzák meg a védjegyben szereplő megjelölést, esetleg már a fent említett, adoptált írásmóddal.

Az alábbiakban konkrét védjegyekkel összefüggésben tekintjük át a megkülönböztetőképesség elvesztésének (a fajtanévvé válásnak) egyes kérdéseit.

¹⁵ Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, p. 71.

¹⁶ Hajdú: i. m. (15), p. 72.

¹⁷ Hajdú: i. m. (15), p. 77.

¹⁸ J. Soltész: i. m. (12), p. 104.

2. Magyar eredetű védjegyek

2.1. Áruvédjegy

2.1.1. MIRELITE

Talán a legismertebb magyar vonatkozású ilyen jelenség a mirelit árukkal kapcsolatos. Ez a szó – a pontosság kedvéért MIRELITE – olyannyira általánosan használatos a magyar nyelvben a gyorsfagyasztott élelmiszerek vonatkozásában, hogy a beszélők többsége talán nincs is azzal tisztában, hogy voltaképpen egy márkanévet használ egy adott árucsoport általános megjelöléseként – annak ellenére, hogy a megjelölés a mai napig lajstromozott védjegy.¹⁹

A szó a MIRELITE Csepel Hűtő Mezőgazdasági és Ipari Rt. és az *elite* szó összevonásából született. A – mai nevén – MIRELITE Csepel Hűtőipari Kft. története 1942-ben kezdődött, a vállalat 1945-ben – Magyarországon elsőként – gyorsfagyasztott termékek gyártásába kezdett.²⁰ A márkanév elterjedését nyilvánvalóan elősegítette a cég monopolisztikus helyzete a piacon, amely azzal a hatással járt, hogy a fogyasztók csaknem minden mélyhűtött élelmiszer csomagolásán a *mirelite* védjegyet láthatták (1. ábra).

1. ábra: MIRELITE ábrás védjegy

2. ábra: A „mirelit” szó jelentése napjainkban

¹⁹ Színes ábrás védjegy, lajstromszáma 187686.

²⁰ Lásd: <http://www.mirelite.hu/cgi-bin/magunkrol.php> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

²¹ Lásd: http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&place=hirkereso_cimoldal%20&nID=413633 (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

Jelenleg (2010. július 9.) a MIRELITE MIRSA Zártkörűen Működő Részvénytársaság a jogosultja a MIRELITE elnevezést tartalmazó védjegynek, azonban a korábbiakban más jogosultaknak is megadta az oltalmat a Magyar Szabadalmi Hivatal olyan védjegyekre, amelyek tartalmazták a „mirelite” szót. A védjegy továbbélése a közelmúltig kérdéses volt, hiszen a korábbi védjegyjogosult MIRELITE Csepel Hűtőipari Kft. felszámolás alá került,²¹ azonban ennek során a védjegy értékesítésére került sor. A mirelit szó jelenlegi jellemző használatának illusztrálásához lásd a 2. ábrát.

2.1.2. TÚRÓ RUDI

„A (Pöttyös) TÚRÓ RUDI története²² 1954-ig nyúlik vissza, amikor a Magyar Tejipari Kutató Intézetből (MTKI) három magyar tejipari szakember kéthetes tanulmányútra utazott a Szovjetunióba a szocialista tejipar tanulmányozására. Ők láttak ott először olyan terméket, amely a mai TÚRÓ RUDI ősenek tekinthető. A túró, vaj és zsír keverékéből készült, cukrozott és csokoládéval bevont, lágy állagú és kerek formájú terméket, nem lévén információjuk annak nevééről, túróminyonnak keresztelték el. Valószínűleg ez adta az ötletet egy, a speciálisan a hazai íz és ízlésvilágnak megfelelő termék kifejlesztésére.

A tanulmányútról itthon jelentés készült, amely a Tejipari Értesítő hasábjain jelent meg. Ebben többek között a túróminyon is említésre került. Mivel az MTKI-nak a '60-as években nem volt központi telepe, és egyes részlegei Budapesten az Erzsébetvárosi Tejüzemben – a Rottenbiller utca 31. szám alatt – működtek, így a termék kifejlesztése is itt történt meg, a '60-as években. A termékfejlesztés gyakorlati lebonyolításával az erzsébetvárosi tejüzem művezetőjét, Mandeville Rudolfot és kis csapatát bízták meg, akit neve miatt sokan gondolkodnak a névadás ihletőjének – tévesen. A termék elnevezése Klein Sándor nevéhez fűződik, akit fiatal pszichológus szakemberként a név megalkotásán túl a csomagolás kifejlesztésével, valamint a bevezető reklámkampány lebonyolításával bíztak meg. Az eredeti, piros copfos kislányfejjel díszített csomagolást, amelyen már a kezdetek kezdetén megjelent a pöttyminitázt, Klein tanítványai – két iparművészeti főiskolás – készítették. Az ártatlannak tűnő név nem váltotta ki a szakma osztatlan lelkesedését, a Hírlapkiadó Vállalat reklámcsoportjának akkori első embere pedig egyenesen erkölcstelennek minősítette, és megtagadta a kiadásában megjelenő újságok általi közzétételét. Ez azt is jelentette egyben, hogy a reklámmal megtámogatott termékbevezetés elmaradt.

A nagyüzemi gyártás a termékfejlesztés helyén, vagyis az erzsébetvárosi tejüzemben indult meg 1968-ban, de a gyártási körülmények nehézségei – például szűkös és kedvezőtlen helyszíni adottságok – miatt igen hamar átkerült Szabolcs megyébe. Előbb a mátészalkai Zalkatej tejüzembe helyezték a gyártást, majd párhuzamosan a Tejipari Vállalatok

²² www.pottyos.hu; a márka és a termék részletesebb történetéhez lásd: http://www.pottyos.hu/markavilag/a_turo_rudi_tortenete.

Tröszjtjének több vállalata gyártott ezen a néven terméket, eltérő csomagolásban. Egyetlen lajstromozott TÚRÓ RUDI védjegy volt, a Tejipari Vállalatok Trösztje javára lajstromozva. A Tejipari Vállalatok Tröszjtjének megszűnése után a gyártó vállalatokat privatizálták. A rendszerváltáskor privatizált üzemek megvásárlásával a jogokat a Friesland és a Danone szerezte meg.²³ A Danone TÚRÓ RUDIja 1995 óta viseli hivatalosan a nevet.

A termék idővel igazi sikerpályát futott be, a TÚRÓ RUDI az egész országban népszerű lett. A márka sikere nem kapcsolódott szorosan egy adott gyártóhoz, hiszen hasonló terméket sok évig több gyártó is előállított, tehát a konkrét terméket kizárólag mint „túró rudít” ismerték a fogyasztók, függetlenül attól, hogy azt ki gyártotta.

Az elnevezéssel kapcsolatos probléma az előző helyzetből indul ki. Noha konkrétan a túró rudi elnevezést „csak” két védjegyjogosult használhatja, az elnevezéssel illelhető terméket számos tejipari cég gyárt Magyarországon.

A TÚRÓ RUDI jelenleg többféle formában összesen 22 védjegy tárgya; ezek között többségben vannak az ábrás, jellemzően a termék csomagolását rejtő megjelölések, de találhatók szóösszetételek és jelmondatok is. A védjegyek a 29.,²⁴ esetleg a 29. és a 30.²⁵ áruosztályra vonatkoznak.

A védjegyek érdekessége, hogy a 22-ből 21-nek a Friesland Hungária Zrt. (mint jogutód) a jogosultja, egynek pedig a Danone (Compagnie Gervais Danone S.A.). A Friesland ábrás védjegyei közül valamennyi az ismert pöttyös dizájnt hordozza (lásd a 3. ábrát és a <http://www.pottynos.hu> honlapot), illetve a szóvédjegyek között is találunk olyat, amely a pöttyös csomagolásra utal (pl. „Ha pöttyös, akkor TÚRÓ RUDI”).²⁶ Az említett kivétel – színes ábrás védjegy TÚRÓ RUDI felirattal²⁷ – megjelenésében nem emlékeztet a Friesland védjegyeire. A forgalomban lévő „túró rudik” áttekintéséhez lásd a 3. ábrát.

A köznyelvben az tapasztalható, hogy bár a fogyasztók egy része tisztában lehet azzal, hogy a pöttyös termék a legelterjedtebb, de a többi gyártó – alig vagy egyáltalán nem titkol-tan – hasonló termékét ugyanígy hívja. Egy kisgyerek a boltban valószínűleg túró rudít kér az édesanyjától, legyen az akár pöttyös, akár más csomagolású, nem pedig super rudít, vagy túró csokit. A 3. ábrán látható csomagolások alapján nyilvánvaló, hogy a különböző gyártók arra törekcszenek, hogy a termékük külalakja, csomagolása és különösen elnevezése valamilyen módon utaljon arra, hogy „túró rudiról” van szó. Minden termék hasonló méretű és formájú, mindegyiken látható vagy a rudi, vagy ahhoz nagyon hasonló elnevezés (például „Robi”). A csomagolásokon látható termékleírás is egyértelművé teszi, hogy ugyanarról, de legalábbis nagyon hasonló termékről van szó.

²³ Lásd: http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%BAr%C3%B3_Rudi (utoljára látogatva: 2010. 07.09.).

²⁴ Idetartoznak a tej és a tejtermékek a Nizzai Osztályozás szerint.

²⁵ Idetartoznak a kakaó, a cukrász- és péksütemények a Nizzai Osztályozás szerint.

²⁶ A 172453 lajstromszámú védjegy.

²⁷ A 155470 lajstromszámú védjegy.

3. ábra:

A TÚRÓ RUDI (a harmadik sorban jobbra) és
a többi túrós rudi

Mindez alátámasztja azt a köznyelvi szóhasználatot, amely a gyártótól és a csomagolástól függetlenül „túró rudinak” nevezi ezt a típusú terméket. A különböző szakmai adatbázisok is arra engednek következtetni, hogy a különböző tejipari cégek egyik tipizálható terméke a túró rudi általában, ennek a gyártásával jellemezhető egy gyártó profilja. A *cegkapu.hu* tudakozója az egyes cégek termékei, szolgáltatásai között a túró rudit olyan általános jellegű termékként jelöli, mint a kefirt vagy az ásványvizet.²⁸ Hasonló a helyzet az *internettudakozo.hu* információs oldallal: itt is hasonló fajtanevként találjuk meg a túró rudit az egyes cégek által gyártott vagy forgalmazott termékek között, mint a gyümölcskonzerv vagy hústermék.²⁹ A fogyasztói érdek-képviselői szervezetek gyakran készítenek olyan teszteket, amelyben egy adott terméktípushoz tartozó, különböző gyártók által készített termékeket hasonlítanak össze; a túró rudival kapcsolatosan is fellelhető ilyen.³⁰ Ebben az esetben is látható, hogy a teszt szervezője a túró rudit mint egy terméktípus fajtanevét használja; azért hasonlíthatóak össze a különböző elnevezésű túró rudik, mert ugyanazt a terméket takarja a többféle csomagolás, noha a termékek egyedi sajátosságaikban eltérhetnek egymástól. A tesztelő természetesen a pöttyös termékeken fennálló védjegyoltalom tudatában tesztel túró rudikat.

A termékek azonos jellegét támasztja alá a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának Vj-11/2004/26. számú határozata, amelynek I/5. pontja egységesen, védjegyhasználatától függetlenül írja le e termékek piaci jellemzőit, illetve az I/7. pontban, a „Rudi termékek összetevői, adalékanyagok” cím alatt szintén a márkanév használatától függetlenül, egységesen jellemzi a termék összetételét.

A példák alapján felvethető, hogy a túró rudi esetleg annak ellenére egy bizonyos típusú túrós édesség fajtanevévé válhatott, hogy a szóösszetétel a fent ismertetett módon védjegyoltalom alatt áll. Bizonyára az sem véletlen, hogy a Friesland egyik, védjegyoltalom alatt álló jelmondata éppen „A pöttyös az igazi” – úgy tűnik, a gyártó is tisztában van azzal, hogy termékét igaziként aposztrofálva meg kell különböztetnie a többi hasonló terméktől.

2.2. Szolgáltatási védjegy

2.2.1. PATYOLAT

A patyolat szó eredetileg nagyon finom fonálból készült, ritka szövésű vászonszövetet jelentett, de később „finom, makulátlan, tiszta” jelentéssel melléknévvé vált. A szó védjegyjogi megjelenése a Fővárosi Patyolat Vállalat 1952-es megalapítására tehető,³¹ bár a PATYOLAT

²⁸ Lásd: <http://www.cegkapu.hu/tudakozo/termek/t%FAr%F3+rudi> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

²⁹ Lásd: <http://www.internettudakozo.hu/talalati.html?termek=t%FAr%F3+rudi> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

³⁰ Lásd: <http://vehir.hu/utanajartunk/2009-01-06/a+nagy+turo+rudi+teszt.html> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

³¹ Lásd: <http://www.patyolat.hu/ceginformacio.html> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

ábrás védjegy csak 1968-ban került lajstromozásra.³² Árujegyzékébe – megfelelően a Fővárosi Patyolat Vállalat tevékenységi körének, amely elsősorban ruhatisztítás és vegytisztítás volt – a 7. (mosodai és vegytisztító gépek), a 24. (címkék textilanyagból) és a 37. (mosás, kelmefestés, vegytisztítás, mosodai és vegytisztító-ipari gépek javítása, karbantartása) tartozott. A védjegyet azonban nem kizárólag a Fővárosi Patyolat Vállalat használta, hanem az országban többfelé megalapított olyan vállalatok is, amelyek ugyanazokat a szolgáltatásokat nyújtották, nevükben a patyolat szóval (például a Heves Megyei Patyolat Vállalat).

A Fővárosi Patyolat Vállalat és a többi hasonló vállalat szolgáltatásai évtizedekig nagy népszerűségnek örvendtek amiatt, hogy a nagyvárosi környezetben a mosási, tisztítási lehetőségek hiányoztak vagy nagyon szűkösek voltak nemcsak a gépesítettség hiányosságai, hanem a lakások kis mérete miatt is.

A patyolat szó azon kevés védjegy, illetve megjelölés egyike, amellyel kapcsolatosan konkrét eljárás keretében – két ügyben is – vizsgálta az MSZH a megkülönböztetőképesség elvesztését.

2.2.1.1. Az első kapcsolódó ügyben az MSZH M0002577/11. számú határozatával törölte a 160922 lajstromszámú PATYOLAT szóvédjegyet, amelynek jogosultja a Harmat Textiltisztító Kft. volt. A szóban forgó védjegy nem volt azonos a fent említett 120317 lajstromszámú védjeggel, mert az utóbbiról időközben a Fővárosi Patyolat Vállalat lemondott, a Harmat Textiltisztító Kft. pedig csak ezt követően, 1999. 05. 18-i hatállyal lajstromoztatta újra védjegyként a patyolat szót.

A 160922 lajstromszámú védjeggel szemben hat olyan cég terjesztett elő törlési kérelmet, amelyek mosodai, tisztítási szolgáltatásokat kínáltak, többségük cégnevében³³ a patyolat szó is szerepelt. A törlési eljárásban az MSZH megállapította, hogy *a patyolat védjegy több évtizedes használata folytán a patyolat szó átment a hétköznapi nyelvhasználatba. Az a mondat, hogy „Megyek a patyolatba”, mindenki számára azt jelentette, hogy az illető a tisztítóba, a mosodába megy. A jelenleg oltalomban részesülő szóvédjeggel megegyező „patyolat” köznyelvi szóvá vált, tehát a megjelölésnek a bejelentéskor hiányzott a megkülönböztetőképessége.*

Indoklásul kifejtette, hogy a Magyar Szókincstár 1998. évi kiadásában szereplő „patyolat” szócikk egyik jelentése gyalcs, lenvászón, batiszt, illetve mosoda, tisztító. A köznyelvben is azonosult a „patyolat” ezzel a jelentéstartalommal. Mivel az árujegyzékbe tartozó szolgáltatások tekintetében a megjelölést a mindennapi életben általánosan és szokásosan használják a mosoda, a tisztító megjelölésére, hiányzik a szó megkülönböztetőképessége. A védjegy törlésének alapja tehát a Vt. 2. § (2) bekezdésének a) pontja volt.

Az MSZH határozata ellen a védjegyjogosult megváltoztatási kérelmet terjesztett elő, így a megkülönböztetőképesség kérdésében a Fővárosi Bíróságnak is állást kellett foglalnia. A

³² 120317 lajstromszám alatt.

³³ Egri Patyolat Kft., Zala Patyolat Kft., Nyírségi Patyolat Rt., Vasi Patyolat Kft., Patyolat Textiltisztító és Kereskedelmi Kft., Irisz-Szalón Kft.

bíróság előtt az a kérdés is felmerült, hogy a megkülönböztetőképesség elvesztése csak a patyolat szót érintette. A törléssel érintett védjegy ugyanis „csak” szóvédjegy volt, a patyolat szóhoz korábban kapcsolódó hattyús ábra nem volt a támadott védjegy része. Ennek azért van jelentősége, mert a patyolat szó a hattyús ábrával együttesen bírt megkülönböztetőképességgel, az ábra nélkül azonban önmagában nem rendelkezik azzal.

A Fővárosi Bíróság 1.Pk.21.663/2002/6. számú végzésével a védjegyjogosult megváltoztatási kérelmét elutasította, azonban indoklásában részben eltérő okokra hivatkozott. A bíróság szerint *nem állapítható meg egyértelműen, hogy a patyolat szó kizárólagosan használatos a köznyelvben a mosodai szolgáltatások vonatkozásában. A figyelembe vett bizonyítékok alapján ugyan nem kétséges, hogy az ilyen szolgáltatásokat a patyolat szóval is azonosítani lehet, ez azonban nem az ilyen szolgáltatások kizárólagos elnevezése.*

A patyolat szó ugyanakkor valóban nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel, mert azt az árujegyzékében szereplő szolgáltatások kapcsán nem kizárólag a védjegyjogosult használja. Mivel az országban számos olyan mosodai szolgáltató működik, amelynek a nevében szerepel a patyolat szó (ilyen az ellenérdekű felek többsége is), ez a szó nem töltheti be védjegy funkcióját, hiszen a védjegy fogalmi eleme, hogy a megjelölés összekapcsolódjék a védjegyjogosult árujával vagy szolgáltatásával, ami jelen esetben nem történhetett meg. *Mindezek alapján a védjegyjogosult nem sajátíthatja ki azt a megjelölést, amit az eljárásban hat ellenérdekű fél és rajtuk kívül mások is évek, nem egy esetben évtizedek óta használnak. Ez a használat – és nem a patyolat szó jelentése vagy köznyelvi használata – zárja ki, hogy a patyolat szó rendelkezzen a védjegyként történő lajstromozás alapvető feltételével, a megkülönböztetőképességgel.*

A fellebbezés alapján eljáró Fővárosi Ítéltábla 8.Pf. 20.231/2003/2. számú végzésével egyező indokok alapján helybenhagyta a Fővárosi Bíróság 1. Pk.21.663/2002/6. számú végzését.

2.2.1.2. Az MSZH M0105824/3. számú határozatával elutasította az Unilever N.V. 2001. november 12-én tett védjegybejelentését a „patyolat” szó vonatkozásában. Az MSZH határozatának indoklása szerint *azt állapította meg, hogy a megjelölés nem részesíthető védjegyetlenkedésben, mert olyan jelekből, illetve adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru minősége, rendeltetése feltüntetésére használnak.* A bejelentő álláspontja az volt, hogy a patyolat szót korábban mosodai tevékenységgel kapcsolatban alkalmazták, jelenleg azonban ez a szó nincs a piacon. A patyolat szó csak más szóval együtt van használatban (például patyolatfehér), így önmagában való használata fantáziaszóként értelmezendő.

Az MSZH azonban úgy vélte, hogy a patyolat szó nem oltalomképes a 3. áruosztály³⁴ tekintetében, mivel olyan, napjainkban is használatos kifejezés, amelyet sokan használnak a

³⁴ A Nizzai Osztályozás szerint a 3. osztályba a fehérítőkészítmények és egyéb, mosásra szolgáló anyagok; tisztító-, fényszerelő-, sűrítő-, és csiszolószerek; szappanok; illatszerek, illóolajok, kozmetikai cikkek, hajmosó szerek, fogkrémek tartoznak.

vegytisztító szalonok neve helyett, ennek alapján pedig a patyolat kizárólag a 3. áruosztályba tartozó termékek minőségét és rendeltetését fejezi ki, megkülönböztetőképességgel pedig mind ezek alapján nem rendelkezik.

A bejelentő megváltoztatási kérelmet nyújtott be, az ennek alapján eljáró Fővárosi Bíróság azonban azt elutasította. A Fővárosi Bíróság 1. Pk.26434/2003/3. számú végzésében hasonló álláspontra helyezkedett, mint az előző ügyben az MSZH. *Indoklása szerint ugyanis a piacgazdaságot megelőző időkben a Fővárosi Patyolat Vállalat és annak leányvállalatai évtizedekig használták cégnevükben e megjelölést, amely által a „patyolat” szó a hétköznapi nyelvhasználatba is átment a tisztító-mosoda szinonimájaként. Ilyenformán köznyelvi szóvá vált, ezért hiányzik a megkülönböztetőképessége. A „patyolat” szóhoz a védjegybejelentésben kapcsolt, 3. áruosztályba tartozó termékek pedig szoros összefüggésben vannak a „patyolat” szó előbbi jelentésével, amely által a megjelölés kifejezetten ezen áruk rendeltetésére utal. Mivel emiatt a „patyolat” szónak nincs megkülönböztetőképessége, a bíróság elutasította a megváltoztatási kérelmet.*

4. ábra: PATYOLAT (a klasszikus és a jelenlegi védjegy)

A PATYOLAT ábrás védjegy 166088 lajstromszám alatt jelenleg is védjegyoltalom alatt áll, az oltalom jogosultja az Egri Patyolat Kft., bár ez a védjegy kizárólag a hatyús ábra egy modernebb változatát tartalmazza, magát a patyolat szót nem (tehát a patyolat szó valójában az oltalom alatt álló megjelölésben nem szerepel, csak annak elnevezésében).

3. Külföldi eredetű védjegy

3.1. Áruvédjegyek

Mint általában, a külföldi eredetű védjegyek közül is az áruvédjegyeket érinti inkább a fajtanévvé válás. Meglehetősen nagy számú példa említhető (például FLEX – körfűrész; CELLOPHANE – celofán; ROTRING – töltőceruza; FRIGIDAIRE – hűtőszekrény; JEEP – te-

repjáró; teflon, nejlon); ezek közül az alább bemutatandó megjelölések valamilyen sajátos szempontból különösen érdekesek.

3.1.1. ASPIRIN

Az ASPIRIN az a védjegy, amely szinte minden olyan – igaz, zömében az angol nyelvterületre vonatkozó – forrásban hivatkozási alap, amely a védjegyek fajtánévvé válásával foglalkozik. Mintegy klasszikus esetnek tekinthető tehát, így érdemes megvizsgálni, hogy valóban bekövetkezett-e megkülönböztetőképességének elvesztése.

A német Bayer gyógyszergyár fájdalomcsillapítója világhíres, hazánkban is évtizedek óta közismert. Az Aspirin nevű gyógyszert 1903-ban dobta piacra a Bayer, miután Felix Hoffmann, a cég kutatója 1897-ben feltalálta az acetilszalicilsavat,³⁵ amely a fűzfa kérgének hatóanyagát, a szalicilsavat fejlesztette tovább. Az acetilszalicilsav 1898-tól kapott szabadalmat az Egyesült Államokban, az ASPIRIN mint a hatóanyag elnevezése 1899-ben lett lajstromozott védjegy.³⁶

Az ASPIRIN forradalmi újdonság volt a fájdalomcsillapítás területén. A termék világszerre egyre népszerűbb lett, az eladási mutatói csak azt követően gyengültek némileg, hogy 1956-ban a paracetamol, majd 1969-ben az ibuprofen hatóanyagú fájdalomcsillapítók megjelentek a piacon.³⁷ Az 1950-es évektől ugyanakkor véralvadás elleni szerként is egyre szélesebb körben kezdték használni az Aspirint, majd 1971-ben John Vane felfedezte az acetilszalicilsav hatásmechanizmusát, amiért Nobel-díjat és lovagi címet kapott.³⁸

Az ASPIRIN (hasonlóan a heroinhoz) az I. világháborúhoz kapcsolódó jóvátétel során vesztette el a védjegyoltalmat a háborúban győztes országokban. Az 1919-es versailles-i békeszerződés³⁹ mondta ki, hogy Franciaország, Oroszország, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok területén megszűnik a védjegyoltalom, és az aspirin elnevezést kisbetűvel kell írni.

Ma az aspirin fájdalomcsillapító fajtánévnek számít az említett országokon kívül Ausztráliában, Indiában, Írországbán, Új-Zélandon, Pakisztánban, a Fülöp-szigeteken, a Dél-afrikai Köztársaságban. Az ASPIRIN – természetesen nagybetűvel – a Bayer lajstromozott védjegye maradt Németországban, Kanadában, Mexikóban, összesen több, mint 80 országban, amelyekben a Bayer agilis védjegypolitikát érvényesít a rá nézve hátrányos következmények megelőzése érdekében.

³⁵ Az acetilszalicilsav a szalicilátok csoportjába tartozó gyógyszer, amelyet fájdalom- és lázcsillapítóként, valamint gyulladáscsökkentőként alkalmaznak.

³⁶ Lásd: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Aspirin> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

³⁷ Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/Aspirin#cite_note-20 (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

³⁸ Lásd: <http://pubs.acs.org/cen/coverstory/83/8325/8325aspirin.html> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

³⁹ X. rész, IV. fejezet, 298. Cikk.

Az Aspirin elnevezés Magyarországon jelenleg hat védjegyhez kapcsolódik. Az 5. áruosztályba tartozó gyógyszerészeti készítmények kapcsán az ASPIRIN szó hazai⁴⁰ és nemzetközi⁴¹ szóvédjegyként létezik. Két további nemzetközi védjegy oltalmaz olyan szóösszetételt, amelynek egyik eleme az ASPIRIN (ASPIRIN JUNIOR és ASPIRIN CARDIO, az utóbbi cirill betűkkel írva), illetve egy hazai és egy közösségi védjegy ugyancsak az ASPIRIN szóra vonatkozik, az utóbbiak azonban a 31. áruosztály (élő növények és virágok) vonatkozásában kerültek lajstromozásra.

Látható, hogy az ASPIRIN fajtanévvé válása világszerte nem annyira egyértelmű, mint ahogy azt a források nagy része bemutatja. Az angol nyelvű országok nagyobb részében ugyan bekövetkezett ez a helyzet, ezt azonban egy szokatlan körülmény (az I. világháborút követő háborús jóvátétel módja) tette lehetővé. Mivel ezekben az országokban a védjegyoltalom nemzetközi jogi kötelezettség folytán megszűnt, az oltalom hiánya nagymértékben elősegítette, felgyorsította a fajtanévvé válást.

3.1.2. WALKMAN

5. ábra: WALKMAN

A WALKMAN esete azért érdekes, mert arra példa, hogy egy megjelölés azért válik egy termék fajtanévvé, mert az általa jelölt termék olyan újszerű, sajátos, hogy a védjegyoltalomban részesített megjelölés ismertté válása előtt nem is volt általánosan használt nyelvi megjelölése.

A WALKMAN a japán Sony márkája, amit a gyártó eredetileg a hordozható (sétáló-) magnó megnevezésére használt. Maga a termék újszerűségével megváltoztatta a zenehallgatási szokásokat azáltal, hogy lehetővé tette a zenehallgatónak azt, hogy szinte bárhova magával vigye a készüléket, és anélkül hallgasson zenét, hogy azzal másokat zavarna.

Az eredeti készüléket Nobutoshi Kihara tervezőmérnök fejlesztette ki 1978-ban Akio Morita, a Sony elnökségi tagja részére, aki gyakori, hosszú repülőútjai során szeretett volna operákat hallgatni. A készülék tervei nagyon elnyerték a tetszését, így utasítást adott a sorozatgyártáshoz való felkészülésre.⁴² A WALKMAN-t végül 1979. június 21-én mutatták be a nagyközönségnek.

⁴⁰ 121878 lajstromszám alatt.

⁴¹ 312632 lajstromszám alatt.

⁴² Lásd: <http://en.wikipedia.org/wiki/Walkman> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

A termék nevére több ötlet is született, ezek közül a WALKMAN csak egy volt, amit Morita történetesen ellenzett. Amikor azonban arról tájékoztatták, hogy a termék promóciója már elkezdődött ezzel a névvel, és túl drága lenne változtatni rajta, végül beleegyezett, hogy ez maradjon a termék neve.

Sikerét jelzi, hogy tíz év alatt 50 millió darabot adtak el, 1995-ig pedig 150 millió darabot gyártottak le belőle. A Sony konkurensei (Philips, JVC, Grundig, Panasonic stb.) sorra dobták piacra a WALKMAN-t utánzó termékeiket. Az évek során számos továbbfejlesztett, kibővített és modernebb vonalvezetésű változat készült, a gyártás 15. évfordulójára készült speciális verzióval együtt több, mint 300 különböző változat létezett.⁴³

Népszerűsége oda vezetett, hogy maga a walkman elnevezés tíz év alatt „elérte”, hogy az Oxford English Dictionary a hordozható kazettás magnók általános fajtaneveként jelölje meg. 2002-ben pedig Ausztria Legfelsőbb Bírósága jogerősen is kimondta, hogy a Walkman a hordozható zenelejátszók fajtanevévé vált, miután egy német szótár ekként írta le, a védjegy jogosult pedig nem tette meg a megfelelő lépéseket az elnevezés általános megjelölésként történő használata ellen.⁴⁴

A technikai fejlődéssel a kazettás lejátszót először a hasonló méretű hordozható CD-lejátszó kezdte kiszorítani a piacról,⁴⁵ ezt követte a minidisc-lejátszó, majd a forradalmian új mp3-technológiát alkalmazó merevlemezes lejátszók. Ezen újabb generációs lejátszók elnevezésében továbbra is fel-felbukkan a walkman szó, azonban ezek a készülékek már nagyon távol vannak attól a walkmantól, amit ez az elnevezés eredetileg megjelölt.

A kazettás lejátszót jelenleg már csak Japánban árusítja a Sony. Az eredeti készülék elavult, csak nagyon kevesen használják. Mivel maga az eredeti termék kikopott a köztudatból, ennek megfelelően az elnevezését is egyre kevesebben használják. Az utóbbi években a Sony megpróbálta visszahozni a fogyasztói köztudatba a walkmant, ugyanis a Sony Ericsson mobiltelefonok között megjelentek a „walkmanmobilok”, ezekhez azonban kevésbé kapcsolódik az eredeti termék képzete, hiszen alapvetően nem zenelejátszóról van szó, hanem telefonkészülekről, amely további funkcióként zenelejátszásra is képes.

Magyarországon jelenleg 11 WALKMAN vonatkozású védjegy létezik. A pusztá elnevezéshez a 631051 lajstromszámú nemzetközi szóvédjegy és a 000160317 számú közösségi szóvédjegy kapcsolódik legszorosabban, ezek a zenelejátszók kapcsán releváns 9. áruosztályra vonatkozóan biztosítanak oltalmat. Nemzetközi szóvédjegyként 459424 lajstromszám alatt létezik a SONY WALKMAN szóösszetétel. A többi védjegy sajátos grafikai elemeket jellemzően nélkülöző ábrás megjelölés, illetve némileg meglepő módon még 1985-től kezdődően hazai szóvédjegyként, a 25. áruosztályra vonatkozóan⁴⁶ ugyancsak létezik WALKMAN szó-

⁴³ Lásd: <http://www.sony.net/Fun/SH/1-18/h4.html> (utoljára látogatva: 2009. 11. 21.).

⁴⁴ Lásd: <http://www.wired.com/politics/law/news/2002/06/53040> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁴⁵ Ennek a Sony a DISCMAN nevet adta, de miután a fogyasztók tetszését ez nem nyerte el, CD walkmanre változtatta.

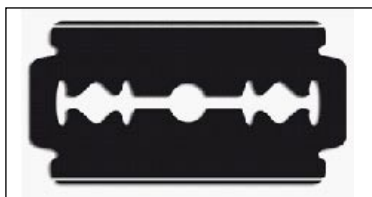
⁴⁶ Az árujegyzék itt ruházati termékeket jelöl meg.

védjegy. Ez utóbbi védjegyét a Sony feltehetőleg kevésbé aktívan használta a lajstromozást követően.

A walkman elnevezés jelenlegi helyzete úgy jellemezhető, hogy az eredeti jelentése vonatkozásában legalábbis felmerül a fajtanévvé válás (sőt, az osztrák példából láthatóan volt, ahol ez konkrét joghatásokkal is járt), a jelenleg is kapható modern termékek kapcsán viszont aligha. Mivel az árujegyzékekben megjelölt 9. áruosztály nem korlátozódik hordozható zenelejátszókra, a WALKMAN védjegyek megkülönböztetőképessége megmaradt. Az a különös helyzet állt elő, hogy a termék és a megjelölés nyelvi összefüggésének változása nem járt a megjelölés oltalomképességének elvesztésével: megakadályozta ezt a termék elavulása és eltűnése a gyártó (védjegyjogosult) kínálatából.

3.1.3. GILLETTE

A GILLETTE példáján keresztül mutatható be az a folyamat, amelynek során egy védjegy elkezd elveszíteni megkülönböztetőképességét, majd a védjegyjogosult megfordítja ezt a folyamatot, és a védjegy megerősíti ezt a képességét.

6. ábra:

A GILLETTE penge klasszikus formája

A Gillette Company-t King Camp Gillette alapította 1895-ben Bostonban, az Egyesült Államokban.⁴⁷ A cég első terméke a biztonságos borotva volt. 1904-ben az alapító feltalálta a cserélhető, kétélű, hajlékony borotvapengét, amelyre szabadalmat is kapott. A termék sikerét jelzi, hogy amikor az Amerikai Egyesült Államok belépett az I. világháborúba, a Gillette Company a kormány megrendelésére minden egyes katonát speciális, a harcra is használható borotválkozási csomaggal látott el.⁴⁸ Az évtizedek során az alapító találmányát fejlesztette tovább a cég: kialakították a klasszikus formájú, egy darabból álló pengét, könnyebb lett a penge cseréje, állítható lett a pengemagasság stb. Mindeközben a Gillette márkájú borotvák világszerte egyre nagyobb népszerűséget értek el a fogyasztók körében.

Magyarországon a '70-es, '80-as évekre már elterjedt a „zsilettpenge” elnevezés használata. A klasszikus formájú, egy darabból álló, cserélhető pengét természetesen számos vállalat gyártotta, sőt, a Magyarországon használt borotvák túlnyomórészt nem is GILLETTE márkájúak voltak, hiszen akkortájt a magyar és más KGST-tagállamok termékei voltak kaphatóak. A '70-es évekből már olyan forrás is található, amely nyelvészeti szempontból a köznevelés példaként említi a „zsilettet”, mégpedig a fajtanévvé válás egyik legbiztosabb jelével, a magyarosított, fonetikus írásmóddal jelölve.⁴⁹ Ez a helyzet ahhoz képest érdekes, hogy az aláb-

⁴⁷ Lásd: [http://en.wikipedia.org/wiki/Gillette_\(brand\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Gillette_(brand)) (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁴⁸ Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/King_Camp_Gillette (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁴⁹ J. Soltész: i. m. (12), p. 104.

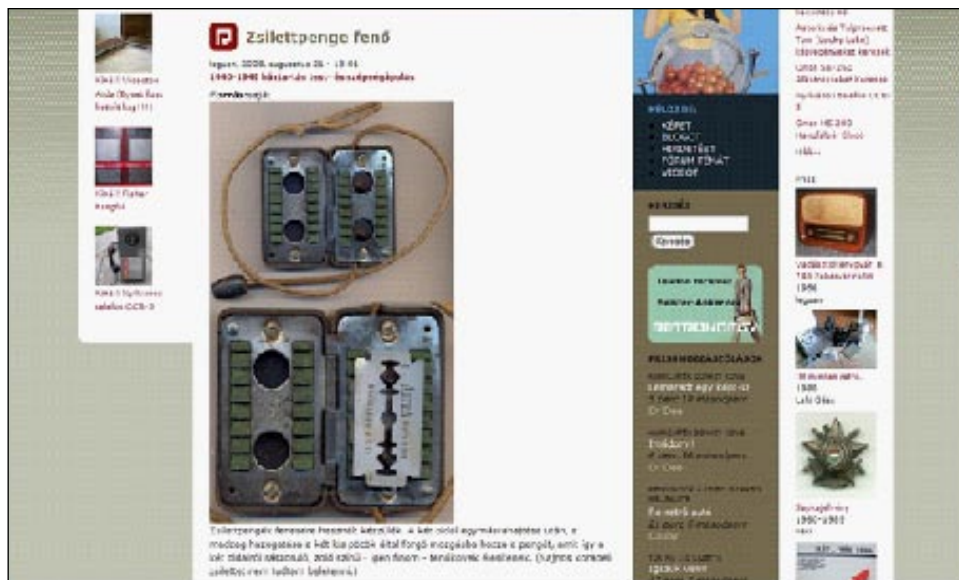
bi, 113976 lajstromszámú GILLETTE szóvédjegy már 1961 óta oltalmazott Magyarországon, de a 125221 lajstromszámú védjegy is már 1985 óta oltalom alatt áll. Feltehető azonban, hogy egy amerikai nagyvállalat nem sokat tehetett abban az időben, hogy a védjegyét megvédje a magyar nyelvhasználatban jelentkező sérelmes jelenségekkel szemben.

7. ábra: Jellegzetes, a '60-as, '70-es, '80-as években kapható „zsilettpengék”

A piaci szabad verseny kialakulásától kezdve megváltozott a helyzet. Egyfelől a szocialista nagyvállalatok megszűntek, és velük együtt tűntek el termékeik is a polcokról. Másfelől a szabadpiacon megjelenő gyártók a korábbinál modernebb borotvákat kezdtek el kínálni, amelyek formájukban, kialakításukban és használatukban különböztek a „zsiletpengétől”; a másfajta termékhez a köznyelvben már nem illett a korábbi típusú termék elnevezése. Az a típusú cserélhető borotvapenge, amelyet korábban zsiletpengének hívtak a köznyelvben, lassan elavult és eltűnt a piacról, a termék sorsát pedig osztotta köznyelvi elnevezése is.

Az is fontos tényező volt a megkülönböztetőképesség megtartása szempontjából, hogy a védjegyjogosult immár érdemben és hatékonyan felléphetett a védjegybitorlások és egyéb nem megfelelő védjegyhasználat ellen. Megemlítendő még, hogy a GILLETTE márka idővel már nemcsak borotvák és borotvapengék, hanem más jellegű, de a borotválkozáshoz kapcsolódó termékek – elsősorban kozmetikumok – elnevezésévé is vált, így az utóbbi évtizedekben már nem csak egy bizonyos terméket jelöl a Gillette elnevezés, ezért kizárt, hogy egy bizonyos termék fajtanevévé váljon.

8. ábra: Mai hivatkozás a zsiletpengére

Mindazonáltal a mai napig ismert a zsiletpenge kifejezés, de ez alatt még mindig a régi típusú pengét értik; az új típusú borotvákat nem nevezik így, már csak azért sem, mert ezeknek – egyébként önállóan is védjegytalalom alatt álló – fantázianeveket (például GILLETTE FUSION) adott a gyártó.

A GILLETTE márkanév jelenleg Magyarországon 17 védjegyhez kapcsolódik. Ezek közül három szóvédjegy oltalmazza önállóan a „gillette” elnevezést: a 125221⁵⁰ és a 113976⁵¹ lajstromszámú hazai védjegy, valamint a 006665319 számú közösségi védjegy.⁵² A többi védjegy részben szóösszetétel részeként tartalmazza a „gillette” elnevezést (például GILLETTE MACH 3), részben olyan ábrás védjegy, amelynek szöveges eleme a „gillette” szó.

Manapság bizonyára fel sem merülhet, hogy a GILLETTE védjegy fajtanévvé vált volna. A fent leírt folyamat már történelem, a fiatalabb generációk nem ismerik, nem használják a klasszikus formájú borotvapengét, így korábban ismert elnevezését sem használják.

3.1.4. JACUZZI

A JACUZZI védjegy azért különleges a téma szempontjából, mert a fogyasztók nagy része feltehetőleg nemcsak azzal nincs tisztában, hogy az elnevezés védjegytalalom alatt áll, hanem azzal sem, hogy egyáltalán létezik ilyen elnevezésű márka és cég. A magyar köznyelvben ugyanis általánosan azonosítják a jacuzzi elnevezést egy bizonyos terméktípussal, amelynek talán a pezsgőfürdő vagy a pezsgőmedence lehet a legáltalánosabb magyar megfelelője, azonban amikor Magyarországon ilyen terméket neveznek meg, a „jacuzzi” szó sokkal gyakrabban használatos.

A Jacuzzi céget hét, Olaszországból kivándorolt testvér alapította 1915-ben az Egyesült Államokban, Kaliforniában, annak érdekében, hogy hidraulikus pumpákat állítsanak elő. A cég 1956-ban kezdte el forgalmazni a J-300 elnevezésű, kisméretű pumpát, amely a fürdőkádba helyezve kellemes vízmasszázst biztosított, az első vízkeverős fürdőkád pedig 1968-ban került a piacra.⁵³ Ilyen típusú terméket a Jacuzzi Brothers, Inc. gyártott először. A vízkeverős fürdőkád – noha sokáig luxuscikknek számított – rendkívül sikeresnek számított, jelenleg is élénk kereslet mutatkozik iránta, de természetesen az utóbbi évtizedekben már számos más cég is készít hasonló jellegű és funkciójú termékeket.

Magyarországon a JACUZZI hazai szóvédjegyként⁵⁴, hazai ábrás védjegyként⁵⁵ is oltalom alatt áll a 7., 10. és 11. áruosztályban, míg a 006304174 számú közösségi szóvédjegy és a 007289283 számú közösségi ábrás védjegy árujegyzéke rendkívül széles körű.⁵⁶ A fajtanév-válás értelemszerűen a szóvédjegyeket érinti, míg az ábrás védjegyet minden bizonnyal megóvjaa ettől az ábrás megjelenítés vizuális többlete. Az áruosztályok közül elsősorban a 7., 10. és 11. osztályt érintheti a fajtanévvé válás.

⁵⁰ A 3., 8. és 21. áruosztályban.

⁵¹ A 8. áruosztályban.

⁵² A 3. és 8. áruosztályban.

⁵³ Lásd: <http://www.answers.com/topic/jacuzzi-brands-inc?cat=biz-fin> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁵⁴ Lajstromszáma 132223.

⁵⁵ Lajstromszáma 132222.

⁵⁶ A 3., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 17., 19., 20., 21., 24., 25., 35., 39., 42., 44. osztályra terjed ki.

Használatára jellemző, hogy szállodák, panziók következetesen jacuzziként tüntetik fel azt, hogy a szolgáltatásaik között pezsgőfürdő is található.^{57, 58} Az is előfordul, hogy pezsgőfürdőt gyártó cég nevezi jacuzzinak az általa gyártott terméket.⁵⁹ Máshol jacuzzikiegészítőket és -alkatrészeket árulnak, miközben már a kereskedelmi jellegű weboldal doménnevében is szerepel a jacuzzi elnevezés.⁶⁰ Jellemző az ilyen típusú használatra, hogy a fajtanévként használt elnevezést kisbetűvel írják, ezzel is utalva arra, hogy nem tulajdonnévről van szó.

A JACUZZI fajtanévként történő használata nemcsak Magyarországon jellemző, hiszen az angol nyelvű szakirodalom is a köznevesülés (angolul *genericisation*) egyik tipikus példaként említi.^{61, 62} Olyan forrás is található, amely a JACUZZI termékek óriási sikerének tulajdonítja azt, hogy a márkanév néhány évtized alatt a vele megjelölt termék általános köznyelvi megjelölésének szinonimájává vált.⁶³

A védjegyjogosult honlapján – minden bizonnyal a védjegyet fenyegető veszély ismeretében feltüntetve – olyan szekció is megtalálható, amely példákkal is megtámogatva a JACUZZI védjegy megfelelő használatához ad iránymutatást, illetve kifejezetten lehetővé teszi a nem megfelelő védjegyhasználat bejelentését a védjegyjogosultnak.⁶⁴

Összességében megállapítható, hogy a jacuzzi elnevezés széles körben a pezsgőfürdők, masszázsmedencék általános elnevezéseként használatos, de a védjegyjogosult felismerte a kialakult helyzetet, és lépéseket tesz a fajtanévvé válás megelőzése érdekében. Kérdés, hogy ezek a lépések képesek lesznek-e még visszafordítani a láthatóan megindult folyamatot – jelenleg azonban csak találgatni lehet, hogy egy esetleges megszűnés megállapítására irányuló eljárás milyen eredményre vezetne a JACUZZI esetében.

3.2. Szolgáltatási védjegy – GOOGLE

A külföldi eredetű szolgáltatási védjegy fajtanévvé válására nem könnyű példát találni. Ennek az lehet az oka, hogy a szolgáltatások sokáig nehezebben lépték át a nyelvi és országhatárokat erősebb helyhez kötöttségük miatt. Ezen a helyzeten az internetes szolgáltatások elterjedése változtatott, hiszen ezek földrajzi kötöttségek nélkül hozzáférhetőek.

⁵⁷ Lásd: http://www.utazzitthon.hu/magintahotel-Kulturalis_ajanlat-4460.html (utoljára látogatva: 2009. 11. 21.).

⁵⁸ Lásd: <http://www.sporthotel.hu/web/wellness> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁵⁹ Lásd: <http://www.wellis.hu/webshop/termek.php?category=jakuzzik> (utoljára látogatva: 2010.07.09.).

⁶⁰ Lásd: http://jakuzzi-kiegészitok.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=34 (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶¹ Lásd: <http://www.pinsentmasons.com/media/300313619.pdf> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶² Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_generic_and_genericized_trademarks (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶³ Lásd: <http://www.wisegeek.com/what-is-the-difference-between-a-hot-tub-and-jacuzzi.htm> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶⁴ Lásd: <http://www.jacuzzi.eu/eu/en-GB/ToolBar/Footer/Links/Trademark+use.htm> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

Tipikus esete az ilyen szolgáltatásoknak a GOOGLE internetes keresőszolgáltatás, amely – bár számos egyéb hasonló, de eltérő megnevezésű szolgáltatás létezik – olyannyira elterjedt az egész világon, hogy elnevezését kezdik azonosítani magával az internetes kereséssel, illetve az ezt lehetővé tevő szolgáltatással. A GOOGLE kereső népszerűsége 2008-ban közel 60%-ra volt tehető az egyes internetes keresések között.⁶⁵ Ez az arány egyes források szerint 2009-re már elérte a 80%-ot,⁶⁶ népszerűsége tehát egyre növekszik.

Magyarországon a GOOGLE közösségi védjegyként⁶⁷ és nemzetközi bejelentés alapján hazai védjegyként⁶⁸ is lajstromozott a Google Inc. javára. Érdekes, hogy a védjegyvoltalom az előbbinél csak 2006. 03. 02-től (uniós elsőbbség alapján), az utóbbinál 2005. 04. 28-tól áll fenn, tehát a Google Inc. sokáig nem tartotta fontosnak, hogy megjelölése Európában védjegyként oltalmazva legyen. A cég az Egyesült Államokban is csak 2006. március 2-án jelentette be megjelölését az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalához.

A köznevesülés kérdése angol nyelvterületen merült fel, mert a GOOGLE név használata igeként kezd terjedni (to google vagy googling – azaz keresni az interneten). Nem sokkal a védjegybejelentést követően, 2006 júliusában a „to google” kifejezés bekerült az Egyesült Államokban rendkívül tekintélyes Merriam–Webster Dictionary⁶⁹ adatbázisába, mégpedig az internetes keresés általános igei megjelöléseként.

Ezt követően a Google Inc. számos médiumnak írt felszólító levelet, amiben arra figyelmeztette őket, hogy a „google” szó igeként történő használata jogsértő; egyben példálózóan azt is megjelölte, hogy milyen módon lehet jogszerűen használni a Google védjegyet.^{70, 71}

Jelenleg a Merriam–Webster Dictionary a „google” szó jelentésének kifejezetten a Google internetes kereső használatát adja meg, és külön kiemeli, hogy a szó védjegyvoltalom alatt áll.

A GOOGLE köznevesülése jelen pillanatban nem dőlt el; kérdés, hogyan alakul a szolgáltatás sorsa a jövőben, illetve egyéb nyelvterületeken. Nem nehéz megjósolni, hogy a köznevesülés be fog következni, ha a szolgáltatás tovább népszerűsödik, és még nagyobb részt foglal el az internetes keresők piacán. Ugyanakkor arra is volt már példa, hogy egy korábban hasonlóan nagyon népszerű szolgáltatás nevével együtt szinte eltűnt a köztudatból, ahogy az korábban az Altavista keresőoldallal történt. Maga az internetes oldal⁷² működik,

⁶⁵ Lásd: http://www.nielsen-online.com/pr/pr_080619V.pdf (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶⁶ Lásd: http://www.searchlores.org/images/searchengines_usage_03_2009_1.jpg (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁶⁷ Ügyszám: 005263868.

⁶⁸ Lajstromszám: 859851.

⁶⁹ Lásd: <http://www.merriam-webster.com> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁷⁰ Lásd: <http://www.independent.co.uk/news/business/news/to-google-or-not-to-google-its-a-legal-question-411600.html> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁷¹ Lásd: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/08/04/AR2006080401536.html> (utoljára látogatva: 2010. 07. 09.).

⁷² Lásd: www.altavista.com (utoljára látogatva: 2009.11. 21.).

de feltehetőleg már nem sok felhasználónak jut eszébe összekötni az internetes keresés fogalmát az Altavistával.

4. A megkülönböztetőképesség elvesztésének megelőzése

A védjegyjogosult számára a fentiekből következően alapvető fontosságú, hogy a védjegy ne veszítse el megkülönböztetőképességét. Ehhez a Vt. kétféle segítséget nyújt.

4.1. A védjegybitorlás miatti fellépés lehetősége biztosítja a védjegyjogosult számára, hogy megakadályozza a védjegy jogosulatlan használatát.

A Vt. 12. § (1) bekezdése szerint a védjegyoltalom alapján a védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára. Ugyanezen paragrafus (2) bekezdése szerint a kizárólagos használati jog alapján a védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ

a) a védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel;

b) olyan megjelölést, amelyet a fogyasztók a védjeggyel összetéveszthetnek a megjelölés és a védjegy azonossága vagy hasonlósága, valamint az érintett áruk, illetve szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt; vagy

c) a védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést a védjegy árujegyzékében szereplőkkel nem azonos vagy azokhoz nem hasonló árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, feltéve, hogy a védjegy belföldön jó hírnevet élvez, és a megjelölés alapos ok nélkül történő használata sértene vagy tisztességtelenül kihasználná a védjegy megkülönböztetőképességét vagy jó hírnevét.

A tilalmazott magatartások közül a fajtanévvé válás megelőzése szempontjából az a) pontnak van jelentősége, hiszen ez az az eset, amikor a releváns terméket (szolgáltatást) a védjegyjogosulttól különböző gyártó vagy forgalmazó (szolgáltató) olyan módon jelöli meg a védjeggyel, mintha a védjegy szóeleme az adott termék fajtaneve volna.

Amennyiben a védjegyjogosult a védjegybitorlás miatt pert indít, a Vt. 27. § (2) bekezdése a)–f) pontjában, illetve a (3) bekezdésben meghatározott jogkövetkezmények alkalmazását kérheti a bíróságtól. Ezen jogkövetkezmények közül különös jelentősége van a b) pontnak, amely szerint a védjegyjogosult követelheti a védjegybitorlás vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a bitorló eltiltását a további jogsértéstől. Bár közvetve az egyéb jogkövetkezményeknek is lehet hatásuk a jövőbeni jogellenes védjegyhasználat megakadályozására, mégis a b) pontban foglalt szankció az, amelyik a védjegy fajtanévként való használatának a jövőre nézve elejét veheti.

4.2. A másik lehetőséget a Vt. 13. §-a kifejezetten a fajtanévvé válás megakadályozása érdekében biztosítja azáltal, hogy kimondja: ha a védjegynek szótárban, lexikonban, enciklopédiában vagy más kézikönyvben való megjelenítése azt a benyomást kelti, hogy a védjegy az árujegyzékben szereplő áru vagy szolgáltatás fajtaneve, a kiadó a védjegyjogosult

kérésére köteles – legkésőbb a következő kiadás alkalmával – feltüntetni, hogy a védjegyet lajstromozták, és az oltalom alatt áll.

Az utóbbi lehetőség biztosítása azért szükséges és jelentős, mert a védjegynek szótárban, lexikonban, enciklopédiában vagy más kézikönyvben való megjelenítése nem feltétlenül jelent önmagában védjegybitorlást még akkor sem, ha ahhoz a védjegyjogosult nem járult hozzá. Előfordulhat például, hogy egy adott terméktípus ismertetését egy szakmai kézikönyv gyakorlati példákkal egészíti ki, így védjegyoltalom alatt álló elnevezésekkel hivatkozik az olvasó által ismerhető termékekre. Ez a védjegyjogosult számára feltehetőleg nem sérelmes, továbbá az ilyen bemutatás a Vt. 15. §-ában meghatározott védjegyoltalmi korlátokhoz sorolható (így aztán ez ellen sikerrel nem léphet fel a védjegyjogosult). Abban az esetben azonban, ha az említett példában szereplő kézikönyv egy adott terméktípust azonosít egy oltalom alatt álló elnevezéssel, azaz a terméktípust kizárólag a védjegy által nevezi meg, akkor a Vt. 13. §-ában szabályozott helyzetről van szó.

IV. ÖSSZEGZÉS

A jogszabályi rendelkezések és a bemutatott példák alapján az alábbi következtetések vonhatók le a megkülönböztetőképesség elvesztése kapcsán.

1. A megkülönböztetőképesség elvesztése nem gyakori, azonban – ahogy a bemutatott példák alapján látható – közismert jelenség, amely ugyanakkor konkrét joghatásokkal rendkívül ritkán jár. Ennek okaként különösen az alábbi tényezők jelölhetők meg.

1.1. Ritkán alakul ki olyan monopolisztikus helyzet, amely egy adott termék vonatkozásában annyira jelentős egy adott nyelvi környezetben, hogy az a termék által hordozott védjegy fajtanévvé válását generálja. Szintén ritkán fordul elő, hogy egy korábban nem létezett, ismeretlen terméket adott nyelvi közegben a védjegyet képező megjelölése által, azzal együtt ismernek meg a fogyasztók. Ezeket összefüggéseket a 2. pontban tekintjük át.

1.2. Ahogy az a III. fejezet 1.2 pontjában kifejtésre került, a fajtanévvé válás útján elindult védjegyek kapcsán jellemzően nem indul a megszűnés megállapítására irányuló eljárás.

1.3. A lajstromozott ábrás védjegyek vonatkozásában azért is nehéz egyértelműen megállapítani a fajtanévvé válást, mert ha a védjegy részeként ismert szóelem köznevesül is, a hozzá kapcsolódó grafikai elemekkel biztosított vizuális összhatás ettől még továbbra is fenntarthatja a védjegy megkülönböztetőképességét.

2. A folyamat olyan megjelölésekkel, illetve védjegyek esetében indul el, amelyek nagyon széles körben ismertté válnak; a fajtanévvé válás definitíve feltételezi azt, hogy az általános nyelvhasználat során az adott védjegyet az adott nyelvi környezetben a beszélők többsége ismeri és használja.

A fajtanévként való használatnak jellemzően két oka lehet. Az egyik, hogy egy adott termék vagy szolgáltatás piacán monopolhelyzetbe kerül a fajtanévvé váló védjegyet hordozó termék vagy szolgáltatás. A monopólium eredményezheti ezt attól függetlenül, hogy termé-

szetes módon, szabadpiaci körülmények között vagy törvényi úton alakult ki. (Előbbiként leginkább a GOOGLE esete interpretálható, utóbbira a monista politikai és gazdasági rendszerben gyártott termékek, így a MIRELITE vagy a PATYOLAT szolgáltatja a legjobb példákat). Amikor ez a monopolhelyzet kialakul, a fogyasztók a terméket vagy szolgáltatást elkezdik a nyelvhasználatban is azonosítani azzal a márkájú termékkel vagy szolgáltatással, amely számukra kizárólagosan vagy az esetek túlnyomó többségében elérhető.

A másik ok az lehet, hogy a fajtanévvé váló védjegy olyan terméket jelöl, amelynek korábban, a védjegyet hordozó terméknek a piacon való felbukkanását megelőzően nem létezett köznyelvi elnevezése az adott nyelvben, mert a kérdéses termék ezt megelőzően nem volt ismert. Másképp megfogalmazva: egyéb elnevezés híján a fogyasztók az új találmány elnevezésével azonosítják az általuk újonnan megismert terméktípust (erre az esetre példa a JACUZZI vagy éppen a WALKMAN).

FOLYTATÓDIK A KÜZDELEM AZ ILLEGÁLIS LETÖLTÉSEK ELLEN

A digitális korszak beköszöntével, az internet megjelenésével és rohamos fejlődésével a kommunikáció egyszerűbbé vált, felgyorsult. Ez a változás azonban nem csak pozitív eredményeket hozott magával. A világhálón elérhető információ szinte bármi lehet, ami digitális formátumban megjeleníthető, és mivel a szerzői alkotások nagy része digitalizálható, így azok is az internetes adatforgalom tárgyai lehetnek.

Az elmúlt időben számos tanulmány született az online szerzői jogi tartalmak illegális felhasználása, illetve az internetszolgáltatók felelősségének szabályozása kapcsán. Jelen tanulmány célja nem a fájlcserélés technikai hátterének bemutatása és nem is a negatívumokra, problémákra való rávilágítás, hanem az „illegális letöltés” elleni küzdelem eredményeinek „pozitív köntösben” való bemutatása: érintve az amerikai szabályozást, az Európai Unió elektronikus kereskedelemről szóló irányelvét, valamint az ennek eredményeképpen megalkotott „magyar” értesítési és eltávolítási eljárást, részletesen kitérve a „három csapás” rendszer bevezetésére. A szabályalkotási tendencia széles körű volt az elmúlt években, akár a nemzeti, akár az uniós jogalkotás eredményeit vizsgáljuk. A jogszabályalkotók több szintet céloztak meg. Egyrészt folyamatban van a közvetítő szolgáltatók (internetszolgáltatók, tárhelyszolgáltatók) felelősségét megállapító szabályok kidolgozása – akik gyakran előszetettl értelemezik felelősségkizárásként az európai uniós elektronikus kereskedelmi szabályozást. Ezen a téren főleg a bírói gyakorlatnak köszönhetőek a pozitív eredmények, és nem maguknak a jogszabályoknak. Másrészt egyre több rendelkezést vezetnek be Európában, amelyek célja a „végső felhasználó” internetelérésének a felfüggesztése. Ezen szabályok az illegális letöltés elleni küzdelem legújabb – remélhetőleg hatásosnak bizonyuló – törekvései.

Az utóbbi években kialakított rendszerek még „gyerekcipőben járnak”, sőt az országok többségében az új szabályozások éppen tesztelés vagy bevezetés alatt állnak. Most vizsgáljuk meg az egyes nemzetek, valamint az Unió „elképzeléseit” és azok megvalósítását! Érvek és ellenérvek sokaságával találjuk szemben magunkat. „Lássuk, hogy kinek lehet igaza” ..., és próbáljuk meg eldönteni, hogy melyik szabályozás a legmegfelelőbb az interneten történő jogsértések megakadályozására.

Egyesült Államok – Digital Millennium Copyright Act

Kezdjük egy kis tengerentúli kitekintéssel. Az Egyesült Államok „úttörőnek” számít az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértések elleni harcban. 1998-ban megszületett a Digital Millennium Copyright Act (továbbiakban: DMCA),¹ amelynek célja az amerikai szerzői

¹ Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Millennium_Copyright_Act.

jogi törvény „módosítása” volt. A DMCA szabályozza többek között az internetszolgáltatók – szerzői jogot sértő online tartalmakkal kapcsolatos – felelősségkorlátozó rendelkezéseit. A DMCA négy cselekményt különböztet meg: egyszerű adatátvitel – továbbítás, gyorsítótárolás, tárhelyszolgáltatás, keresőmechanizmusokban tartalom elhelyezése a könnyebb hozzáférés érdekében. Nézzük röviden a tanulmány szempontjából releváns rendelkezéseit!

A törvény részletesen szabályozza az internetszolgáltató közvetett felelőssége korlátozásának feltételeit: a szolgáltató akkor hivatkozhat felelősségének korlátozására, ha az egyszerű adatátvitel során nem ő választja ki a címzettet és a továbbítandó tartalmat, nem ő kezdeményezi az átvitelt, nem változtatja meg a tartalmat, és csak addig tárolja, ameddig az a továbbításához szükséges. További feltétel, hogy a jogsértő cselekményből a szolgáltatónak közvetlen vagyoni előnye nem származhat.

A DMCA vezette be először az értesítési és eltávolítási eljárást² (*a notice and take down*). A szolgáltató nem hivatkozhat a jogsértésről való tudomás hiányára, és nem alkalmazható a felelősségkorlátozás. Azonban ha lefolytatja a törvény által lehetővé tett eltávolítási eljárást, mégis mentesülhet a felelősség alól. A törvény nem állít fel tartalomfigyelési kötelezettséget a szolgáltató részére, valamint nem kell „nyomoznia” sem a feltételezett jogsértések után. Ez a rendelkezés az egyén magánszférájához való jogot védi.³

Anti-Counterfeiting Trade Agreement – ACTA-egyezmény⁴

Az USA kapcsán feltétlenül említést érdemel – a napjainkban igen aktuális – ACTA-egyezmény (Anti-Counterfeiting Trade Agreement),⁵ azaz a hamisítás elleni kereskedelmi megállapodás. Még 2006-ban az Egyesült Államok és Japán kezdeményezte az egyezmény megkötését, azonban a viták azóta is folynak. Az egyezmény szintén hatáson jogvédelmet jelenthet az illegális szoftverkereskedelem és egyéb, a szerzői jogok megsértéséből származó károk megelőzésére. Az ACTA rendelkezései – hasonlóan a DMCA-hoz – szabályozni kívánják az internetszolgáltatók felelősségét: a tervek szerint ugyanis a szolgáltatók felelhetnek a felhasználók jogsértő tevékenységéért.⁶

Az ACTA kötelezné a szolgáltatókat, hogy hozzanak olyan intézkedéseket, amelyek elrettentik a felhasználókat a szerzői jogi védelem alatt álló tartalmak jogtalan tárolásától és továbbításától, végső soron szakítsák meg az e szabályok ellen vétkező ügyfeleik

² Mezei Péter: Digitális sampling és fájlcseré. Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, Szeged, 2010, p. 216.

³ Bővebben lásd Imre Melinda: Az Internet-szolgáltatók felelősségének szabályozása a szerzői jogot sértő tartalmak tekintetében. *Iustum Aequum Salutare* II., 2006/1–2. p. 217.

⁴ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/intellectual-property/anti-counterfeiting/>.

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-Counterfeiting_Trade_Agreement.

⁶ Johnny Ryan, Caitriona Heintz: Internet access controls: Three Strikes „graduated response” initiatives; <http://johnnyryan.wordpress.com/2010/04/24/three-strikes-copyright-and-copyright/>.

internetkapcsolatát. Az Európai Internetszolgáltatók Szövetségének álláspontja szerint az olyan emberi alapjogokat illető kérdéseket, mint amilyen a világhálózathoz való szabad hozzáférés joga, nem lehet kereskedelmi megállapodásokban szabályozni, helyette inkább átlátható nemzetközi jogalkotási folyamatban határoznának róluk. Amennyiben az egyezmény életbe lép, az internetszolgáltatók lennének felelősek minden fel- és letöltött anyagért, ami szerzői jogot sért. Eltörölnék a 24 órás várakozást is, azaz ha egy szolgáltatót felszólítanak arra, hogy távolítsa el egy jogsértő anyagot, nem szólhat az érintett ügyfélnek, hanem azonnal törölnie kell a szóban forgó tartalmat.⁷

A 2010 őszén nyilvánosságra került szerződéstervezet⁸ a – későbbiekben részletezésre kerülő – francia „három csapás” rendszer kiterjesztését szorgalmazza.⁹ Valószínűsíthető, hogy ősszel a Japánban megtartandó ACTA-tanácskozáson elkészülhet az egyezmény végleges szövege.¹⁰

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv – az internetszolgáltatók felelősségének az „erősítése” – értesítési és eltávolítási eljárás

A DMCA-ban szabályozott értesítési és eltávolítási eljárásnak megfelelő szabályozást az Európai Unióban az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv¹¹ tartalmazza.

Az Európai Parlament és a Tanács 2000-ben alkotta meg az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelvet¹² (röviden: az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, a továbbiakban: irányelv).

Mielőtt nekilátunk az irányelv elemzésének, tisztázzuk a folyamat szereplőit!

Vannak egyrészt a fájlcserében a tartalmat megosztó és letöltő személyek, akik szerzői jogi szempontból felhasználást végeznek. Másrészt vannak a fájlcserélő hálózat működtetéséhez szükséges olyan személyek, akik a hálózat működési feltételeit megteremtik, a hálózat felhasználóit „összehozzák”. Ezen tevékenységükkel közvetlen felhasználási cselekményt nem valósítanak meg, azonban tevékenységük közvetlen eredménye a hálózati felhasználók általi tömeges jogsértés.

⁷ <http://www.jogiforum.hu/hirek/22361#axzz0yvkCgBXV>.

⁸ http://keionline.org/sites/default/files/acta_aug25_dc.pdf.

⁹ http://index.hu/tech/jog/2010/09/09/amerika_raerolteti_a_masolasvedelmet_a_vilagra/.

¹⁰ Az EU álláspontját az egyezménnyel kapcsolatban lásd később, az Európai Unió – távközlési csomag c. részben.

¹¹ Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelv.

¹² Lásd: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CeH8JULTfmkJ:ccvista.taie.be/Fulcrum/CCVista/hu/32000L0031-HU.doc+eur%C3%B3pai+uni%C3%B3+2000/31/EK+ir%C3%A1nyelv&cd=&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>.

Ennek a csoportosításnak megfelelően vizsgáljuk az internetszolgáltatók felelősségét, valamint a végső felhasználók, letöltők „szankcionálására” felépített rendszereket, mely rendszerek működésében szintén kiemelt szerepük van az internetszolgáltatóknak. Először nézzük meg a közvetítő szolgáltatók szerepét!

Az irányelv 12–14. cikke szól az internetszolgáltatók felelősségének a korlátozásáról. Az irányelv meghatározza a szolgáltató kötelességét: a tudomásra jutást követően a jogsértő tartalmat el kell távolítani vagy hozzáférhetetlenné kell tenni. Az irányelv rendelkezik arról is, hogy a bíróságok a szolgáltatót bizonyos anyagok eltávolítására kötelezhetik.

Az irányelv ezen rendelkezésének célja az volt, hogy a szolgáltatót mentesítse a felelősség alól, és nem az, hogy a személyiségi jogokat védje. Az irányelv szerint a szolgáltató nem köteles ellenőrizni az általa közvetített tartalmat, tehát nem felelős a közvetített tartalomért, ha közzétételét nem ő kezdeményezte, fogadóját nem ő választja ki, és a tartalmat nem változtatja meg; továbbá nem felelős a tárolt tartalomért, amelynek sem a jogellenességéről, sem az annak alapjául szolgáló tényekről nem volt tudomása. Amennyiben azonban ilyen tényekről tudomást szerez, köteles azt – már az előzőekben említettek szerint – gyorsan eltávolítani vagy hozzáférhetetlenné tenni.

A jogszabály nem arra kötelezi a szolgáltatót, hogy eltávolítsa a jogellenesnek vélt tartalmat, amelyet valaki kifogásolt, hanem csak felelőssé teszi abban az esetben, ha a jogellenességről tudomást szerez, és mégsem távolítja azt el. A bíróság az, aki a tartalom jogellenességét megállapíthatja. Fontos megállapítani, hogy sérülhet a szólásszabadság, ha a tartalmat bírósági megállapítás nélkül távolítják el. A szolgáltató védelme nem megfelelően biztosított, ha ugyanis a bíróság utóbb jogellenesnek találja azt az anyagot, amelyet ő nem távolított el, akkor a jogszabály alapján mulasztása miatt felelőssé tehető. Arra az esetre pedig, ha olyan anyagot távolít el, amelyet a bíróság utóbb jogszerűnek mond ki, a jogszabály nem nyújt védelmet a tartalomszolgáltató kártérítési keresete ellen.

A szolgáltatónak ki kell kötnie a tartalomszolgáltatóval kötött tárolási szerződésben, hogy amennyiben egy anyag jogellenességének a leghalványabb gyanúja felmerül, joga van azt eltávolítani.¹³

Visszaélésszerűen is alkalmazható az értesítési és eltávolítási eljárás például a versenytársak részéről, azzal a céllal, hogy ideiglenesen hozzáférhetetlenné tegyenek egy honlapot. Hiába fogalmaz meg szankciót a jogszabály a rosszhiszemű értesítővel szemben, ha a jóhiszemű tartalomszolgáltató anyagát addigra már – a jogszabály egyértelmű kötelezést jelentő rendelkezése értelmében – eltávolították.¹⁴

A Európai Unió nem tétlenkedik. A bizottság nyilvános konzultációt hirdetett az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv végrehajtásáról. A konzultáció tárgyát képezi – többek kö-

¹³ Bővebben lásd: *Imre*: i. m. (3), p. 213–227.

¹⁴ *Dr. Bayer Judit*: A személyiségi jogsértések kontra szólásszabadság a neten: eltávolítás vagy válaszadás? Médiakutató, 2003, ősz.

zött – a közvetítő szolgáltatók felelősségét megállapító rendelkezésekkel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok összegyűjtése, azok értékelése. A konzultáció 2010. október 15-én zárul.¹⁵

Az irányelv értesítési-eltávolítási eljárásra vonatkozó részét Ausztria, valamint Magyarország is átvette. Nézzük, nálunk hogyan sikerült részleteiben is szabályozni ezt a kérdést!

Értesítési-eltávolítási eljárás – Magyarország

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. tv. (a továbbiakban: Elker tv.) 13. §-ában foglalt rendelkezések célja, hogy a jogsértés megállapítására és a további igények érvényesítésére irányuló – gyakran hosszadalmas – bírósági eljárás megindítása előtt lehetőséget biztosítson a jogosult számára a jogait feltételezhetően sértő tartalmak hozzáféréseinek letiltatására vagy eltávolíttatására.

A törvény lényege, hogy a szerzői jogi jogosult megfelelő értesítése nyomán „az internetszolgáltató a sérelmezett tartalom ideiglenes eltávolítása és a tartalomszolgáltató értesítése útján a vitát megpróbálja a tartalomszolgáltató és a jogosult közé terelni, ezáltal saját felelősségét az adott ügyben kizárni.”¹⁶

A törvény által meghatározott felelősségi rendszer igencsak sajátos. Az internetszolgáltatók tevékenységei közé tartozik: az átmeneti közbenső tárolás, a tárhelyszolgáltatás, valamint online keresőeszközök biztosítása. Ennek tisztázása feltétlenül szükséges a későbbiekben bemutatott esetek megértéséhez.

A „menetrend” az alábbi: a szerzői jogok megsértésének észlelése esetén írni kell egy felszólító levelet az internetes lap gazdájának (a honlap szerkesztőjének), mely engedély nélkül jelentette meg a védett szerzői jogi alkotást, hogy távolítsa azt el az oldalról. Amennyiben a felszólítás nem vezet eredményre, úgy az internetszolgáltatóhoz kell fordulni. Közkiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban fel kell hívni az internetszolgáltatót, hogy távolítsa el a jogsértő tartalmat. Az internetszolgáltató 12 órán belül köteles a sérelmezett tartalomhoz való hozzáférést megszüntetni vagy a tartalmat eltávolítani. A honlap készítőjét, vagyis a tartalomszolgáltatót három munkanapon belül tájékoztatni kell.

Ha a tartalomszolgáltató nem él kifogással a fent részletezett intézkedésekkel szemben, akkor az eljárás befejeződik. Amennyiben az internetszolgáltatónál nyolc napon belül kifogással él, az utóbbi köteles a sérelmezett tartalom hozzáférést újból biztosítani, és egyidejűleg erről tájékoztatni az eljárást kezdeményező jogosultat. A jogosult a tájékoztatástól számított tíz munkanapon belül köteles a jogsértéssel kapcsolatos igényeit bírósági úton érvényesíteni. A bírósági beadványt – a benyújtástól számított három munkanapon belül

¹⁵ http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/e-commerce_en.htm.

¹⁶ Szingér András, Tóth Péter: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Novissima Kiadó, Budapest, 2004, p. 238.

– meg kell küldeni az internetszolgáltatónak, aki annak kézhezvételét követően 12 órán belül újból köteles eltávolítani a sérelmezett tartalmat, és erről a tartalomszolgáltatót három munkanapon belül értesíteni.¹⁷

A kezdeményező jogosultnak értesítési kötelezettsége van az internetszolgáltató felé a bírósági eljárás jogerős eredményéről, aki köteles a döntés függvényében az eltávolítást fenntartani vagy a tartalmat visszaállítani.

Ha az internetszolgáltató a törvénynek megfelelően jár el (lefolytatja az értesítési-eltávolítási eljárást), nincs tudomása arról, hogy az általa végzett szolgáltatás szerzői vagy kapcsolódó jogot sért, valamint úgy jár el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható, szerzői jogi alapon nem vonható felelősségre.¹⁸

A magyar és az uniós szabályok kapcsán elmondhatjuk, hogy a magyar törvény a közösségi irányelvhez képest részletesen felvázolja az értesítési-eltávolítási eljárást.¹⁹

Bár az irányelv és az ennek megfelelően meghozott törvények próbálják mérsékelni a szolgáltató felelősségét, „a bírói gyakorlat egyre termékenyebb az Elker-szabályozás igazi célja (egy limitált, de létező közvetítői felelősség) kimunkálása irányában.”²⁰

Európai Unió – távközlési csomag

Az utóbbi időben az Unióban is központi téma lett a „digitális jövő”, valamint annak szabályozása. Májusban az Európai Parlament és a Bizottság is ún. digitális menetrendet hozott nyilvánosságra.²¹ A Bizottság a szerzői jogi engedélyezés és a több tagállamot érintő engedélyezési eljárások leegyszerűsítése révén lehetővé kívánja tenni a legális online tartalmakhoz való hozzáférést.

„Az internetnek szabadnak kell lennie, de az nem lehet teljesen szabályozásmentes” – nyilatkozta a távközlési jogszabálycsomag fogyasztóvédelmi aspektusaiért felelős Malcolm Harbour, EP-képviselő.

Kétévnyi tárgyalás után az Európai Parlament elfogadta a távközlési csomagot.²² Az új szabályozás erősíti az internetezők jogait, nagyobb figyelmet fordít a személyes adatok védelmére, és fokozza a vállalatok közötti versenyt. Az EU távközlési csomagja összesen 12 fontos reformintézkedést tartalmaz, melyek nem képezik tárgyát jelen tanulmánynak, így csak a csomag internetre vonatkozó pontjaival foglalkozunk. Az új szabályok szerint az internet-hozzáférést csak akkor lehet korlátozni, ha „megfelelő, arányos és szükséges egy

¹⁷ Elker tv. 13. §.

¹⁸ Elker tv. 13. § (12).

¹⁹ Bővebben lásd Imre: i. m. (3), p. 217.

²⁰ <http://eszerint.blog.hu/search?searchterm=nicsak&searchmode=OR&submit=Keres%C3%A9s>.

²¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2010-0066+0+DOC+XML+V0//HU>.

²² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20091123IPR65038>.

demokratikus társadalomban”, és ez esetben is csak akkor, ha előzetesen egy tisztességes és pártatlan eljárást folytattak le, melynek során az érintett felhasználó lehetőséget kap arra, hogy elmondhassa véleményét. Egy efféle intézkedés során mindazonáltal „tisztetben kell tartani az ártatlanság véelmét és a magánszférához fűződő jogot”.²³

Az EP közleménye szerint az új jogszabály ezzel – a világon elsőként – az alapvető jogokkal egyenlő jogi védelmet biztosít az internet-hozzáférésnek. „Biztosítani akartuk, hogy a polgárok jogait soha ne lehessen figyelmen kívül hagyni” – mondta a parlamenti jelentéstevő, Catherine Trautmann. A képviselő hozzátette: „Ez az első alkalom, hogy egy jogi szöveg az internethasználatra mint az alapvető jogok és szabadságok gyakorlására utal”.²⁴

A csomag elfogadását számos vita előzte meg, főleg a 138-as kiegészítés kapcsán. A kiegészítés szerint egyetlen felhasználó sem figyeltehető meg, ellenőrizhető, és az internet-hozzáférése sem blokkolható bírói engedély nélkül. A kiegészítésnek több ellenzője is akadt, akik követelték annak kivételét a csomagból. Többek között Nicolas Sárközy, aki azzal indokolta álláspontját, hogy a rendelkezés lehetetlenné teszi az internetes kalózok elleni küzdelmet. Az Unió adatvédelmi biztosa, Peter Hustinx²⁵ tiltakozott az internet-hozzáférési tiltás mint szankció ellen, álláspontja szerint ez nem megoldás a szerzői jogi jogsértésekre. Hustinx azt tartotta elfogadhatónak, ha a cégek csak szerzői jogi figyelmeztetéseket küldenek az embereknek. A személyes és esetleg fenyegető vagy felelősségre vonást kilátásba helyező üzenetek, valamint az internetblokkádok alkalmazása azonban már túllépi a határt. Emellett szerinte mindent el kell követni azért, hogy a felhasználók teljes körű ellenőrzése, megfigyelése semmiképpen se valósulhasson meg Európában. Hosszú viták és véleményütköztetések után végül elfogadták a távközlési csomagot a már fent említett rendelkezésekkel.

A Parlament sokat változtatott korábbi álláspontján: ez utóbbi szerint ugyanis csak bíróság dönthetett volna az internet letiltásáról. A végső változat azonban bírói engedély helyett már „csak” a tisztességes és pártatlan eljárás lefolytatásának szükségességét hangsúlyozza. Ez a megfogalmazás sajnos magában hordozza annak a veszélyét, hogy mindenki kénye-kedve szerint fogja értelmezni a rendelkezést.

2010 szeptemberében a 11. Salzburgi Távközlési Fórum keretében mutatta be az Unió digitális programtervének legfontosabb pontjait. Többek között az alábbi részlet is elhangzott.

„Természetesen vannak vitatott kérdések. Ezek közé tartozik a távközlési adattárolás, amelyről ősszel fog tárgyalni az Európai Bizottság, illetve a hozzáférés-blokkolások ügye. Úgy gondolom, hogy ezekről további viták lesznek. Abban mindenki egyetért, hogy bizonyos tartalmakhoz a hozzáféréseket blokkolni kell. Aligha hiszem például, hogy a gyermek-

²³ Bővebben lásd: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20091123IPR65038>. és http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus_page/008-73866-120-04-18-901-20100430FCS73854-30-04-2010-2010/default_p001c008_hu.htm.

²⁴ <http://www.bruinfo.hu/cikk/20091126-a-versenyt-fokozzak-az-uj-tavkozlesi-szabalyok.html>.

²⁵ Eva Nagle: „To Every Cow its Calf, to Every Book its Copy” – Copyright and Illegal Downloading after EMI (Ireland) Ltd v Eircom. Entertainment Law Review, 21. évf. 6. sz., 6 p. 212.

pornográfia esetében erről bárkinek is más lenne a véleménye. De nem szabad túl messzire menni sem, hiszen a túlzó blokádok könnyedén cenzúrát jelenthetnek.”²⁶

A szabályozás pontos kimunkálása, valamint a gyakorlat még várat magára.

A teljes távközlési reformcsomag azt követően lép hatályba, hogy a jogszabályokat közzéteszik az EU hivatalos lapjában (december 18.). Ezt követően a tagállamoknak 2011 júniusáig kell a reformcsomag intézkedéseit átültetniük nemzeti jogszabályaikba.²⁷

Mivel az Unió álláspontja az, hogy az alapvető jogokkal egyenlő jogi védelmet kell biztosítani az internet-hozzáférésnek is, így az ACTA fent említett rendelkezése ellentétes a távközlési csomaggal. Az Európai Parlament többek közt kizárja, hogy a szerzői jogok megsértésével vádolt internetezők internet-hozzáférését bírói engedély nélkül korlátozni lehessen, valamint azt szorgalmazza, hogy a digitális környezetben a szerzői jogokra vonatkozó végrehajtási eljárások teljes mértékben megfeleljenek a közösségi vívmányoknak.²⁸

Joggyakorlati megoldások

A külföldi bírói gyakorlat szerint ha a szolgáltató az adott tartalom jogsértő felhasználásáról a jogosult értesítése alapján tudomást szerez, akkor annak a tartalomnak az adott szolgáltatása keretében történő újbóli jogsértő felhasználása esetén a felelőssége már a tartalom újbóli megjelenésének megakadályozására is kiterjed. Azaz köteles az Elker tv. 11. §-ának b) pontja szerint eljárni a jogosult újabb értesítése nélkül is.²⁹

Erre mutat a már korábban a Mininova- és a Dailymotion-ügyben hozott döntés is.

A felperes (Zadig Productions) kérte a bíróságtól annak megállapítását, hogy a *Dailymotion* (alperes) a tartalmak közzétételéért felhasználóként felel. Ő az, aki a műveket a nyilvánosság felé közvetíti, valamint reklámokkal adja el a tárhelyeket, így köteles felhasználóként felügyelni a weboldalra feltöltött tartalmakat, és viselni a felelősséget.

A bíróság az alperest tárhelyszolgáltatónak minősítette és nem felhasználónak, mert az általa végzett tevékenység tisztán technikai jellegű, valamint a reklámok (azok bevételei) nem relevánsak a felelősség megállapításakor.

Azonban tárhelyszolgáltatóként sem mentesül teljesen az alperes a feltöltött tartalmak vizsgálata alól, hiszen törvénybe foglalt kötelezettségeknek kell megfelelnie („*French law on Confidence in the Digital Environment*”). Amint értesítették a jogsértő videók visszahelyezé-

²⁶ Bernd Langeheine, az Európai Bizottság elektronikus kommunikációs politikájáért felelős igazgatója; http://www.sg.hu/cikkek/76675/fokuszban_az_europai_unio_digitalis_tervei.

²⁷ Ryan, Heintz: i. m. (6).

²⁸ <http://www.jogforum.hu/hirek/22361#ixzz0yNYSjQqR>.

²⁹ A 2. § ld) pontjában meghatározott közvetítő szolgáltató akkor nem felel az információ 2. § ld) pontja szerinti hozzáférhetővé tételével okozott kárért, ha
a) nincs tudomása az információval kapcsolatos jogellenes magatartásról vagy arról, hogy az információ bárkinek a jogát vagy jogos érdekét sérti;
b) amint az a) pontban foglaltakról tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az elérési információ eltávolításáról vagy a hozzáférés megtiltásáról. (Elker tv. 11. §)

séről, köteles volt azokat eltávolítani, valamint köteles volt megtenni minden szükséges és elvárható intézkedést azért, hogy megakadályozza a jogsértő videó ismételt visszahelyezését a weboldala.³⁰

A holland BREIN 2008 nyarán indított pert a világ legnagyobbak tartott BitTorrent indexáló oldalával szemben. A felperes szerint a *Mininova* a torrentfájlok indexálása segítségével hozzájárult a szerzői jogilag védett tartalmak fogyasztók általi jogellenes megosztásához. A BREIN szerint ráadásul az alperes értesítési és eltávolítási gyakorlata nem volt képes hatékonyan szembeszállni a jogsértésekkel, mivel az eltávolítást követően újból feltöltött torrentfájlok eltávolítása érdekében újból értesítést kellett a jogosultnak küldenie a Mininova felé.

A bírósági döntés értelmében a Mininova szolgáltatása nem sérti a szerzői és szomszédos jogi jogosultak jogait, azonban elektronikus kereskedelmi jogszabályokba ütközik azáltal, hogy értesítési és eltávolítási eljárása nem kellően hatékony.

A bíróság elrendelte, hogy a Mininova stábja három hónapon belül töröljön minden jogsértő tartalomra utaló torrentfájlt a rendszeréből, ellenkező esetben napi 1000 eurós bírság kiszabását írta elő az ítélet. A Mininova végül, még a három hónapos határidő előtt, észlelve, hogy képtelen lesz a jogellenes tartalmakra utaló valamennyi torrentfájlt törölni, úgy döntött, hogy majdnem az összes torrentfájlt törli.³¹

A bírói jogalkotás a jövőben is követni látszik a tendenciát, a döntések ugyanis egyre szigorúbbak. Az *FTD BV és Eyeworks*-ügyben a holland bíróság megállapította, hogy az a szolgáltatás, amely a szerzői jogilag védett tartalom letöltésének megkönnyítésére irányul, önmagában nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételnek minősül, tehát szerzői jogi értelemben vett felhasználás. A hágai Nemzetközi Bíróság magában az ítéletben is hivatkozik a korábban született és fent már említett Mininova-döntésre.³²

A holland BREIN nevű, több szerzői jogi jogosult által alapított érdekérvényesítő szervezet eljárást indított a „*The Pirate Bay*”³³ weboldalt üzemeltető három svéd állampolgár ellen. A The Pirate Bay olyan indexeket (közvetlen elérhetést) tartalmaz, amelyek BitTorrent oldalakra mutatnak. A BitTorrent médiatartalmak (filmek, zenék, számítógépes játékok) internetes áramlását teszi lehetővé anélkül, hogy ehhez a tartalmak jogosultjainak engedélyét kérnék. Annak ellenére, hogy az alperes nem jelent meg a tárgyaláson, a BREIN keresetének a bíróság helyt adott, és elrendelte, hogy blokkolja minden internetes kereskedelmét, amely Hollandiából származik.³⁴

³⁰ <http://www.kluweripcases.com/toc-fulltext.aspx?id=KLI-EUIPC-20091701-FR-cr>.

³¹ Mezei Péter, Németh László: Mozgásban a fájlmegosztók – negyedik generációs fájlcsere és láthatáron? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5.(115.) évf. 2. sz., 2010. április, p. 52–82.

³² <http://www.boek9.nl/www.delex-backoffice.nl/uploads/file/Boek9%20/Boek%209%20Uitspraken/Auteursrecht/FTD%20Eyeworks%20Judgment.pdf>.

³³ Lásd bővebben: Mikko Manner, Johanna Flythström: Another Flag in the PirateBay – Internet Service Provider not Responsible for Blocking Bittorrent File-sharing Services in Norway. Entertainment Law Review, 21. évf. 6. sz., p. 237–240.

³⁴ Lásd bővebben: Mezei, Németh: i. m. (31).

A SABAM francia jogkezelő perelte a *Tiscali* internetszolgáltatót (ISP), és követelte, hogy akadályozza meg a felhasználóit abban, hogy illegálisan a P2P-szoftverek által védett tartalmakat cseréljenek.³⁵

A bíróság hangsúlyozta, hogy mindez nem arra kötelezi az internetszolgáltatót, hogy felügyelje, monitorozza a hálózatot, továbbá az ISP az elektronikus kereskedelmi irányelvben foglaltak szerinti mentesülési lehetősége töretlenül fennáll.

A Párizsi Fellebbviteli Bíróság végül elmarasztaló ítéletet hozott a Tiscali Media tárhelyszolgáltatóval szemben, jelenleg előzetes döntéshozatali eljárás³⁶ zajlik az Európai Bíróság előtt.³⁷

Lássunk egy példát a *hazai joggyakorlatra* is. A Szegedi Ítéltábla megállapította: „Az internetes nyilvánossághoz közvetítés körében a szerzőnek kizárólagos joga van arra, hogy engedélyezze az olyan típusú nyilvánossághoz való közvetítést, ahol a közönség a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatja meg. Amennyiben csak az internetes szolgáltató aktív közreműködésével válik lehetővé a szerzői műnek a weboldalon történő megjelenítése, és a szolgáltatónak megfelelő lehetősége és ráhatása van arra, hogy a honlapján csak olyan szerzői mű jelenhessen meg, amellyel szerzői jogsértés nem valósul meg, felelőssége – szerzői jogsértés esetén – megállapítható.”³⁸

Érdekessége az ügynek, hogy a bíróság az ítélet meghozatala során nem a fent ismertetett Elker tv.-re hivatkozott.³⁹

A fenti döntések nagyon jó példái annak, hogy az irányelv és a nemzeti jogszabályok kevésbé szigorú rendelkezései ellenére mégsem maradnak büntetlenül az internetszolgáltatók.

Az internetszolgáltatók felelősségének szabályozására irányuló törekvéseket, valamint annak a gyakorlatban megvalósuló jelenlegi tendenciáját láttuk. Most nézzük a másik oldalon történő próbálkozásokat! Vagyis mi a helyzet a végső felhasználókkal, az „ellenük” bevezetett eljárás eredményeivel?

A „három csapás” rendszerek

A kezdeti „három csapás” rendszerek

2008-ban Új-Zéland próbálkozott egy, a „három csapás” rendszerhez hasonló szabályozás bevezetésével. A szerzői jogi törvény módosítása új, 92A szakaszának rendelkezéseivel lehetővé tette volna, hogy az internetszolgáltatók figyelmeztetés után, bírósági döntés nélkül

³⁵ Dr. Cserba Veronika, dr. Munkácsi Péter: Lehetőség az önszabályozásra? A DRM-megoldások hatása a nemzetközi szerzői jogi közös jogkezelés gyakorlatára. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. 2007, p. 155–173.

³⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:113:0020:0020:HU:PDF>.

³⁷ Nagle: i. m. (25), p. 209–214.

³⁸ Pf.II.20.183/2003/3. szám.

³⁹ http://ec.europa.eu/internal_market/e-commerce/docs/study/liability/hungary_12nov2007_en.pdf.

megszüntessék azon felhasználók internetkapcsolatát, akik jogsértő tartalmakat töltenek fel a világhálóra, illetve töltenek le onnan. A jogszabály ezen rendelkezését azonban sajnálatos módon eltörölték.⁴⁰

2009 tavaszán a tajvani törvényhozás is elfogadta a szerzői jogi törvény módosítását. A módosítások értelmében az internetszolgáltatók kötelezhetővé válnak arra, hogy az illegális letöltők internetkapcsolatát három figyelmeztetés után megszüntessék. A módosítás értelmében a peer-to-peer technológiák, így a fájlcsere-lő oldalak szerzői jogi védelem alatt álló tartalmak illegális terjesztésére történő használata bűncselekménynek minősül, az ilyen jellegű visszaélés büntethetővé válik.

Az internetszolgáltatókra vonatkozóan az új törvény két fontos rendelkezést is tett. Egyrészt az internetszolgáltatók átmeneti mentességet kaphatnak az ügyfelek által elkövetett jogsértések miatti felelősségvállalás alól, amennyiben együttműködnek a jogsértő tartalom eltávolításában, valamint bevezette a „három csapás” rendszert is.⁴¹

A dél-koreai nemzetgyűlés szintén 2009 nyarán fogadta el azt a törvénymódosítást, mely rendelkezik a „három csapás” rendszer bevezetéséről.

Az új törvény rendelkezései szerint az illegális letöltők tevékenysége fokozatos rendszerben válik szankcionálhatóvá, vagyis két eredménytelen figyelmeztetést követően az internetszolgáltatók a jogsértők internetkapcsolatát maximum hat hónapos időszakra felfüggeszthetik. A törvény nemcsak a jogvédett dalok, filmek és televíziós műsorok illegális letöltése esetén helyezi kilátásba a szankciókat, de a jogvédett képek, hang- és videoanyagok illetéktelen, engedély nélküli felhasználását is hasonló módon büntethetővé teszi.⁴² A bemutatott rendszerek gyakorlati tapasztalatairól egyelőre nem rendelkezünk információval.

Franciaország

Az Európai Parlament 2001. május 22-én fogadta el az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EC irányelvet. A francia törvényhozás az irányelv eredményeként meghozta a DADVSI törvényt, melynek célja a szerzői jogok védelme az interneten. Ezt követően került sor a fájlmegosztás elleni törvény, az ún. Hadopi-törvény megalkotására. Nevét a törvény által felállított hatóságról kapta, melynek teljes neve „Loi Haute autorité pour la diffusion des oeuvres et la protection des droits sur Internet”, feladata az internet ellenőrzése szerzői jogi szempontból.

A jogszabály a francia alkotmánybíróságot is „megjárta”, a végleges döntés értelmében nem alkotmányellenes. Komoly küzdelem volt a rendszer támogatói és ellenzői között,

⁴⁰ Ryan, Heinl: i. m. (6).

⁴¹ Lásd bővebben: Jason Rudkin-Binks, Stephanie Melbourne: The New „Three Strikes” Regime for Copyright Enforcement in New Zealand- Requiring ISPs to Step up to the Fight. Entertainment Law Review, 21. k., 6. sz., p. 146–149.

⁴² <http://www.jogiforum.hu/hirek/21280#ixzz0ykwbqg1>.

melyre a későbbiekben térünk ki. A tervezett „fokozatos válasz” (*graduated response*) helyett „három csapás” (*three strikes*) néven vált ismertté a jogintézmény.

A törvényjavaslat intézkedik a jogvédelmi és jogérvényesítési feladatokkal felruházott hatóság létrehozásáról, majd egy módosítást követően rendelkezik az illegális letöltés szankcionálásának menetéről és a kiszabható büntetésekről.

A rendszer lényege a következő: azok a magánszemélyek, akik fájlcsere-lő hálózatok útján szerzői jogi jogsértést követnek el, az internetszolgáltatók segítségével a Hadopin át figyelmeztetéseket kapnak, majd ezek eredménytelensége esetén a hatóság felfüggesztheti internet-hozzáférésüket.

A szerzői jogok tulajdonosai ennek a hivatalnak jelezhetik, ha jogsértést gyanítanak. A Hadopi a torrentoldal szerverének IP-címe alapján beazonosítja a szervert internetszolgáltatóját, és – törvényi felhatalmazás alapján – elkéri tőle azokat az IP-címeket, amelyekről szolgáltatását rendszeresen használták.⁴³

A Hadopi beazonosítja a felhasználókat, és e-mailben felszólítja a tevékenység abbahagyására. Ez az ún. első csapás. Ezt követően, amennyiben a felhasználó folytatja az illegális tevékenységet, úgy egy újabb felszólítást kap a hatóságtól, immár ajánlott postai küldeményben (2. csapás). Ha még ez sem lett volna elég a jogsértő megfélemlítésére, akkor a Hadopi átadja a bíróságnak az adatokat, amely pénzbüntetést (1500–3000 euró) ró ki, vagy szüneteltetheti (maximum 1 évre) a felhasználó internetkapcsolatát. Ebben az esetben a jogsértő felkerül egy feketelistára, és más internetszolgáltatókkal sem tud majd szerződést kötni (3. csapás). „Természetesen” az internetszolgáltatás előfizetői díját továbbra is fizetnie kell a felhasználónak a felfüggesztett szolgáltatás ellenére is. Egy esetleges bírósági eljárás során a felhasználónak kell bizonyítania ártatlanságát.⁴⁴

Mint azt már a bevezetőben említettük, a rendszernek támogatói és ellenzői is szép számmal vannak. Sokan azt állítják, hogy az internet-hozzáférés az információs társadalom korában alapvető emberi jog, ennek felfüggesztését nem lehetne megengedni. Az eljárás ugyanis gátolja az internet fejlődését.

További probléma, hogy az internetkapcsolat előfizetőjét büntetik akkor is, ha nem ő a szerzői jogok megsértője, a változó IP-címeknél a szabálysértő azonosítása nehéz, szinte lehetetlen. Érdekes továbbá, hogy a Hadopi saját kémszoftverének telepítését ajánlja mindenkinek, mert állítása szerint egy esetleges bírósági eljárásban csak ezen szoftver által tárolt adatok bizonyíthatják az ügyfél ártatlanságát mindkét fél által elfogadható módon.⁴⁵

Érthető a támogatók álláspontja is, miszerint az utóbbi években az online szerzői jogi jogsértések száma is jelzi, hogy szükség van egy hatékony eszközre a szerzői jogok védelmére.

⁴³ Mezei: i. m. (2), p. 219.

⁴⁴ Ryan, Heintz: i. m. (6).

⁴⁵ <http://www.bitport.hu/trendek/ingyenes-letoltes-kontra-szerzoi-jogvedelem>.

A rendszernek természetesen idő kell a „kibontakozáshoz”, ... az internetezőknek hozzá kell szokniuk, hogy új szabályok léptek életbe, s ezeknek megfelelően kell eljárniuk, „viselkedniük”. Az online sajtóban jelentek már meg olyan írások (a Rennes-i Egyetem kutatói által készített felmérés szerint), hogy a Hadopi-törvény hatástalan, bevezetése óta nemhogy csökkent, hanem nőtt az illegális letöltések aránya. A megállapítás felettébb érdekes, ugyanis a hatóság csak 2010 őszén kezdi meg tényleges működését, vagyis a felszólító levelek kiküldését. Az internet figyelését azonban már júliusban megkezdték.⁴⁶

Az előzetes felmérések azt mutatják, hogy az internetezők változtattak „beszerzési forrásokon”. Mivel a szabályozás a fájlcsere oldalon keresztül megvalósult illegális letöltés szankcionálását célozza, az internetezők új alternatívák után néztek, és nagyobb arányban kezdtek el a streaming és a közvetlen letöltést kínáló weblapokon keresztül letölteni.

Egyesült Királyság – a „brit Hadopi”

Az Egyesült Királyságban idén májusban fogadták el a Digital Economy Act (továbbiakban: DEA) elnevezésű, kalózkodás elleni törvényt.⁴⁷

Előzményként fontos megemlíteni a 2006-os Gowers-jelentést,⁴⁸ melynek megalkotója, Andrew Gowers úgy vélte, hogy a digitális világ szerzői jogi jogsértői sokkal kisebb büntetéseket kapnak, mint a valódi világban hasonló bűncselekményeket elkövető társaik, ezért jelentésében azt javasolta, hogy a kiszabott büntetéseket igazítsák az okozott kárhoz.

Ezt követte később a Digital Britain jelentés, mely a brit kormány álláspontját tartalmazta az illegális letöltésekkel kapcsolatban.

A törvényjavaslat szerint az internetszolgáltatókat köteleznék arra, hogy a jogosultak által megfelelően azonosított feltételezett jogsértő személyeket értesítsék arról, hogy magatartásuk szerzői jogot sért, és az ismételten komoly jogsértéseket elkövetőkről – az értesítések alapján – anonimizált adatokat gyűjtsenek, amelyeket a jogsértő személyt azonosító adatokkal együtt bírói végzés alapján adnák ki a jogosultaknak.⁴⁹

A DEA rendelkezéseinek megfelelően a brit médiafelügyeleti szerv, az Ofcom elkészítette és konzultációra bocsátotta a kalózkodás elleni törvénycsomag rendelkezéseinek végrehajtására vonatkozó gyakorlati kódexét.

A jogszabály legvitatottabb rendelkezése természetesen a három csapás intézkedési csomag volt, amely az internet-előfizetés felfüggesztését ugyan végül nem tette lehetővé, de megkönnyíti a jogosultak egyedi jogérvényesítését a bíróságok előtt.

⁴⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/22706#ixzz0yAyINTCI>.

⁴⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Economy_Act_2010.

⁴⁸ Lásd bővebben Ficsor Mihály: Vigyázó szemetek Londonra vessétek? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 1. sz., 2007. február.

⁴⁹ Bővebben lásd Imre: i. m. (3).

A javaslat szerint 2011 elején kell megkezdeni a filmeket, zenéket, televíziós sorozatokat és egyéb, hivatalosan jogvédett tartalmakat illegálisan letöltő előfizetők adatainak gyűjtését.

Az internetszolgáltatónak figyelmeztetnie kell a jogsértést elkövető ügyfeleket, hogy felhasználói magatartásuk törvénybe ütközik. Amennyiben nem hagynak fel a jogsértő magatartással, úgy – szerzői jogi jogsértésre vonatkozó panasz és bírósági jóváhagyás alapján – jogukban áll az illető felhasználó adatait továbbítani a jogtulajdonos felé, aki ezt követően akár polgári pert is indíthat majd.

Az ismételt jogsértést elkövető felhasználókkal szemben több intézkedés is foganatosítható: weblapokhoz való hozzáférés letiltása vagy a sávszélesség korlátozása, aminek hatására jelentősen lassul a felhasználó internetszolgáltatásának sebessége, illetve megszünrhetők az átmenő tartalmak is.

A „három csapás” eljárás bármely szakaszával szemben az állítólagos jogsértő az Ofcom által létrehozott független testülethez fellebbezhet. Ha a fellebbezés alapos volt, a testület kötelezheti az internetszolgáltatót az értesítés visszavonására, illetve az eljárással összefüggő költségek megtérítésére.

A jogi szankció alkalmazásának előfeltétele az illegális letöltés okán kiküldött háromszori figyelmeztetés, és ezek hatástalansága. Az Ofcom állásfoglalása szerint két figyelmeztetés között legkevesebb egy hónapnak kell eltelnie. További szankciók alkalmazására pedig csak akkor kerülhet sor, ha az internetező 12 hónapon belül kapja meg mindhárom figyelmeztetést, ugyanis az internetszolgáltatók egy év elteltével kötelesek törölni az értesítéseket.⁵⁰

A figyelmeztetésnek mindenre kiterjedően egyértelmű és közérthető információkat kell tartalmaznia a felszólítás okáról, tájékoztatnia kell a címzettet arról, hogyan védheti meg hálózatát a külső, illetéktelen hozzáférésektől, továbbá hogy a milyen jogorvoslati lehetőségekkel élhet.

Hiányossága az új szabályozásnak, hogy a kötelezettség egyelőre csak a legnagyobb, 400 ezer főt meghaladó előfizetői táborral rendelkező szolgáltatókra vonatkozik. Az Ofcom előrevetítette, hogy amennyiben a jogsértő előfizetők átpártolnak a 400 ezer főt nem meghaladó szolgáltatókhoz, úgy változtatni fognak a szabályozáson.⁵¹

Az Ofcom előre jelezte, hogy negyedéves rendszerességgel készít majd jelentést az illegális tevékenységek arányáról, és változatlanág vagy a mutatók további romlása esetén a kisebb előfizetőszámmal rendelkező és a mobilinternet-szolgáltatókra is kiterjesztheti a kötelezettséget. Az Ofcom a negyedéves jelentések éves összegzése alapján fogja értékelni azt is, elegendő-e csupán a figyelmeztető üzenetek az illegális fájlcsere csökkentéséhez, vagy szükség van-e arra, hogy a jogszabályban megfogalmazott módon a kulturális államtitkár elrendelje további technikai szankciók bevezetését.⁵²

⁵⁰ <http://eszerint.blog.hu/search?searchterm=OFCOM&searchmode=OR&submit=Keres%C3%A9s>.

⁵¹ Ed Baden-Powell, Nick Eziefula: Coalition Britain – A New Era of Digital Politics. Entertainment Law Review, 21. évf. 6. sz., p. 205–208.

⁵² Ryan, Heint: i. m. (6).

A remények szerint a legtöbb ember felhagyna a jogsértő fájlcsereléssel, amennyiben figyelmeztető üzeneteket kapna, és a fenti lépéseket csak abban az esetben alkalmaznák, ha egy felhasználó a figyelmeztetés ellenére is folytatja az illegális letöltéseket.

Láthatóan a brit szabályok „enyhébbek” a francia rendelkezéseknél, ugyanis az internet-előfizetés felfüggesztését nem teszik lehetővé. Az a jövő zenéje, hogy a britek által alkalmazott szankciók (vagyis a bizonyos weblapokhoz való hozzáférés letiltása, a sávzsélesség korlátozása, a lelassult internetszolgáltatás) elegendőek lesznek-e a jogsértések csökkentésére.

Írország

A jelenlegi helyzet szerint az ír szabályozás kissé eltér az előzőekben bemutatott francia és angol példától. Írorszában ugyanis nem törvényi szinten került szabályozásra a „három csapás” módszere. Az IRMA (jogvédő szervezet) és az Eircom (internetszolgáltató) között létrejött szerződés alapján fogják szűrni az illegális letöltőket. A szabályozás előzménye, hogy a legnagyobb lemezkiadók beperelték az Eircomot a hálózatán működő jogosulatlan hangfelvétel-felhasználások miatt. A bírósági eljárás ugyan egyezséggel zárult a felek között, nem volt mit tenni, lépni kellett a jogsértések felszámolására.

A rendszer a következőképp működik. A lemezkiadók megbízásából a Dtecnet hálózatelemző vállalkozás folyamatosan figyeli az Eircom internetes forgalmát. Ha jogsértő tevékenység gyanúja merül fel, az érintett IP-címét és a feltételezett jogsértésre vonatkozó egyéb adatokat (jogosult neve, érintett hangfelvételek címe, feltételezett jogsértés időpontja) átadják a lemezkiadóknak, amelyek továbbítják azt az Eircomnak.

A rendszer a továbbiakban hasonlít az előzőekben ismertetettekhez: az első értesítés felhívja a fogyasztó figyelmét arra, hogy valószínűleg szerzői jogi jogsértést követ el, a második felszólítás azt tartalmazza, hogy a további szerzői jogi jogsértések az előfizetői szerződés megszűnésével és az internetről való lekapcsolással járhatnak. Az első két felszólítást követően mindkét esetben 14-14 napja áll rendelkezésre a fogyasztónak, hogy a rendszert ellenőrizze, a számítógép használóit megfelelően tájékoztassa. Az utolsó lépés pedig a fogyasztóhoz címzett nyilatkozat a szerződés megszüntetéséről.

A harmadik értesítés kézhezvételét követően megint 14 nap áll az előfizető rendelkezésére, hogy szükség esetén felvegye a kapcsolatot az Eircommal, a felek által elfogadott protokoll szerint ugyanis van kimentési lehetősége a fogyasztónak: nem kerülhet sor az elérés felfüggesztésére, ha az internetre egészségügyi szolgáltatás vagy lényeges gazdasági okok miatt nélkülözhetetlenül szükség van.⁵³

Az illegális letöltőnek joga van bármely szakaszban tiltakozni a jogsértés vádjával szemben.

⁵³ Ryan, Heinl: i. m. (6).

Érdekes sajátossága a rendszernek, hogy csak egyetlen szolgáltató „ügyfeleire” terjed ki a hatálya, tehát az illegális letöltés a többi szektorban tulajdonképpen „megengedett”.

Az, hogy az Eircomnak mennyi előfizetője marad, csak intézmény működését követő hónapokban derül ki.

Említést érdemel, hogy egy dublini bíróság döntésében jóváhagyta a két fél megállapodását, mivel nem találta jogellenesnek a benne körülírt gyakorlatot a fogyasztók személyes adataival kapcsolatban.

A rendszer egyelőre három hónapos próbaüzemmódban működik, kíváncsian várjuk a fejleményeket, eredményeket.⁵⁴

Spanyolország

Spanyolországban érdekes a helyzet. A spanyol bírósági gyakorlat eddig nem nagyon osztotta az európai álláspontot. Az elmúlt években a spanyol jogkezelő szervezetek több pert is indítottak fájlmegosztó magánszemélyek ellen, de eredménytelenül. A bíróság ragaszkodik a gyakorlatához, hogy „Spanyolországban senki nem ítéltető el szerzői jogok megsértésért, amíg be nem bizonyosodik, hogy anyagi haszna származott a védett tartalom engedély nélküli megosztásából.”

A legfrissebb ügyben egy főként eDonkey-linkeket kínáló oldal fenntartója ellen indult eljárás; egy zenei jogvédő szervezet perelte be az oldal fenntartóját (Jesús Guerra), és az oldal azonnali bezárását kérte a bíróságtól.

A tárgyalásokon Jesús Guerra azzal védekezett, hogy az oldalán nincsenek reklámok, bevétele nem származik belőle, csak linkeket ajánl fel másoknak, ugyanúgy, ahogy egy keresőprogram. A SGAE nyáron beterjesztett blokkolási kérését a bíró már akkor visszautasította, mondván, hogy a P2P-hálózatok mint egyszerű adatátviteli csatornák törvényesen működnek.

A véglegesen lezárt eljárásban a bíró kimondta, hogy ha valaki jogvédett tartalmakhoz vezető linkeket vagy a linkek listáit kínálja, az nem azonos azzal, amikor magukat a tartalmakat teszi nyilvánosan elérhetővé – ez utóbbit a spanyol törvények is büntetik, ezért a két technika elvi azonosságának kimondását várta a SGAE a bíróságtól. A bíró szerint a link közzététele nem sorolható sem a „terjesztés”, sem a „másolás”, sem a „nyilvános közzététel” jogi kategóriájába, ezért nem tekinthető illegális tevékenységnek.⁵⁵

Úgy tűnik, hogy Spanyolország mégiscsak „beadja a derekát”, és felveszi a harcot a jogellenes letöltések ellen.

2010 januárjában a spanyol kormány bemutatta az új, az internetes kalózkodás ellen irányuló törvény tervezetét, amelynek hatálybalépése esetén gyorsított eljárás keretében válna

⁵⁴ Lásd bővebben Nagle: i. m. (25).

⁵⁵ http://itcafe.hu/hir/p2p_torrent_spanyolorszag.html.

lehetővé az illegális letöltési lehetőséget kínáló oldalak bezárása. A tervek szerint a parlament júniusban tárgyalta volna a javaslatot, de jelenleg kevés az esély rá, hogy még az idei évben megtárgyalásra és elfogadásra kerül. A törvénytervezet egy olyan hatóság felállításáról rendelkezik, amelynek feladata az lesz, hogy a jogellenes letöltések folyamatos ellenőrzése segítségével indítványokat terjesszen elő az illetékes bírói fórumoknál egyes weboldalak lekapcsolására. A bírónak négy napja lesz reagálni.

A jogszabálytervezet szerint a jogtulajdonosok – hasonlóan a francia „gyakorlathoz” – egy újonnan létrehozott Szellemi Tulajdon Bizottságnál jelenthetik be a jogsértő oldalakat. A testületnek 3-6 hónapos időszak alatt kellene megvizsgálnia, hogy valóban történt-e szerzői jogi jogsértés. A bizottság a vizsgálat eredményét és a bírósági intézkedésre vonatkozó javaslatát a spanyol Nemzeti Törvényszék (Audiencia Nacional) felé továbbítaná. A törvényszéknek négy napja lenne az érintett felek meghallgatásával döntést hozni az ügyben: elrendelni a büntetőjogi eljárás elindítását, a jogsértő fájlok eltávolítását, sőt adott esetben az oldal bezárását is. A fellebbezés, valamint minden más, az adott ügghöz kapcsolódó jogi kérdés a megszokott bírósági rendszeren keresztül zajlana. Az ügyben várhatóan csak 2010 őszén lesz előrelépés.

A spanyol rendszer tehát annyiban különbözne a többi európai országétól, hogy nem a fogyasztókat büntetik az internetkapcsolat letiltásával, felfüggesztésével, hanem közvetlenül a fájlcsere oldalaik ellen kívánnak fellépni. A spanyol megoldás tehát valamilyen szinten az ötvözete a „három csapás” rendszernek, valamint a szolgáltatók felelősségével kapcsolatos értesítési-eltávolítási eljárásnak.⁵⁶

Finnország

Finnország is csatlakozni látszik azokhoz az országokhoz, amelyekben az internetszolgáltatók írásban figyelmezteti jogsértő előfizetőit a tevékenység veszélyeire. Legalábbis erre utal a finn kulturális minisztérium májusban nyilvánosságra hozott javaslata.

A más országokban már a gyakorlatban is alkalmazott megoldásokhoz képest azonban a finn javaslat sokkal enyhébb: a felszólítás figyelmen kívül hagyásának ugyanis semmilyen szankciója nincs. Az internetkapcsolat megszakítását mint végső eszközt érthető okok miatt nem támogatja a finn kormányzat, hiszen miután a közelmúltban alapjoggá tették az internetkapcsolatot, július 1-jétől immár jogilag is kötelezték az egyetemes távközlési szolgáltatókat, hogy legalább 1 Mbit/s letöltési sebességű internetkapcsolatot biztosítsanak mindenkinek, a két intézkedés pedig egymás ellen hatna. A finn kulturális miniszter, Stefan Wallin azzal indokolta a tervezetet, hogy a friss felmérések tanúsága szerint Finnországban is jelentős a jogsértő online felhasználások aránya.

⁵⁶ <http://www.hamisitasellen.hu/hu/hirek/2010/egyre-kevesebb-cd-fogy-spanyolorszagban>.

A tervezet jelenleg egyeztetés alatt áll. A jogosultakat képviselő szervezetek pozitívan értékelik, hogy a kormányzat tenni kíván az online jogsértések visszaszorítása érdekében. Számos kritikát kapott azonban a javaslat azon része, amelynek alapján a felszólítások utóéletét, vagyis azt, hogy annak eleget tett-e az internet-előfizető, nem ellenőriznék.⁵⁷

Összefoglalás

Mivel a fent ismertetett szabályozási rendszerek csak nemrégiben láttak napvilágot, illetve tesztelés alatt állnak, így egyelőre végső konklúziót nem vonhatunk le.

Csak találgathatunk, hogy vajon melyik tendencia „lesz a nyertes” az illegális letöltések el- leni harcban: a legszigorúbb francia rendszer, amit oly sokan támadnak? Lesz-e eredménye az engedékeny finn vagy spanyol rendelkezéseknek? És a brit rendszer, ami tulajdonképpen egy „arany középutat” jelentene? Vajon nem lenne célravezetőbb egy olyan rendszer bevezetése a többi országban is, mely lassított internetszolgáltatással próbálja elérni célját, így közvetve blokkolja – technikailag tulajdonképpen ellehetetlenítve – az illegális letöltést?

S vajon az uniós reformcsomag intézkedéseit hogyan fogják átültetni a tagállamok nemzeti jogszabályaikba? Mi lesz az eddig kidolgozott és tesztelés alatt álló rendszerekkel, ha már rögtön az elején változtatni kell rajtuk az uniós előírásoknak való megfeleltetés miatt? Milyen tapasztalatokkal, eredményekkel zárul az elektronikus kereskedelmi irányelvet érintő konzultáció? Végül, de nem utolsósorban, mi lesz a „rettegett” ACTA-egyezmény sorsa?⁵⁸

A kérdések nyitottak. Kíváncsian várjuk a következő években megvalósuló reformokat, illetve azok eredményeit.

⁵⁷ http://eszerint.blog.hu/2010/08/03/finn_torvenyjavaslat_az_online_jogsertok_figyelmezteteserol.

⁵⁸ Bővebben lásd: Tóth Péter Benjámin: Első oldal. Infókommunikáció és Jog, 2010. 36. sz., február.

A SZERZŐI JOG SZABÁLYOZÁSA AZ OROSZ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV ÚJ, IV. RÉSZÉBEN – EGY FONTOS, UGYANAKKOR RÉSZBEN PROBLEMATIKUS TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS

BEVEZETÉS

2006. december 18-án Putyin elnök aláírta az Oroszországi Föderáció Polgári Törvénykönyvének IV. Részét,¹ amely csupán egyetlen cím alatt (VII. Cím), kizárólagosan szabályozza a szellemi tulajdon-jog egész területét (ipar tulajdon-jog és szerzői jog). Ez a cím így ténylegesen egy speciális szellemi tulajdon-jogi törvényt alkot, mint amelyet ismerhetünk például a francia joggyakorlatból.² Az azonos keltezésű, vonatkozó beiktató törvény első paragrafusa³ értelmében az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. része 2008. január 1-jén lépett hatályba.

Ugyanezen a napon, a beiktató törvény 2. paragrafusa értelmében, csaknem az összes korábbi külön jogszabály, mint például a szabadalmi törvény, a védjegy törvény, a számítógépes program- és adatbank-védelmi törvény, amelyek mindegyike 1992. szeptember 23-i keltezésű,⁴ továbbá különösen a szerzői jogokról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. július 9-i törvény⁵ hatályát veszítette.

Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. részének elkészítése nem volt könnyű feladat. A szellemi tulajdon-jog kodifikációja, vagyis inkább a beépítése a Polgári Törvénykönyvbe már sokkal korábban is tervbe volt véve, nevezetesen amikor a poszt szocialista Oroszországban

* Prof. dr., jogász; *honoris causa* dr.; tudományos főmunkatárs (nyugdíjba vonult), Max-Planck-Institut für Geistiges Eigentum, Wettbewerbs- und Steuerrecht (A szellemi tulajdonra, a verseny- és adójogra szakosodott Max Planck Intézet), München, Németország; a szöveg eredeti közzététele in: Festschrift Marianne Levin, Stockholm, 2008.

¹ Grazdanskij kodeks Rossijskoj Federacii – Csast' Csetvertaja, 2006. december 18-i 230-FZ számú szövetségi törvény, megjelent: Rossijskaja Gazeta, 289. sz. (4255), 2006. december 22.; Sobranie zakonodatels'tva RF (SZ RF) 52. sz., 2006. dec. 25. (I. rész), Pos. 5496, p. 14 803.

² Lásd: 1992. évi Code de la propriété intellectuelle (törvény a szellemi tulajdon-jogról).

³ Federal'nyj Zakon o vvedenii v dejstvie Csasti Csetvertoj Grazdanskogo kodeksa Rossijskoj Federacii No. 231-FZ, 2006. december 18, megjelent: Rossijskaja Gazeta i. m. (1); SZ RF i. m. (1), Pos. p. 5497, 14 950.

⁴ Angol fordításai: *Pechota/Hazard* (szerk.): Russia & The Republics: Legal Materials. 2. kötet. Russian Federation, Juris Publishing, USA 1990 et seq., 68., 69. és 71. pont; német fordításai: GRUR Int., 1993, p. 670., 679. és 756.

⁵ Angol fordítása: *Pechota/Hazard* (szerk.): i. m. (4), 67. pont; Német fordítás: GRUR Int. 1993, p. 853.

elkezdődött az új Polgári Törvénykönyv elkészítése.⁶ I. Részé,⁷ amely a polgári jog általános részét tartalmazza (különösen a személyi jogot, a dologi jogot, a szerződéses ügyleteket, a képviselőt és a korlátozásokat) és a tulajdonjogot, valamint a kötelmi jog általános részét, már 1995. január 1-jén hatályba lépett. Az orosz Polgári Törvénykönyv II. Részé,⁸ amely 1996. március 1-jén lépett hatályba, kizárólag az egyéni típusú kötelezettségekkel foglalkozik, mint például az adásvétellel.

Eredetileg ennek a II. Résznek már szabályoznia kellett volna a szellemi tulajdon-jogot és egyéb jogterületeket is (öröklési jog, nemzetközi magánjog vagy kollíziós jog), de végül egyedül a kötelmi jog különös részével került törvénybe foglalásra.⁹ Már akkoriban nyilvánvaló volt, hogy számos elvi és ugyanakkor egészen gyakorlati természetű akadályt is le kell küzdeni, ugyanis sok kritikus vélemény fogalmazódott meg Oroszországon kívül és belül egyaránt¹⁰ a szellemi tulajdon-jog ily módon történő kodifikációjával szemben. Ennek az elutasításnak az lett az eredménye, hogy még a Polgári Törvénykönyv III. Részé,¹¹ amely 2002. március 1-jén lépett hatályba, is csupán csak az öröklési jogot és a nemzetközi magánjogot tartalmazza, és az eredeti tervekkel ellentétben nem foglalták bele a szellemi tulajdon-jogi részt. Az integráció mellett érvelők csupán hosszú évek ismételt kiújuló és komoly vitája¹² után kerekedtek felül.¹³

⁶ Lásd: *Burian*: Audiovisuelle Werke im russischen Urheberrecht. Zugleich eine Einführung in das russische Urheberrecht. Baden-Baden, 2003, p. 23. et seq., p. 37. et seq.; *Solotych*: Das Zivilgesetzbuch der Russischen Federation – Erster Teil. Textübersetzung mit Einführung. Baden-Baden, 1996, p. 15. et seq.; lásd továbbá: *Cvetkov*: Sistematizacija zakonodatel'stva ob intellektual'noj sobstvennosti: pro et contra. Rossijskaja Justicija, 2004, 6. sz., p. 24. et seq.; *Gavrilov*: O proekte Csasti Csetvertoj GK RF o prave intellektual'nojsobstvennosti. Chozjajstvo i pravo, 2006, 11. sz., p. 30. et seq.

⁷ Angol fordítása: *Butler* (szerk.): Civil Code of the Russian Federation. Parts One, Two, and Three. Oxford/New York, 2002, p. 1. et seq.; lásd továbbá: *Solotych*: i. m. (6), p. 77. et seq., valamint a GRUR Int. c. folyóiratban (1995, p. 174.) található információkat.

⁸ Angol fordítása: *Butler*: i. m. (7), p. 169. et seq.

⁹ Lásd: *Schmitt/Weber*: Zum Inkrafttreten des Zweiten Teils des russischen ZGB. WiRO, 1996, p. 86. et seq.

¹⁰ Lásd *Cvetkov* áttekintését, i. m. (6); lásd továbbá: *Gavrilov*: Vtoroj proekt Csetvertoj Csasti GK: pervoe vpeccatlenie. Patenty I licenzii, 2006, 4. sz., p. 2. et seq., továbbá komparatív perspektívából: *Ditz [Dietz]*: Mesto zakona ob intellektual'noj sobstvennosti v pravovoj sisteme. Problemy promyshlennoj sobstvennosti, 1997, 2. sz., p. 115. et seq.

¹¹ Angol fordítása: *Butler*: i. m. (7), p. 405. et seq.

¹² Lásd a *Cvetkov* által megadott referenciákat i. m. (7); lásd továbbá: *Ruzakova/KloCsun*, Csast Csetvertaja Grazsdanskogo kodeksa RF: ot del'nye problemy pravovogo regulirovanija, IS. Avtorskoe pravo i smezyne prava (IS.APiSP), 2006, 11. sz., p. 4. et seq.

¹³ Lásd különösen *Eremenko* kritikus értékelését, O Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa Rossijskoj Federacii. Zakonodatel'stvo i ekonomika, 2007, 7. sz., p. 28. és kk., p. 40., továbbá – még mindig a Polgári Törvénykönyv IV. Részé elfogadásának végső szakaszában – *Sergeev*: Ob-ektivnyh predposylok dlja srocsnogo prinjatija Csetvertoj Csasti GK net. Patenty i licenzii, 2006, 5. sz., p. 6. et seq.; ua., *Zakljucsenie na proekt Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa RF*, IS.APiSP, 2006, 7. sz., p. 4. et seq.; *Fedotov*: Zakljucsenie na proekt Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa RF. IS.APiSP, 2006, 8. sz., p. 4. et seq.; ua., *Proshcsanie s principami? Rossijskaja justicija*, 2006, 8. sz., p. 8. et seq. Megjegyezzük, hogy jelen dokumentumnak nem célja a szellemi tulajdon-jogi szabályozás kodifikációját érintő, mellette és ellene szóló, az orosz jogi lapokban közzétett, nagyszámú megállapítás átfogó dokumentációja.

A jogtörténetben keresendő annak egyik oka, hogy a kodifikáció ellenzői, akik a szellemi tulajdon-jogi szabályozást továbbra is külön és önálló jogszabályokban (a Polgári Törvénykönyvben szereplő egyes alapelvekkel együtt vagy azok nélkül) kívánták megvalósítani, végül elvesztették a „csatát”. Mivel Oroszország és annak elődje, a Szovjetunió esetében is nagy hagyománya volt a szellemi tulajdon-jog, különösen a szerzői jog szabályozásának a polgári törvénykönyvön belül,¹⁴ ezért erősen hajlottak arra, hogy e hagyományt fenntartsák, annál is inkább, mert a korábbi Szovjetunió számos utódállama, a Független Államok Közösségének (FÁK) tagjai ekkor már beépítették új polgári törvénykönyvükbe a szellemi tulajdon-jogot, különböző mértékben ugyan, de többnyire a FÁK szervezete által javasolt Polgári Törvénykönyvi Modell Ötödik Fejezete¹⁵ alapján.

Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Része (VII. Cím, a törvénykönyv teljes egészének 1225–1551. paragrafusa), ahogy már korábban említettük, kizárólag a szellemi tulajdonnal foglalkozik. A cím kilenc fejezetből áll, nevezetesen: 69. Fejezet (általános rendelkezések), 70. Fejezet (a szerzői jog), 71. Fejezet (szomszédos jogok), 72. Fejezet (szabadalmi jog), 73. Fejezet (növényfajta-oltalmi jogok), 74. Fejezet (integrált mikrorendszerek topográfiájához fűződő jogok), 75. Fejezet (a know-how oltalma), 76. Fejezet (egyéni jelleget biztosító eszközökhöz fűződő jogok, különösen a védjegyjogok), 77. Fejezet (szellemi alkotás eredményeinek használati joga egységes technológián belül¹⁶).

Jelen rövid írásban csupán a szerzői jogi szabályozásnak a teljes szabályozás keretén belül elfoglalt helyére és sorrendiségére, valamint tartalmának egyes fontos jellemzőire térünk ki. Sajnálatos módon, mint ahogy azt látni fogjuk, a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló 1993. évi törvény (amelyet utoljára 2004. július 20-án módosítottak)¹⁷ szerinti korábbi szabályozással ellentétben az orosz szerzői jogi törvény kodifikált változata meglehetősen rendezetlen és regresszív jellegű szervezeti felépítés szempontjából, még ha úgy is tűnik, hogy anyagi jogi tekintetben számos részében, ha nem is mindegyikben, javulás történt.

¹⁴ Lásd: *Burian*: i. m. (6), p. 33. et seq; *Dietz*: Part Russland/I, p. 9, in: *Hilty/Katzenberger/E. Schulze/M. Schulze* (szerk.): *Quellen des Urheberrechts*. München, befűzhető papír; *Solotych*: i. m. (6), p. 15.; *Eremenko*: i. m. (6), p. 28. et seq., valamint széles történelmi perspektívából *Elst*: *Copyright, Freedom of Speech, and Cultural Policy in the Russian Federation* (Szerzői jog, szólásszabadság és kulturális politika az Oroszországi Föderációban). Leiden/Boston, 2005, p. 78. et seq.

¹⁵ Lásd: *Eremenko*: i. m. (13), p. 29.; *Burian*: i. m. (6), p. 161.; *Losev*: *Avtorskie i smezyne prava v grazhdanskom kodekse. Intellektual' naja sobstvennost*, 2000, 1. sz., p. 61. et seq.

¹⁶ Oroszul: *provo ispol'zovanie rezul'tatov intellektual'noj dejatel'nosti v sostave edinoj technologii*.

¹⁷ Lásd: *Dietz*: *Die zögerliche Reform des russischen Urheberrechts*, in: *Ohly/Bodewig/Dreier/Götting/Haedicke/Lehmann*: *Perspektiven des Geistigen Eigentums und Wettbewerbsrechts*, Festschrift für Gerhard Schricker. München, 2005, p. 267. et seq.; lásd általánosságban továbbá: *Dietz*: i. m. (14), p. 14. et seq.

TERTIUM COMPARATIONIS: A MODERN, KONTINENTÁLIS EURÓPAI SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁS ÖT PILLÉRE

Ha valaki a világ bármely országának szerzői jogi törvényéről véleményt akar mondani, először is meg kell határozni, hogy ezt milyen szempontból teszi. E tekintetben úgy vélem, hogy a kreatív személyek (szerzők és előadóművészek) védelmének szempontjából a modern szerzői jogi jogszabályok a kontinentális Európában, például Ausztriában, Franciaországban, Németországban vagy Spanyolországban, a skandináv országokban, illetve számos közép- és kelet-európai (korábban szocialista) országban, függetlenül attól, hogy európai uniós harmonizációs irányelveken alapulnak-e vagy sem, élen járnak, és még mindig sok területen úttörő jellegűek a nemzetközi szerzői jog színterén. Ez először is igaz szerkezeti szempontból, tehát a szerzői jogi szabályozás belső struktúráját és koherenciáját illetően a jogszabály-alkotási technikák vonatkozásában, de különösen igaz oltalmi szempontból a vonatkozó jogszabályok tartalma tekintetében.

Ezeknek a modern szerzői jogi jogszabályoknak a többsége szerkezetiileg hasonló egymáshoz a tekintetben, hogy a szerzői jog legalább öt alrendszerből vagy „pillérből” áll, ideális esetben, például Belgium, Spanyolország, Csehország vagy Magyarország esetében, egyetlen átfogó jogszabályban szabályozva.¹⁸ Ebben az összefüggésben az öt pillér a következő: anyagi szerzői jog; szomszédos vagy kapcsolódó jogok; szerzői jogi szerződések joga; a közös jogkezelő szervezetek működésének szabályozása; a szerzői jogok érvényesítése.

Tekintettel arra, hogy az anyagi szerzői jogi törvény tárgyak (védelem alatt álló művek), szerzők mint a szerzői jogok elsősorban első tulajdonosai, valamint a védelem terjedelme, ideje és korlátai vonatkozásában rendelkezik, könnyen belátható, hogy a szerzői jog ezen alrendszere a szerzői jogi jogszabályalkotás legősibb és legnagyobb hagyományokra visszatekintő része, amelynek kezdete a XVIII–XIX. századra nyúlik vissza. Azonban mindamellett, hogy a „szomszédos” területeken szükség volt a védelem kiterjesztésére (különösen az előadóművészek tekintetében), csak a szerződésekre és a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó rendelkezések megfelelő továbbfejlesztésével és kibővítésével vált lehetségessé, hogy végül kialakuljon a szerzők és az előadóművészek jogait oltalmazó kiegyensúlyozottabb rendszer. Természetesen az ilyen modern jogszabályokra¹⁹ szintén jellemző – többnyire a TRIPS-megállapodás hatására –, hogy nagyon jól kidolgozott fejezetet tartalmaznak a jogérvényesítésről.

Hogyan jelenik meg tehát ennek fényében a szerzői jog szabályozása az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részében? A következőkben rövid választ szeretnénk adni erre a kérdésre,

¹⁸ A modern szerzői jogi jogszabály ilyen „ideális” struktúrája már megjelenik: Dietz: Das Urheberrecht in Spanien und Portugal. Baden-Baden, 1990, p. 202. et seq.

¹⁹ További részletekért lásd Dietz: Die fünf Säulen des Urheberrechtssystems und ihre Gefährdungen, in: Dümling: Musik hat ihren Wert. 100 Jahre musikalische Verwertungsgesellschaft in Deutschland. Regensburg, 2003, p. 336. et seq.

először is a szabályozás során alkalmazott jogalkotási eljárások és struktúra tekintetében, másodsorban pedig a különböző területeket vagy pilléreket alkotó rendelkezések tartalmára vonatkozóan.

AZ ÚJ OROSZ SZERZŐI JOGI KODIFIKÁCIÓ STRUKTURÁLIS HIÁNYOSSÁGAI

Ahhoz, hogy igazán megérthessük az orosz szerzői jog új kodifikációjának rendszerbeli helyét, jogalkotási eljárásait, illetve a szabályozás belső struktúráját, meg kell említenünk, hogy a korábbi jogszabály, a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. évi (módosított) törvény,²⁰ strukturálisan nagymértékben megfelelt a „kontinentális típusú” modern szerzői jogi szabályozásnak²¹ a fent említett öt pillérével; ez még akkor is igaz, ha az öt pillér némelyike, különösen a szerzői jogi szerződésekkel és a közös jogkezelő szervezetekkel összefüggő szabályozás, továbbra is meglehetősen kiforratatlannak tűnt.²²

Ez a meglehetősen átfogó képet mutató, egyetlen jogszabályba ágyazott szerzői jogi szabályozás most – szinte szükségszerűen – megváltozott az orosz Polgári Törvénykönyvbe történő kodifikációjával. Ezt nem annyira maga a kodifikáció eredményezte, mivel – ahogy ezt a francia példa is mutatja,²³ még egy átfogó szellemi tulajdon-jogi törvényen belül is megmaradhat a szerzői jogi szabályozás belső koherenciája és egysége. Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részébe foglalt szerzői jogi szabályozás koherenciájának és áttekinthetőségének komoly hiányát tulajdonképpen az eredményezte, hogy a szövegezők – akik jogalkotók ugyan, de nem szellemi tulajdon-jogi szakértők²⁴ – arra törekedtek, hogy a lehető legtöbb közös rendelkezést alakítsák ki a szellemi tulajdon-jog egészére nézve (beleértve az ipari tulajdon minden fajtáját), és hogy egybefűzzék ezeket a rendelkezéseket úgymond a „zárójelek előtt”, egy kijelölt részben, nevezetesen az „Általános rendelkezések”-ben (VII. Cím, 69. Fejezet).

Például, a szabályozás tárgyára vonatkozó egyes fogalmi pontosításokon kívül (1225. és 1226. paragrafus), a 69. Fejezet rendelkezik, többek között, a szellemi tulajdon és az anyagi dolgok birtoklásának elkülönítési elvéről (1227. paragrafus); az „alkotás elvéről” (a szerző mint az alkotás eredményének létrehozója), valamint a szerző személyhez fűződő jogairól, azok elidegeníthetetlenségéről és korlátlan védelmi idejéről (1228. paragrafus); a „kizáró-

²⁰ Lásd az 5. számú lábjegyzetet.

²¹ Lásd: *Dietz*: i. m. (14), p. 5.; lásd általánosságban továbbá: *Burian*: i. m. (6), p. 36. et seq.; lásd továbbá: *Elst*: i. m. (14), p. 393. et seq.

²² További részletekért lásd: *Elst*: i. m. (14), p. 446. et seq., illetve p. 471. et seq.; *Dietz*: i. m. (17), p. 269. et seq., valamint *Burian*: i. m. (6), p. 205. et seq.

²³ A francia szellemi tulajdonról szóló törvény (lásd a 2. lábjegyzetet) első része kizárólag és teljes körűen szabályozza a szerzői jogi törvényt annak minden vonatkozásában, ideértve az „öt pillért” is.

²⁴ Lásd, szókimondó módon: *Emerenko*: i. m. (13), p. 39. et seq.; kevésbé szkeptikus nézet szerint, német perspektívából, lásd: *Ahrens*: Brauchen wir einen Allgemeinen Teil der Rechte des Geistigen Eigentums? GRUR, 2006, p. 617. et seq.

lagos jogok” jelentéséről és tartalmáról, e jogok társtulajdonosai közötti jogviszonyról, valamint a „háromlépcsős teszt” alkalmazásáról a kizárólagos jogok jogi korlátozásai esetében (1229. paragrafus); a szellemi tulajdon-jogok időbeli korlátjának elvéről (bizonyos, jogszabályban foglalt kivételekkel) – részletek nélkül (később kerül szabályozásra) (1230. paragrafus); a kreatív eredmények állami hatóságoknál történő hivatalos – kötelező vagy önkéntes²⁵ – nyilvántartásba vételéről (1232. paragrafus); ügyletekről (szellemi tulajdon-jogok átruházásáról vagy felhasználásuk engedélyezéséről), azok formai elemeiről, különböző tartalmi elemeiről és feltételeiről (a jogosultnak fizetendő díjról szóló rendelkezéseket beleértve), valamint a kapcsolódó szerződések teljesítéséről és fajtáiról (1233–1238. paragrafus).

Fontos megjegyezni, hogy a 69. Fejezet ezen és egyéb rendelkezései általánosságban és „absztrakt” módon vannak megszövegezve, úgy, hogy egyáltalán nem csak szerzői jogi kérdéseket érintenek, hanem egyéb, szellemi tulajdonnal összefüggő kérdéseket is; így például a „szerző” fogalma magába foglalja a találmányok „szerzőit” is. Mivel az ilyen általános rendelkezések olykor nem elegendőek és nem elég pontosak minden helyzetben – mint például a szellemi tulajdon-jogok oltalmi ideje és korlátai, illetve a velük összefüggő jogügyletek esetében –, a kódex következő fejezeteiben a szellemi tulajdon-jog különböző formáival foglalkozó külön rendelkezések egészítik ki őket, gyakran felesleges és ismétlődő elemeket tartalmazó szabályozási rendszert alkotva.

Említésképpen lássunk néhány példát. Egyrészről, az 1228. paragrafus 1. pontjának²⁶ (1) bekezdése szerint (a 69. Fejezetben belül) azt az állampolgárt, akinek a kreatív alkotása következtében kreatív eredmény jött létre, a szellemi alkotás eredményének megalkotójaként ismerik el. Másrészről, az 1257. paragrafus első mondata értelmében (a szerzői jogokról szóló 70. Fejezetben belül) azt az állampolgárt, akinek a kreatív alkotása által kreatív eredmény jött létre, a tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotás szerzőjeként ismerik el. Vagy egyrészről, az 1229. paragrafus 1. pontja (1) bekezdésének első mondata szerint (a 69. Fejezetben belül) az az állampolgár vagy jogi személy, aki szellemi alkotás eredményeként kizárólagos jog tulajdonosa, bármilyen, a törvénnyel nem ellentétes módon jogosult felhasználni ezt az eredményt. Másrészről, az 1270. paragrafus 1. pont (1) bekezdésének első mondata szerint (a 70. Fejezetben belül) egy alkotás szerzője vagy egyéb jogtulajdonos kizárólagos joggal rendelkezik – a törvénykönyv 1229. paragrafusával összhangban – az alkotás bármilyen, törvénnyel nem ellentétes formában és módon történő felhasználására. Továbbá egyfelől, az 1228. paragrafus 2. pontja szerint (a 69. Fejezetben belül) a szerzőt számos személyhez fűződő jog illeti meg (szerzői jogok, a szerző nevének feltüntetéséhez való joga,

²⁵ A szerzői jog területén az (önkéntes) nyilvántartásba vétel csak számítógépes programok és adatbázisok esetében lehetséges (lásd az 1262. paragrafust).

²⁶ Az orosz jogszabályok hagyományosan paragrafus (stat'i), pont (punkty) és bekezdés (abzcy) szerint rendeződnek.

valamint egyéb, korlátlan védelmi idejű, nem vagyoni jogok). Másfelől, az 1275. és az azt követő paragrafusok szerint (a 70. Fejezetben belül) ezek a rendelkezések részben ismétlődnek, részben pedig sokkal nagyobb részletességgel kiegészítésre kerülnek. A 69. Fejezetben belüli, fent említett ügyleteket érintő rendelkezések is részben ismétlődnek, részben pedig a jogok átruházásáról és felhasználásuk engedélyezéséről szóló, kapcsolódó rendelkezések egészítik ki őket. Ez igaz a 70. Fejezetbe foglalt szerzői jogi védelem alatt álló művekre is (1285. és az azt követő paragrafusok), illetve a 71. Fejezetben belüli szomszédos jogokra is (1307. és 1308. paragrafus).

Mindazonáltal a törvénykönyv e IV. Részének „általános rendelkezéseket” magába foglaló fejezete szintén tartalmaz sok olyan rendelkezést vagy rendelkezések számos olyan csoportját, amelyek kizárólag vagy csaknem kizárólag a szerzői jogra vonatkoznak. Ez már az 1240. paragrafusra is igaz, amely „a szellemi alkotás komplex tárgyban megjelenő eredményeinek” felhasználásáról rendelkezik, és a szellemi tevékenység számos, szerzői jogi védelem alá vonható eredményét magába foglalja; ilyenek például a filmalkotások, egyéb audiovizuális alkotások, a színházi produkciók, a multimédiás termékek és az „egységes technológiák” (*edinaja tehnologija*). Ha úgy is tűnik, hogy ez utóbbi kifejezés a szerzői jog területén kívülre esik, az kétségtelen, hogy a komplex tárgyról szóló rendelkezés legfőképp a szerzői jogot érinti, különösen a közös művekre vonatkozó rendelkezéseket.

Ráadásul a közös jogkezelő szervezeteket, azaz „a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző szervezeteket” érintő rendelkezések (1242–1244. paragrafus a 69. Fejezetben belül) egészének kétségtelenül van szerzői jogi vonatkozása, éppúgy, mint az 1245. paragrafusban lefektetett, a hangfelvételek és az audiovizuális művek magáncélú másolása után járó jogdíjakról (kompenzációról) szóló rendelkezéseknek. A későbbiekben vissza fogunk térni erre a két fontos szerzői jogi területre, amelyek tekintetében egyébként komoly javulást hozott az új szabályozás az előző törvényhez képest.

Most csupán azt a kérdést kell feltennünk magunknak, hogy ezeket a nyilvánvalóan nem általános rendelkezéseket (minden egyéb szellemitulajdon-jog szempontjából) még miért nem foglalták bele az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részének szerzői jogról szóló fejezetébe?²⁷ A válasz erre a kérdésre az, hogy azért, mert e IV. Résznek nincs ilyen szerzői jogi fejezete, mivel – a korábbi törvénnyel ellentétben – a szerzői jogról (70. Fejezet) és a szomszédos jogokról (71. Fejezet) két külön, többé-kevésbé összefüggéstelen fejezet rendelkezik, tehát nem volt lehetőség arra, hogy egy olyan átfogó „szerzői jogi egységbe”²⁸ integrálják őket, amely mindkét jogi kategóriát magába foglalja, azaz a közös jogkezelő szervezetről és a magáncélú másolásról szóló rendelkezéseket egyaránt.

A jogérvényesítés terén, a modern szerzői jog ötödik fontos pillére tekintetében szintén „vegyes” a helyzet. Egyfelől a 69. Fejezetben belül a rendelkezések egy egész csoportja (1250–

²⁷ Lásd továbbá Eremenko nagyon kritikus álláspontját; i. m. (13), p. 34.

²⁸ Ugyanebben az értelemben Eremenko: i. m. (13).

1254. paragrafus) szabályozza a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésének számos kérdését, amelyek részben mindegyikükre vonatkoznak, részben pedig – mint például a személyhez fűződő jogok (személyes nem vagyoni jogok) érvényesítéséről szóló 1251. paragrafus esetében – szinte kizárólag a szerzői jogra vonatkoznak. Másfelől viszont a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló korábbi törvény 2004. július 20-i módosítása²⁹ által bevezetett, a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések, amelyek eredetileg a szerzői jogokat és a szomszédos jogokat is együttesen érintették, most nem kerültek az „Általános rendelkezések” közé – ahogy ez várható is volt (hasznalóképpen az említett egyéb, jogérvényesítéssel összefüggő rendelkezésekhez vagy a közös jogkezelő szervezetekről, illetve a magáncélú másolás után járó díjazásról szóló rendelkezésekhez) –, hanem a szerzői jogi fejezetben jelennek meg (1299. és 1300. paragrafus), illetve elkülönülten, a szomszédos jogokról szóló fejezet részét képezik (71. Fejezet, 1309. és 1310. paragrafus). Ez utóbbi esetben a rendelkezések visszautalnak a szerzői jogi fejezetben korábban megjelenő rendelkezésekre.

Összességében elmondható, hogy – sajnálatos módon – strukturális szempontból az orosz Polgári Törvénykönyv IV. Részében található új szabályozással a szerzői jogi szabályozás elveszítette egységes és átlátható jellegét, amilyen az korábban, az 1993. évi (módosított) szerzői jogi törvényben volt. Az új szabályozás rendelkezések számos részleges csoportjára darabolódik szét, amelyeket gyakran össze kell olvasni, ami által soha nem lehetünk biztosak abban, hogy a szellemi tulajdon-jog minden fajtáját lefedni hivatott „Általános rendelkezések” nem kerültek-e valamilyen módon kiegészítésre és olykor még akár módosításra is egyéb fejezetekbe foglalt rendelkezésekkel.

A SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁS ÚJ TARTALMI ELEMEI

a) Anyagi szerzői jog

A Polgári Törvénykönyv IV. Részének 69., 70. és 71. Fejezetébe foglalt számos jelenlegi szerzői jogi (és szomszédos jogi) rendelkezés a korábbi törvényből került átvételre, de szinte soha nem ugyanabban a formában, tehát csak alapos vizsgálat és részletes összehasonlítás után lehetne rávilágítani arra, hogy a két szabályozási környezet között milyen mértékű hasonlóság vagy különbség van.³⁰ Természetesen egy ilyen módszeres összehasonlítás hely hiányában nem lehetséges itt, illetve nem is célja a jelen írásnak, legalábbis nem ebben a kontextusban.

Vessünk azonban legalább egy rövid pillantást a szabályozás legfontosabb új elemeire a korábbi törvényhez képest. Először is figyelemre méltó, hogy a korábbi törvény 4. paragra-

²⁹ További részletekért lásd: Dietz: i. m. (17), p. 277. et seq.

³⁰ Ez az egyik további oka annak, hogy – gyakorlati szempontból – miért nem igazán meggyőző az orosz szerzői jogi szabályozás „átrendezése”.

fusában található *szerzői jogi fogalommeghatározások* terjedelmes jegyzéke már nem jelenik meg a kódex új, IV. Részében. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne jelennének meg egyes ad hoc fogalommeghatározások a törvénykönyv különböző részein, amelyek azért többé-kevésbé megfelelnek a korábbi jegyzékben szereplőknek.³¹

Azonkívül, ami a szerzői jogi szabályozás első pillérét, azaz az anyagi szerzői jogot illeti, jelentős javulás történt a tekintetben, hogy a szerző személyhez fűződő jogainak szabályozása rendszerezettebb lett és kibővült,³² különösen a szerző műve egységének megőrzéséhez való joga (*pravo na neprikosnovennost' proizvedenija*), a mű nyilvánosságra hozatalához való joga (*pravo na obnarodovanie proizvedenija*), illetve a visszavonáshoz való joga (*pravo na otzyv*) tekintetében,³³ amint már korábban említettük, az új, személyhez fűződő jogokkal összefüggő rendelkezések egy részét, különösen az elidegeníthetlenségükre és a korlátlan védelmi idejükre vonatkozókat, már tartalmazza a törvénykönyv IV. Részének általános rendelkezésekről szóló fejezete, amelynek hatálya a szerzőkre és az előadóművészekre is kiterjed.

Az új szabályozás az *engedélyezett magáncélú másolás után járó közvetett díjazás (kompenzáció)* területén is próbál javítani azon a helyzeten, ami a korábbi törvény³⁴ 26. paragrafusában lefektetett rendelkezések alkalmazásának rendszeres mellőzésével³⁵ jellemezhető. A rendelkezések alkalmazásának mellőzése nyilvánvalóan annak volt köszönhető, hogy túl sok fontos részletről – mint például a díj összegének a meghatározása – megegyezés alapján született döntés egyrészről a díjak kifizetői (a magáncélú másoláshoz alkalmazott berendezések és adathordozók gyártói és importőrei), másrészről a közös jogkezelő szervezetek között, aminek az lett a következménye, hogy ha a felek nem tudtak megállapodni, akkor „az Oroszországi Föderáció külön felhatalmazott szerve” volt jogosult döntést hozni. Ráadásul az érintett szerzői és szomszédos jogi közös jogkezelő szervezeteknek is meg kellett állapodniuk a beszedésre kerülő pénz begyűjtésének és felosztásának módjáról.

³¹ Lásd, például, a „szerző” fogalommeghatározását az 1228. és 1257. paragrafusban, az „adatbázis” és az „adatbázis-előállító” fogalommeghatározását az 1260. és az 1333. paragrafusban, valamint az „előadóművész”, a „hangfelvétel-előállító” vagy az „audiovizuális mű alkotója” fogalommeghatározást az 1313. és az 1322. paragrafusban, illetve az 1263. paragrafus 4. pontjában stb.

³² Ugyanebben az értelemben *Eremenko*: i. m. (13), p. 33.

³³ A szerző személyhez fűződő jogai tekintetében lásd az új rendelkezések közül az 1228. paragrafus 2. pontját, az 1255. paragrafust, az 1265–1269. paragrafust, valamint az 1282. paragrafus 2. és 3. pontját ellentétben a korábbi törvény 15. paragrafusával, 27. paragrafusának 1. és 2. pontjával, illetve 28. paragrafusának 2. pontjával; ami az előadóművész személyhez fűződő jogait illeti, lásd az új rendelkezések következő részeit: az 1228. paragrafus 2. pontját, az 1315. paragrafus 1. pontját és az 1316. paragrafust, illetve az 1318. paragrafus 5. pontját szemben a korábbi törvény 37. és 43. paragrafusának 1. pontjával.

³⁴ További részletekért lásd: *Dietz*: i. m. (14), p. 29. et seq., valamint *Dietz*: i. m. (17), p. 269. et seq.; *Elst*: i. m. (21), p. 427.; *Burian*: i. m. (6), p. 116. et seq.

³⁵ Lásd *Bliznec/Antonova* kritikus elemzését: *Avtorskoe voznağrazsdenie za "domashnee kopirovanie"*. Mify I realii. IS.APiSP, 2004, 9. sz., p. 2. et seq.; a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy „több mint tíz év telt el ... anélkül, hogy az a fontos és szükséges rendelkezés 'működött' volna”.

Ahogy arról már korábban szó volt, az 1245. paragrafusba foglalt, magáncélú másolásról szóló új szabályozást az „Általános rendelkezések” fejezete tartalmazza, és nem – ahogy azt remélhattuk volna – a szerzői jog és a szomszédos jogok korlátjainak szabályozásáról szóló rész. Az új szabályozás tartalmi szempontból azonban nem annyira különbözik a régitől. Újak viszont a következő pontosítások: a díjazás kompenzációs jellegű; a szerzők, előadó-művészek és a hangfelvételek előállítóin kívül kifejezetten említve az audiovizuális művek alkotói is jogosultak rá;³⁶ a pénz beszédését olyan „akkreditált” közös jogkezelő szervezetnek kell megszerveznie, amely – ahogy ez majd a következőkben részletezésre kerül – egy privilegizált, de ugyanakkor felügyelet alá vont, speciális típusú közös jogkezelő szervezet jogi monopolhelyezettel; és végül pedig a pénz elosztásának az arányosság elve alapján, az adott művek, hangfelvételek és videofelvételek tényleges használata szerint kell történnie – egy rendelkezés, amely a magánjellegű felhasználásokat figyelembe véve nem igazán tűnik reálisnak.

Mindazonáltal a magáncélú másolások után járó jogdíjakat érintő megreformált szabályozás tekintetében igazán fontosak azok a rendelkezések, amelyek a kormány határozottabb beavatkozásáról szólnak; e rendelkezések szerint a kormánynak meg kell határoznia azon berendezések és adathordozók listáját, amelyek után díjazás jár, továbbá a jogdíj összegét és beszédésének módját, valamint a felosztás és a kifizetés módját. Az, hogy a magáncélú másolásra vonatkozó szabályozás a jövőben ne csak papíron létezzen – ahogy ez a múltban történt – azon múlik tehát, hogy az orosz kormány milyen gyorsan és határozottan fog élni, remélhetőleg, ezzel a felhatalmazással.

Meglehetősen fontos előrelépés történt továbbá a *számítógépes programok és az adatbázisok szerzői jogi védelmének* területén végrehajtott pontosítások és konszolidáció révén. A korábbi törvény kapcsán az a nehézség merült fel, hogy az 1993. évi szerzői jogi törvény számítógépes programokról és adatbázisokról szóló vonatkozó rendelkezésein kívül mindig figyelembe kellett venni a valamivel korábbi, 1992. szeptember 23-i külön törvényt is a számítógépes programok és adatbázisok jogi védelméről,³⁷ amelynek részletesebb rendelkezései nem álltak mindig összhangban a szerzői jogi törvény rendelkezéseivel. A jog azonban nem igazán tudta egyértelművé tenni, hogy a két törvény rendelkezései között fennálló ellentmondás esetén a *lex posterior* vagy a *lex specialis* alkalmazandó.³⁸

Ez a probléma mostanra már megoldódott, mivel a beiktató törvény³⁹ 2. paragrafusának 35. pontja értelmében ez a külön törvény ugyanúgy hatályát veszítette, mint maga a szerzői jogi törvény, és nem is váltotta fel egy külön fejezet a törvénykönyv IV. Részében, mint ahogy ez előfordult például a többi szellemi tulajdon-jog többségének, különösen a topo-

³⁶ A korábbi bizonytalan állapotukra vonatkozóan lásd: Dietz: i. m. (14), p. 30.; Burian: i. m., (6), p. 117.

³⁷ Lásd a 4. számú lábjegyzetet.

³⁸ Lásd a Dietz által megadott referenciákat, i. m. (14), p. 16. et seq.

³⁹ Lásd a 3. számú lábjegyzetet.

gráfiaoltalom esetében, ahol az előző külön törvény⁴⁰ hatályát veszítette⁴¹ ugyan, de a kódex 74. Fejezete felváltotta.

Ezzel ellentétben a számítógépes programok és az adatbázisok szerzői jogi védelme most már teljes mértékben beépítésre került magába a szerzői jogi szabályozásba;⁴² ráadásul az adatbázisok tartalmát egy új szomszédos jog védi az adatbázis előállítója javára. Ez az adatbázisok jogi védelméről szóló európai uniós irányelv (96/9/EK irányelv, 7. cikk és az azt követő cikkek) szerinti *sui generis* jognak felel meg, és azt mutatja, hogy az európai uniós szerzői jogi jogszabály itt közvetlen hatással van – ahogy számos egyéb esetben is egyébként – az orosz szerzői jogi szabályozásra.⁴³

b) Szomszédos jogok

A korábbi orosz szerzői jogi törvényben a 35. és az azt követő paragrafusok már biztosították a három hagyományos szomszédos jog, az ún. „római jogok”⁴⁴ védelmét (az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, illetve a műsorszolgáltató és kábeles műsorszóró szervezetek⁴⁵ jogainak védelmét). Ahogy az imént említettük, ezen kívül az új törvénykönyv szomszédos jogokról szóló 71. Fejezete egy további új szomszédos jogi kategóriával,⁴⁶ a nemzetközileg ismert elnevezés szerint az adatbázis előállítójának *sui generis* jogával bővült.

Végül pedig, nyilvánvalóan ismét európai uniós jogszabály⁴⁷ hatásaként, az új rendelkezés (az 1303. és 1304., valamint az 1337–1344. paragrafus) egy további szomszédos jogról rendelkezik (beleértve a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat) posztumusz, azaz kiadat-

⁴⁰ Az integrált mikrorendszerek topográfiájának oltalmáról szóló, 1992. szeptember 23-i törvény; angol fordítása: *Pechota/Hazard*: i. m. (4), 70. pont; német fordítás: GRUR Int., 1993, p. 760.

⁴¹ Lásd a beiktató törvény 2. paragrafusának 37. pontját.

⁴² Lásd például az 1259. paragrafus 1. pontjának a végét (a számítógépes programok irodalmi műként részesülnek védelemben), az 1260. paragrafus 2. pontját (az adatbázisok egyfajta együttesen létrehozott műként védettek), az 1262. paragrafust (a művek mindkét kategóriájának speciális önkéntes műnyilvántartásba vétele); az 1280. paragrafust (azon művek ingyenes többszörözésének korlátozott esetei, illetve a visszafejtésre vonatkozó rendelkezés); az 1296. és 1297. paragrafust (számítógépes programok és adatbázisok előállítása megbízás vagy kutatás-fejlesztési szerződések alapján).

⁴³ Lásd: *Eremenko*: i. m. (13), p. 32.

⁴⁴ Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorszolgáltató szervezetek szomszédos jogi védelméről szóló 1961. évi nemzetközi egyezmény (Római Egyezmény) szerint, amelynek az Oroszországi Föderáció csupán 2003. május 26-a óta tagja.

⁴⁵ A műsorszolgáltató és a kábeles műsorszóró szervezetek két különböző jogtulajdonosi csoportként jelentek meg a törvényben. Lásd a korábbi törvény 40. és 41. paragrafusát; lásd továbbá: *Elst*: i. m. (21), p. 466.

⁴⁶ Ez a Németországban alkalmazott megoldásnak felel meg, ahol az adatbázis előállítójának joga már szintén a szomszédos jogok között helyezkedik el; lásd a német szerzői jogi törvény 87a. paragrafusát, illetve az azt követő paragrafusokat.

⁴⁷ Ugyanabban az értelemben *Eremenko*: i. m. (13), p. 32.; lásd a védelmi időről szóló európai uniós irányelv 4. cikkét (a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló, 1993. október 29-i 93/98/EGK tanácsi irányelv).

lan és védelem alatt már nem vagy soha nem álló tudományos, irodalmi és művészeti alkotás (kivéve az állami és az közösségi levéltárakban lévő műveket) kiadójának (*publikator*) javára. A védelmi idő 25 év. A szomszédos jogok fogalma tehát kétszer is bővült az új szabályozás által, mindkét esetben a harmonizált, európai uniós szerzői jogban található modelleknek megfelelően.⁴⁸

c) A szerzői jogi szerződések szabályozása

A posztszocialista orosz szerzői jogi törvény a szerzői jogi szerződéseket viszonylag kis mértékben szabályozta. A szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. évi korábbi törvény (30–34. paragrafus) szinte egyáltalán nem rendelkezett az egyes szerzői jogi szerződésekről, mint például a kiadói szerződésről, hanem csupán a szerzői jogi szerződések néhány alapvető és általános eleméről (kizárólagos vagy nem kizárólagos jogok átruházása és felhasználásuk engedélyezése).⁴⁹ Figyelemreméltó, hogy a korábbi törvény 31. paragrafuszának 1. és 3. pontjában legalább kikötésre került, hogy bármely felhasználási szerződésnek (*avtorszjij dogovor*) tartalmaznia kell rendelkezéseket a szerző díjazásáról, amelyek révén az orosz kormány rendeletben meghatározhatta a szerzői díjak minimális mértékét.

A korábbi törvény ezen állapotához képest a Polgári Törvénykönyv IV. Részében található új szabályozás egyrészt jogi szempontból (polgári jogi tekintetben) sokkal egyértelműbb, másrészt viszont „liberálisabb” a kreatív alkotók rovására. Mint már említettük, az általános rendelkezésekről szóló fejezetben (1233. és az azt követő paragrafusok) a szerződési jog fontos elemei (a szellemi tulajdon-jogok átruházására és felhasználásuk engedélyezésére irányuló ügyletek) már szabályozva vannak; a szellemi tulajdon-jog tulajdonosának járó díjazás kérdése pedig a fejezetnek megfelelően általános módon került szabályozásra. Ebből kifolyólag a vonatkozó rendelkezések mint olyanok nem bírhatnak sajátos, szerzői jogokat védő jelleggel, ami ma már elvárható lenne a modern, szerzői jogi szerződésekre vonatkozó szabályozás esetében.⁵⁰ Mindkét esetben – az átruházásra irányuló, illetve a felhasználási szerződés esetében is – a jogdíjak kifizetésére vonatkozó néhány általános rendelkezés (az 1234. paragrafus 3. pontja és az 1235. rendelkezés 5. pontja) pedig nem kötelező erejű, mivel csak akkor alkalmazandók, ha a szerződés azoktól eltérően nem rendelkezik. A szabályozás tehát ott marad abba, ahol az igazi probléma kezdődik.

⁴⁸ Egyrészt az Európai Közösség és tagállamai, másrészt az Oroszországi Föderáció között létrejött, 1994. június 24-i Partnerségi és Együttműködési Megállapodás, HL EK L 327., 1997.1.28., p. 1. (hatályban: 1997. dec. 1-jétől) 54. cikke alapján Oroszország megerősítette, hogy a felek különös fontosságot tulajdonítanak a szellemi-, az ipari- és a kereskedelmi tulajdon-jogok megfelelő és hatékony védelmére és érvényesítésére biztosításának.

⁴⁹ További részletekért lásd: *Elst*: i. m. (21), p. 445. et seq.; *Dietz*: i. m. (14), p. 41. et seq.

⁵⁰ Lásd, például, a (2002-ben módosított) német szerzői jogi törvény 11. paragrafusának 2. mondatát: [A szerzői jog]... ugyanakkor a mű felhasználásáért járó megfelelő díjazás biztosítására is szolgál.

Ezeket az általános rendelkezéseket azonban a kódex szerzői jogi fejezetében található néhány speciális rendelkezés (az 1286. és az azt követő paragrafusok) is kiegészíti, amelyek kiadói és megbízási szerződésekkel összefüggő rendelkezéseket is magukba foglalnak (*dogovor avtorskogo zakaza*). De ami a díjazás kérdését illeti, a szabályozás ismételten nagyon „szűkszavú”. Az egyetlen vonatkozó rendelkezés (az 1286. paragrafus 4. pontjának 1. bekezdése) kiköti, hogy azon felhasználási szerződések esetében, amelyeknél az engedély megadása ellenszolgáltatás ellenében történik (*vozmezdnyj licenzionnyj dogovor*), fel kell tüntetni a mű felhasználásáért fizetendő jogdíj összegét és a jogdíj kiszámításának a módját. Ki határozza meg, hogy az engedély megadása a felhasználási szerződésben ellenszolgáltatás ellenében kell, hogy történjen? És mi a helyzet a jogok átruházására irányuló szerződésekkel? Legalább egy, a szerzők védelmét biztosító vonás megmaradt, ugyanis az orosz kormány továbbra is jogosult meghatározni a művek különböző felhasználásáért fizetendő jogdíjak minimális mértékét.

A szomszédos jogok átruházásáról és felhasználásuk engedélyezéséről szóló, vonatkozó rendelkezések a törvénykönyv szomszédos jogokról szóló fejezetében (1307. és 1308. paragrafus) minden szomszédos jogra alkalmazandók, és nem csak külön az előadóművészek jogaira; e rendelkezések továbbá sokkal rövidebbek, és egyáltalán nem érintik a díjazás kérdését. Összességében nem állíthatjuk, hogy a szerzői jogi szabályozás ezen fontos harmadik pillére, nevezetesen a szerződésekre vonatkozó szabályozás – amelyben meg kell határozni, illetve biztosítani kell a kreatív személyek műveik és teljesítményük hasznosításából eredő gazdasági eredményekben vállalt részét –, továbbra is nagyon elmaradott lenne az orosz szerzői jogi szabályozásban. A kreatív személyek (szerzők és előadóművészek) rovására „liberálisabb” lett, mint korábban volt. Igazi előrelépésről csupán a szellemi tulajdon-jogi szerződésekre vonatkozó szabályozásnak a polgári jog hagyományos fogalmaiba történő beágyazása tekintetében beszélhetünk.

d) A közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályozás

Amint már említettük, az orosz szerzői jogi szabályozásban igazi – és feltétlenül szükséges – előrelépés a közös jogkezelő szervezetek működésének szabályozása terén történt. Korábban, az előző törvény 44. és az azt követő paragrafusai szerint nem rendelkezett jogszabály a közös jogkezelő szervezetek külön engedélyezési vagy nyilvántartási rendszeréről, illetve külön és állandó felügyeletükről, aminek a megléte ma oly jellemző a modern, kontinentális európai típusú szerzői jogi szabályozásokra.⁵¹ Ez már csak annál is inkább meglepő volt,

⁵¹ Lásd általánosságban Dietz: Legal Regulation of Collective Management of Copyright (Collecting Societies Law) in Western and Eastern Europe [A szerzői jogok közös kezelésének jogi szabályozása (a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályozás) Nyugat- és Kelet-Európában]. Journal of the Copyright Society of the USA, 49. évf., 4. sz. p. 897. et seq., p. 904. et seq.

mivel – a 45. paragrafus 1. pontjának (2) bekezdése szerint – a közös jogkezelő szervezeteket kifejezetten kivonták a versenyjog hatálya alól.

Másrészről viszont, annak ellenére, hogy nem voltak monopolhelyzetben, még csak az egyes felhasználási területeken sem, a közös jogkezelő szervezetek – a korábbi törvény 45. paragrafus 3. pontjának (2) bekezdése szerint – törvényi felhatalmazással rendelkeztek felhasználási engedélyek kiadására az adott felhasználási területen bármely, tagsággal nem rendelkező jogosult nevében is. Ez számos visszaéléshez vezetett, különösen azokban az esetekben, amikor a közös jogkezelő szervezetet kifejezetten erre a célra létesítették, és a felhasználóknak az egymással konkuráló szervezetek számos fizetési követelésével kellett szembenézniük, akik minden egyes alkalommal az általuk nem képviselt teljes repertoár⁵² nevében jártak el.

Ebben a tekintetben a közös jogkezelő szervezetekről szóló megreformált szabályozás (az 1242–1244. paragrafus, az általános rendelkezésekről szóló 69. Fejezetben belül) fontos korrekciót eredményezett, annak ellenére, hogy a szabályozás összességében továbbra is nagyon „szűkszavúnak” tűnik. Annak ellenére, hogy ennek megfelelően az oroszországi szakmai körök már tettek javaslatokat,⁵³ továbbra sem került bevezetésre a közös jogkezelő szervezetek általános engedélyezési és felügyeleti rendszere.⁵⁴

Ugyanakkor az új szabályozás a közös jogkezelő szervezetek két típusát különbözteti meg, nevezetesen a normál és a privilegizált szervezeteket, ez utóbbiak az ún. „akkreditált szervezetek” (*akkreditovannye organizacii*). Önkéntes alapon az „akkreditált szervezet” státusz megkapható a művek, az előadóművészi teljesítmények és a hangfelvételek felhasználásának számos terén, amelyeket az új jogszabály pontosan felsorol (az 1244. paragrafus 1. pontja), többek között: zenei művek előadása és közvetítése, követő jog (*droit de suite*), magáncélú másolás után járó jogdíjak és egyebek. Ezt az akkreditációt egy szervezet csak egy adott felhasználási területen kaphatja meg.

Emellett kizárólag az akkreditált jogkezelő szervezetek mentesülnek jelenleg a versenyjog alkalmazásának hatálya alól [az 1244. paragrafus 2. pontjának (3) bekezdése]. Ugyanakkor csak ezek a szervezetek jogosultak követeléseket támasztani tagsággal nem rendelkezők vonatkozó jogai alapján is; az egyéb konkuráló, de nem akkreditált jogkezelő szervezetek *expressis verbis* jogosulatlanok erre [az 1244. paragrafus 3. pontjának (1) bekezdése az 1242. paragrafus 5. pontjának (2) bekezdésével összefüggésben]. Egyébként a tagsággal nem rendelkező jogosultak bármikor tájékoztathatják az akkreditált jogkezelő társaságot arról, hogy

⁵² Részletes referenciákért lásd: Dietz: i. m. (17), p. 270.; Burian: i. m. (6), p. 212. et seq.; lásd továbbá: Elst: i. m. (21), p. 475. et seq.

⁵³ Lásd a Rospatent (az Orosz Szabadalmi Hivatal) orosz szerzői jogra vonatkozó hivatalos reformjavaslatait; közzétéve: Vestnik RO SPATENTA, 2002, 2. sz., p. 3. et seq.

⁵⁴ További részletekért lásd: Vakula/Bornhagen: Das russische Recht der Verwertungsgesellschaften. GRUR Int., 2007, p. 569. et seq.

nem kívánják jogaik kezelését a szervezet által, és ekkor az akkreditált szervezetnek a jogkezelésből ki kell zárnia e jogokat.

Így tehát remélhetjük, hogy az akkreditált jogkezelő szervezetek relatív jogi monopóliumának elvével együtt ez a fontos korlátozás meg fogja akadályozni a jövőbeli visszaéléseket, annál is inkább, mert ma már ezek a jogkezelő szervezetek – az 1244. paragrafus 6. pontja értelmében – a hatáskörrel rendelkező hatóság,⁵⁵ ami alighanem a Rospatent, állandó felügyelete alatt állnak.

e) Jogérvényesítés

Elegendő hely hiányában jelen írásban nem fogunk kitérni a jogérvényesítéssel összefüggő rendelkezések (a szerzői jogi jogsértések polgári és büntetőjogi jogkövetkezményei, illetve a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések) részletes elemzésére. Elegendő megjegyezni, hogy a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló orosz törvény 2004. július 20-i módosítása⁵⁶ már fontos előrelépést jelentett. Ugyanakkor, a korábbi rendelkezésekkel ellentétben, a kizárólagos vagyoni jogok, illetve a személyhez fűződő jogok megsértésének szankcionálására vonatkozó szabályozás most már sokkal pontosabb. Például, az 1251. paragrafus szerint a személyhez fűződő jogok megsértése esetén a szabályozás nemcsak a nem vagyoni kárra vonatkozó kártérítéshez való jogról rendelkezik – ahogy ez korábban volt –, hanem a szankciók teljes skáláját is felsorakoztatja (beleértve az ideiglenes intézkedéseket is tényleges jogsértés vagy a jogsérelem közvetlen fennállásának veszélye esetén). A kizárólagos jogok megsértésére vonatkozóan is sokkal pontosabb az új szabályozás (1250. és 1252–1254. paragrafus).

Mindamellet, amint már említettük, fő újdonsága abban rejlik, hogy a polgári jogi szankciókról szóló rendelkezések többsége többé már nem az érintett jogok közvetlen kontextusában helyezkedik el, hanem a Polgári Törvénykönyv új, IV. Részének általános rendelkezésekről szóló fejezetében, a „zárójelek előtt”. Viszont kissé következtelenül, a korábbi rendelkezések (az 1993. évi módosított törvény 48. paragrafusának 1. és 2. pontja) egységes jellegével ellentétben, a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések szabályozása most már külön-külön történik a szerzői jogokra (1299. és 1300. paragrafus) és a szomszédos jogokra (1309. és 1310. paragrafus) vonatkozóan.

Amióta az új szerzői jogi és szomszédos jogi szabályozás a Ptk. részét képezi, következetesnek tűnik, hogy a szerzői jogok megsértésének büntetőjogi szankciói továbbra is – mint korábban – a polgári jogon, illetve a szerzői jogon kívül kerültek szabályozásra, nevezetesen a büntető törvénykönyvben. A korábbi törvény 48. paragrafusának 1. pontja azonban tartalmazott legalább egy általános hivatkozást a büntetőjogi jogkövetkezményekre, míg az új

⁵⁵ Lásd: *Vakula/Bornhagen*: i. m. (54), p. 573.

⁵⁶ További részletekért lásd: *Dietz*: (17), p. 278. et seq.

szabályozás nem; az 1252. paragrafus 7. pontjában azonban található legalább utalás a tisztességtelen versenyre vonatkozó jogszabályok vagy a versenyjog szerinti lehetséges további szankciókra.

A szerzői jogi jogsértésekre vonatkozó büntetőjogi szankciókat továbbra is az Oroszországi Föderáció 1996. június 6-i (többször módosított) Büntető Törvénykönyvének 146. paragrafusa szabályozza,⁵⁷ melynek címe: „Szerzői jogi és szomszédos jogi jogsértések”. Az utolsó módosítást⁵⁸ 2007. április 9-én⁵⁹ írta alá Putyin elnök, amely még szigorúbb büntetéseket vezetett be a szerzői jogi jogsértésekért, a legmagasabb kiszabható büntetést hat év börtönbüntetésre emelve.⁶⁰

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében úgy tűnik, hogy a szerzői jogi szabályozás az Oroszországi Föderáció Polgári Törvénykönyvének új, IV. Részében megfelelő módon lefedi a modern – kontinentális európai – szerzői jog mind az öt pillérét vagy alrendszerét, bár eltérő fokú „korszerűséggel”. Noha az anyagi szerzői jog, a szomszédos jogok és a szerzői jogi jogsértések jogkövetkezményeinek (a műszaki intézkedések védelmét beleértve) szabályozása többé-kevésbé „modernnek” tűnik, a modern szerzői jog két, a szerzői jogokat különösen védő pillére, nevezetesen a szerzői jogi szerződések és a közös jogkezelő szervezetek szabályozása, még ha valamelyest javított is rajtuk a szerzői jogi reform, továbbra is elmaradottnak tűnnek.

Végül pedig strukturális szempontból a külön jogszabályról a Polgári Törvénykönyvön belüli szabályozásra való áttérés nem mondható meggyőzőnek, ahogy erre talán sikerült a jelen írásban rámutatni.

⁵⁷ Lásd az „Actualities” című rovatot a GRUR Int. c. magazinban; 1996, 1164. o.

⁵⁸ Lásd: SZ RF 2007, 16. sz., Pos. 1822, p. 3802.

⁵⁹ A 146. paragrafus előző fontos módosítását lásd in: *Arievich*: Amendments to Criminal Code on Copyright Violations Enter Into Force. World Intellectual Property Report, 17. évf. 5. sz., p. 10., valamint lásd: *Dietz*: i. m. (16), p. 280.

⁶⁰ Lásd *Arievich*: Russia. Amendments To Criminal Code On IP Infringement Signed Into Law (Oroszország. Törvényerőre emelkedett, szellemi tulajdon-jogi jogsértéseket érintő büntetőjogi módosítások). Eastern Europe Reporter, 17. évf. 6. sz., p. 4. et seq.

AZ IPARI FORMATERVEZÉS GAZDASÁGI SZEREPÉRŐL

Az ipari formatervezés tárgya közvetlen értelemben a termékek külső megjelenésének az alakítása. Kiemelést kíván, hogy ez nem csupán a termékeknek a szó szoros értelmében vett külső formájára, vagyis azok két- vagy háromdimenziós alakjára értendő, hanem úgyszintén szín- és mintavilágukra is. A „forma” kifejezés ennyiben mindenképpen szűkítő értelmű, és ezzel kissé félrevezető is lehet. Maga az ipar fogalma is a legtágabb értelmében értendő, lényegében úgy, ahogyan azt az iparjogvédelem is alkalmazza. Az ipari formatervezés tevékenységi és hatóköre ugyanakkor ennél is tágabb: már régóta beletartozik olyan tárgyegyüttesek tervezése is, amelyek sajátos egyéni karaktert adnak piaci szereplőknek, vagyis az arculatuk megjelenítésére szolgáló tárgyi kellékek létrehozása.

A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvényünk Az oltalmazható formatervezési minta című 1. fejezetének 1. szakasza az alábbi meghatározásokat adja:

„(2) Mintának minősül valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei – eredményeznek.

(3) Terméknek minősül bármely ipari vagy kézműipari árucikk. A termékek közé tartoznak – egyebek mellett – a csomagolás, a kikészítés, a grafikai jelzések és a nyomdai betűformák, valamint azok a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak. A számítógépi program nem tekinthető terméknek.

(4) Összetett terméknek minősül az olyan alkotóelemekből álló termék, amelyek eltávolításával a termék szétszedhető és utána újból összeállítható.”

Az Encyclopaedia Britannica nagyon tartalmas *industrial design* szócikke is kiemeli, hogy az ipari formatervezők tevékenysége gyakran kiterjed grafikai tervezésekre is, így egyebek közt hirdetések, csomagolások megformálására, cégek arculatának és márkájuk megjelenítésének kialakítására, továbbá belsőépítészeti tervezésre. Az ipari formatervezést nagyrészt XX. századi jelenséggént jellemzi. Amint mondja, gyakran a német építész Peter Behrenst tekintik az első ipari formatervezőnek, akire nagy hatással volt az Arts and Crafts mozgalom. 1907-től kezdődően a német AEG cégóriás művészeti tanácsadójaként dolgozott, s a cég számára nemcsak ipari épületeket tervezett, hanem még kis elektromos készülékeket is, a teáskannáktól a ventilátorokig. Szintúgy részt vett a cég arculatának kialakításában, beleértve ebbe az alkalmazott csomagolást és a hirdetéseket is. Tervezői tevékenységében Behrens azt a megközelítést teljesítette ki, amelynek lényege a tervezett környezet kialakításának teljes – azaz minden szinten megvalósuló – kézben tartása. Elődeivel ellentétben azonban, akik előkelőségek vagy gazdagok lakhelyeinek kialakítását végezték, Behrens

már egy modern gazdasági szereplőnek dolgozott: egy olyan cégnek, amelynek célja az volt, hogy szolgáltatásait és termékeit a nagyközönségnek adja el.

Nem hagyható említés nélkül a ma használatos, kissé talán erőltetten alkalmazott *dizájn* kifejezés sem. Ennek jelentéstartalma nagyrészt egybeesik az ipari formatervezésével. A Design kézikönyv – Fogalmak – Anyagok – Stílusok c. kötet (Taschen/Vince Kiadó, 2007) bevezetője a fogalom jelentését úgy összegzi, hogy a dizájn valójában átfogja minden, emberkéz alkotta termék elgondolását és kialakítását – természetesen azokat is, amelyeket az ember utasításai szerint gépek terveznek. Alkalmazási területe a tárgyaktól, valamint a dokumentumoktól az alkalmazott grafika legkülönbözőbb felhasználásain keresztül az információs technológia megjelenítő eszközein át az épített környezetig ível. Egyes értelmezések szerint azonban a dizájn és az ipari formatervezés között van markáns eltérés is. Ezt jól szemlélteti Marcus Fairs: Design a 21. században – a design új irányai a tömegtermeléstől a kísérleti törekvésekig c. műve (Alexandra Kiadó, 2007 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2007/6. sz.). Tény, hogy az ipari formatervezés és annak az ártermelés körében történő felhasználása lényegében kezdettől fogva töretlenül a haszonelvűséget szolgálja. A Design a 21. században c. kötet viszont a különféle irányzatok és jellemző alkotásaik széles panorámáját tárja elénk, s ezzel olyan helyzetképet mutat, amelyet a szemlélők egy része minden bizonnyal lelkesítőnek talál, mások zavarba ejtőnek, ismét mások pedig igencsak aggodalomra okot adónak abban a tekintetben, hogy merre is tart velük a világ. A bemutatott példák jelentős hányada azt tükrözi, hogy a haszonelvűség gyakran már nem az alkotás meghatározója, hanem a helyébe az újító kedv szabad, nemegyszer zabolátlan szárnyalása lép, a *status quo* bátor, vagy éppen szilaj felborítására való törekvés, aminek már vajmi kevés köze van ahhoz, hogy kiteljesítse vagy gazdagítsa az alkotás használati értékét. A haszonelvűség érvényesítése kezdettől fogva az alkalmazott művészet kötelékébe vonta az ipari formatervezést, a dizájn avantgárd törekvései viszont jórészt arra irányulnak, hogy kitörjenek az alkalmazotti státusból. Ez felveti azt a kérdést, hogy vajon a peremvidékek kiterjesztése és a haszonelvűség feladása különbözteti-e meg a dizájnt az ipari formatervezéstől, s ha az előbbiből kivonjuk kettejük közös halmazát, valójában mi az, ami marad?

Marcus Fairs bevezető helyzetértékelésében elmondja, hogy a dizájn szinte minden területén forradalmi változások zajlanak, az építészetben, a várostervezésben és a belsőépítészetben csakúgy, mint a bútortervezés, a reklámgrafika és a divat terén. Kulcsmondata itt, amely e műve mottójául is szolgálhat, hogy a múlt század uralkodó ideológiái és dogmái a süllyesztöbe kerültek, s az új évszázad egészen más irányokat jelöl ki a számunkra. A változás – folytatja – a tárgyak külső megjelenésében a legszembetűnőbb. A XX. századi modernizmus jórészt egyenes vonalakkal határolt, racionális formavilága a kísérletezés és az érzékiség (sic!) új szellemének adta át a helyét. A dekoráció ismét szilárdan megvetette a lábát a dizájn világában, a tervezők pedig ismét elképzelhetőnek tartják, hogy tisztán esztétikai okokból hozzanak létre formákat, ahelyett, hogy a funkcionalitással igyekeznének igazolni őket. A dizájn legnagyobb hatású ága, az építészet túllépett az egyenes síkokkal

határolt formák XX. századi modernista dogmáján. A mai építészetre jellemző plasztikusabb megközelítés eredményeként ma gyakran láthatunk olyan épületeket, amelyek leginkább vízcepre, uborkára vagy felhőre hasonlítanak. A bútortervezők is sajátos, erősen expresszív formákkal kísérleteznek, amelyek gyakran inkább képzőművészeti alkotások, mint használati tárgyak. Erősen elgondolkodtató azonban e modern áramlatoknak az a tendenciája, amelyet Fairs így foglal össze: a mai tervezők jelentős részének a tárgy funkcionális szempontjai egyre mellékesebbek, s inkább a gondolati tartalmat tartják szem előtt. Meghatározó jelentőségű kérdésnek tekinthetjük, hogy ha a tervező a tárgy funkcionális szempontjait mellékesként kezeli, akkor mi marad, s főként milyen hasznát veszi a felhasználó az ilyen alkotásnak? Kétségtől tulajdonítható neki művészi érték – annál is inkább, mert ez mind kevésbé meghatározható fogalom. Hogy milyen kevésbé az, azt jól mutatja e kötet több példája is. Ám ha nem az „érdek nélkül tetszik” ideológiáját követi, vajon szembe mehet-e a tervezés azzal, hogy egy használati tárgy vagy egy használatra szánt épület aligha nélkülözheti a rendeltetésének betöltését megalapozó funkciókat?

Szerepe az iparban és az értékesítésben

Mindezekből világosan megmutatkozik, hogy az ipari formatervezés lényegére többféle megközelítést is találhatunk. Az árutermelésben betöltött szerepét tekintve teljes joggal mondható rá, hogy benne megvalósul a humán kultúra behatolása és a humán értékek bevittele az ipari terméktervezésbe, s annak révén az áruvilágba. Kulcsszó itt az *ipari* terméktervezés, hiszen a magas színvonalú, műves kialakítású termékek előállítására irányuló törekvés már sokkal korábban megjelent a kézműiparban, főként a céhek életében.

Mint említettük, az ipari formatervezés gyökereit az angol Arts and Crafts mozgalomra vezetik vissza, térnyerésének a gazdasági életben a szecesszió adta meg az első nagy lendületet. Nagyon is jellemző volt e stílus lényegére, erejének forrására, hogy bár elnevezése csaknem országonként változott, az mindenütt az újdonságát, a fiatalosságát, az immár megkövesedőnek ható hagyományoktól való merész elszakadást emelte ki. Nálunk szecesszió, Bécsben *Sezession* (elszakadás, különválás), Németországban *Jugendstil* (ifjúság stílusa), Olaszországban *stile floreale* (virágos stílus), Spanyolországban *modernismo*, és Párizsban kapta az *art nouveau* (új művészet) elnevezést, ahogy az angolszász világban is nevezik. A szecesszió az emberek, városaik, országaik, az egész világuk életét gyökeresen átformáló nagyipari kor hajnalán született. Benne a korszakváltás útkeresése jelenik meg, s a csodálatos(nak ígérkező) és elátkozott XX. század hajnalának új fényei, egy egészen új, gazdag és nagyratörő világ születésének reményei csillognak. Eltéveszthetetlen. Ráismerünk az új szellemiséget sugárzó műalkotásokon és úgyszintén a korszak tárgyi világának legkülönbözőbb elemein, ékszerektől épületekig, apró használati tárgyaktól és bútortól a metrólejáratokig.

A rokokó már megkörnyékezte az előkelő szalonoknak, sőt a gazdagok lakásainak legkifinomultabb használati tárgyait, de meg is maradt azok szűk, exkluzív körében. A szecesszió

viszont – nagyon is tudatos iparkodással – széles körben a tárgyalakítás irányfénnyé vált. Egyik fő céljának tekintette, hogy alkotásaival a köznapok tárgyi világában is esztétikai élménnyé emelje a szükségést, élvezetessé tegye a hasznost. Arra törekedett, hogy a kialakítás növelje a tárgy értékét, a tárgy pedig büszkén hirdesse azt. Hirdette is a haszonelvűséget, jelesül azt, hogy tárgyaival hasznos célokat akar szolgálni, s ehhez a lehető legjobb formát, küllemet adni e tárgyaknak. (És aki ebben a formatervezés legjobb, legbecsülendőbb alapelveére vél ráismerni, annak maradéktalanul igaza van.) Magasabb szintre emelt, az esztétikus kialakítás és a hasznosság ötvözetével gazdagított tárgykultúrájával jótékonyan hatott az iparra és a kereskedelemre, mert tárgyainak általa teremtett új értékeivel vásárlásra ösztönzött. A magasabb esztétikai értékkel vagy éppen új funkciókkal felruházott tárgyakkal új fogyasztói igényeket támasztott, általuk új keresletet teremtett, és ezzel új lehetőségeket nyitott meg iparágaknak mind a kézművesség, mind pedig a gyáripár számos területén.

Az ipari formatervezés lényegének másik megközelítése, hogy az a termékfejlesztés egyik fontos területe, s mint ilyen, az innovációs fejlesztőmunka többé-kevésbé meghatározó jelentőségű része. Alkalmazásának fő gazdasági hajtóerejét, akárcsak általában az innováció esetében, a piaci verseny adja. Az teszi hasznos eszközzé az árutermelésben, hogy eredménye javíthatja a termékek piaci versenyképességét, s ezáltal az értékesítésükkel elérhető hasznot (erre lentebb részletesebben is kitérünk). Minél erősebb a verseny szorítása vagy legalábbis annak a valószínűsége, hogy a cégnek meg kell küzdenie piaci pozícióinak erősítéséért, netán már azok pusztá megtartásáért is, annál nyomósabb a késztetés, hogy kiaknázza a formatervezésben rejlő lehetőségeket. Fentebb már utaltunk arra, hogy a XX. század eleji Európa egyik vezető iparvállalata, a német AEG az elsők között folyamodott a formatervezés nagyipari alkalmazásához. Ugyancsak karakteres példa az autóipar. Amint az autógyártás túljutott a kezdetleges, manufaktúrális szinten, és megkezdődött az autók nagyüzemi termelése, hamar kialakult a verseny is a gyártók között. A jó autó a kezdetek kezdetétől fogva a folyamatos innovációs fejlesztések megtestesítője. Természetesen műszaki termék, de számos olyan funkcióval is kell szolgálnia, különösen a személyautók esetében, amelyek már túlmennek a műszaki teljesítményen. Amint pedig használati cikké válik, és értékesítésében már a vevők piacának a körülményei érvényesülnek – vagyis nem a vevők futnak a szűkös kínálat után, hanem az eladók kapaszkodnak a vevőkért –, meghatározó súlyú követelménnyé lép elő, hogy a felhasználók kényelmesnek találják. Ezen túlmenően, az autósok nagy hányadának fontos, nemegyszer meghatározó jelentőségű, hogy büszkék lehessenek kocsijuknak nemcsak a teljesítményére, a sebességére, hanem a megjelenésére is, hogy a megjelenés fennen hirdesse az autó magas minőségét, rangját, s ezzel nyilvánvalóan annak magas árát is. A jobb autók így igen hamar presztízsmegjelenítőkké is váltak, azaz már a küllemükkel is hirdetniük kellett tulajdonosuk és/vagy használójuk jó társadalmi állását. Mindez az autógyártásban már igen korán oda vezetett, hogy a piaci versenyképesség követelményeként az autó az ergonómia és a formatervezés remekművé vált. Amint pedig – már az előző század elején – megjelentek a valóban nagy sebesség elérésére képes

autók, ez önmagában is kettős követelményt támasztott a karosszéria formatervezését illetően: segítse a forma a nagy sebességgel történő haladást és vele a stabil útfekvést, másrészt az autó rangos pozitívumaként hirdesse is, hogy az nagy sebességű száguldásra termett. A formatervezés azóta is az autóipar egyik különösen nagy horderejű eszköze maradt, s az lesz a jövőben is, az autóipar pedig az ipari formatervezés egyik kiemelkedő, látványos eredményekkel szolgáló alkalmazási területe. Nem melleseleg, hasonló példákkal szolgálnak a motorkerékpárok is. Gondoljunk például a minden idők talán legrangosabb márkájára, a Harley Davidsonra, s hogy annak mindmáig töretlen diadalmenetében mennyire fontos a motor megjelenése. A Harley példája amúgy még egy további, igen erős szállal is ide kötődik: a különféle kiegészítőkkel, karakteres motoros felszerelésekkel egész kis formatervezett termékcsalád kapcsolódik hozzá. Több mint valószínű, hogy ez a formatervezett együttes, a motor megjelenése és a hozzá tartozó, egyedülálló „törzsi tollazat” teszi, hogy a Harley Davidson márka egészen kivételes sikerű: 1903 óta folyamatosan és jól láthatóan jelen van a piacon, s bár olykor hánykolódott, a fénye, nimbusza ma talán ragyogóbb, mint valaha.

Mai világunk egyik meghatározó jellemzője, hogy a technológiák fejlődése, a termelési növekedése következtében az áruvilág mind több területén jelenik meg erőteljes túlkínálat, ami egyre élesebbé teszi a kínálati oldal szereplői – a gyártók és a kereskedők – közötti versenyt, s nehezíti számukra a piacon való fennmaradást. A globalizáció ezt erőteljesen megnövelte – és a továbbiakban is növeli – azzal, hogy a nemzeti, valamint a regionális piacok közötti adminisztratív korlátok lebontásával megszüntet mindennemű adminisztratív akadályt az árucikkek és a tőke szabad áramlásának útjában. Ennek révén egyetlen, egységes küzdőtérre teszi a világgazdaság piacait, amelyen mindenki versenyez mindenkivel, akinek elegendő gazdasági ereje van ahhoz, hogy megjelenjék ennek a piacnak valamely szegmensében. Az iparjogvédelmi oltalom intézményrendszerei az oltalom hatályának szigorú szabályai szerint ugyan továbbra is biztosítják a bennük meghatározott előnyöket a jogosultak számára – már ha azoknak megvan a kellő erejük, hogy élni is tudjanak e jogaikkal –, egyéb vonatkozásokban viszont mindinkább szabad és mind élesebb a verseny. Jelentősen hozzájárul ehhez az is, hogy a globalizáció által megnyitott küzdőtér, valamint az új infokommunikációs technológiák gyors fejlődése új értelmet és új lehetőségeket adott a komparatív előnyök kiaknázásának.

A túlkínálat viszonyai között küzdő piaci versenyben az értékesítési lehetőségek elhódításáért, a vásárlók megnyeréséért versengő gyártók és kereskedők egyik hathatós fegyvere a divat. Aki elegendően erős hozzá, az diktálja a divatot, aki erre nem képes, az igyekszik árucikkeivel minél inkább annak élvonalában maradni. A fogyasztói társadalomban a mértékadó divatirányzatok megváltoztatása igen hathatós eszköz arra, hogy felgyorsítsák minden olyan árucikk erkölcsi avulását, amelynek megítélésében jelentős tényező, hogy divatos legyen – a divat tehát ezek körében a termékváltás kikényszerítésére, s ezzel új kereslet felkeltésére szolgál. Azt pedig, hogy egy termék kellőképpen divatos-e, azaz megfelel-e a legújabb divat éppen uralkodó követelményeinek, az áruvilág túlnyomó hányadában a külső

megjelenés alapján ítélik meg. Ismét eljutottunk tehát az ipari formatervezés szerepéhez és hatóköréhez.

Mindannyian a bőrünkön tapasztaljuk azt is, hogy a mai marketing és a piacmegdolgozás állandó, gyakran döbbenetes erőfeszítésekkel igyekszik a célközönséget rávenni a vásárlásra, s az új meg új marketing-, reklám-, és vásárlásösztönzési eszközök létrehozásában kétségkívül nagy szerepet kap a kreativitás. Az ostoba reklám azzal operál, hogy a kínált árucikk „új”, „még újabb”, legalábbis „megújult”, illetve valamilyen csodaszert tartalmaz – itt a nagyközönség számára értelmetlen megnevezések következnek – vagy a korábbiakhoz képest még több van benne a csodaszerből. Aki józanul elemzi az ilyen reklámokat, az könnyedén rájön, hogy az árucikk ugyanaz maradt, csupán új ruhában igyekeznek azt rászógni. A célközönség utóbbi része számára az újdonság varázsa csak akkor válhat vonzóerővé, csak akkor ösztönözhet vásárlásra, ha a reklám a kínált árucikkben valami tényleges, konkrét és valóban kedvező új jellemzőt, funkciót tud felmutatni (és ha van rá elegendő esély, hogy ez még igaz is!). Ebben a környezetben különösen nagy gazdasági jelentősége van annak, hogy a termékfejlesztés egyik legköltséghatékonyabb eszköze, ma még sokban kiaknázatlan aranytartaléka az ipari formatervezés. Alkalmazásával a termékek igen széles körénél jelentős mértékben növelhető azok piaci versenyképessége, az irántuk jelentkező kereslet, ennek köszönhetően pedig jobb eladási árat, magasabb fajlagos nyereséget és nagyobb értékesítési volument lehet elérni. Különösen nagy előnye, hogy a külső megjelenés látványos megváltoztatásával úgy lehet megújítani a terméket, még ha annak egyéb funkciói többé-kevésbé változatlanok maradnak is, hogy a piac valóban újnak érzékeli és fogadja el azt. S ha a megváltoztatott küllem kedvezőbb, vagy akár csak szebb, divatosabb, vagy jobb ergonómiai tulajdonságokat teremt, akkor ez még csak nem is csalás, hanem valódi többlet hozzáadott érték! A termelők számára tehát az ipari formatervezés a nyereség növelésének egyik nagyon hatékony eszköze. Még arra is képes, hogy új keresletet teremtsen az amúgy már telített piacon. Mindezekre lentebb még visszatérünk.

Tárgykultúra

Fentebb utaltunk rá, hogy az ipari formatervezés a tárgyak milyen sokféle funkcióját formálja, fejleszti. Vannak ezek között, amelyek a megtapasztalásuk révén azonnal érvényesülnek, kivívják a felhasználó elégedettségét. Ilyenek pl. a termék jó ergonómiai jellemzői vagy látványos esztétikai értékei. Mások viszont inkább csak akkor érvényesülnek és értékesülnek, ha a felhasználók körében van jelentősebb igény a kifinomultabb formai megoldásokra, ha legalább már valamelyest fejlett tárgykultúra befolyásolja a termékválasztásokat, a vásárlási döntéseket. Emlékeztünk saját múltunknak arra a korszakára, midőn a kínálat eleve arra szoktatott, hogy a kívánt termék legyen olcsó, strapabíró, legfőképpen pedig ténylegesen is kapható, az olyan úri huncutságok viszont, mint a kifinomult kialakítás, nemigen kerültek szóba. Tárgyi világunk talán minden részének megvolt a maga lódenkorszaka (ami persze

nem a lóden mai osztrák-német termékvilágának kifinomult öltözkékválasztékát jelentette, hanem az itteni ötvenes évek államilag diktált igénytelenségét). A tárgykultúra térnyerése azonban önmagát erősítő folyamat. Amíg bumfordi dolgok vesznek körül, kevésbé tűnik fel a hiánya, ám ha láthatók műves kialakítású termékek, ha a mindennapokban megjelennek a példái, a mércéi annak, hogy milyen és milyen kellemes egy jól megformált tárgy, akkor a közönségben kialakul a formakultúra iránti megbecsülés, és már tudatosan is igényli annak leképeződését saját tárgyaiban, saját életterében is.

A szép szörnyeteg

Hajdan az iskolában irodalomórán fontos elemzési tényező volt a tartalom és a forma egységének vizsgálata. Az ipari formatervezés azzal, hogy hozzányúl a termék külső kialakításához, akár igen erőteljesen befolyásolhatja bizonyos funkcióinak működését is. A formatervezőnek ezért kiemelt figyelmet kell(ene) fordítania annak vizsgálatára, hogy a tervezett kialakítás milyen hatással van a termék funkcióinak működésére, és természetesen kellő tudással is kell rendelkeznie ahhoz, hogy ezt jól fel tudja mérni. Hogy ez a valóságban mennyire nem magától értetődő, s hogy mi történik, ha nem érvényesül, arra álljon itt két vázlatos, tényleges tapasztalatot bemutató példa.

A klasszikus példa a kiöntő, a csőrös edény, amely a csészébe juttatja a benne lévő folyadékot. Minden csőrös kiöntő kritikus tulajdonsága, vajon rendesen leszakad-e a sugár a csőrről. Ettől, a csőr alakjának kialakításától függ, vajon egyetlen sugárban a célba ömlik-e a folyadék, vagy kisebb-nagyobb hányada lecsorog az edény oldalán, s hogy öntés után marad-e csepp a csőr alsó végén. A különbség jó és rossz kialakítás között ránézéssel többnyire észre sem vehető, a használatban azonban ég és föld. S ha már kiöntő, említsünk még néhány igen tanulságos formatervezési hibát egy szemre igazán elegáns, hagyományos, kerámia teáskannát idézve. Olyan kicsi a tetején a nyílás, hogy kézzel nem lehet kiszedni belőle a leforrázott teát. A tisztítás így igen nehézkes, bosszantó. A füle olyan alakú és méretű, hogy amikor a kanna tele van forró vízzel, és felemeljük, a súlya a fület tartó kezét nekiszorítja a kanna forró oldalának, és az éget. A kanna teteje úgy ül a testén, hogy azt öntésnél kézzel kell megtartani. Az pedig már az ergonómiai tervezéshez – jelen esetben annak alkalmazhatóságához – tartozik, hogy a kanna testének és csőrének a találkozásához nem tervezték bele a szokásos szűrőt, amely visszatartaná a tealeveleket. Ennek több nagyon is bosszantó következménye van. Szűrőn keresztül kell kiönteni a teát, és ha ehhez tartani kell a szűrőt is, akkor ez két kézzel szinte megoldhatatlan, hiszen a két kéz a kannához és a tetejéhez kell. A teával kiáramló levelektől könnyen eldugul a kanna csőre, majd a nyomás kilöki ezt a dugót, és a tea hirtelen sugárban oda ömlik, ahová nem kellene.

A másik példában a Retardált Polgár lecserélte kiszolgált, honi gyártmányú gáztűzhelyét. Retardált szegény feje, mert még mindig nem tanulta meg, hogy ha a vásárlási döntés előtt nem vizslat ki rendkívüli alapossággal minden részletet, akkor csak a már megvett kutyü

boldogtalan tulajdonosaként jön rá, mit is kellett volna vennie helyette. Különösen érvényes ez az ergonómiai jellemzőkre, amelyek nagyrészt leginkább csak a tényleges használat során mutatkoznak meg. Az addig használt gáztűzhely valaha egyáltalán nem számított csúnyának. Szögletes volt, mint a világ, amelyben tervezték, és a nehéz, öntöttvas edénytartó rácsaival jó stabilan tartotta a főzőedényeket. Az új darab a háztartási gépek terén nagynevű olasz cég nevét viselte. (Szegény Retardált, ebben is mekkora bakot lőtt. Vásárlási döntésében meghatározó jelentőségüként kezelt egy olyan tényezőt, amely maga is igen erős szálakkal kötődik az iparjogvédelemhez, jelesül a tűzhelyet „jegyző” cég jó hírnevét.) Külső kialakítása valóban elegánsabb, kétségkívül formatervezett jószág. Retardált felhasználó a korábbi, immár primitíven szögletesnek számító tűzhelyére gondolva boldogan szemlélt szelíden ívelt, kétségkívül divatos vonalait, s büszkeség töltötte el, hogy a világhírű olasz formatervezés immár bevonul az ő konyhájába is. Nem is lett volna semmi baj, ha csak csodálja, és nem használja az új szerzeményt. A használatnál azonban kiderült: e formatervezés eredménye a szemnek kellemes, a tűzhely használati értékét viszont gorombán rontja. A felső lap kialakításának kritikus jelentőségű funkciója, hogy mozgatóerőkkel szemben is a helyükön tartsa az edénytartó rácsokat, s velük a főzőedényeket. Ezt úgy éri el, hogy a rácsok egy besüllyesztett felületen ülnek, és annak oldallapjaihoz támaszkodnak. Ha az edényre oldalirányú erő hat, a tartórács nekifeszül az oldallapnak, s az nem engedi elmozdulni. A jó öreg honi gyártmánynál ez kiválóan működött is, mert az oldallapok katonás derékszögben találkoztak e süllyesztett felülettel, és függőleges fallal vették körül az edénytartó rácsokat. Az új, szép szörnyeteg tervezője viszont a szemnek kellemesen ívelt oldallapokat alkotott, amelyeken a tartórács egyszerűen felcsúszik, ezért nem is képesek megakadályozni, hogy a rácsok a rajtuk nyugvó edénnyel együtt előrecsússzanak, s az edények esetleg mindenestül ráboruljanak a tűzhely előtt állóra – ami pedig különösen veszélyes, ha tartalmuk sok, és már forró. Akik pedig így formaterveznek, azoktól más funkciórongálás is kitelik, amint ez itt is megtörtént. Az edénytartó rácsok tervezésénél a kedves alkotó figyelmen kívül hagyta, hogy a biztos tartáshoz az alátámasztásnak illeszkednie kell az edény átmérőjéhez is. Ez ismét arra vezet, hogy a tűzhely bizony balesetveszélyes – legalább is kétbalkezeseknek. Mert akiben van elég spiritusz, hogy felismerje a probléma okát, és jártas is valamelyest a szerszámhasználatban, továbbá akad otthon kézi vasfűrésze, netán még egy köpcösebb satuja is, az némi gondolkodással és munkával átszabhatja e rácsokat olyanra, hogy immár biztosabban üljenek rajtuk az edények. Sajnos a rácsok elcsúszásának veszélyét már nem lehet ilyen könnyen megoldani. Testre szabott rögzítőpántok alkalmazásával ugyan ez is házilag kiküszöbölhető lenne, ám az elpuhult városiak háztartásában már az ehhez szükséges lemezmegmunkáló eszközök sem akadnak, nem is beszélve arról, hogy sokuk konstruktóri képessége és gyakorlata sem ér fel a feladattal. Szegény Retardált ebbéli megpróbáltatásai pedig még mindig nem értek véget. A két sorban elhelyezett négy gázégős tűzhely legnagyobb teljesítményű égőjét, amelyre már az égőrózsa mérete folytán is csak egészen nagy edényeket lehet helyezni, a körültekintő ergonómiai tervezés szorgos alkalmazásával aligha

mélthatató tervező az elülső sorba helyezte. Ha a hátulsóba teszi, azzal gyakorlatilag csaknem teljesen biztosíthatja volna, hogy a nagy, és forró tartalmával együtt többnyire meglehetősen súlyos edény nem borulhat le a tűzhely elülső peremén, esetleg rá is zúdítva tartalmát az ott állóra. Így viszont az ostoba elhelyezés okozta veszély még szinergikus hatásban is egyesül az instabil tartórácsok által teremtett kockázattal. Jó forma- és ergonómiai tervezéssel mindez elkerülhető lett volna. Így viszont az ember tanult valami fontosat, legalábbis a jövőre nézve: ha valamely terméken meglátja a tűzhely gyártójának az árujelzőjét, eleve gyanakodva vizsgálja azt. Hiszen ha már akkor is gyanakodott volna, amikor a tűzhelyet megvette, talán már a szemrevételezéskor felfedezi ezeket a hibákat, és inkább mást választ a szép szörnyeteg helyett. Mert ugyebár az árujelző kiválóan alkalmas annak azonosítására is, amitől szeretnénk a továbbiakban egészen távol tartani magunkat.

Ellenvetésként felhozható, hogy lett volna sokkal körültekintőbb a jámbor, midőn kiválasztotta új tűzhelyét. Ezt még akár jogosnak is lehetne elfogadni, ha nem lenne annyira életidegen. Retardált Polgár eljárásának megítéléséhez érdemes ide beemelnünk azt a fogalmat, amelyet igen bölcsen alkalmaznak az árujelzők összetéveszthetőségének megítélésénél, ez pedig a vásárlótól elvárható figyelem. A következő tűzhelyét – már ha ismét vásárolna – Retardált is mindazon tapasztalatokat felhasználva választja majd ki, amelyeket itt meglehetősen drágán megszerzett. Ezt megelőzően azonban semmi sem vezette arra, hogy az észszerűen gondos körültekintés – azaz az elvárható figyelem – jegyében végigvizsgálja mindezeket a problémaforrásokat is. És sajnos, ha a jövőben más termékcsaládba tartozó cikket vásárol, ezek a tapasztalatai csak annyiban segíthetik, hogy sokkal több körültekintésre, sőt gyanakvásra is sarkallják, ám abban nem, hogy mi mindenre kellene figyelnie. Elvégre amíg nem olvasta a Micimackót, eszébe sem jut Malacka erdejében tigrist keresni.

Forma adta presztízs

A fogyasztói társadalomban az áruvilág számottevő része arra szolgál, hogy használójuk ezeknek a segítségével is kimutassa, hogy a társadalom magas presztízssű köreihez tartozik. A presztízsszempont olykor elsőrendű kiválasztási kritériummá léphet elő, s ekkor már elsősorban nem is feltételezett jó minősége vagy egyéb kedvező jellemzői miatt kelendő a kérdéses árucikk, hanem azért, mert presztízsmegjelenítőként funkcionál. A vásárlók két csoportja is lehet különösen érdekelt ebben. Egyrészt azok, akik a társadalomnak olyan köreihez tartoznak, ahol el is várják tőlük, hogy ilyennel rendelkezzenek, másrészt, akik a körökbe tartozónak szeretnének látszani. Ilyen presztízsmegjelenítővé az árucikkek ma már az erőteljes marketingmunka és piacmegdolgozás eredményeként válnak. Nagy hányaduk pedig a küllemével hirdeti ezt a megkülönböztetett minőségét – másként fogalmazva, az áru küllemének kell már pusztán ránézésre is ezt mutatnia. Igen sokan csakis azért hordanak/használnak bizonyos árucikkeket, mert ezáltal kívánnak a „jobbak”, a „menők” közé tartozóknak látszani, és esetleg maguk is ettől érzik ilyennek magukat.

A formatervezésnek tehát különösen fontos alkalmazási területe olyan árucikkek előállítására, amelyek (egyik) fő funkciója, hogy fennhangon dicsérjék gazdájukat. Igen jellemző példái ennek a luxusautók. Ahogy az autógyártás túllépett azon a kezdeti korszakán, midőn a járművek kialakításában kifejezetten csak azok szó szerinti használati értékére összpontosítottak, s megjelentek a fejlesztői teljesítményt szemmel láthatóan megtestesítő típusok, az ilyen autók egyik fontos funkciója lett, hogy presztízshirdető eszközként is szolgáljanak, mutassák, tanúsítsák tulajdonosuk magas társadalmi rangját. Az autók igen nagy hányadának ez mindmáig fontos funkciója – minél drágább a típus, annál inkább. Ha számításba vesszük, hogy egy-egy nagyon drága autó mennyivel kerül többre egy olyanál, amely pusztán közlekedési eszközként képes ugyanazokat a szolgáltatásokat nyújtani a használójának, világossá válik, hogy bizonyos határok felett minél drágább az autó, annál inkább előtérbe kerül funkciói között a presztízshirdetés.

Az üzleti élet egyik leghatásosabb presztízshirdető eszköze valóban a luxusautó. Márpedig – csavarva egyet a híres mondáson –, az üzleti életben nem elég sikeres lenni, annak is kell látszani, cégnek és embernek egyaránt. Ez adja az arculatformálás gazdasági jelentőségének nagy hányadát. A sikert és a mögötte álló erőt megjeleníteni – ez az arculat talán leginkább meghatározó jelentőségű gazdasági funkciója. Hatóereje abban rejlik, hogy képes befolyásolni a piac szereplőit azon döntésükben, hogyan ítélik meg azt, akiről az arculat szól – céget, embert –, e megítélésnek pedig nagy szerepe lehet annak eldöntésében, vajon kívánnak-e alapozni a vele való üzleti kapcsolatra. Mert annak a ritka biztonságnak a kivételével, amelyet a sokéves, megállapodott együttműködés adhat, olyan, amely már sok próbát kiállt, az üzleti partnerben többé-kevésbé mindig benne rejlik az ismeretlen kockázata. A piaci szereplőknek legtöbbször hiányos információk alapján kell dönteniük arról, hogy a lehetséges partnerek közül kivel kössenek üzletet, kivel létesítsenek gazdasági kapcsolatot, hogy bonyodalmak esetén mit várhatnak tőlük, és velük szemben mit tekintsenek elfogadható feltételeknek. Az információhiányból adódó bizonytalanság csökkentése érdekében a mérlegelők gyakorta folyamodnak segítségért az arculatból levonható következtetések felhasználásához, egyebek közt arra vonatkozóan, hogy mennyire sikeres a szóban forgó cég vagy személy. Így vizsgálják azt is, milyen autókkal járnak egy cég képviselői, milyet engedhet meg magának – vagy milyennel becsüli magát – egy üzletember vagy egy cég. Aki azt akarja, hogy sikeresként becsüljék, ennek megfelelő autót kell választania. Az autó pedig akkor megfelelő e vonatkozásban, ha mindenki már első látásra felismeri rajta, hogy az a gazdagok és sikeresek járműve, vagyis olyan luxusmodell, amelyet csak a nagyon sikeresek engedhetnek meg maguknak. A személyautók típusainak kialakításában tehát viszonylag hamar megkezdődött a harc a potenciális felvevőpiacnak azért a szegmenséért, amelyet a gazdag vevők alkottak – azok, akik már presztízsmegfontolások alapján választottak maguknak típust. Azóta is, a mai napig is az autógyártás mindenkor élvonalbeli termékei, főként a személyautók terén, az áruvilág legmegbecsültebb darabjai közé tartoznak, s bennük válnak a műszaki alkotások a legkiemelkedőbb presztízshirdetővé mind a társadalmi elitek – és a közéjük törekvők – életében,

mind az üzleti világban. Ebben nagy szerepe van annak is, hogy a csúcskategóriájú autók fejlesztői azok megjelenésének kialakításával is igyekeznek minél hatásosabban kiemelni a kocsik rangját, amelynek fénye azután a tulajdonosáét emeli.

Az autó persze csak egy példa, hiszen presztízshirdetőként sok minden szolgálhat, ami szem előtt van. Szemüveg is, sok egyéb között. Mondják, aki igazán járatos jobb körökben, az első pillantásra a keretéről felismeri az olyan szemüveget, amelynek az árából egy egyszerűbb halandó egy kisebb autót is megvehet. Ehhez nyilvánvalóan az kell, hogy a keret kellőképpen karakteres legyen – tervezőjének dolgát pedig igencsak megnehezítheti, hogy még ennek érdekében sem szakadhat el az ergonómiai követelmények maradéktalan kielégítésétől. Szintúgy mondják, hogy jobb körökben az egyik első pillantás az újonnan jött cipőjére esik, s az is sokat elmond arról, hogy ki az, aki viseli. Az eldobható golyóstollak korában a szuperdrága íróeszközöknek is fő feladatuk, hogy ránézésre ordítson róluk, milyen sokba kerültek. A példákat pedig hosszan sorolhatnánk a szó szerint vagy átvitt értelemben csillogó formatervezett alkotásokkal, s ki tudja még mivel állnak elő az ötletes tervezők karöltve a marketinggel.

Óvatosan az avantgárdal!

Minden korszaknak problémája, hogy mit kezdjen a saját avantgárdjával, hogyan viselje el addig, amíg vagy megszokja, vagy az múlik ki. Az ipari formatervezésben azonban ebben a vonatkozásban is sorsdöntő jelentőségű, hogy alkalmazott művészet. Képzőművészetekben, zenében, irodalomban a vad, kócos művek alkotói legfeljebb azt kockáztatják, hogy nem olyan fogadtatásban részesülnek, amilyet szeretnének, de ezt el tudják viselni. Akár még kifejezetten élvezik is vélt vagy valós forradalmi fellépésüket, s az utókor pedig még így is megenyhülhet irántuk. Ilyen értelemben a mindenkori avantgárd javának nincs is más dolga, mint járni a maga útját, és kívárni, amíg beérik az elfogadtatása.

Az árutermelésben azonban az igazság pillanata kérlelhetetlenül beteljesedik a piacra lépéssel. Ha az árucikket nem fogadja kedvező piaci értéktétel és főként elegendő fizetőképes kereslet, akkor vége. Való igaz viszont az is, hogy vannak bizonyos sajátos kivételek, amelyeket eléggé pontos úgy körülhatárolni, hogy azok leginkább a tervezőjük és/vagy a gyártójuk presztízst hivatottak emelni. Ezek valóban lehetnek hagyománytörők, futurisztikusak, bármilyenek, amíg képesek az őket előállító cégre vonni a szakmai és a közfigyelmet, s legalább az újítás merészségéért és a kivitelezés magas szakmai színvonaláért elismerést hozni nekik. Az ilyen avantgárd termékek – jobban rájuk illő szóval az ilyen alkotások – rendeltetése nem is az, hogy értékesítésük generáljon árbevételt, hanem hogy bemutatásuk kedvezően járuljon hozzá az őket előállító cég arculatához, s így segítsék a cég más árucikkeinek értékesítését. Ismét az autóiparra mint a folyamatos, módszeres innováció egyik nagy alkalmazási területére utalva, nagyrészt erre szolgálnak az úgynevezett tanulmányautók is. Ezek egyedi fejlesztésű példányok, amelyeket a szárnyaló alkotói képzelet és a gyártó ambíciója hoz létre,

gyakran a lehetőségek határait feszegetve, s fejlesztve ezzel a technika állását is. A fejlesztők számára a tanulmányautó létrehozása arra szolgál – túl azon, hogy megmutassák a maguk kiemelkedő tehetségét –, hogy megtalálják a továbblépés legjobb útjait-módjait, konstrukciós, formatervezési és technológiai megoldásait. A gyártók számára a kézenfekvőn – ami a versenyben maradáshoz, lehetőleg előbbre lépéshez szükséges új típus kifejlesztése – túl nem kevésbé arra is, hogy a tanulmányautóval felhívják magukra a figyelmet, kiemeljék vezető pozíciójukat az iparágban.

A kísérleti alkotásoktól eltekintve azonban az ipari formatervezésben mindig a várható piaci fogadtatásra fordított nagy figyelemmel kell dolgozni, és ennek megfelelően igen óvatosan kell bánni az avantgárd próbálkozásokkal. A művészekkel ellentétben, az elutasítás vállalásának dacos öröme itt nem hoz eredményt, legalábbis a formatervezést alkalmazó cégnek semmiképpen sem, és főként nem igazolhatja a ráfordításokat. Itt az sem működőképes, hogy a merész alkotó az utókor megértésére bízza a művét, legalábbis nem akkor, ha ennek várható bekövetkezése távolabbi, mint amit a cég a befektetései megtérülésében megengedhet magának. Jobb eset, ha a formatervezés merész alkotásai megosztják a közönséget, s legalább elegendő számban lesznek olyanok is, akiknek kell a rendhagyó darab. Ám ha az idegenkedés általános, ha a termék piaci elutasítását eredményezi, akkor a gazdasági kudarc bekövetkezett, s a termelő veszteségén még az sem enyhít, hogy az alkotás valaha netán még bekerülhet a szakma történetébe.

Az ilyesfajta újításoknál támaszkodni lehet viszont arra is, hogy a jó marketingmunka a piacmegdolgozással sokat segíthet a kedvező fogadtatásban. Ha az el tudja fogadtatni a piaci szereplők elegendően nagy hányadával, hogy az új, formatervezett alkotás alkalmas arra, hogy kedvező tapasztalatokat szerezzenek a használatával, netán örömet találjanak abban, vagy éppen számukra vonzó módon kitűnjenek a segítségével a többiek közül, akkor a piacon is életképesé válhat. Itt azonban a marketingeseknek nagyon kell tudniuk, hogy milyen árucikkkel a piac milyen szegmensét célozzák meg, s az árucikk karakterének milyen vonásait mutassák fel, s azt hogyan tegyék a megcélzott vevőkör megnyerése érdekében.

A formatervezés és az árucikk pozicionálása

A formatervezésnél mindig számolni kell azzal is, hogy ha az karakteres küllemet ad az árucikknek, úgy ezzel már jelentős hatást gyakorolhat annak pozicionálására is. Az ugyanis az „álom, álom, édes álom” kategóriának is a szélső tartománya, hogy a piac mindegyik szereplője egyöntetűen vásárlásra elszántan, és arra alkalmasan feltöltött pénztárcával tülekszik árucikkünkért. Valójában nem is lehet olyan árucikket létrehozni, amely képes egyaránt magához vonzani, a megvásárlására késztetni annak minden lehetséges vevőjét/felhasználóját. Ennek az oka egészen egyszerű és könnyen megérthető. Régi, ma is alapvető jelentőségű felismerés, hogy a vásárlók az árucikkeket azért veszik meg, hogy bennük, általuk hozzájussanak bizonyos igényeik kielégítéséhez. Cipőt a legtöbben nem azért veszünk, hogy

cipőnk legyen, hanem hogy: kényelmesebben járjunk; óvja a lábunkat; ne fázzon és/vagy ne pizskolódjék a lábunk, a viselésével eleget tegyünk a társadalmi elvárásoknak; kifejezzük vele is a státusunkat és/vagy az egyéniségünk számunkra fontos vonásait; kimutassuk, hogy követjük a divatot és így tovább. (A cipők gyűjtését mint önálló indítékot itt figyelmen kívül hagyjuk, bár ez is létezik, és a gyűjtők számára nagyon is fontos lehet a formatervezés remekét jelentő, különleges példány.) Az értékelemzés fogalmait segítségül hívva az árucikkben a vásárló különféle funkciók együttesét vásárolja meg, hogy ezek a funkciók bizonyos igényeit elégítsék ki. Az viszont, hogy az árucikket olyan tulajdonságokkal ruházzák fel, amelyek révén ezek a funkciói működnek, természetesen költségekkel jár. Így – legalábbis elvben – az egyes funkciók létrehozásához költséget lehet hozzárendelni, amit az értékelemzéstől vett fogalommal funkcióköltségnek nevezünk. Az árucikk piacra állításának önköltsége jelentős részben ezekből a funkcióköltségekből épül fel. Onnan nézve tehát, hogy az eladási árnak, pontosabban az eladásból származó árbevételnek – főszabályként – fedezetet kell biztosítania az önköltségre, szükségszerűen következik, hogy az árucikk vásárlójának abban meg kell fizetnie ezeket a funkcióköltségeket.

Azoknak, akiből a lehetséges vásárlók köre összetevődik, különfélék az igényeik, következésképpen nem egyformán tartanak igényt az árucikk minden funkciójára. Példaként említjük, hogy nem egyformán igényli mindenki, hogy a kívánt terméket elegáns, esetleg feltűnően elegáns kivitelben és/vagy ilyen csomagolással kapja meg, s még kevésbé egyformán hajlandó mindenki meg is fizetni ennek az árát. Hasonlóképpen nem egyaránt igényli az értékesítés célközönségének minden tagja, hogy az árucikk a küllemének kialakításával vagy egyéb funkcióival megfelelően bizonyos divatirányzatoknak, s nem is egyaránt hajlandó fizetni érte. Gondoljunk az igények eltéréseire akár generációk között, akár társadalmi állás szerint. A legszélesebben értelmezett potenciális vevőkörbe tartozóknak erősen eltérő lehet a készségük és képességük, hogy az árucikk mely funkcióit hajlandóak annak vételárában megfizetni. Sokfélék és egymástól eltérőek azok a hatások, amelyek szűkebb társadalmi környezetükből éri őket, és többé-kevésbé irányítják vásárlási döntéseiket, sokféle lehet az ízlésük, amely meghatározza, mennyire tetszik nekik a felkínált árucikk, különféleképpen kötődnek azokhoz a divatirányzatokhoz, amelyek ezt szintűgy erősen befolyásolhatják. Az árucikknek előállítóinak ezért el kell dönteniük, hogy a lehetséges vásárlók mely rétegeinek, a piac mely szegmenseinek akarják majd azokat eladni, és úgy kell kialakítani azokat, hogy egyrészt képesek legyenek – a marketingmunka hathatós rásegítésével – kellőképpen magukra vonni a megcélzottak vásárlási szándékát, másrészt optimális mértékben meg is feleljenek azok igényeinek.

Az eddig elmondottakat egészítsük ki az alapvető jellemzők további felvázolásával.

Markánsan kétarcú tevékenység

Gazdasági nézőpontból az ipari formatervezés legfőbb jellemzője, hogy markánsan kétarcú tevékenység. Egyik arca a művészi alkotás, a másik az ipari termék előállítás. Ez határozza meg a tartalmát, az érdemi működési- és hatókörét, a létjogosultságát, valamint a vele szemben ésszerűen támasztható elvárásokat. A formatervezőnek ezt felsőfokú mesterségbeli tudással kell kezelnie. Megvalósításának ugyan sem elvileg, sem a gyakorlatban nem feltétele, hogy ipari formatervező végzettségű szakember végezze, az viszont annál inkább, hogy aki ilyen feladatkört lát el, az magas szinten rendelkezze az ehhez szükséges szakmai felkészültséggel. Érdemben ez azt jelenti, hogy az alkotáshoz szükséges tudáson és képességen túl tudnia kell felmérni a forma kialakításának hatását a termék egyéb funkcióira, vagy legalább azt, hogy hol, miben jelentkezhetnek ilyen hatások, amelyeket tisztázni kell a szóban forgó terület szakembereivel. Ehhez birtokában kell lennie annak a felkészültségnek is, amely képessé teszi arra, hogy szót értsen, sőt alkotó módon együttműködni is tudjon ez utóbbiakkal. Tehát: e téren a legjobb művészi kreativitás sem teszi alkalmassá az alkotót életképes művek létrehozására, ha nem rendelkezik elegendően alapos ergonómiai ismeretekkel ahhoz, hogy kellőképpen fel tudja mérni formaterveinek ipari alkalmazhatóságát. Hasonlóképpen, tárgyalkotásában a formatervezőnek bírnia kell elegendő anyag- és technológiai ismerettel is, hogy alkotásai ne csak művésziek legyenek, hanem legyárthatók, sőt gazdaságosan gyárthatók is.

Alkotótevékenység

A magas kreatív színvonalon végzett ipari formatervezés kétségkívül művészi alkotótevékenység. A művészet azonban, ahogyan azt már az előzőekben vázoltuk, itt nem önmagáért való, nem azért, hogy esztétikai örömet okozzon és/vagy gondolatokat ébresszen a szemlélőben. Rendeltetése, hogy eredményei az ipari árutermelés körében hasznosuljanak, és annak keretében teremtsen hozzáadott értéket. Gazdasági szerepe és jelentősége éppen abban áll, hogy megfelelő alkalmazása sok területen igen számottevő mértékben hozzásegíthet az árutermelés jövedelmezőségének javításához. Intellektuálisan ugyanakkor nyilvánvalóan a kreativitásban gyökerezik, és ilyenként egyik fő hajtóereje az alkotás igénye. Egyértelműen alkotótevékenység, hiszen legbensőbb lényegéhez tartozik, hogy tárgyának, a termék küllemének kialakításában jelentősen túllépjen az egyszerű rutinmunkán, a tervezési közhelyeken, valamint a termék funkcióiból gyakorlatilag önmaguktól adódó alapmegoldásokon, s ezzel minőségi többletet teremtsen. Teszi ezt ugyanakkor annak a nagyon gyakorlatias célnak az érdekében, hogy kedvezően alakítsa a kérdéses termék esztétikai, ergonómiai és egyéb használati jellemzőit. Éppen ezért minősíthető alkalmazott művészetnek. Alkotó volta megnyilvánul abban is, hogy az iparjogvédelem a jogszabályi rendelkezésekben rögzíti.

zített követelményeket kielégítő formatervezési műveket *sui generis* (azaz „testre szabott”) ottalomban részesíti. Ez a már idézett formatervezésiminta-ottalom.

A termékfejlesztés fontos területe

A kétarcúság másik, az előzővel többnyire összhangban levő, bár olykor konfliktusba is kerülő oldala, hogy az ipari formatervezés gazdasági szerepe szerint az innovációnak és azon belül a termékfejlesztésnek az egyik fontos részterülete. Ebben a szerepében már elsődlegesen a gazdálkodás eszköztárának a része, s ezért alkalmazásának lehetőségét és célszerűségét, érvényesülésének módját és mértékét a gazdasági törvények szabják meg. Ezért is mondható, hogy a formatervezés alkalmazott művészet, s ez szorítja meglehetősen szoros korlátok közé a formatervező alkotói mozgásterét, szabadságát. Ebben a minőségében nem szakadhat el attól, hogy feladata növelni a termék használati értékét, s ezzel olyan hozzáadott értéket teremteni, amely a termék értékesítésével elérhető haszon növekedésében is megjelenhet. A használati érték viszont a termék funkcióinak teljes skáláján, azok legszélesebb értelmében értendő.

A hozzáadott érték forrásai

Amint azt fentebb már érintettük, a formatervezés gazdasági hatását azáltal éri el, hogy a termék külső kialakításának formálása révén az ipari termékek meglehetősen jelentős részénél számottevő mértékben képes befolyásolni azok használati értékét, kelendőségét, ezáltal azok eladhatóságát és piaci értékét. Döntően a külső kialakítás határozza meg a termékek esztétikai jellemzőit és értékét, s gyakran igen számottevő mértékben befolyásolja azok számos funkcióját, így pl. kezelhetőségét és egyéb ergonómiai tulajdonságát is. Utaltunk a divat szerepére a termékérték gyorsításában, sőt annak kiterjedésében. Így válik hozzáadott érték forrásává az is, hogy a fogyasztók, illetve felhasználók értékítéletét és vele a termék kelendőségét és az érte elérhető árat nagymértékben meghatározhatja, hogy a szóban forgó termék mennyiben felel meg a divat éppen uralkodó követelményeinek, s így nyit az uralkodó divatirányzat megváltoztatása ajtót, piaci lehetőséget az új – vagy annak beállított – árucikkek piacra vitelének.

Versenyelőny megszerzése

A legújabb divatnak való megfelelés csak egyike azoknak a területeknek, ahol az ipari formatervezés versenyelőnyhöz segítheti alkalmazóit. Hasonló eredményre vezet, ha fejleszti, erősíti vagy éppen megteremti a terméknek olyan funkcióit, amelyek azt keresetté teszik a piacon. Nyilvánvaló (kellene legyen), hogy a formatervezésnek ebben szorosan együtt kell működnie az értékelemzéssel és -tervezéssel. Nyilvánvaló, mivel a terméket a funkciói még

nem teszik szükségszerűen eleve értékessé. A keresettségét s az értékét az növelheti meg, ha olyan funkciók testesülnek meg benne, amelyek iránt számottevő fizetőképes kereslet van a piacon, vagy ilyen kereslet irántuk ésszerű ráfordítással felkelthető. Gazdasági szempontból ebben kritikus tényező az is, hogy mi a kérdéses funkciónak vagy funkcióegyüttesnek az ára a vevő számára, azaz mennyivel drágább a termék azoknál, amelyek ezt nem vagy kevésbé nyújtják. Másként közelítve, a formatervezés által teremtett hozzáadott érték érvényesítésében kritikus jelentőségű, hogy az adott piacon, az adott fogyasztói kultúra keretei között mennyit hajlandók a vevők fizetni a szóban forgó hozzáadott értékért. És a fogyasztói kultúra itt nem csak szóvirág. Sokan emlékszünk még például a szovjet háztartási gépekre. Nehézkes, bumfordi jószágok voltak, ám ki is tartottak szinte az örökkévalóságig. Senkinek nem jutott viszont eszébe esztétikumot keresni bennük, még ergonómiai hibáikkal is megalkudtunk, divatosság pedig velük kapcsolatban soha szóba sem került, hiszen akkoriban divattal ezen a téren nem is igen találkoztunk.

Telített piacon is keresletet teremt

Úttörően új funkciókat kínáló új értékesítési lehetőségektől, valamint a vásárlásösztönzés extrém eszközeinek bevetésével elérhető hatásoktól eltekintve, a mind erőltetettebb kínálati versenyben lassacskán valamennyi piac telítetté válik. Éppen ezért igen komoly gazdasági jelentőségű tényező, hogy a jól sikerült formatervezés még az egyébként már telített piacon is eredményezheti új fizetőképes kereslet felkeltését. Ha a formatervezett termék a már forgalomban lévő hasonló termékekhez képest minőségi előrelépést mutat, ez a többlet a potenciális vásárlók jelentős hányada számára már elegendő vonzerőt jelenthet ahhoz, hogy hajlandók legyenek a birtokukban lévő, hasonló rendeltetésű, de a formatervezett termékhez képest immáron alacsonyabb rendűnek, elavultnak tűnő árucikkeket lecserélni, és helyette a formatervezettet megvásárolni. Sőt, még ahhoz is elegendő lehet ez a többlet, hogy az olyan potenciális felhasználók, akik a korábbi, hasonló rendeltetésű termékeket azok vélt vagy valós fogyatékoságai miatt nem vásárolták meg, az új termék hatására felülvizsgálják korábbi elutasító döntésüket, és rászánják magukat annak megvásárlására. Az eddig vázoltak alapján pedig itt részleteznünk sem kell, hogy e „minőségi előrelépésnek” hányféle forrása lehet, a valóban előnyösebb használati jellemzőktől a divatnak való megfelelésig.

A fajlagos nyereség növelése

Különösen jelentős gazdasági lehetőségeket hordozó tényező, és mint ilyen, igen figyelemreméltó szempont az is, hogy sikeres formatervezés eredményeképpen lehetőség nyílhatsz a fajlagos – vagyis az egységnyi termék értékesítése révén elérhető – nyereség növelésére is. Kiemelkedően nagy lehet mind az így elérhető fajlagos nyereségtartalom, mind pedig az elérhető értékesítési volumen – és mindezekkel maga a teljes nyereségtömeg – akkor,

ha a kérdéses árucikk szerencsésen találkozik az éppen felfutó, illetve a már csúcson lévő divathullámmal, vagy ha a hasznosítók maguk képesek olyan divathullámot kelteni, amely felkapja és felértékeli azt. Karakteres mai példát kínál a mobiltelefonok piaca az olyasfajta niche marketingre, amely a telefon külső megjelenésének kialakításával, így egyebek közt annak színével céloz meg bizonyos fogyasztói rétegeket.

Ilyen esetekben a formatervezett árucikk oly mértékben kelendővé válhat, hogy ez már megfelelő piaci munkával lehetőséget adhat jelentős extraprofitot tartalmazó „lefölözéses” ár érvényesítésére is. Olyan esetekben pedig, ahol az értékesítési feltételek ezt nem alapozzák meg, még mindig fennállhat annak lehetősége, hogy magát a formatervezés által teremtett tényleges többletet lehet érvényesíteni egy, ha nem is lefölözéses típusú, mindenesetre magasabb nyereségtartalmú árban.

Az arculattervezés növekvő gazdasági jelentősége a szolgáltatások piacán

Korunk egyik meghatározó súlyú jellemzője, hogy a szolgáltatások a gazdaság mindinkább kritikus jelentőségű részét képezik. Globalizált világunkban gyorsan súlyosbodik egy probléma, amelynek következményeit mind többen érzik, ám a lényegét még sokan nem ismerték fel, vagy nem merik kimondani. Ez abban áll, hogy a technika fejlődése mindinkább kiszorítja az embert munkaerőként az anyagi javak termeléséből. Egyre több az olyan terület, ahol az élőmunka nem képes versenyezni termelékenységben, technológiai pontosságban, megbízhatóságban s nem utolsósorban árban a modern gyártórendszerekkel. Sajátos paradoxona ennek, hogy az árutermelés működéséhez fizetőképes vevők kellenek, a munkából kiszorítottak azonban, ha elveszítik a jövedelmüket, vásárlókként is kiesnek a piacról. A posztindusztriális kor megoldása erre, hogy a munkaerő foglalkoztatásának mind nagyobb hányada a különféle és bővülő szolgáltató iparágakban történjék. A szolgáltatás azonban csak akkor hoz bevételt előállítójának, ha el tudja azt adni, ha létezik, vagy támasztható elegendően nagy fizetőképes kereslet iránta. A szolgáltatások piacán mindezek következtében szintűgy megjelenik a túlkínálat, élesedik a piaci verseny, s ez rohamosan felértékeli a menedzsment és a marketing egy különleges ágának, a kínálatmenedzsmentnek az alkalmazását. Az Akadémiai Kiadó 2009-ben jelentette meg a marketing tudományának egyik hazai úttörője, Rekettye Gábor és Hetesi Erzsébet Kínálatmenedzsment c. kitűnő kötetét, amely fontos és tanulságos megállapításokat tesz az ipari formatervezés alkalmazásáról a kínálatmenedzsmentben. Amint írják „a szolgáltatások nem fizikai jellegéből adódóan a dizájnnek nem magának a szolgáltatásterméknek az alakításában van szerepe, hanem sokkal inkább a szolgáltatás nyújtásához kapcsolódó fizikai környezet megtervezésében. A környezet kialakításának azt a pozíciót kell sugallnia (itt az árucikk pozicionálására utalnak, amely a marketing egyik fontos eszköze, s amelyet fentebb magunk is érintettünk – a szerző), amit a szolgáltatást nyújtó célul tűzött ki. A banki fogadótér, a fogorvos váróterme

és berendezése a megbízhatóságot, a fodrász, a szépségszalón, a wellness belső kialakítása a nyújtott szolgáltatás minőségét ... kell sugallja.”

Tegyük hozzá: „a szolgáltatás nyújtásához kapcsolódó fizikai környezet” külleme képes lehet az itt vázoltakon túl további értékeket is nyújtani. Igen jó példát jelentenek e tekintetben az azonos típusú szolgáltatást nyújtó üzemegységek, jelesül a különféle gyorséttermek nemzetközi láncai. Azzal, hogy minden üzemegységnek ugyanolyan küllemű a belső kialakítása, az oda betérő vendég azonnal otthonosan érzi magát, ez pedig határozott, pozitív érzelmi többletet jelent neki. Hasonlóképpen pozitív érzelmi többletet ébreszt az is, hogy az azonos küllemű belső kialakítás állandóságot sugall, az pedig megbízhatóságot. A jól megtervezett belső kialakítás emellett komoly logisztikai értéket is teremthet. Példaként említhetők néhány élelmiszer-kereskedelmi üzletlánc tagjai, amelyek úgy vannak kialakítva, hogy bármely üzletbe helyezik is a kiképzett eladókat, azonnal tudják, hogy melyik árut hol találják, s a vevő is keresgélés nélkül tud tájékozódni. Kiemelést érdemel az is, hogy az olyan szolgáltatók esetében, amelyek a potenciális vevők bizonyos szegmensét, rétegét célozzák meg, az eladóhely arculata még további érzelmi értéket is nyújthat azoknak. Jelesül, megjeleníthet olyan ízlésvilágot és általa felidézett életfelfogást, amelyet a célközönség a magáénak érez, és ezért különösen vonzóan talál. Azt pedig szükségtelen érvekkel alátámasztanunk, hogy mindezek hozzáadott értéként realizálódhatnak a szolgáltatások értékesítésében.

Hozzáadott érték teremtése a csomagolással

Ismét a Kínálatmenedzsment c. kötetet idézzük: amint a szerzők kiemelik, a piacra kerülő termékek közül sokat be kell csomagolni, a csomagolás pedig maga is hatásos marketing-eszközzé, a vevő számára pedig hozzáadott érték forrásává vált. Idézik „a marketing pápája”-ként is gyakran emlegetett Philip Kotler megállapítását, amely szerint „a jól kivitelezett csomagolás a fogyasztó számára kényelmi értékkel, a gyártó számára promóciós értékkel jár” (Kotler: Marketing menedzsment. Elemzés, tervezés, végrehajtás és ellenőrzés. Műszaki Könyvkiadó, 1998). Ők is bemutatják, hogy a jól kialakított csomagolás többféleképpen is képes hozzáadott értéket teremteni. Az ott vázoltakból idézve, s azt kissé kibővítve: 1. A gyártó és a forgalmazó számára védi a terméket, s ezzel megóvjaa annak használati és esztétikai értékét, esetleg más további funkcióit is annak a logisztikai folyamatnak a során, amíg az a gyártótól a vásárlóig eljut. 2. Hasonlóképpen segíti a vásárlót, midőn az a terméket a használat helyére szállítja. 3. Számos termékfajta esetén a csomagolás azok használati során is szolgálja a felhasználót, pl. tartóként vagy éppen adagolóként. Olyan termékek esetében pedig, amelyek a használat során a csomagolásban maradnak – pl. kozmetikai cikkek –, komoly esztétikai, sőt presztízstöbbletet is jelenthet annak eleganciája. Az így szolgáló csomagolásnak emellett többnyire jelentős ergonómiai funkciója is van: egyszerre kell jól zárónak, s ugyanakkor könnyen nyithatónak lennie, s e kettős funkcióját az egész használat során meg kell őriznie. A csomagolás igényessége vagy éppen igénytelensége gyakran árkatagó-

ria szerint is pozicionálja az árucikket, továbbá fontos üzenetet hordoz a potenciális vevők számára. Az igényes csomagolás azt a bizalmat táplálja, hogy a benne található terméket is kellő igényességgel készítették. A termékhez nem illő, igénytelen csomagolás viszont ezzel ellentétes következtetéseknek adhat tápot.

Különösen jelentékeny hozzáadott értéket teremthet a karakteres kialakítású – formatervezett – csomagolás árujelző funkciója, ami egyrészt biztosítja a szóban forgó árucikk könnyű és gyors felismerhetőségét, továbbá annak feltűnő és egyértelmű elkülönülését az áruvilág minden más szereplőjétől, beleértve a hasonló célú árucikkeket is. A háromdimenziós árujelzőt megtestesítő csomagolás klasszikus és egyben minden bizonnyal legismeretebb példája a Coca Cola jellegzetes alakú üvege. Ez olyannyira sikeresen „árulta” a benne lévő terméket, hogy a cég még akkor sem akarta mérlegelni újfajta, a piac időközben kialakult elvárásainak megfelelő csomagolás párhuzamos bevezetését, midőn ez már értékesítési lehetőségeinek erőteljes romlásával fenyegetett.

Árucsalád megjelenítése

Aki elégedett egy termékkel, az a továbbiakban vásárlási választásainál szívesen keresi az ugyanabba az árucsaládba tartozó termékeket. Ebben az a feltevés munkál, hogy az árucsalád más darabjai is rászolgálnak majd a megelégedettségére. Az egyazon árucsaládba tartozó termékek gyors és könnyű felismerését segítheti azok külső kialakítása is, amely ilyenkor háromdimenziós árujelzőként is szolgál.

Létre kell hoznia a saját költségfedezetét

Az ipari formatervezés alkalmazása értelemszerűen csak akkor képes versenyelőnyt kínálni, egyáltalán, csak akkor válhat az árutermelés hasznos és hasznot hajtó, profitot hozó eszközévé, ha kedvező hatásait, jelesül az általa létrehozott többletfunkciók vonzerejét nem rontja le a formatervezett termék árának aránytalan megnövekedése. Az árutermelő szempontjából ez lényegében azt jelenti, hogy számára a formatervezés alkalmazásának csak akkor van létjogosultsága, ha az kisebb mértékben emeli meg a termék előállításának önköltségét, mint amennyire megnöveli a termék értékét a vásárló számára. Így a főszabály, hogy az árutermelésben a formatervezésnek mindig meg kell termelnie saját költségfedezetét, vagyis saját magának kell létrehoznia azt a – piacon is realizálható – többletértéket, amely fedezi az alkalmazásával járó költség-többletet. A formatervezés alkalmazásából származó fajlagos önköltség növekedésének ezért mindenképpen kisebbnek kell lennie, mint amilyen mértékben növelhető a formatervezett termék értékesítéséből származó bevétel. Ez gyakorlatilag visszavezet arra, hogy a formatervezésnek mindig feltétlenül összhangban kell lennie a létrehozni kívánt termék értékelemzésével és értéktervezésével is. A kritikus kérdés ebben a

tekintetben mindig az, hogy a formatervezés által létrehozott többletfunkciókat hajlandó-e a piac az árban elismerni, és ha igen, milyen mértékben.

Nem szükségszerűen drágít

Valamilyen formája, külleme, színvilága minden szilárd halmazállapotú terméknek van. Ezt a küllemet, sőt, nem ritkán még a termék ergonómiai jellemzőit is rendszerint számos olyan tényező is befolyásolja, esetleg alapvetően meghatározza, amelynek kialakításában többé-kevésbé nem kötik meg a tervező kezét a tervezési és a gyártástechnológiai szempontok, és amelyek éppen ezért bizonyos keretek és határok között bárminemű többletköltség előidézése nélkül változtathatók. Ilyenek lehetnek egyebek közt a szín- és formaelemek, s bizonyos mértékig az alkotórészek elrendezése. A dolog lényege abban foglalható össze, hogy az ipari termék küllemének létrejötte – akár tervszerűen alakítják ki azt, akár spontán módon formálódik ki az előállítás során, és véletlen hatások nyomán válik szerencsésé vagy szerencsétlenné – mindenképpen munkával és költséggel járó gyártási műveletek eredménye. A legkevésbé esztétikus, a legkevésbé ergonomikus – tehát még a legcsúnyább, a legesetlenebb – külső is munkába, pénzbe, termelési ráfordításokba kerül, és semmi sem teszi eleve szükségszerűvé, hogy a formatervezett termék költségesebb legyen, hogy ugyanannyi munkával és költséggel, de több szaktudással és igyekezettel ne lehessen magasabb esztétikai és ergonómiai értékű külsőt létrehozni. Az elrendezés célszerűségének megteremtése, a formák kedvező kialakítása, a színharmonia megteremtése, a színdinamika alkalmazása igen sokszor nem kíván egyebet, mint az amúgy is szükséges gyártási műveletek megfelelő megválasztását, az alkalmazott anyagok és megoldások céltudatos és szakszerű összehangolását. A formatervezés alkotómunkájának nélkülözhetetlen eleme, hogy ezt is biztosítsa.

A formatervezési eredmények oltalma

Láttuk, hogy gazdasági értelemben az ipari formatervezés eredményei a piaci viszonyok feltételei között, a piaci verseny mechanizmusai szerint értékesülnek; a sikeres formatervezés versenyelőnyt teremt, kedvezőbb értékesítési feltételek elérését teszi lehetővé, a piaci expanzió jelentős segítőjévé válhat – így szakszerű felhasználással igen hatékony eszköze lehet a gazdasági eredmények javításának. A formatervezéssel létrehozott többletet jó piaci munkával kell elismertetni, így lehet abból versenyelőnyt kovácsolni, és végső soron profitot húzni. A profitszerzéshez azonban az árutermelőnek arra is képesnek kell lennie, hogy meg tudja tartani a versenyelőnyét. Ezért az így megnyíló gazdasági lehetőségek tényleges kiaknázásában jelentős szerep jut annak, hogy az árutermelő milyen mértékben tudja a maga számára kisa-játítani, és így monopolpozícióban hasznosítani a formatervezésből származó előnyöket.

A versenyelőny lényegéből és főként annak gazdasági jelentőségéből következik, hogy birtokosa igyekszik azt minél tovább és minél inkább csorbítatlan formában megőrizni a maga

számára, és lehetőleg még növelni is, vele szemben pedig versenytársainak és a versenybe bekapcsolódni szándékozóknaK természetes és gazdaságilag igen indokolt törekvése, hogy minél gyorsabban és minél kisebb ráfordítás árán felzárkózzanak hozzá, és lehetőleg fölébe is kerekedjenek a versenyben. A kedvezőbb piaci fogadtatást, jobb értékesítési feltételek elérését segítő, új küllemű termékkel piacra lépő vállalkozónak elsőrendű érdeke, hogy az új küllemben rejlő előnyök hasznosítási lehetőségeit a maga számára sajátítsa ki – versenytársai viszont arra törekcsenek, hogy maguk is mielőbb ilyen terméket dobhassanak piacra. Elvégre az innovációs munkának is egyik fontos ága a célszerűen megkomponált technológiaátvétel és az átvett technológiának a hasznosítása.

Örizhető-e know-how-ként?

Az új innovációs fejlesztési eredmények hasznosítási lehetőségeinek monopolizálására irányuló törekvések egyik fontos eszköze, hogy a kérdéses eredmény birtokosa igyekszik a versenytársakat megakadályozni abban, hogy azok azt megismerhessék. E mögött az a megfontolás áll, hogy egy fejlesztési eredmény, egy új megoldás hasznosításának nélkülözhetetlen technikai feltétele a tudás, hogy hogyan lehet a szóban forgó megoldást előállítani. Ipari terméknel ehhez nyilvánvalóan még az a tudás is nélkülözhetetlen, hogy hogyan lehet azt ipari méretekben gyártani, ami konstrukciós és technológiai know-how-t egyaránt magában foglalhat. Aki nem birtokolja az ehhez szükséges ismereteket és információkat, az technikailag képtelen a kérdéses megoldás hasznosítására, így ebben a vonatkozásban nem válhat versenytárrsá.

Könnyen belátható, hogy az ipari formatervezési alkotások vonatkozásában az üzleti titokként, know-how-ként való kezelés és őrzés az esetek nagy hányadában gyakorlatilag aligha jöhet számításba. Ez elkerülhetetlenül következik az ilyen alkotások természetéből. Az üzleti titok oltalmának talpköve éppen az, hogy a titok birtokosa igyekszik a hozzáférési lehetőségeket korlátozni, olyan helyzetet teremteni, amelyben mások – és főként versenytársai – e titkot legfeljebb csak jogsértő cselekmények útján és árán ismerhetik meg. Ismeretes, hogy napjainkra már magas színvonalú tudománnyá fejlődött az ún. mérnöki visszafejtés (back-engineering), amely arra szolgál, hogy a piacon szabadon hozzáférhető termékből kiolvassa az annak előállításához és hasznosításához szükséges titkokat. A formatervezési eredmények nagy hányadának azonban nincsenek ilyen titkai. Egy termék külső kialakítását legfeljebb addig lehet csak titokban tartani, amíg az meg nem jelenik a piacon – ezt követően ismertté, és főként mindenki által megismerhetővé válik.

Az már egészen más – bár természetesen szervesen idetartozó – kérdés, hogy az ipari formatervezési alkotásokhoz tartozhatnak olyan, az előállításra vonatkozó ismeretek, amelyeket magából a termékből nem lehet, vagy csak nagy nehézségek árán lehet kiolvasni, illetve kielemezni, és amelyek birtoklása szükséges a kérdéses termék gazdaságos előállításához. Ilyen ismeret lehet egy különleges tervezési – például méretezési – szabályrendszer, de lehet

egy különleges gyártási eljárás vagy bármi egyéb, speciális tudásanyag. Az ilyen ismereteket már lehet és gyakorta érdemes is titokként kezelni és őrizni, és csak annak engedni át – nyilvánvalóan megfelelő megállapodások keretében –, aki azért kielégítő ellenszolgáltatást nyújt. Ez a stratégia tehát tartalmában azonos azzal, amelyet gyakorta alkalmaznak a találmányok birtokosai: a megoldás egy részét a kizárólagos hasznosítási jogot biztosító oltalom elnyerése érdekében közreadni – a külső kialakítás elemeit illetően a formatervezési alkotások esetében nincs is más érdemi választási lehetőség –, míg a másik részét, ha annak természete engedi, titokként őrizni, és így építeni ki a megoldás egészére egy erős birtokosi pozíciót.

A tisztességtelen verseny tilalma adta oltalom

A modern iparjogvédelem alapidokumentuma, az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Unió Egyezmény rendelkezése értelmében „Az ipari tulajdon oltalmának tárgya a szabadalom, a használati minta, az ipari minta, a gyári vagy kereskedelmi védjegy, a szolgáltatási védjegy, a kereskedelmi név, a származási jelzés vagy eredetmegjelölés, valamint a védekezés a tisztességtelen verseny ellen” (1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről – megtalálható az MSZH honlapján).

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló hatályos jogszabályunk, az 1996. évi LVII. törvény 6. szakasza ekként rendelkezik: „Tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni.”

Számunkra itt a kulcsszavak az „olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel”, valamint „amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni”. A formatervezésnek nagyon is célja és rendeltetése lehet, hogy alkotásai teljesítsék ezeket a kritériumokat. Ha ezt elegendően jól eléri, ilyen termékeinek más piaci szereplők által történő lemásolása, és „a versenytárs hozzájárulása nélkül” való hasznosítása megvalósíthatja az e törvényben elrendelt tilalom megsértését, s ezzel a törvényben rögzített keretek között védelmet biztosíthat a formatervezési eredmény jogos birtokosának a jogosulatlan másolókkal és hasznosítókkal szemben.

Egészen nyilvánvaló – vagy annak kellene lennie –, hogy a „szokták felismerni” olyan kritérium, amelynek teljesülésébe igen nagy munkát, és még nagyobb anyagi ráfordítást kell befektetni. Érdemben ez azt jelenti, hogy nagyon módszeres és erőteljes marketingmunkával és piacmegdolgozással ismertté kell tenni a piacon a szóban forgó árucikket főként tényleges, továbbá potenciális vásárlóinak körében, és szintúgy beégetni a köztudatba azt is, hogy az mely cégnek az árucikke. Amíg ez sikeresen meg nem történik, addig legalábbis

kétséges, illetve támadható lehet, hogy (jog)vita esetén mennyire áll meg a „szokták felismerni” kritériuma.

Ceterum censeo

Ceterum censeo (ami itt szabad fordításban, a régi alapviccet idézve annyit tesz, hogy „aztán nem elefelejteni!!”): soha ne tévesszük szem elől, hogy az ipari formatervezés legfőbb feladata, létjogosultságának legfőbb pillére, hogy szolgáljon. Szolgálja egyrészt a céget, amely azért alkalmazza, hogy sikeresebb legyen árutermelő tevékenysége, másrészt – és ez legalább annyira fontos – a formatervezett termékek fogyasztóit, felhasználóit. Természetesen közéjük soroljuk azokat a vásárlókat, ügyfeleket is, akik a szolgáltató, a hivatal, vagy bármely más szervezet formatervezett környezetében intézhetik ügyeiket, úgyszintén az utcabútorok, a vizuális tájékoztató rendszerek „felhasználóit” és folytathatnánk. Szolgálni az árutermelőt ésszerű fegyelemmel, mert a formatervezésnek be kell illeszkednie a termelés egészébe, és szerves egységben működnie annak valamennyi résztvevőjével, méghozzá úgy, hogy minél több kedvező szinergikus hatást is létrehozzanak ezáltal. Szolgálni a fogyasztót ésszerű alázattal, mert ugyan nagyon is fontos küldetése az ízlésnevelés és -fejlesztés, az igényesség erősítése mind esztétikai, mind ergonómiai vonatkozásban, de legfeljebb csak kivételes esetekben lehet célszerű olyan mértékben szembe mennie a fogyasztókkal, hogy a megcélzott vevőkör nagy hányada arra elutasítással reagáljon.

A formatervezési tevékenységet tehát mindig az innovációs fejlesztési tevékenység szerves részeként, az innovációs folyamat egyéb elemeivel szoros egységben kell végezni, és ugyanúgy bele kell illeszkednie az innovációs fejlesztés központi koncepciójába, mint bármely egyéb résztvékenységnek. Ha ez nem így van, ha a formatervezés céljainak meghatározása és/vagy annak munkafolyamata kiszorul vagy kiválik az innovációs fejlesztés rendszeréből, akkor óhatatlanul megnő annak a valószínűsége, hogy a formatervezett termék nem lesz olyan sikeres a piacon, mint lehetett volna. Ez megnyilvánulhat abban, hogy gyengébb kereslet, rosszabb értékesítési lehetőségek és feltételek fogadják, mint amelyekre a termék-fejlesztésbe jól integrált formatervezéssel készült termék találhatott volna, hogy kisebb-nagyobb összeütközésbe kerül a célközönség igényeivel, valamint abban is, hogy a termelés gazdasági mutatói lesznek kedvezőtlenek.

Rendeltetéséből megkerülhetetlenül következik az is, hogy a formatervezésnek ugyanúgy marketingvezérlésűnek kell lennie, mint az innovációs fejlesztés egészének. (A természet a túléléshez eszközül feltalálta az alkalmazkodást, az üzletemberek a piacon való túléléshez feltalálták a marketinget. A lényege röviden abban foglalható össze, hogy az a piaccal való mindenkor optimális összhang folyamatos fenntartására, az ezt szolgáló és egymással kölcsönhatásban érvényesülő alkalmazkodásra és befolyásolásra támaszkodó gazdálkodás koncepciója, ismeret-, cselekvés-, eszköz- és magatartásrendszere.) Ennek jegyében az árutermelő egyaránt, bár nem szükségszerűen egyenlő mértékben igyekszik a maga tevékeny-

ségét a piac igényeihez és feltételeihez illeszteni, valamint – ereje szerint – törekszik a piaci szereplők olyan befolyásolására, hogy azok őt részesítsék előnyben, azaz tőle vásároljanak, vele kössenek üzletet, valamint hogy azok igényei és általában a piacon megjelenő lehetőségek az ő számára minél kedvezőbb gazdálkodási feltételeket teremtsenek. Ha egy cégnek nem úgy megy az üzlet, ahogyan szeretné, és javítani akar a helyzetén, számos úton-módon keresheti ennek lehetőségeit, a „segíts magadon” eszközrendszerének azonban mindig, mindenütt kulcsfontosságú eleme a marketingben rejlő lehetőségek kiaknázása. Ez a legcsekélyebb mértékben sem jelenti a lealacsonyítását – ellenkezőleg, éppen annak biztosítékaul szolgál, hogy a formatervezés munkája nem vész kárba, hanem a fogyasztók által jól fogadott termékekben hasznosul.

És *ceterum censeo*, J. A. Schumpeter örökérvényű szabályát idézve, „A lehetőségekről jól végiggondolt közgazdasági megfontolások alapján mondjunk le, ne pedig azért, mert nem ismerjük őket.” (A gazdasági fejlődés elmélete)

*Dr. Vida Sándor**

REKLÁMMONDAT VÉDJEGYKÉNTI LAJSTROMOZÁSA – AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE

A VORSPRUNG DURCH TECHNIK (A haladás technikája) jelmondatot az EK német nyelvterületén az Audi több évtizedes marketingmunkával, jelentős mértékben tv-reklámokkal tette ismertté. Az 1997 óta közösségi védjegyként is oltalom alatt áll (621086 közösségi lajstromszám) „gépjárművek és alkatrészek” (12. áruosztály) vonatkozásában. Megjegyzem, hogy a jelmondat magyar megfelelőjét az Audi Hungária ugyancsak használja, illetve a magyar változatot ő alkotta meg.

Alighanem a reklámmondat sikere vezetett oda, hogy az Audi számos egyéb, az autókereskedelemmel összefüggésbe hozható árura és szolgáltatásra is újabb közösségi védjegyjelentést nyújtott be 2003. január 30-án. Ez utóbbival kapcsolatban azonban jogi problémák merültek fel.

Tényállás

A vitatott védjegyjelentést az Audi a 9. 12., 16., 18., 25., 28., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43. és 45. osztályba tartozó áruk és szolgáltatások vonatkozásában tette.

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH) elbírálója a kizáró okokról szóló, 2004. január 7-i értesítésében úgy ítélte meg, hogy a VORSPRUNG DURCH TECHNIK (A haladás technikája) szóösszetétel egyes, a 9., 12., 14., 25., 28., 37–40. és 42. osztályba tartozó és a technikával kapcsolatos áruk és szolgáltatások tekintetében olyan tárgyilagos üzenetnek tekinthető, amelyet az érintett fogyasztó reklámcélú leírásként érzékel. Következésképpen a bejelentett védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel az említett áruk és szolgáltatások tekintetében. Mindazonáltal az elbíráló a 12. osztályba tartozó árukkal kapcsolatban rámutatott arra, hogy az említett védjegy lajstromozása megengedhető a gépjárművek és alkatrészek tekintetében szerzett megkülönböztetőképeségre tekintettel (ítélet, 5. pont).

Az Audi nyilatkozatában vitatta az elbíráló említett értesítésében felhozott okokat, és arra hivatkozott többek között, hogy a 621086. sz. védjegy nem használat során megszerzett megkülönböztetőképesége folytán került lajstromozásra, hanem azért, mert benne rejlő megkülönböztetőképeséggel rendelkezik. A kizáró okokról szóló második, 2004. június 30-i értesítésében az elbíráló kifejtette, hogy az említett védjegy lajstromozása iránti kérelem elbírálásakor figyelmetlenségből kifolyólag nem tájékoztatták az Audit arról, hogy e

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda, Budapest

védjegyet kizárólag megszerzett megkülönböztetőképesége folytán lajstromozták. Mindazonáltal, mivel az említett kérelem 1997-ben kelt, immár kérhető, hogy az Audi nyújtson be bizonyítékot a bejelentett védjegy által érintett valamennyi áru és szolgáltatás tekintetében – ideértve a 12. osztályba tartozókat is – megszerzett megkülönböztetőképeségre vonatkozóan (ítélet, 6. pont).

2005. január 12-i határozatával az elbíráló az említett védjegy lajstromozása iránti kérelmet egyes, a 9., 12., 14., 25., 28., 37–40. és 42. osztályba tartozó áruk és szolgáltatások tekintetében részben elutasította a kizáró okokról szóló 2004. január 7-i értesítésében bemutatott indokokat megismételve. Ezen utóbbi elutasító határozatában megállapította továbbá, hogy a 12. osztályba tartozó áruk tekintetében egyáltalán nem nyújtottak be a megkülönböztetőképeség megszerzésére vonatkozó bizonyítékokat (ítélet, 7. pont).

A BPHH második Fellebbezési Tanácsa helyt adott az Audi által a 12. osztályba tartozó áruk tekintetében benyújtott fellebbezésnek azzal az indokkal, hogy a 621086. sz. védjegy lajstromozására vonatkozó korábbi határozat bizonyítékkul szolgál arra nézve, hogy a bejelentett védjegy megszerezte a megkülönböztetőképeséget járművek és szárazföldi közlekedési eszközök tekintetében. A fellebbezést fennmaradó részében, így az elbíráló kifogásainak tárgyát képező többi áru és szolgáltatás vonatkozásában is, a Fellebbezési Tanács elutasította (ítélet, 8. pont).

E tekintetben a Fellebbezési Tanács úgy ítélte meg, hogy az a megkülönböztetés, amelyet az elbíráló a technikával kapcsolatos áruk és szolgáltatások tekintetében alkalmaz, vitatható. A Fellebbezési Tanács kifejtette e vonatkozásban, hogy „önmagában szinte valamennyi áru és szolgáltatás kapcsolatos kismértékben a technikával. A technika jelentős szerepet játszik a ruházati ágazatban is. Ezen áruk olyan gyártója, aki fejlett technikával rendelkezik, nagy előnyben van a versenyben álló vállalatokhoz képest. A VORSPRUNG DURCH TECHNIK jelmondat olyan tárgyilagos üzenetet hordoz, amely szerint a technikai fölény jobb áruk előállítását és jobb szolgáltatások nyújtását teszi lehetővé. Egy ilyen mindennapos, tárgyilagos üzenetre korlátozódó szóösszetétel főszabály szerint nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel. Tekintettel arra, hogy a felperes, a 12. osztályba tartozó áruk kivételével, egyáltalában nem nyújtott be bizonyítékot arra nézve, hogy a VORSPRUNG DURCH TECHNIK jelmondat a közönség körében védjegyként meghonosodott volna, a kérelmet el kell utasítani a többi osztályba tartozó árura és szolgáltatásra vonatkozó részében” (ítélet, 9. pont).

Ennek alapján a VORSPRUNG DURCH TECHNIK közösségi védjegyként történő lajstromozására 2001. április 27-én a 621086. számon, csak a 12. osztályba tartozó áruk tekintetében került sor.

A határozatot az Audi keresettel támadta meg.

Az EK Törvényszékének ítélete

Az elsőfokon eljáró EK Törvényszéke a keresetet elutasította.

Ítéletének indokolásában abból indul ki, hogy a közösségi védjegyrendelet (KVR) 7. cikk 1. bekezdés *b.* pontja alapján kialakult joggyakorlat értelmében a megjelölés alkalmatlan arra, hogy a védjegy lényeges funkcióját betöltse, nevezetesen arra, hogy az áru vagy szolgáltatás származására utaljon, és ezáltal lehetővé tegye a fogyasztó számára, aki a védjeggyel megjelölt árut megszerzi, vagy az ilyen szolgáltatást igénybe veszi, hogy az egy későbbi döntését attól tegye függővé, hogy jó vagy rossz tapasztalatokat szerzett-e (EK Törvényszéke ítéletei: REWE-Zentral BPHH T-79/00, 26. pont, Eurocool Logistic/BPHH T 34/00, 37. pont). Ez a helyzet továbbá, ha a termék forgalmazása és a szolgáltatás biztosítása együttesen történik [Citicorp/BPHH (LIVE RICHLI) T-320/03, 65. pont – az EK Törvényszékének jelen ítélete, 25. pont].

Egy védjegy bejegyzése, amely reklámmondatokból, minőségre utaló szóösszetételekből, illetve vásárlásra vagy szolgáltatás igénybevételére irányuló szolgáltatásokból áll, a körülményekre tekintettel még nem ütközik akadályba (Citicorp/BPHH T-320/03, 66. pont, továbbá az Európai Bíróság ítélete a Merz & Krell-ügyben C-517/99,¹ 40. pont – az EK Törvényszékének jelen ítélete, 26. pont).

Az olyan megjelölés, amely reklámmondatként más funkciót is betölt mint a klasszikus értelemben vett védjegy, a KVR 7. cikk 1. bekezdés *b.* pontja alapján csak akkor oltalomképes, ha az a szóban forgó árukra vagy szolgáltatásokra vonatkozó közvetlen utalásként észlelhető, mégpedig úgy, hogy az érintett forgalmi körök a védjegyjogosult áruit és szolgáltatásait összetévesztés veszélye nélkül az egyéb származású áruktól megkülönböztetik (BPHH, T-130/01, 19. és 20. pont, Best Buy Concepts/BPHH, T-122/01, 20–21. pont, LOOKS LIKE GRASS ... FEELS LIKE GRASS ... PLAYS LIKE GRASS T-216/02, 25. pont, valamint LIVE RICHLI,² 66. pont – az EK Törvényszékének jelen ítélete, 27. pont).

Egy védjegy megkülönböztetőképességét ezen felül egyrészt azon áruk és szolgáltatások tekintetében is meg kell vizsgálni, amelyek vonatkozásában azt bejelentették, másrészt abból a szempontból is, hogy a forgalmi körök miképpen észlelik (LOOKS LIKE GRASS ... FEELS LIKE GRASS ... PLAYS LIKE GRASS,³ 67. pont – az EK Törvényszéke jelen ítélete, 28. pont).

A kereseti kérelem jogcímét a felperes lényegileg két kérdésre összpontosítja.

Az első jogcím vonatkozásában a felperes (bejelentő) azt kifogásolja, hogy az eljáró Felbbitvili Tanács a megkülönböztetőképesség fennforgását differenciáltan vizsgálta, nevezetesen nem az áruk és szolgáltatások szerint, amint az a jelen ítélet 28. pontjában hivatkozott bírósági gyakorlat alapján elvárható lett volna. Tény, hogy a támadott határozat nem tartal-

¹ BRAVO-ügy.

² Hivatkozás az EK Törvényszéke jelen ítéletének 25. pontjára.

³ Hivatkozás az EK Törvényszéke jelen ítéletének 27. pontjára.

maz valamennyi áruosztály, illetve valamennyi áru tekintetében „differenciált értékelést”, amint azt a felperes igényli. Az értékelés mindazonáltal megfelel a felperes által hivatkozott joggyakorlatnak (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 30. pont).

A Fellebbezési Tanács ugyanis azon az állásponton van, hogy majdnem valamennyi áru és szolgáltatás valamilyen vonatkozásban kapcsolatban áll a technikával. Példaképpen a ruházati cikkekre hivatkozik, amelyek alapvetően nem tartoznak a leginkább műszaki jellegű termékekhez (*nicht technischste Waren*). A technika azonban ezen a területen is fontos szerepet játszik. A felperes előadásával szemben a Fellebbezési Tanács nem szorítkozik erre az egyszerű követelményre, hanem azt mondja, hogy a német nyelvű reklámmondat, az „előnyyszerzés technikával” olyan tárgyszerű közlés (*Sachaussage*), amelynek az az értelme, hogy a jobb áruk és a jobb szolgáltatások kínálatát a technikai fölény teszi lehetővé. Ebből pedig az következik, hogy a Fellebbezési Tanács alapvetően azt állapította meg, hogy a forgalmi körök a szóban forgó védjegybejelentésnél általában a technikával konfrontálódnak, s a szóban forgó reklámmondatot mint dicsérő, tárgyszerű közlést értelmezik (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 31. pont).

A keresetlevélben érvényesített első jogcím ezért nem megalapozott. Az ugyanis a jelen ítélet 28. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlat helytelen értelmezésén alapul. Ez az ítélkezési gyakorlat nem kívánja meg valamennyi áru és valamennyi szolgáltatás vizsgálatát, ha a vizsgáló vagy a Fellebbezési Tanács megállapítja, hogy az érintett forgalmi körök a bejelentett védjegyet valamennyi áru és szolgáltatás vonatkozásában azonos módon észlelhetik (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 32. pont).

A kereseti kérelem második jogcíme azon alapul, hogy a Fellebbezési Tanács értelmezése szerint a szóban forgó áruk és szolgáltatások kínálása csak műszaki fölény fennforgásával biztosítható. E vonatkozásban azonban a Fellebbezési Tanács helytállóan mutat rá, hogy „a haladás technikája” jó hírű jelmondat, amellyel a felperes az általa gyártott személygépkocsikat reklámozza. Ezenfelül a szóban forgó reklámmondat, amint azt a felperes a BPHH előtti eljárásban benyújtott, az angol közönségnek szánt dokumentummal bizonyította, a reklámmondat jelentését egyértelműen bizonyította. E dokumentumban azt magyarázza, hogy ez a reklámmondat a német mérnöki munka pontosságát juttatja kifejezésre, és az Audi személygépkocsik kipróbálására hívja fel a potenciális vevőket annak érdekében, hogy a reklámmondat tartalmi valódiságáról maguk is meggyőződhesse (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 34. pont).

Az ügy iratai alapján félreérthetetlenül megállapítható tehát, hogy a bejelentett védjegy olyan szlogen, amelynek dicsérő, sőt reklámértéke van. Hiszen enélkül az angol közönségnél a személygépkocsik teljesítményét nem ezzel hasonlítanák össze (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 35. pont).

Ugyanakkor, amint az az EK Törvényszéke jelen ítéletének 26. pontjában hivatkozott gyakorlatból is megállapítható, a védjegyoltalom ezen dicsérő vagy reklámcélnak miatt nem zárható ki (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 36. pont).

Ezért azt kell vizsgálni, hogy „a haladás technikája” szóösszetétel meghatározott gyártótól való származásra való közvetlen utalásként fogható-e fel? Ez ugyanis az EK Törvényszéke jelen ítélete 27. pontjában hivatkozott joggyakorlat alapján megkülönböztetőképességet biztosítana számára. A támadott határozat szerint azonban a felperes a bejelentésben meghatározott egyéb áruk tekintetében a forgalomban megszerzett ismertség (*Verkehrsdurchsetzung*) vonatkozásában nem terjesztett elő bizonyítási indítványt (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 38. pont).

Ezzel szemben az állapítható meg, hogy a felperes érvelését arra korlátozta, hogy a csekély műszaki vonatkozással rendelkező egyéb áruk vonatkozásában a bejelentett reklámmondat meglepő és megjegyezhető (*merkfähig*) (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 39. pont).

E nézetének alátámasztására a felperes arra hivatkozott, hogy a szóban forgó reklámmondat, amely nyelvtanilag nem teljes, a címzetteknél gondolkodási folyamatot (*Denkprozess*) indít el, ami biztosítja azt, hogy a védjegy a fantáziára hat és megjegyezhető, miáltal az a származásra utal (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 40. pont).

Bár „a haladás technikája” szóösszetételnek többféle jelentése is van, az szójáték, meglepő és váratlan, miáltal megjegyezhetőként fogható fel, mindez nem biztosítja annak megkülönböztetőképességét, nevezetesen mintha az azzal jelölt árukat az érdekelt forgalmi körök közvetlenül a felperes üzeméből való származásra utalásként fognák fel (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 41. pont).

A jelen ügyben a Fellebbezési Tanács helytállóan mutat rá, hogy az érdekelt forgalmi körök a bejelentett védjegyet reklámmondatként, nem pedig származást jelzőként fogják fel (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 42. pont).

Először is a „technika” fogalmát általában széleskörűen értelmezik, lehet az eljárások összessége, amelyet meghatározott foglalkozásban, művészetben vagy a tudományban alkalmaznak, vagy lehet módszer, eszköz vagy cselekvési folyamat. Ezért bizonyosra vehető, hogy a technikára való hivatkozás nem alkalmas arra, hogy valamennyi bejelentett áru, illetve szolgáltatás vonatkozásában megkülönböztetőképességet biztosítson a védjegynek (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 43. pont).

Másodszor nem vitatható, hogy a szóban forgó kifejezés, „a haladás technikája” dicsérő jellegű (az EK Törvényszékének jelen ítélete, 44. pont).

Harmadszor egy szóösszetételből álló védjegy esetén az összbenyomás irányadó ugyan, de ugyanakkor, amint arra a Fellebbezési Tanács is utal, a védjegy széles közönséget céloz megszólítani. A legtöbb vállalat, amely hasonló árut kínál e széles közönség számára, használhatná ezt a jelmondatot. Közömbös ugyanis, hogy a bejelentett védjegy értelmezéséből indulunk ki, és hogy a jobb áruk és szolgáltatások biztosítását technikai fölény teszi lehetővé, vagy, amint azt maga a felperes javasolja, hogy ezt a fölényt a technikai előny teszi lehetővé. Ezért azt kell megállapítani, hogy a szóban forgó reklámmondat összességében

dicsérő jellegű, amit a legtöbb vállalat használhatna áruai és szolgáltatásai tekintetében (az EK Törvényszéke jelen ítélete, 45. pont).⁴

Az ítélet ellen a felperes (bejelentő) az Európai Bírósághoz nyújtott be fellebbezést.

Az Európai Bíróság ítélete

Előrebocsátom, hogy a másodfokú bírósági eljárásban a főtanácsnok nem nyújtott be per-összefoglalót, illetve nem terjesztett elő indítványt.

Az Európai Bíróság 2010. január 21-én hozott, C-398/08 sz. ítéletével⁵ hatályon kívül helyezte az első fokon eljáró EK Törvényszéke ítéletét, és kötelezte a BPHH-t a felperes kérelmének megfelelő költségek viselésére.

Az ítélet indokolása szerint az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy valamely védjegy megkülönböztetőképessége az említett cikk értelmében azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését [a BABY-DRY-ügyben (Procter & Gamble/OHIM) hozott ítélet⁶ 32. pontja; az OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 42. pontja⁷; a C-144/06. P. sz., Henkel kontra OHIM-ügyben 2007. október 4-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-8109. o.) 34. pontja,⁸ valamint a C-304/06. P. sz., Eurohypo kontra OHIM-ügyben 2008. május 8-án hozott ítélet (EBHT 2008., I-3297. o.) 66. pontja⁹ – jelen ítélet, 33. pont].

Ugyancsak az állandó ítélkezési gyakorlat szerint e megkülönböztetőképességet egyrészt a bejelentett áruk vagy szolgáltatások, másrészt az érintett vásárlóközönség észlelése szempontjából kell értékelni [a Procter & Gamble kontra OHIM-ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 33. pontja, a C-25/05. P. sz., Storck kontra OHIM-ügyben 2006. június 22-én hozott

⁴ Az EK Törvényszéke ítéletének második része (50–67. pont) a kereseti kérelem eljárásjogi részét tárgyalja.

⁵ Magyarul is.

⁶ Az ítélet általános ismertetésére vö. Iparjogvédelmi és Szerzői és Jogi Szemle, 2008. évi 1. szám, p. 69.

⁷ A szöveg:

Az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy egy védjegynek a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b.* pontja szerint megkülönböztetőképessége azt jelenti, hogy az adott védjegy képes a lajstromoztatni kívánt terméket meghatározott vállalkozás termékeként azonosítani, és így azt más vállalkozás termékeitől megkülönböztetni, amelynél fogva a védjegy képes fő rendeltetésének megfelelni.

⁸ A szöveg:

Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy valamely védjegy megkülönböztetőképessége azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását, és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését.

⁹ A szöveg:

Valamely védjegy megkülönböztetőképessége a KVR 7. cikke (1) bekezdése *b.* pontjának értelmében azt jelenti, hogy a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását, és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését.

ítélet (EBHT 2006., I-5719. o.) 25. pontja,¹⁰ a fent hivatkozott Henkel kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 35. pontja,¹¹ valamint a fent hivatkozott Eurohypo kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 67. pontja – jelen ítélet, 34. pont].

A minőség jelöléséhez vagy a védjegy által jelölt termékek vásárlásának és szolgáltatások igénybevételének ösztönzésére egyébként reklámjelmondatként használt jelekből vagy adatokból álló összetett védjegyek ezen használat miatt a védjegytalomból nem zárhatók ki (lásd a fent hivatkozott Merz & Krell-ügyben hozott ítélet 40. pontját és a fent hivatkozott OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 41. pontját – jelen ítélet, 35. pont).

Ezen védjegyek megkülönböztetőképességének értékelésével kapcsolatban az Európai Bíróságnak a korábbiakban alkalma nyílt megállapítani, hogy ezek tekintetében nem alkalmazhatók szigorúbb szempontok az egyéb megjelölések vonatkozásában alkalmazottaknál (a fent hivatkozott OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 32.¹² és 44. pontja – jelen ítélet, 36. pont).

Ugyanakkor az ítélezési gyakorlatból az következik, hogy jóllehet a megkülönböztetőképesség értékelésének szempontjai minden védjegy típusra nézve ugyanazok, a szempontok alkalmazásával összefüggésben előfordulhat, hogy az érintett fogyasztók egyes védjegy típusokat nem szükségszerűen ugyanúgy észlelnek, mint másokat, ennél fogva némely típus esetében a megkülönböztetőképesség megállapítása más típusokhoz képest nehezebbnek bizonyulhat (lásd a fent hivatkozott Procter & Gamble kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 36. pontját, az OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 34. pontját¹³ és a Henkel kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 36. és 38. pontját – jelen ítélet, 37. pont).

Noha az Európai Bíróság nem zárta ki, hogy bizonyos feltételek mellett ez az ítélezési gyakorlat irányadó lehet a reklámmondatokból álló védjegyek tekintetében, kiemelte, hogy ezek megkülönböztetőképessége megállapításának e védjegyek jellegéből adódó nehézségei, amelyek figyelembevétele helytálló, nem indokolják az ezen ítélet 33–34. pontjában hivat-

¹⁰ A szöveg:

Az állandó ítélezési gyakorlatból az következik, hogy a védjegyek a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b*. pontja szerinti megkülönböztetőképességét egyrészt a védjegybejelentésben szereplő áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában, másrészt arra tekintettel kell megítélni, milyen képet alkot róla az érintett vásárlóközönség, amely az említett áruk vagy szolgáltatások szokásosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztóiból áll.

¹¹ A szöveg:

A megkülönböztetőképességet egyrészt a védjegybejelentésben szereplő árukra és szolgáltatásokra tekintettel, másrészt az érintett vásárlóközönség észlelésére tekintettel kell értékelni.

¹² A szöveg:

A jelmondatokra nem lehet szigorúbb feltételeket szabni, mint más megjelölésekre.

¹³ A szöveg:

Az Európai Bíróság kimondta, hogy jóllehet a megkülönböztetőképesség értékelésének szempontjai minden védjegy típusra nézve ugyanazok, a szempontok alkalmazásával összefüggésben előfordulhat, hogy az érintett fogyasztók egyes védjegy típusokat nem szükségszerűen ugyanúgy észlelnek, mint másokat, ennél fogva némely típus esetében a megkülönböztetőképesség megállapítása más típusokhoz képest nehezebbnek bizonyulhat.

kozott ítélkezési gyakorlat által értelmezett megkülönböztetőképesség feltételét kiegészítő vagy attól eltérő kritériumok megállapítását (lásd a fent hivatkozott OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 35. és 36. pontját¹⁴ – jelen ítélet, 38. pont).

Az Európai Bíróság megállapította továbbá, hogy nem írható elő, hogy egy reklámjelmondat a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b.* pontja alapján csak akkor rendelkezik a minimális megkülönböztetőképességgel, ha az „fantáziadús jelleggel”, sőt „fogalmi feszültségmezővel [rendelkezik], amelynél fogva a kifejezés meglepetést okoz, és amelyre így emlékezni lehet” [a fent hivatkozott OHIM kontra Erpo Möbelwerk-ügyben hozott ítélet 31. és 32. pontja,¹⁵ lásd továbbá a C-329/02. P. sz., SAT.1 kontra OHIM-ügyben 2004. szeptember 16-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-8317. o.) 41. pontját¹⁶ – jelen ítélet, 39. pont].

Márpedig a jelen ügyben az Elsőfokú Bíróság okfejtése a jelen ítélet 36–39. pontjában hivatkozott elvek téves értelmezéséből ered (ítélet, 40. pont).

Meg kell állapítani ugyanis, hogy noha az Elsőfokú Bíróság emlékeztetett rá a megtámadott ítélet 36. pontjában, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból következően valamely védjegy lajstromozását nem lehet kizárni dicsérő vagy reklámcélú használata folytán, azon álláspontját, mely szerint a bejelentett védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel, azzal a ténnyel indokolta, hogy e védjegyet reklámkifejezésként észlelik, vagyis éppen dicsérő és reklámcélú felhasználásának tényével (ítélet, 41. pont).

Tehát a megtámadott ítélet 41. és 42. pontjában az Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy noha a VORSPRUNG DURCH TECHNIK védjegynek több jelentése lehet, tekinthető szójátéknak, vagy érzékelhető a fantázia meglepő és váratlan szüleményeként, miáltal megjegyezhető lehet, ettől még nem válik megkülönböztető jellegűvé. Az Elsőfokú Bíróság úgy vélte, hogy ezen különböző elemek révén e védjegy kizárólag akkor válik megkülönböztető jel-

¹⁴ A szöveg:

Bizonyos védjegytypusok, mint például a reklámjelmondatok, megkülönböztetőképessége megállapításának a védjegyek jellegéből adódó nehézségei, amelyek figyelembevétele helytálló, nem indokolják az ítélkezési gyakorlat által értelmezett megkülönböztetőképesség feltételét kiegészítő vagy attól eltérő meghatározott kritériumok megállapítását. Az Elsőfokú Bíróság jogosan helyezte hatályon kívül a jogvita tárgyát képező határozatot azzal, hogy a reklámjelmondatokból álló védjegyek megkülönböztetőképességének értékelése körében a többitől eltérő, szigorúbb szempontot határozott meg.

¹⁵ A szöveg:

Az Elsőfokú Bíróság megtámadott ítéletének 43–46. pontja a BPHH jogvita tárgyát képező határozatának 30. és 31. pontját érinti, amely utóbbi szerint egy jelmondat a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b.* pontja alapján csak akkor rendelkezik megkülönböztetőképességgel, ha az „fantáziadús jelleggel”, sőt „fogalmi feszültségmezővel [rendelkezik], amelynél fogva a kifejezés meglepetést okoz, és amelyre így emlékezni lehet” (31. pont).

(Az ítélet 32. pontja vonatkozásában vö.: 12. lábj.)

¹⁶ A szöveg:

Valamely megjelölés védjegyként történő lajstromozása nem függ a jogosult bizonyos fokú kreativitásának, illetve nyelvi vagy művészi leleményességének megállapításától. Elegendő, ha a védjegy az érintett vásárlóközönség számára azonosíthatóvá teszi az oltalomban részesített árukat vagy szolgáltatásokat, és lehetővé teszi azok megkülönböztetését más vállalkozások áruitól és szolgáltatásaitól.

legűvé, ha ezt a közönség azonnal az e védjeggyel megjelölt áruk és szolgáltatások kereskedelmi származása megjelöléseként fogja fel. Márpedig jelen ügyben az érintett közönség e védjegyet mindenekelőtt reklámkifejezésként érzékeli (ítélet, 42. pont).

Az Elsőfokú Bíróság ezen utóbbi megállapítását a megtámadott ítélet 43–45. pontjában végzett elemzésére alapozta. Úgy vélte, hogy először is, tekintettel a „technikai” fogalom tág jelentésére a német nyelvben, az erre való utalás nem minden áru és szolgáltatás vonatkozásában alkalmas arra, hogy a bejelentett védjegyet megkülönböztetőképeséggel ruházza fel. Másodsorban az „előny” értelmű német „Vorsprung” szó a „durch” prepozícióval társítva a vásárlóközönség, főként a német vásárlóközönség számára inkább dicsérő jellegűnek tűnik. Harmadszor, noha összetett védjegyről lévén szó, megkülönböztető jellegének értékelése során azt egészében kell értékelni, ugyancsak meg kell állapítani, hogy a védjegy címzettje széles közönség, és azon vállalkozások nagy része, amelyek e széles közönség számára kívánnak árukat és szolgáltatásokat nyújtani, e dicsérő jelleg fényében a kifejezést saját javára használhatja fel, függetlenül az annak tulajdonított értelmezéstől (ítélet, 43. pont).

Ugyanakkor, noha igaz ugyan, amint arra a jelen ítélet 33. pontja emlékeztet, hogy valamely védjegy kizárólag akkor rendelkezik megkülönböztetőképeséggel, ha a védjegy lehetővé teszi a védjegybejelentésben szereplő árunak adott vállalkozástól származóként történő azonosítását és így ennek az árunak más vállalkozások áruitól való megkülönböztetését, meg kell állapítani, hogy az az egyszerű tény, hogy egy védjegyet a vásárlóközönség reklámkifejezésként érzékeli, és hogy dicsérő jellegére tekintettel azt főszabályként más vállalkozások is átvehetik, önmagában nem elegendő annak megállapításához, hogy e védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel (ítélet, 44. pont).

E vonatkozásban hangsúlyozni kell többek között, hogy egy szóhoz kapcsolódó dicsérő toldtad nem zárja ki, hogy e védjegy ugyanakkor alkalmas legyen arra, hogy garantálja a fogyasztók számára az általa megjelölt áruk vagy szolgáltatások származását. Tehát egy ilyen védjegyet az érintett közönség egyidejűleg érzékelhet reklámkifejezésként és az áruk vagy szolgáltatások kereskedelmi származásának megjelöléseként. Ebből az következik, hogy amennyiben a közönség a védjegyet ezen származás megjelöléseként érzékeli, az a tény, hogy ezzel egy időben vagy akár elsősorban reklámkifejezésként fogja fel, nincs befolyással a védjegy megkülönböztetőképeségére (ítélet, 45. pont).

A jelen ítélet 42. és 43. pontjában foglalt okfejtésével az Elsőfokú Bíróság nem támasztotta alá azon következtetését, mely szerint a bejelentett védjegyet az érintett közönség nem a szóban forgó áruk és szolgáltatások származása megjelöléseként érzékeli, mindössze azt a tényt hangsúlyozta, hogy e védjegy egy reklámkifejezésből áll, és a közönség azt ekként fogja fel (ítélet, 46. pont).

Az Elsőfokú Bíróságnak a megtámadott ítélet 41. pontjában foglalt azon megállapításával kapcsolatban, mely szerint a VORSPRUNG DURCH TECHNIK védjegynek több jelentése lehet, ez a védjegy tekinthető szójátéknak vagy érzékelhető a fantázia meglepő és váratlan szüleményeként, miáltal könnyen megjegyezhető lehet, meg kell állapítani, hogy noha e jel-

lemzők fennállása, amint az a jelen ítélet 39. pontjából következik, nem szükséges feltétele annak, hogy megállapítható legyen egy reklámjelmondat megkülönböztetőképessége, jelenlétük azért még főszabály szerint megkülönböztetőképességgel ruházhatja fel ugyanezen reklámjelmondatot (ítélet, 47. pont).

Az Elsőfokú Bíróságnak a megtámadott ítélet 46. pontjában foglalt azon megállapításával kapcsolatban, amely szerint a „a VORSPRUNG DURCH TECHNIK védjegy nem rendelkezik olyan alkotóelemekkel, amelyek a nyilvánvaló promocionális jelentésen túl lehetővé tehetik az érintett vásárlóközönség számára a kifejezés mint az általa megjelölt áruk és szolgáltatások tekintetében megkülönböztető védjegy könnyű és azonnali megjegyzését”, elegendő annyit megjegyezni, hogy ezen megállapítást nemcsak hogy nem támasztja alá az ezt megelőző gondolatmenet, de ezen túl még bizonyos mértékben ellentmondásban is áll az ugyanezen ítélet 41. pontjában foglalt megállapítással, amint arra a jelen ítélet előző pontja felhívja a figyelmet (ítélet, 48. pont).

Ennélfogva az Audi megalapozottan állítja, hogy a KVR 7. cikke (1) bekezdésének b. pontja alapján végzett vizsgálat során az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot. A fellebbező által fellebbezése alapjául hivatkozott első jogalap második részének tehát helyt kell adni, következésképpen a fellebbezésnek helyt kell adni anélkül, hogy ugyanezen jogalap első részének vizsgálata szükséges volna (ítélet, 49. pont).

Ilyen körülmények között a megtámadott ítéletet hatályon kívül kell helyezni, mivel az Elsőfokú Bíróság téves értékelés alapján azt állapította meg, hogy a Fellebbezési Tanács a vitatott határozat elfogadásával nem sértette meg a KVR 7. cikke (1) bekezdésének b. pontját (ítélet, 51. pont).

Kommentárok

A Német Legfelsőbb Bíróság iparjogvédelmi tanácsának korábbi elnöke, E. Ullmann és A. Bergman (az utóbbi jelenleg is a Német Legfelsőbb Bíróság bírója) visszafogottan bírálja az Európai Bíróság ítéletét:¹⁷ némileg meglepődnek rajta („gewisse” *Verwunderung*), mert az szerintük a védjegyjogot a „feje tetejére állítja”. Véleményük szerint az ítélet ugyanis lényegileg azt mondja, hogy ha egy reklámmondat meghatározott áruk vonatkozásában származást jelző jellegű, akkor az egyéb áruk tekintetében is az.

Az ítéletnek a jövőbeli hatásáról azt mondják, hogy az a reklámmondatok számára az eddigiektől eltérően szélesre tárja a védjegyjog kapuját. A Német Legfelsőbb Bíróság eddigi gyakorlata jóval szigorúbb volt (a BÜCHER FÜR EINE BESSERE WELT- és a, WILLKOMMEN IM LEBEN-ügyre utalnak). Azon sem lepődnének meg – mondják –, ha a Ford híres reklámmondatát – FEEL THE DIFFERENCE (érezd a különbséget) – ezután közösségi védjegyként jelentenék be.

¹⁷ Juris Praxis Report. WettbR., 2010. 4. sz. Anm. 1.

A BPHH korábbi főigazgatója, A. von Mühlendahl¹⁸ éppen ellenkezőleg vélekedik. Szerinte az ítéletet először is statisztikailag azért jelentős, mert eddig csupán két esetben fordult elő, hogy az Európai Bíróság abszolút lajstromozást gátló ügyben a fellebbezés eredményeként hatályon kívül helyezte az EK Törvényszékének ítéletét: ez az ismert BABY-DRY-ügy, valamint a SAT.2-ügy¹⁹ volt.

Másodsorban azért is jelentősnek tartja az Európai Bíróság ítéletét, mert az néhány észszerű feltételt állít fel jelmondatok (*slogan*) védjegykénti bejegyzése vonatkozásában. Ezek a szempontok szerint a szóvédjegyek lajstromozása tekintetében is alkalmazandóak.

Az a körülmény pedig, hogy egy jelmondat tárgyyszerű üzenetet közvetít, önmagában nem elutasítási ok. Ezenfelül pedig ha a megjelölés bizonyos eredetiséggel rendelkezik („... a védjegynek több jelentése is lehet, az szójátéknak tekinthető vagy érzékelhető a fantázia meglepő és váratlan szüleményeként, miáltal könnyen megjegyezhető lehet”), ez erős utalás az inherens megkülönböztetőképessegre. Az eredetiség persze nem lajstromozási feltétel, de annak megléte végül is segít.

Az Audi-ügyben hozott ítélet pedig öröndetesen friss légáramlatot jelent egy olyan bíróságnál, amelyet gyakran bírálnak azért, mert nem avatkozik be érdemben (*hands-off attitude*) az ügy elbírálásába – mondja.

Az angol J. Philips²⁰ egy szellemes mondattal emlékezik meg az Európai Bíróság ítéletéről: „a BABY-DRY-ítélet szelleme újraéledt”.

Megjegyzések

1. Ullmann és Bergman megjegyzéseire tekintettel nem zárható ki, hogy az Audi azért döntött a közösségi védjegyjelentés benyújtása mellett, mert a szigorú német joggyakorlatra tekintettel nem sok esélyt látott arra, hogy Németországban az oltalomkiterjesztés eredményre vezet. (Ez persze csak az én feltevésem.)

2. A BPHH előtti eljárás vonatkozásában tulajdonképpen meglepőnek tartom, hogy amikor is ez a közösségi intézmény általában saját védjegyállományának gyarapítására törekszik, a reklámondat védjegykénti oltalmazhatósága kérdésében mégis ilyen szigorú álláspontot foglalt el: hiszen gyakorlatilag „csak” az oltalom kiterjesztéséről volt szó; a Fellebbezési Tanács pedig az ügy előadójának határozatát, a már régebben védjegyjelmondat alatt álló reklámondatot „személygépkocsik és alkatrészeik” oltalmának elismerésével csupán korrigálta.

Még jobban csodálkozom azon, hogy az EK Törvényszéke azonosította magát az elutasító határozattal. Persze el kell ismerni, hogy ítéletét alaposan megindokolta.

¹⁸ The Bardehle–Pagenberg. IP Report, 2010. 1. sz., p. 15.

¹⁹ Vö. dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata. Miskolc, 2006, p. 79.

²⁰ „... having one of its BABY-DRY moments”. Editorial in [2010] ETMR 17.

3. Az Európai Bíróság ítélete alkalmas annak szemléltetésére is, hogy a védjegy jog alapvetően hatékonyabb oltalmi eszközt jelent, mint a versenyjog: ha nem így lenne, az Audi nem folytatott volna ilyen szívós küzdelmet annak megszerzése érdekében.

4. Az ügy marketingvonatkozásai tekintetében az is figyelmet érdemel, hogy napjainkban, amikor az EK több tagállamában egy családban 2-3 személygépkocsi is van, bajosan lehet azt mondani, hogy akik ismerik a szóban forgó reklámmondatot, annak jelentését nem vetítik ki egyéb olyan árukra, amelyeket benzinkutaknál, autósboltokban s másutt eladásra kínálnak. Ezért magam az Európai Bíróság ítéletét ilyen szempontból is helyeselni tudom.

Az pedig nem meglepő, hogy olyanok, akik évtizedeken át a szigorúbb joggyakorlatot tartották szem előtt, annak megváltoztatásán elcsodálkoznak. Új törvények, új joggyakorlat más területeken is okoz meglepetést – az itt ismertetett jogeset csupán példa erre.

5. A német nyelvet ismerő olvasó tájékoztatására végül megjegyzem, hogy a tanulmányban az Audi Hungária által használt frappáns magyar változatot szerepeltettem, holott a VORSPRUNG DURCH TECHNIK fordítása szerintem: „előny szerzés technikával” (hasonló a von Mühlendahl-féle angol fordítás is).

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalának új elnöke, David Kappos, aki korábban az IBM felső vezetője volt, hivatalba lépésének első tíz hónapja alatt aktívabbnak bizonyult és több beszédet mondott, mint elődje teljes hivatali ideje alatt. 2010. június 2-án az Amerikai Haladás Központjában (Center for American Progress) beszédet mondott a szellemi tulajdon erős oltalmának jelentőségéről. Rámutatott, hogy a műszaki fejlődés nagymértékű változást okoz az amerikai innováció gyorsaságában és összetettségében, ezért a szellemi tulajdon erős oltalma és hatékony erősítése segíti az innovációt, és előrelendíti az amerikai gazdaságot. A szellemi tulajdon-védelemnek kritikus szerepe van az innováció ösztönzésében és az Egyesült Államok versenyképességének növelésében. Tény, hogy egy dinamikus és hatékony szabadalmi rendszer lényeges eleme az amerikai gazdasági jólétnek – mondta az elnök.

Beszédében külön hangsúlyozta, hogy olyan környezetet kell biztosítani, amely lehetővé teszi a kisvállalkozások számára szellemi tulajdonuk védelmét és ötleteik alapján a tőke vonzását. Ahhoz, hogy ezek a vállalkozások virágozzanak, biztosítani kell, hogy időben és kiváló minőségben szerezhessenek szellemi tulajdon-védelmi jogokat. Arra is nagy gondot kell fordítani, hogy az egyetemek a magánszektorral együttműködve előbbre vihessék a tudomány határait annak biztosítása érdekében, hogy az általuk termelt érték egyrészt védve legyen, másrészt gyorsan elterjedjen a közösségek javára.

„Ha úgy cselekszünk, hogy eleget tegyünk ezeknek a kihívásoknak, évtizedekre biztosítani tudjuk az amerikai gazdasági növekedést. Ennek egyszerű előfeltétele, hogy a nemzet összpontosítson a szellemi tulajdonra és az innovációra” – fejezte be beszédét Kappos elnök.

B) Az előző pontban említettük az amerikai szabadalmi hivatal elnökének, David Kapposnak a rendkívüli agilitását az innováció előmozdításában. Ezt bizonyítja, hogy 2010 áprilisában erről a témáról Hong-Kongban is beszédet tartott, majd április 15-én és 16-án a kínai Guilinben részt vett az IP5-nek nevezett öt nagy szabadalmi hivatal, az amerikai, a Dél-Koreai, az Európai, a Japán és a Kínai Szabadalmi Hivatal elnökének tanácskozásán, ahol a PCT-rendszer javításáról és a szabadalomengedélyezési eljárás gyorsítására vonatkozó (PPH) kísérleti megállapodásról tárgyaltak.

Úgy tűnik, hogy ez az összefogás csak korlátozott eredménnyel járt: a hivatalosan kiadott jelentés szerint „a csoport kifejezte készségét, hogy tíz alapvető tervük megvalósítása

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

kapcsán megfelelő utakat derítsenek fel az eljárás meggyorsítására”. Ezt a tíz tervet 2008 októberében Dél-Koreában tartott összejövetelük alkalmával dolgozták ki a kutatás és az elővizsgálat harmonizálása és az információmegosztás szabványosítása céljából. A tíz terv a következőkre vonatkozik: dokumentáció; vegyes osztályozás; hozzáférés kutatási és vizsgálati eredményekhez; a bejelentések alakísága; oktatási gyakorlat; kölcsönös gépi fordítás; az elővizsgálat gyakorlati szabályai; statisztikai paraméterrendszerek; a kutatási stratégiák megosztása és dokumentálása; végül a kutatást és az elővizsgálatot segítő eszközök.

C) David Kappos elnök 2010 májusában interjút adott a Managing Intellectual Property című folyóiratnak. Itt kifejtette, hogy az öt elnök guilini áprilisi tanácskozásán megállapodtak a kitűzött tíz cél felosztásában rövid, közép- és hosszú távú célokra. A rövid távúakat 2010 és 2012 között, a középtávú célokat 2012 és 2016 között, míg a hosszú távú célokat 2017 és 2022 között kívánják elérni.

A folyóirat újságírójának arra a kérdésére, hogy mi az oka a szabadalomengedélyezési eljárás gyorsítására vonatkozó PPH-út csekély mértékű igénybevételének, és hogyan kívánják a vállalatokat ezen út fokozottabb igénybevételére ösztönözni, az elnök a következőket felelte.

„A PPH-utat valóban viszonylag kevesen, eddig mintegy 2500 ügyben vették igénybe. Mintegy kétezren választották az USA–Japán PPH-lehetőséget. Ha abból indulunk ki, hogy ebben az évben mintegy 460 000 szabadalmi bejelentést nyújtottak be hivatalunknál, a 2000 nem nagyobb egy kerekítési számnál. Ezért a PPH-út használatát drámaian meg kell növelni.

Azt a célt tűztem ki, hogy az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala ennek az évnek a végéig 4000 PPH-bejelentést kapjon. A következőben 8000 és az azt követő évben 16 000 ilyen bejelentést szeretnék kapni. Ennek érdekében arra kértem a hivatalt, hogy három dolgot tegyen meg.

- Először csökkenteni fogjuk az ilyen bejelentésekkel kapcsolatos összes illetéket.
- Másodszor meg kívánjuk könnyíteni a PPH-út használatát azáltal, hogy a különböző megállapodásokat egymással összhangba hozzuk. Most ugyanis az a gond, hogy mindegyik megállapodás eltérő. Ezeknek a különbségeknek a megszüntetése meg fogja könnyíteni a PPH alkalmazását.
- Harmadszor elkezdünk egy oktatási programot, hogy növeljük a PPH ismertségét, és megmutassuk annak előnyeit a bejelentők számára, így elsősorban azt, hogy ennek az útnak az igénybevétele esetén a hivatali végzések átlagos száma az engedélyezésig 2,7-ről 1,7-re csökken, ami igen lényeges előnyt jelent.”

Az interjú során Kappos elnök kitért arra is, hogy szeretné minél előbb elérni a legújabb szabadalmi reformtörvény elfogadtatását, és ezzel a világszerte elfogadott bejelentői rendszerre való áttérést. Ezt követően szándéka az általa „arany szabványnak” nevezett egyéves türelmi rendszert ajánlani más országoknak. Hangsúlyozta azonban, hogy senkire nem kívánja ráerőltetni a saját elképzeléseit: „Minden ország azt a törvényt alkalmazza, amely az

innováció szempontjából a legjobban megfelel számára olyan úton, amely azokat az alapelveket mozdítja elő, amelyekben valamennyien egyetértünk”.

D) David Kappos elnök 2010 áprilisában bejelentette, hogy a felhasználóktól érkezett megjegyzések alapján tervezik az ideiglenes szabadalmi bejelentések (*provisional patent applications*) esetében a végleges szabadalmi bejelentés benyújtására engedélyezett 12 hónap időtartamnak 24 hónapra való meghosszabbítását. „A jelenlegi 12 hónap nem ad elegendő időt a feltalálóknak ahhoz, hogy felmérjék a piaci helyzetet” – mondta Kappos.

Ez a változtatás az elővizsgálók munkaterhének csökkenését is eredményezhetné.

E) Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (United States Supreme Court) 2010. június 28-án hozott döntést a *Bilski v. Kappos*-ügyben, amelyet szakmai körökben nagy érdeklődéssel vártak, mert arra számítottak, hogy egyértelmű állásfoglalást fog nyújtani az üzleti módszerek szabadalmazhatóságával kapcsolatban. A döntés nem felelt meg ezeknek a várakozásoknak, mert csak annyit állapít meg, hogy az üzleti módszerek a szabadalmi törvény alapján szabadalmazható tárgyat képezhetnek, ha kielégítik a szabadalmazhatóság alapvető követelményeit, vagyis az újdonságot, a nem kézenfekvőséget és a teljes kinyilvánítást, de nem ad egyértelmű és világos szabályt arra, hogy egy üzleti módszer ilyen feltételek kielégítése esetén, mikor mondható szabadalmazhatónak.

A döntés egyértelműen fenntartotta a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (CAFC) *Bilski*-ügyben 2008-ban hozott döntését, amellyel elutasította Bernard L. Bilski és Rand A. Warsaw kockázat elleni biztosítás vagy védelem alapelveire vonatkozó igénypontjait.

A két feltaláló 1997 áprilisában nyújtotta be szabadalmi bejelentését, amelyet az elővizsgáló azon az alapon utasított el, hogy a találmány nem egy sajátos készülékre vonatkozik, és csupán egy matematikai feladatot old meg gyakorlati alkalmazásra vonatkozó korlátozás nélkül. A feltalálók a Szabadalmi Fellebbezések és Interferenciák Tanácsához (Board of Patent Appeals and Interferences) fellebbeztek, amely végleg elutasította a bejelentést.

Ezután a feltalálók a CAFC-hez fordultak, amely 2008. október 30-án *en banc* ülésen szintén elutasító határozatot hozott, megállapítva, hogy a bejelentés nem állja ki a „gép vagy átalakítás” próbát (*machine-or-transformation test*), amely szerint egy eljárási igénypont csak akkor szabadalmazható, ha egy sajátos géppel valósítható meg, vagy pedig árucikket egy eltérő dologgá vagy állapotúvá alakít át.

Ezt követően a Legfelsőbb Bíróság helyt adott Bilski felülvizsgálati kérelmének az alábbi két kérdés megfontolására.

(1) A CAFC tévedett-e, amikor azt állapította meg, hogy egy eljárásnak ahhoz, hogy a szabadalmi törvény 101. szakasza szerint szabadalmazható legyen, egy sajátos géphez vagy készülékhez kell kötődnie, vagy egy sajátos árucikket eltérő állapotúvá vagy dologgá kell átalakítania, annak ellenére, hogy ez a bíróság egy korábbi ítéletében a szabadalmazhatóság tág határait nem korlátozta bármilyen új és hasznos eljárásra, kivéve a természeti törvényeket, a fizikai jelenségeket és az elvont eszmékre vonatkozó találmányokat?

(2) A CAFC „gép vagy átalakítás” próbája a szabadalmazhatóság megállapítására, amely gyakorlatilag számos üzleti módszert kizár a szabadalmi oltalomból, ellentmond-e a szabadalmi törvény 273. szakaszának, amely a Kongresszus egyértelmű szándéka szerint védi az üzleti módszereket?

A Legfelsőbb Bíróság 2009. november 9-én meghallgatta a felek szóbeli érveit. A Kennedy bíró által kifejezett többségi vélemény a „gép vagy átalakítás” próbát az eljárási igénypontok szabadalmazhatóságának megítélésénél hasznos és fontos eszköznek minősíti, de leszögezi, hogy ez nem az egyetlen próba annak megállapítására, hogy egy eljárás a szabadalmi törvény 101. szakasza alapján szabadalmazható-e. Mindazonáltal a bíróság megerősítette a Bilski-féle bejelentés elutasítását azon az alapon, hogy a kérelmezők igénypontjai csak arra szolgálnak széles körű példát, hogy a biztosítást hogyan lehet felhasználni kockázatok ellen az energiapiacokon, így ezek az igénypontok elvont, nem szabadalmazható elvre vonatkoznak.

Kennedy bíró kifejtette, hogy a szabadalmi törvény nyitva hagyja annak a lehetőségét, hogy legalább néhány eljárás, amely üzleti módszerként írható le, a 101. szakasz szerint szabadalmazható tárgyat képezzen.

A Legfelsőbb Bíróság bírának egy másik csoportja nevében Stevens bíró megállapította, hogy a kérelmezők igénypontja nem minősíthető a 101. szakasz szerinti eljárásnak, mert az üzleti módszerek önmagukban nem esnek a törvény hatálya alá.

A Legfelsőbb Bíróság valamennyi bírása egyetértett abban, hogy: 1. a szabadalmi törvény 101. szakasza tág, de nem korlátlanul; 2. a „gép vagy átalakítás” próba több ízben segített a bíróságnak meghatározni, hogy mi egy szabadalmazható eljárás; 3. a 2. szerinti próba nem az egyetlen alkalmazható próba; és 4. a bíróság nem fejezte ki egyet nem értését azzal, hogy a CAFC elutasította a „hasznos, konkrét és megfogható eredmény” próbát, amelyet a *State Street Bank*-döntésben alkalmazott. A Legfelsőbb Bíróság egyik bírása szerint súlyos hiba lenne feltételezni, hogy bármi szabadalmazható lehet, ami hasznos, konkrét és megfogható eredményt ad.

A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint az algoritmusok és a tisztán mentális eljárások továbbra is ki vannak zárva a szabadalmazásból, és az üzleti módszerekre vonatkozó szabadalmazható találmányok köre jelentősen szűkült, azonban nem döntött a szoftverek szabadalmazhatóságáról, amiből az következik, hogy az ilyen tárgyú találmányok nincsenek kategorikusan kizárva a szabadalmazásból. Az is valószínű, hogy ha egy üzleti módszer kielégíti a gép vagy átalakítás próbát, az a 101. szakasz alapján szabadalmazható, ha nem egy elvont eszmére vonatkozik, figyelembe véve természetesen, hogy ez a próba nem az egyetlen, amely felhasználható egy üzleti módszer szabadalmazhatóságának a meghatározására.

Kennedy bíró a következőket állapítja meg a döntésben: „Ez a kor az innováció lehetőségét több ember kezébe helyezi, és a szabadalmi törvény kapcsán új nehézségeket támaszt. A szabadalmi törvény nagy kihívással néz szembe, amikor egyensúlyt kíván teremteni a feltalálók védelme és olyan eljárásokra vonatkozó monopoljogok megtagadása között, ame-

lyeket mások felfedezhetnének általános elvek független, kreatív alkalmazása útján. Ebben a véleményben semmi sem olvasandó olyan állásfoglalásként, amely megszabná, hogyan kell ezt az egyensúlyt megteremteni.”

Stevens bíró különvéleményében megállapítja: „A bíróság, mindent összefoglalva, sohasem szolgáltat kielégítő állítást arról, hogy mi képez nem szabadalmazható, elvont ötletet. ... Ez az elemzési mód (vagy annak hiánya) az ügyben helyes végkövetkeztetéshez vezethetett, de azt is jelentheti, hogy a bíróság elmélgedései nem sokat érnek.”

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy az üzleti módszerekre vonatkozó találmányok szabadalmazhatóságával kapcsolatos egyértelmű állásfoglalás csak a Legfelsőbb Bíróság mostani döntésén alapuló további bírósági döntés(ek)től várható.

Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalának elnökhelyettese, Robert W. Bahr még a fenti döntés napján, vagyis 2010. június 28-án *tájékoztatót* adott ki a döntésről az elővizsgálók számára, amelynek fő pontjait az alábbiakban foglaljuk össze.

- A Legfelsőbb Bíróság döntése megerősítette a hivatal álláspontját, amely szerint az igénypontok a *Bilski v. Kappos*-ügyben nem szabadalmazhatók.

- A továbbiakban az elnökhelyettes összefoglalja a döntés fontosabb pontjait, hangsúlyozva, hogy a szabadalmi törvény 101. szakasza szerint az eljárások szabadalmazhatóságának meghatározására nem a „gép vagy átalakítás” próba az egyedül alkalmazható, de hasznos eszköz annak megállapítására, hogy az igényelt találmány a 101. szakasz alá eső eljárás-e.

- Az üzleti módszerek – legalábbis bizonyos körülmények között – a 101. szakasz szerint alkalmasak lehetnek szabadalmazásra.

- Az elővizsgálóknak a 101. szakasz alapján kell folytatniuk a szabadalmi bejelentések vizsgálatát, a meglevő irányelvet használva a „gép vagy átalakítás” próbával kapcsolatban annak meghatározására, hogy az igényelt találmány a 101. szakasz alá eső eljárás-e. Ha az igényelt módszer nem elégíti ki ezt a próbát, az elővizsgálónak el kell utasítania az igénypontot, hacsak nincs világos jelzés arra, hogy a módszer nem elvont ötletre irányul. Ha egy igénypontot a 101. szakasz alapján elutasítanak arra hivatkozva, hogy az elvont ötletre vonatkozik, a bejelentőnek lehetősége van kifejezni, hogy szerinte az igényelt módszer miért nem minősül elvont ötletnek.

- A hivatal tovább tanulmányozza a *Bilski*-döntést, és további irányelvet fog kidolgozni a 101. szakasz hatálya alá eső eljárások szabadalmazhatóságával kapcsolatban.

Ausztrália

Az ausztrál divattervező, *Katie Perry* 2008 szeptemberében kérelmet nyújtott be saját nevének védjegyként való lajstromozása iránt. Az amerikai popsztár, *Katy Perry* ügyvédei ez ellen felszólaltak, kérve, hogy az ausztrál divattervező szüntesse meg a KATIE PERRY védjegy használatát ruháin, hirdetéseiben és weboldalán, hogy ezáltal elkerüljék a popsztárral való téves azonosítást.

Katie Perry tiltakozott saját neve jogos használatának eltávolítása ellen, amire Katy Perry visszavonta a felszólalást, de ezt követően kérelmet nyújtott be saját nevének védjegyként való lajstromozása iránt. Arról még nem kaptunk hírt, hogy ez ellen viszont Katie Perry nyújtott-e be felszólalást.

Ausztria

A) 2009 decemberének végén az osztrák parlament elfogadta a szabadalmi és védjegy törvény módosításait, amelyeket az alábbiakban foglalunk össze.

Eltörölték az évdíjakat a nemzeti szabadalmak első öt évére és a használati minták első három évére. Ennek ellensúlyozására kismértékben növelték a későbbi évdíjakat. Ez a módosítás 2010. január 1-jén lépett hatályba.

Bevezették a tíznél több igénypont utáni illetéket a szabadalmak és a használati minták esetében. A 11–20. igénypontot tartalmazó csoport utáni illeték 100 EUR, és ugyanennyi illetéket kell fizetni minden további 10-es igénypontcsoport után.

300 EUR-ra növelték a védjegybejelentési illetéket, amely azonban magában foglalja a kutatási és a lajstromozási illetéket is. Ezenkívül kinyomtatási illetéket is kell fizetni, amelynek összegét külön rendelet fogja szabályozni; alapösszege valószínűleg 25 EUR lesz.

Ha a védjegyet nem lajstromozzák, 100 EUR összeget visszafizetnek a bejelentőnek.

2010. július 1-jén bevezették a felszólalás intézményét. A felszólalási díj valószínű összege forrásunk szerint „kb. 150 EUR”.

B) Egyik legújabb ítélezésében az Osztrák Legfelsőbb Bíróságnak azzal kapcsolatban kellett döntenie, hogy egy olyan szabadalmas, aki az elővizsgálati eljárás alatt svájci típusú alkalmazásra, vagyis lényegileg gyógyászati készítmény előállítására korlátozta igénypontját, érvényesítheti-e szabadalmát egy olyan alperessel szemben, aki azt állítja, hogy az általa árusított termék nem gyógyászati termék, hanem ételkiegészítő.

Az alperes azzal érvelt, hogy az igénypontok egyértelműen gyógyászati termékekre vannak korlátozva, és ennek megfelelően a szabadalmas lemondott az élelmiszer-kiegészítőkről. Ezt az érvelést azonban a Legfelsőbb Bíróság nem találta meggyőzőnek. Ehelyett megállapította, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 39. szakasza szerint az oltalmi kört az igénypontok határozzák meg, és az igénypontokat a leírás és a rajzok figyelembevételével kell értelmezni; nem lényeges, hogy az engedélyezési eljárás története esetleg korlátozottabb oltalmi kört mutat. A Legfelsőbb Bíróság nézete szerint ennek az az oka, hogy az engedélyezési eljárás története egyrészt nem feltétlenül tükröz mindent, ami az elővizsgálati eljárás alatt történt, másrészt további problémákhoz vezethet az igénypontok értelmezése terén.

Ítéletében a Legfelsőbb Bíróság rávilágított egy olyan javaslatra, amelyet a 2000. évi diplomáciai konferencián tettek, és amely arra irányult, hogy az igénypontok értelmezésének eszközeként be kellene iktatni az elővizsgálati eljárás történetét is. Ez a javaslat azonban annak idején nem nyerte el a többség támogatását.

A Legfelsőbb Bíróságnak ez a döntése azonban ellenkezik az osztrák szabadalmi törvény 163(5) szakaszával, amely világosan kimondja, hogy az elővizsgálati eljárás történetét figyelembe kell venni az oltalmi kör meghatározásánál. A 163. szakasz azonban csak az Osztrák Szabadalmi Hivatal Megvonási Tanácsánál benyújtott megállapítási ügyekre vonatkozik, de nem vonatkozik polgári peres ügyekre. Minthogy a polgári bíróságok kötve vannak a szabadalmi hatóság döntéseéhez, ha egy megállapítási eljárásban a polgári peres ügyben hozandó döntés előtt hoznak végleges döntést, ez az igénypontok szerkezetében ellentmondásokhoz vezethet a polgári bíróság és a Megsemmisítési Tanács döntése között.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Office for Harmonization in the Internal Market, BPHH) Adminisztratív Tanácsa 2010 áprilisában Alicante-ban tartott ülésén arra vonatkozó javaslatokat tett, hogy kik legyenek a BPHH új vezetői, minthogy a korábbi vezetők megbízatási ideje 2010. október 1-jén lejárt.

A korábbi elnök, Wubbo de Boer megbízatása kétszer öt évi szolgálat után járt le. Új elnökként az Adminisztratív Tanács egyetlen személyt javasolt: a 41 éves Antonio Campinost, aki korábban a Portugál Szellemitulajdon-védelmi Hivatal elnöke volt, és akinek a jelölését az Európai Versenytanács 2010. május 25-i ülésén megerősítették.

Az Adminisztratív Tanács a Fellebbezési Tanácsok elnökének Paul Maiert javasolta, és ezt a jelölést az Európai Versenytanács 2010. május 25-i ülésén megerősítette. Így Paul Maier ezt a tisztséget további öt éven át fogja betölteni.

Az Adminisztratív Tanács az elnökhelyettesi tisztségre három személyt javasolt, akik közül az Európai Versenytanács a belga Christian Archambeau-t erősítette meg alelnökként. A korábbi alelnök, Peter Lawrence a hivatal pénzügyeiért is felelős volt, de az alelnöki tisztséggel járó feladatköröket az elnök dönti el.

Bár a BPHH nem publikálta a jelöltek nevét, a Managing Intellectual Property című folyóirat szerint az elnöki tisztségre tizenkilencen, az alelnöki tisztségre ötvennél többen, és a Fellebbezési Tanácsok elnöki tisztére tízen pályáztak.

Dánia

A *Lotto24.dk ApS* (Lotto24) 2000-ben a 41. áruosztályban lajstromoztatta a LOTTO24 ábrás védjegyet. Ezt követően a *Danske Spil* (Danske) kifogást emelt a védjegy lajstromozása ellen azon az alapon, hogy korábban jogot szerzett a LOTTO védjegyre.

A védjegyhivatal elutasította a Danske kifogásait, a hivatal Fellebbezési Tanácsa azonban helyt adott a kifogásoknak, és elutasította a LOTTO24 védjegy lajstromozását azon az alapon, hogy a Danske a LOTTO megjelölést már használta a dán piacon, és emellett ez a név általánosan ismert volt dán áruk és szolgáltatások megjelölésére.

A Lotto24 fellebezést nyújtott be a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróságnál. Egy piacvizsgálat azt bizonyította, hogy a megkérdezettek többsége szerint a LOTTO megjelölés a Danske áruhoz és szolgáltatásaihoz kapcsolódik. Ezért a bíróság a Danske javára döntött.

Ezt követően a Lotto a Legfelsőbb Bíróságnál fellebbezett. A bíróság szerint egy olyan szó, amely áruk és szolgáltatások általános megjelölésévé vált, bizonyos körülmények között használat révén egy sajátos üzletág áruinak vagy szolgáltatásainak a jelévé válhat. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint 2000 augusztusában a „lotto” szót a népesség többsége nem tekintette úgy, hogy az a Danske áruit és szolgáltatásait képviseli. Ezért a Danske nem szerzett kizárólagos jogot e szó használatára.

Dél-Korea

Dél-Koreában módosították a védjegy törvényt. Az új törvény 2010. június 27-én lépett hatályba. A főbb változásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- Egyszerűsítették a védjegy-megújítási eljárást. Korábban a védjegy tulajdonosnak a lajstromozási kérelem benyújtásakor megújítási kérelmi illetéket, majd a megújítási kérelem elbírálása után megújítási lajstromozási illetéket kellett fizetnie. Ennek az volt az oka, hogy a hivatalnak a saját osztályozási rendszeréről a védjegybejelentést át kellett osztályoznia a nizzai rendszerre. Minthogy azonban a hivatal mintegy tíz éve áttért a nizzai osztályozási rendszerre, a megújítási kérelmek vizsgálata feleslegessé vált. Ezért 2010. július 27-től kezdve a megújítási illetéket benyújtáskor lehet befizetni, amivel teljessé válik a megújítási eljárás.

- A második fizetés időpontját és az eljárást még nem döntötték el, azt külön rendeletben fogják előírni.

- 2009 áprilisában a hivatal bevezette a kedvezményes vizsgálati rendszert, amelynek végrehajtását az új törvény szerint 2010. július 27-én kezdték meg. Egy védjegybejelentés lajstromozásához rendes körülmények között tíz hónapra van szükség. A kedvezményes vizsgálati rendszerben két hónapon belül be tudják fejezni a védjegybejelentés vizsgálatát. A kedvezményes vizsgálatnak azonban az a feltétele, hogy a védjegy már használatban legyen, vagy vita tárgya legyen Dél-Koreában. Ilyen bejelentés esetén kiegészítő illetéket is le kell róni.

A hivatal közlése szerint 2009 áprilisától 2009 novemberéig 84 000 védjegybejelentést nyújtottak be; ezeknek mintegy 0,6%-ával, vagyis kb. 500 bejelentéssel kapcsolatban kértek kedvezményes vizsgálatot, és átlagosan kb. 37 nap alatt közölték a vizsgálat eredményét a bejelentővel.

Egyesült Királyság

A) Lord Jacob bíró (Lord Justice Jacob) Európa szabadalmi ügyekkel foglalkozó egyik leghíresebb – ha nem a leghíresebb – bírója. 1993-ban nevezték ki Anglia és Wales Felsőbíróságának (High Court) bírójává és 2003-ban a Fellebbezési Bíróság (Appeal Court) bírójává;

így mostani címe *Lord Justice of Appeal*. Egy nemrég készült interjúbán megkérdezték tőle, hogy az elmúlt húsz évben milyen változásokat tart a legfontosabbnak.

Válaszában kifejtette, hogy 1990 óta a tárgyalások hossza mintegy kétharmaddal csökkent, bár ezt természetesen befolyásolja a bíró, valamint az ügy műszaki bonyolultsága is. A gyorsabb bírósági ügyintézését részben a tanúkihallgatások, részben az ítélkezési kultúra javulása segítik elő.

Egy további lényeges változást Jacob bíró abban lát, hogy húsz évvel ezelőtt Európában a bírók gyakorlatilag nem érintkeztek egymással, ami mára megváltozott: ma elsősorban a holland, a német és az angol bírák között viszonylag gyakori a szakmai megbeszélés.

Arra a kérdésre, hogy mi várható 2030-ra, azt válaszolta, hogy lesz egy Európai Szabadalmi Bíróság, aminek az az egyik oka, hogy Európában az emberek jobban hajlandók lesznek elismerni az angolt munkanyelvnek. Egy további fontos változást attól vár, hogy a bíróságok nagyobb mértékben lesznek „elektronikusak”. Több lesz a videoképernyő és -kapcsolat, bár erre ma is van jó példa. Nemrég egy tárgyaláson úgy tűnt, hogy azt el kell halasztani, mert a jogi képviselő a vulkáni hamu miatt Dél-Afrikában rekedt. Sikerült azonban videokapcsolatot létesíteni vele, és ez hatékonynak bizonyult: megnyerte a pert.

B) Az Egyesült Királyság Szellemtulajdon-védelmi Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) bejelentette, hogy 2010. május 28-tól kezdve az Egyesült Királyságban a nemzeti szakasz gyorsított vizsgálatát lehet kérni, ha a nemzetközi bejelentés kapcsán pozitív szabadalmazhatósági elővizsgálati jelentést (International Preliminary Report on Patentability, IPRP) adtak ki. Az UKIPO a Nemzetközi Irodát megfelelő tájékoztatással látta el.

A gyorsított vizsgálatra vonatkozó szolgáltatásra a bejelentő akkor jogosult, ha a nemzeti szakaszba való belépés előtt a bejelentés összes igénypontját megvizsgálták, és azt találták, hogy azok a nemzetközi szakaszban megfelelnek az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság követelményeinek. Ha az IPRP a III. boxban azt állítja, hogy bizonyos igénypontokat nem vizsgáltak, vagy ha az újdonsággal, a feltalálói tevékenységgel vagy az ipari alkalmazhatósággal kapcsolatban az IPRP V. boxában kifogást emeltek, a gyorsított vizsgálat nem elérhető. Ez a szolgáltatás azokkal a PCT-bejelentésekkel kapcsolatban alkalmazható, amelyek az Egyesült Királyságban 2010. május 28-án vagy azt követően léptek a nemzeti szakaszba.

A bejelentőknek írásban kell kérniük az UKIPO-nál a gyorsított vizsgálatot, közölve, hogy bejelentésük pozitív IPRP-t kapott. További indokolásra nincs szükség.

Előnyös, ha a gyorsított vizsgálatot kapcsolatos levelezésben világosan feltüntetik, hogy ilyen vizsgálatról van szó, például jelezve: „URGENT – ACCELERATED PROCESSING REQUESTED”. Ez segít abban, hogy a kézhezvétel után a hivatal a lehető leggyorsabban biztosítsa a bejelentés eljutását az elővizsgálóhoz.

Egyiptom

Egy 2010. február 1-jén hatályba lépett miniszteri rendelet alapján az Egyiptomi Szabadalmi Hivatal három hónappal meghosszabbította a nemzetközi (PCT-) bejelentések nemzeti szakaszának megindítására vonatkozó határidőt. A hosszabbítást írásban, az okok megadásával kell kérni, és egyidejűleg le kell róni a hosszabbítási illetéket.

Elsőfokú Európai Bíróság

A) A spanyol *Laboratorios Diviser-Aquilea OTC SL* (Laboratorios) a vegyi és gyógyászati termékekre lajstromozott saját CITRACAL védjegye alapján felszólalt a *Bayer Healthcare LLC* (Bayer) ételkiegészítőkre vonatkozó CITRACAL védjegybejelentése ellen.

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH) helyt adott a felszólalásnak, megállapítva, hogy a két védjegy hasonló hangzású, és ugyanígy döntött a BPHH Fellebbezési Tanácsa is.

Ezután a Bayer az Elsőfokú Európai Bírósághoz (General Court, GC) fordult jogorvoslatért, arra hivatkozva, hogy a két védjegyet eltérő áruosztályokban használják. Az megállapította, hogy az áruk mindkét védjegy esetében vény nélkül kapható gyógyászati termékek voltak, amelyeket azonos csatornákon keresztül forgalmaznak. Ezért elutasította a Bayer fellebbezését.

B) A *REWE-Zentral* (REWE) 2004 novemberében különböző italokra lajstromoztatta a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál a SOLFRUTTA védjegyet, ami ellen felszólalt *Tomas Pascal Sanz* (Sanz) a szintén italokra lajstromoztatott saját FRUTISOL védjegye alapján. Sanz arra is hivatkozott, hogy a BPHH korábban elutasította a „fruti” és a „sol” elemeket tartalmazó védjegybejelentéseket.

A BPHH helyt adott a felszólalásnak, megállapítva, hogy a SOLFRUTTA védjegy hasonló a FRUTISOL védjegyhez, és nem állapítható meg különbség ott, ahol a védjegy alkotórészeit eltérő fonetikai hatás céljából felcserélik.

Az Elsőfokú Európai Bíróság megváltoztatta a BPHH döntését. A bíróság szerint annak ellenére, hogy a két védjegyben azonos elemek vannak, ha a védjegyek eltérőnek látszanak és hangzanak, akkor eltérőnek is minősülnek.

Európai Bíróság

A *Merck KGaA* (Merck) 2005 márciusában felszólalt a *Trubion Pharmaceuticals* (Trubion) által a TRUBION védjegy gyógyászati termékekre vonatkozó, 2004 februárjában benyújtott lajstromozási kérelme ellen, arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy közvetlenül ütközik saját ábrás BION és TRIBION HARMONIS védjegyével.

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal Felszólalási Osztálya elutasította a Merck BION védjegyre alapozott kifogását, és részben helyt adott annak az állításnak, hogy a TRIBION

HARMONIS védjegy ütközik a TRUBION védjeggyel, különös tekintettel a *tribion* és *tribion* szó hasonlóságára. A Merck fellebbezése után a BPHH Fellebbezési Tanácsának döntése megállapította, hogy a TRUBION védjegy nem hasonlít a TRIBION HARMONIS védjegyhez.

Az ügy végül az Európai Bírósághoz (European Court of Justice, ECJ) került, amely megállapította, hogy a kifogásolt két szóból álló védjegy „harmonis” tagja nem rendelkezik elegendő megkülönböztetőképességgel ahhoz, hogy háttérbe szorítsa az első szó hasonlóságát. Így a védjegyek és a termékek hasonlósága folytán egyértelműen fennáll az összetévesztés veszélye. Ezért az ECJ elutasította a Trubion lajstromozási kérelmét.

Európai Szabadalmi Bíróság

A Strasbourgi Egyetem Szellemitulajdon-jogokkal foglalkozó Központja (CEIPI) 2010. április 16–17-én konferenciát rendezett „Egy Európai Szabadalmi Bíróság felé” címmel. A konferencián mintegy 300 küldött vett részt, és a két nyitó előadást Catherine Trautmann, korábbi francia művelődésügyi miniszter, valamint Alain Beretz, a CEIPI elnöke tartotta.

Itt előrebocsátjuk, hogy a tervezett „Európai Szabadalmi Bíróságot”, amelyet a továbbiakban ESZB-ként fogunk említeni, az angol szakirodalom *European and European Union Patent Court* (EEUPC) néven említi. Az alábbiakban az érdekesebb előadásokat ismertetjük.

Mme Trautmann leszögezte, hogy az Európai Uniónak szüksége van európai uniós (korábban közösségi) szabadalomra az Unió szociális és gazdasági fejlődésének előmozdítása és homogén európai uniós joggyakorlat kifejlesztése érdekében, és ezért fontos az ESZB létrehozása is. Hozzátette, hogy mintegy 35 évig tartó késlekedés után most komolyan remélhető az előrelépés.

Alain Beretz szerint a CEIPI-nek továbbra is vezető szerepet kell betöltenie a szellemi-tulajdon-védelmi kutatásban és ezen keresztül az innovációs fejlesztésben. Arra is rámutatott, hogy a CEIPI vezető szerepet játszhatna az ESZB bíráinak kiképzésében is.

Dr. Christophe Geiger, a CEIPI vezérigazgatója ismertette az európai uniós szabadalom engedélyezésére vonatkozó terv történetét, amely 1973-ban indult, és 1975-ben a Luxembourgi Egyezményhez vezetett. Ez utóbbi azonban nem lépett hatályba, mert egyes tagországok nem ratifikálták. Az európai uniós szabadalom egyezményének tervezetét 2000-ben publikálták, és arról 2003-ban politikai egyetértés is született, de főleg a nyelvi kérdés miatt nem tudtak egyezsége jutni. 2007-ben a tagországok megegyeztek abban, hogy előrehaladásra van szükség: az Európai Szabadalmi Hivatalnak és az Európai Uniónak együtt kell működnie, és az európai uniós szabadalom elképzelhetetlen ESZB nélkül. 2009. december 4-én az Európai Tanács publikálta az európai uniós szabadalom és az ESZB első tervezetét. Az Európai Unió törvényeivel való összeegyeztethetőség kérdésében a Tanács az Európai Bírósághoz fordult, amelynek jelentését ennek az évnek a végére várják.

A további előadók az ESZB-vel kapcsolatos számos kérdést világítottak meg. Így érintették az elsőfokú bíróság helyi, regionális és központi székhelyeinek kérdését. Az elsőfokú központi bíróság tárgyalná a közvetlen, vagyis nem ellenkérelmen alapuló megvonási kérelmeket, de valamennyi elsőfokú bíróság tárgyalhatna egy ügy összes lehetséges szempontjait, így a bitorlást, az érvényességet, a kényszerengedélyeket stb.

Az ESZB az Európai Unió területéről választott jogi és műszaki bírók közösségével rendelkezik majd. Az egyik előadó, Axel Casalonga szerint ez a közösség teljes munkaidejű „jogi” bírókból és részmunkaidős műszaki bírókból állhatna. Az elsőfokú bíróság előtti ügyben egy fél kérheti műszaki bíró kijelölését, vagy pedig az ügyet át lehet helyezni a központi részleghez, ahol a háromtagú tanácsnak kötelezően tagja lesz egy műszaki bíró is. Bonyolultabb ügyekben a tanács tagjai között műszaki bírónak is kell lennie, függetlenül attól, hogy a tárgyalt ügy érvényességre, bitorlásra vagy mindkettőre vonatkozik.

Egy másik előadó azt javasolta, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbezési Tanácsainak tagjait is meg lehetne hívni az ESZB tanácsaiba, jóllehet az európai hivatali bírók nem bíraskodnak bitorlási ügyekben.

Kim Finnila, az Európai Szabadalmi Intézet elnöke rámutatott, hogy öt év átmeneti idő alatt a szabadalmi ügyeket az ESZB-nél vagy nemzeti bíróságoknál lehet majd intéztetni, ahol a fórum választásáról a bejelentő vagy a szabadalmas dönthet.

Vincenzo Scordamaglia, az Európai Tanács tiszteletbeli igazgatója megjegyezte, hogy az Európai Unió csatlakozni fog az Európai Szabadalmi Egyezményhez, amikor az európai szabadalom hatályba lép. Ezt követő öt éven belül az Európai Unióon kívüli szerződő felek is csatlakozhatnak az ESZB-hez.

Egyes előadók kifejezésre juttatták azt a reményüket, hogy a jövőbeni rendszer valóban kevésbé költségessé fogja tenni a szabadalmi pereskedést Európában, és véget fog vetni a nemzeti bíróságok eltérő döntéseinek és gyakorlatának. A konferencia azonban azt a világos üzenetet is megfogalmazta, hogy a felhasználók azt várják az ESZB-től, hogy méltó lesz az Egyesült Királyság és Franciaország igen tapasztalt és hozzáértő bíróságainak magas színvonalához. Ehhez viszont arra van szükség, hogy minél előbb megkezdjék az ESZB jövőbeli bíróinak toborzását és kiképzését, ami elengedhetetlen ezen bíróság kellően magas szakértelmének biztosításához. Általánosan üdvözölték a bíróságon műszaki bírák jelenlétét.

Az Európai Bíróság uniós törvényekkel való összeférhetőségével kapcsolatos jelentésének kiadása után az Európai Tanács el fogja kezdeni a tárgyalásokat. Az várható, hogy 2011 második felében diplomáciai konferenciát fognak tartani. Az európai szabadalmak engedélyezését és az ESZB felállítását 2015-re vagy 2016-ra lehet várni. Az érdekelt felekkel való konzultációk mellett az Európai Tanács megvalósíthatósági tanulmányokat fog folytatni többek között gyakorló tanfolyamokkal, bírákkal, nyelvekkel és fordítókkal kapcsolatban.

A konferenciát követően Michel Vivant, a párizsi Politikai Tanulmányok Intézetének professzora összefoglaló jelentést készített a konferenciáról, és megállapította, hogy az egyrészről lelkesedést és reményt nyújtott, másrésztől kételkedést azzal kapcsolatban, hogy több

mint 30 év sikertelen kísérletei után sikerül-e megalapítani egy egységes európai uniós szabadalmi rendszert, amely azonban valóban közelebb áll a megvalósításhoz, mint korábban bármikor.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) vizsgálati irányelveinek 2010. áprilisi kiadása különösen az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) szabályainak változásait tükrözi, amelyek 2010. április 1-jén léptek hatályba. Ezek közül a fontosabbak a következők.

- Az új 36. szabály szerint a megosztott bejelentéseket most az Elővizsgálati Osztály első közlésétől számított 24 hónapon belül kell benyújtani (önkéntes megosztás), vagy pedig 24 hónapon belül attól a naptól számítva, amelyen az Elővizsgálati Osztály első ízben támaszt kifogást az egységesség hiányával kapcsolatban.

- Az új 62a(1) szabály szerint az ESZH-nak fel kell szólítania a bejelentőt, hogy közölje: a független igénypontok közül melyiket kell kutatni abban az esetben, ha a bejelentés több független igénypontot tartalmaz ugyanabban az igénypont-kategóriában (termék, eljárás, készülék vagy alkalmazás).

- Az új 70a szabály szerint a bejelentőnek legkésőbb a vizsgálat kérelmezésekor, vagyis a kutatási jelentés publikálásától számított hat hónapon belül választ kell benyújtania a kibővített európai kutatási jelentésre (Extended European Search Report, EESR).

- Az új 161. szabály előírja, hogy a bejelentőnek közvetlenül az európai nemzeti szakasz megindítását követően, tehát a hivatal értesítésétől számított egy hónapon belül választ kell benyújtania az írott véleményre vagy – ha ilyet kapott – a nemzetközi elővizsgálati jelentésre.

Ezeket felül az irányelvek a Fellebbezési Tanácsok legújabb eseti joga alapján ki vannak egészítve a feltalálói tevékenység vizsgálatára vonatkozó útmutatással.

Egy jelentős további változás, hogy az irányelvek most lehetővé teszik az elővizsgálók számára, hogy a szokásos általános tudáson alapuló állításra támaszkodjanak, ami nem igényel megalapozást, hacsak kétségbe nem vonják (C-IV 11.2 irányelv).

Az is változás az új irányelvekben, hogy akár egy közvetett utalás vagy egy közvetetten felismerhető ösztönzés elegendő a feltalálói tevékenység hiányának a bizonyítására (C-IV 11.5.2 irányelv).

Az új irányelvek ingyen letölthetők az ESZH honlapjáról.

B) 2010. április 1-jén emelkedtek az Európai Szabadalmi Hivatal díjai.

A bejelentési illeték hagyományos úton, vagyis papíron benyújtott bejelentés esetén 190 EUR, míg az elektronikus benyújtás illetéke 105 EUR. A 35 oldalnál hosszabb leírások esetén a 36. és további oldalak után oldalanként 13 EUR díjat kell fizetni.

A 2005. július 1. előtt benyújtott bejelentések esetében a kutatási illeték 800 EUR, míg a 2005. július 1. után benyújtott bejelentések esetében 1105 EUR.

A nemzetközi kutatási illeték 1785 EUR, és a nemzetközi elővizsgálati illeték 1645 EUR, ha a bejelentést 2005. július 1. előtt nyújtották be, és 1480 EUR a 2005. július 1. után benyújtott bejelentések esetén. A 16. és további igénypontok után fizetendő illeték igénypontonként az 50. igénypontig 210 EUR, míg az 51. és további igénypontok után 525 EUR.

A megjelölési illeték az igénypontok számától függetlenül 525 EUR.

Az engedélyezési és kinyomtatási illeték 830 EUR.

A megújítási illeték a 3. évre 420 EUR, a 4. évre 525 EUR, az 5. évre 735 EUR, a 6. évre 945 EUR, a 7. évre 1050 EUR és a 8. évre 1115 EUR.

C) 2010. április 1-jei hatállyal módosították az Európai Szabadalmi Egyezmény 64. szakaszát. Ennek megfelelően a kutatási pótdíj befizetésének határidejét a korábbi 2–6 hétről két hónapra hosszabbították meg.

Európai uniós szabadalom

Az Európai Bizottság a hatékony európai kutatás és fejlesztés, valamint innovációs politika kifejléséhez kulcskérdésnek tekinti az Európai Unióban érvényes egyetlen szabadalom és egyesített szabadalmi bíróság megalapítását. Ez tűnik ki abból a 2010 márciusában publikált hivatalos dokumentumból, amely az európai célkitűzéseket körvonalazza a következő tíz év növekedéséhez, és amely „Európai közlemény 2020-ra” (*„Europe 2020” communication*) néven ismert. Ebben a dokumentumban az európai uniós (korábban közösségi) szabadalom és egy szakosodott szabadalmi bíróság, valamint a védjegyek és a szerzői jog kereteinek korszerűsítése és a szellemi tulajdon oltalmához a kis- és közepes vállalatok hozzáféréseinek általános megjavítása van megjelölve olyan célként, amelyen a közösségnek dolgoznia kell ahhoz, hogy elérhető legyen egy európai „innovációs unió”.

Eltekintve az elv kinyilvánításától, az Európai Unió Tanácsa, vagyis az Európai Unió tagállamainak képviselői által alkotott tanács 2009. december 4-én tartott ülésén jelentős előrehaladás történt annak a tényleges keretnek a megalkotása terén, amely szükséges az európai uniós szabadalom létrehozásához. Ott ugyanis végül megegyezésre jutottak az európai uniós szabadalmi rendszer megalapítása terén. A megegyezés főbb pontjai a következők.

1. Javaslat az európai uniós szabadalom Európai Tanács általi szabályozására

A Tanácson belül politikai szinten éveken át tartó tárgyalás után a megegyezés azt jelenti, hogy az európai uniós szabadalmat körvonalazó szabályozás tervezetét most az Európai Parlament előtti megtárgyalásra lehet bocsátani. Meg kell azonban jegyezni, hogy a javaslat nem tartalmaz intézkedéseket a fordítás rendkívül fontos kérdéséről (azt egy külön rendeletben kívánják szabályozni, lásd alább).

2. Egyesített szabadalmi pereskedési rendszer

A Tanács javasolja egy „Európai és Uniós Szabadalmi Bíróság (ESZB) (European and EU Patent Court, EEUPC) felállítását egy olyan egyezmény segítségével, amelyet az Európai Unió tagállamai és azok az államok kötnek, amelyek tagjai az Európai Szabadalmi Egyezménynek, de nem tagjai az Európai Uniónak. Az ESZB egy Elsőfokú Bíróságból (Court of First Instance), egy Fellebbezési Bíróságból (Court of Appeal) és egy Iktató/Nyilvántató Részlegből (Registry) állna. Az Elsőfokú Bíróságnak lenne egy központi részlege (central division), és lennének helyi és regionális részlegei (local and regional divisions).

Bár a 2009. december 4-i megegyezést egyes európai lapok a közösségi szabadalomra vonatkozó „áttörésnek” minősítették, legalább két olyan fő szempont van, amely miatt azt nem tekinthetjük többnek, mint egy lépésnek egy olyan folyamatban, amely még semmiképpen sincs közel a befejezéshez.

Elsősorban hivatkozunk arra a tényre, hogy – miként fentebb is említettük – a megegyezés nem foglal magában a fordítással kapcsolatos intézkedéseket, és ez olyan kérdés, amely kedvezőtlenül befolyásolta már a korábbi kísérleteket is az európai uniós szabadalom megalkotása terén. A december 4-i megegyezés szerint e szabadalom fordítási kérdéseit külön szabályozás tárgyává kell tenni, amely az Európai Unió tagállamai részéről egyhangú jóváhagyást igényel. Ugyanis számos európai uniós tagállam ellene van minden olyan megegyezésnek, amely kizárná a megadott európai uniós szabadalmak kötelező fordítását saját hivatalos nyelvére. Rögzítették azonban azt is, hogy az európai uniós szabadalomra, illetve a fordításokra vonatkozó rendeleteknek egyszerre kell hatályba lépniük.

Egy második jelentős kérdés, hogy a javasolt egyesített szabadalmi pereskedési rendszer az Európai Bíróság (ECJ) szerint összeegyeztethető-e az Európai Uniót megalapozó Egyezményvel. Az ECJ erre vonatkozó döntése 2010 vége előtt várható. Az is kérdéses, hogy az ECJ nem fogja-e az európai uniós szabadalmi rendszer megalapítására vonatkozó megállapodás módosítását kívánni annak érdekében, hogy megmaradjon az ECJ felsőbbbsége a EEUPC fölött.

Itt említjük meg, hogy a Strasbourgi Egyetem Szellemitulajdon-jogokkal foglalkozó Központja szervezésében 2010. április 16-án és 17-én Strasbourgban konferenciát tartottak az EEUPC tervezett rendszerének elemzésére és megvitatására. Erről részletesen a jelen cikk „Európai Szabadalmi Bíróság” pontjában számolunk be.

Fülöp-szigetek

A Fülöp-szigetek Legfelsőbb Bírósága 2010. március 3-án hozott döntést a *Coffee Partners Inc. (Coffee) v. San Francisco Coffee & Roastery Inc.* (San Francisco)-ügyben, megállapítva, hogy a SAN FRANCISCO COFFEE védjegy használatával a Coffee bitorolta a „San Francisco Coffee & Roastery Inc.” kereskedelmi nevet annak ellenére, hogy ez a név nem volt lajstro-

moztatva a Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalnál, és azt a San Francisco ténylegesen nem is használta.

A felek közötti vita 2001 júliusában kezdődött, amikor a San Francisco felismerte, hogy a Coffee „San Francisco Coffee” névvel kíván kávéüzletet nyitni. A San Francisco szerint az üzlet neve a fogyasztóközönség megtévesztését okozza, mert hasonlít a Kereskedelmi és Ipari Minisztériumnál 1995 júniusában bejegyeztetett névhez. A San Francisco kérte, hogy a Coffee szüntesse meg a San Francisco Coffee név használatát, és ezt követően bitorlási pert indított a Coffee ellen.

A Coffee 1999-ben a Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalnál kérte az ábrás SAN FRANCISCO COFFEE védjegy lajstromozását a 42. áruosztályban, majd 2000-ben a 35. áruosztályban, és azzal érvelt, hogy ezt a védjegyet nem lehet összetéveszteni a San Francisco Coffee & Roastery Inc. névvel.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a Coffee védjegye egyértelműen bitorolja a San Francisco nevét, mert a „San Francisco Coffee” szavak a kereskedelmi név domináns szavai. Emellett mind a Coffee, mind a San Francisco árusít kávé, ami növeli a fogyasztóközönség megtévesztésének valószínűségét a Coffee kávéüzleteiben árusított kávé forrásával kapcsolatban. A szellemi tulajdon-védelmi törvény 165.2 szakasza világosan kimondja, hogy a kereskedelmi neveket oltalmazni kell a Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalnál való lajstromozás előtt vagy lajstromozás nélkül is minden törvénytelen cselekedettel szemben, ideértve a kereskedelmi név harmadik fél által való használatát akár védjegyként, akár kereskedelmi névként, mert mindkettő valószínűleg félrevezeti a közönséget. Emellett a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi döntésében leszögezte, hogy egy kereskedelmi név bitorlásakor a névnek nem kell lajstromozva lennie, ha előzőleg a Fülöp-szigeteken használták a kereskedelemben.

A Legfelsőbb Bíróság azt is megállapította, hogy a San Francisco kizárólagos jogot szerzett a „San Francisco Coffee & Roastery Inc.” név használatára annak a Kereskedelmi és Ipari Minisztériumnál 1995-ben történt lajstromoztatása által, és ez a kizárólagos jog akkor is megilleti, ha a bitorlás időpontjában ezt a nevet ténylegesen nem használta.

Hollandia

A) 2010. április 1-jén az 1995. évi holland szabadalmi törvény számos módosítása lépett hatályba. Ezek közül a két legfontosabb a következő.

– A régi törvény szerint nem volt jogorvoslati lehetőség abban az esetben, ha egy bejelentő az első bejelentést követően elmulasztotta az egyéves uniós határidőt. Az új törvény szerint ilyenkor helyreállítási kérelmet lehet benyújtani, megadva az elsőbbségi időpont elmulasztásának okát.

– A régi törvény szerint a helyreállítási kérelmet (például ha az évdíjat nem fizették be még a türelmi időn belül sem) a szabadalom megszűnésének felfedezését követően a legkorábbi időn belül, de legkésőbb négy hónapon belül be kellett nyújtani. Az új törvény

szerint a kérelmet a szabadalom megszűnésének felfedezését követő két hónapon belül kell benyújtani, de mindenképpen az elmulasztott határidőtől számított egy éven belül.

B) A Hágai Bíróság 2010. április 7-én ideiglenes döntést hozott a *Mundipharma v. Sandoz*-ügyben, egyúttal érdekes megfontolásokat téve a „kinyilvánítatlan kizáró szakasz” (*undisclosed disclaimer*) kapcsán: mikor kell egy kizáró szakaszt ki nem nyilvánítottak tekinteni, és az adott ügyben van-e ilyen disclaimer.

Az ügy a Mundipharma WO 93/10765 (WO 765) számú nemzetközi szabadalmi bejelentése alapján 0722730 számmal (EP 730) engedélyezett európai szabadalomra vonatkozik, amelynek folyományaként a Mundipharma megkapta a Hollandiára érvényesített szabadalmat.

A Sandoz felszólalt az EP 730 ellen, azt állítva, hogy az abban levő disclaimer nincs kinyilvánítva a WO 765-ben, és ezért az EP 730 érvénytelen.

Az EP 730 szabályozott felszabadulási, fájdalomcsillapító oxikodon- vagy oxikodonsókészítményre vonatkozik, ahol a szabályozott felszabadulást egy ellenőrzött felszabadulási mátrix alapozza meg. Az EP 730 elleni felszólalási eljárásban a szabadalmat megváltoztatták, de fenntartották. Ezt a döntést mind a Mundipharma, mind a Sandoz megfellebbezte. A fellebbezés ügyében a döntést felfüggesztették, várva a döntést a Mundipharma segédkezelmeire.

A Mundipharma OxyContin néven fájdalomcsillapítót hozott forgalomba. A Sandoz a Gyógyszerkiértékelő Tanácstól (Medicines Evaluation Board, MEB) három engedélyt kapott a forgalomba hozatalra. A Sandoz a generikus termékek rövidített lajstromozási eljárását használta, és referenciakészítményként az OxyContint jelölte meg, azt állítva, hogy készítménye bioekvivalens az OxyContinnal.

A Mundipharma elemezte a Sandoz készítményeit, és azt állapította meg, hogy azok egy mátrixot tartalmaznak olyan oxikodon-hidroklorid részecskékkel, amelyek az EP 730 szerinti pH-független felszabadulási képet mutatják. A Mundipharma állítása szerint a Sandoz bitorolja szabadalmát, mert termékei annak oltalmi köre alá esnek. Ellenkérelmében a Sandoz az EP 730 megsemmisítését kérte, többek között egy ki nem nyilvánított disclaimerre vonatkozó hozzáadott anyag alapján.

A Sandoz azt állította, hogy a hozzáadott anyagra az „akrilgyanta mátrixtól eltérő” disclaimer vonatkozik, amely nem szerepelt a WO 765 bejelentésben, és ezért nem elégíti ki a ki nem nyilvánított disclaimerekre vonatkozó azon követelményeket, amelyeket a Kibővített Fellebbezési Tanács G1/03 számú döntése határoz meg. Így az EP 730 sem elégíti ki a G1/03 szerinti követelményeket, aminek következtében az EP 730 1-es számú következtetése érvénytelen.

A bíróság szerint a G1/03 döntés olyan disclaimerok megengedhetőségére vonatkozik, amelyek sem pozitív, sem negatív módon nincsenek kinyilvánítva az eredeti bejelentésben. A vizsgált esetben a Hágai Bíróság úgy gondolta, hogy a disclaimer olyan anyagot tartalmaz, amely szó szerint nem volt ugyan megtalálható a WO 765-ben, de abból egy átlagos tudású

szakember levezethette. Ezért a bíróság szerint a disclaimer nem volt kinyilvánítatlan, vagyis nem volt olyan, amilyenre a G1/03 döntés vonatkozik.

Sandoz azt is állította, hogy a disclaimernek műszaki jelentése van. Ezért a Hágai Bíróság azt is vizsgálta, hogy a disclaimer megváltoztatta-e a szabadalom műszaki jelentését, de erre a kérdésre nemleges választ adott, mert úgy találta, hogy a disclaimernek csupán jogi vonatkozása van: meggátolja a kettős szabadalmazást a WO 765-tel kapcsolatban, amely korábban már az EP 643-hoz vezetett, amelynek az EP 730 egy megosztott szabadalma. A disclaimer egy ellenőrzött felszabadulású mátrix kapcsán egy korlátozott vegyületcsoportra vonatkozik, így csupán megváltoztatja a szabadalom oltalmi körét, de nem változtatja meg annak műszaki jelentését.

A Sandoz egyéb megsemmisítési igényeit – feltalálói tevékenységre és újdonság hiányára alapozva – szintén megtagadta a bíróság, és végül megállapította, hogy a Sandoz 10 és 20 mg-os készítményei bitorolták a Mundipharma szabadalmát. Az 5 mg-os dózis nem bitorolta a szabadalmat, mert kívül esik az EP 730 oltalmi körén. A Hágai Bíróság a per fő tárgyában felfüggesztette a döntést, amíg a függő felszólalás ügyében döntést nem hoznak, és ideiglenes intézkedést rendelt el a Mundipharma javára.

India

A) Az iparpolitikai és fejlesztési miniszter bejelentette, hogy még ebben az évben mintegy 500 új elővizsgálót fognak felvenni a szabadalmi hivatal munkájának hatékonyabbá tételére és a munkaterhek csökkentésére.

B) A Madraasi Felsőbíróság (Madras High Court, MHC) 2009. május 18-án megváltoztatta az alsófokú bíróság által a *Bajaj Auto* (Bajaj) keresete alapján 2008. február 16-án elrendelt ideiglenes intézkedést; az utóbbi a *TVS Motor Co-t* (TVS) eltiltotta két- és háromkerekű járműveinek gyártásától, ideértve TVS 125 cm³-es Flame motorbiciklijét is, amelyről a Bajaj azt állította, hogy bitorolja javított belső égésű motorokra 2005-ben engedélyezett, 195 904 számú szabadalmát.

Ezzel szemben a TVS azt állította, hogy a Bajaj szabadalma érvénytelen, mert kézenfekvő egy amerikai Honda-szabadalom ismeretében. Ezért a TVS a Bajaj szabadalmának a megsemmisítését kérte.

A bíróság hatályon kívül helyezte az ideiglenes intézkedést, és megállapította egyrészt, hogy a Bajaj szabadalma első pillantásra érvényesnek tűnik, másrészt, hogy a TVS és a Bajaj termékei különböznek, mert mindkettő rendelkezik bizonyos megkülönböztető jellemzőkkel. Ezért a felsőbíróság a bitorlási keresetet nem találta megalapozottnak. Döntése szerint a szabadalmazhatóság vitatott kérdéseit a TVS által benyújtott megsemmisítési eljárásban a szabadalmi törvény 64. szakasza alapján kell megoldani.

C) Az *Aveda Corporation* (Aveda) 1986-ban lajstromoztatta az AVEDA védjegyet szépségipari termékekre. A *Dabur India* (Dabur) 2009-ben hozta forgalomba szépségápolási

termékeit UVEDA védjeggyel. Az Aveda azt kérte a bíróságtól, hogy ideiglenes intézkedéssel tiltsa el a Daburt az UVEDA védjegy használatától.

A Delhi Felsőbíróság (Delhi High Court) 2010. január 14-én hozott döntésében megállapította, hogy bár – miként a felperes érvelt – az AVEDA és az UVEDA védjegy hasonló hangzású, a két fél eltérő piacokra szállítja termékeit, ezért az UVEDA védjegy Dabur általi használata nem befolyásolja az Aveda eladásait.

A bíróság elutasította az Aveda ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmét, de arra utasította a Daburt, hogy a „Dabur” nevet az UVEDA névvel azonos nagysággal tüntesse fel termékein.

Izrael

A *Philip Morris Products* (PMP) forgalmaz egy Eve nevű cigarettát, és számos ilyen védjeggyel rendelkezik Izraelben. A bolgár *Atsionerno Droujestvo Bulgartabac Holding* (Atsionerno) az EVA nevet lajstromoztatta Izraelben cigarettákra, azonban a „v” betű helyén egy fekete szívvvel. A PMP felszólalt a lajstromozás ellen, de az eljárásban egyik fél sem nyújtott be bizonyítékot.

Az Izraeli Szabadalmi és Védjegyhivatal alelnöke az alábbi hármas próbát alkalmazta:

- i) megjelenés és hangzás;
- ii) elosztási csatornák és fogyasztók; és
- iii) minden egyéb lényeges dolog.

Az alelnök döntésében arra következtetett, hogy a fenti második és harmadik megfontolás másodlagos a hangzás és a megjelenés mellett. Minthogy a cigarettát a pénztárnál rendelik, a védjegy kiejtése a fontos, nem pedig annak megjelenése. Emellett a megtámadott védjegy első magánhangzóját hosszú „é”-ként, míg a PMP védjegyének első magánhangzóját hosszú „i”-ként ejtik. Ebből az alelnök arra következtetett, hogy a védjegyek kiejtése eltérő, és ezért nem áll fenn az összetévesztés valószínűsége.

A fentiek alapján a hivatal alelnöke engedélyezte a bolgár védjegy lajstromozását, és az Atsionerno javára költségeket is megítélt.

Japán

A) A japán Szellemtulajdon-védelmi Felsőbíróság megváltoztatta a Japán Szabadalmi Hivatal (JSZH) döntését, amellyel nem engedélyezte, hogy a felperes fellebbezzon.

Az ügy előzménye, hogy a felperes 1995 májusában szabadalmi bejelentést nyújtott be „áramköröket kapcsoló anyag” tárgyú találmányára. A hivatal tíz évvel később elutasította a bejelentést arra hivatkozva, hogy a találmány a japán szabadalmi törvény 29(2) szakasza alapján nélkülözi a feltalálói tevékenységet, mert egy átlagos tudású szakember a technika állásának ismeretében azt meg tudja tudni valósítani. A Japán Szabadalmi Hivatal egyúttal meg-

tagadta a szabadalmas fellebbezési kérelmét. Ezt követően a felperes a Szellemitulajdon-védelmi Felsőbírósnál keresett jogorvoslatot.

2009. január 28-i döntésében a bíróság megváltoztatta a hivatal döntését, megállapítva, hogy a találmány feltalálói tevékenységen alapszik, mert az igényelt eljárás különbözik a technika állásától. Az áramköröket összekötő anyag egy ragasztókompozíció volt, és a találmány esetében alkalmazott F típusú fenoxigyanta kötőanyag az ismert megoldáshoz viszonyítva jelentősen megjavította a tapadóképességet. A bíróság szerint nem volt elvárható egy átlagos tudású szakembertől, hogy egy áramkörök összekötésére szolgáló anyagnál kisebb hőállóságú, F típusú fenoxigyantát használjon a tapadási tulajdonságok megjavítására. Ezért engedélyezni kell, hogy a szabadalmas fellebbezzon.

B) A Szellemitulajdon-védelmi Felsőbírósnak 2009. május 29-én megváltoztatta a Japán Szabadalmi Hivatal döntését, amellyel elutasította a *Takeda Pharmaceutical Co Ltd* (Takeda) kérelmét egy szabadalma oltalmi idejének meghosszabbítására.

A Takeda 2005. december 16-án a hivatalnál kérelmet nyújtott be 3 677 156 számú, gyógyszer tárgyú szabadalma oltalmi idejének meghosszabbítására, arra hivatkozva, hogy 2005. szeptember 30-án a szabadalom tárgyát képező morfin-hidrokloridra „Parcif-Capsule 30mg” kereskedelmi nevű terméként a gyógyszer törvény alapján forgalmazási engedélyt kapott.

A hivatali elővizsgáló 2006. augusztus 9-én elutasította a Takeda kérelmét, amely ezért 2006. szeptember 20-án szóbeli meghallgatást kért. Ezt követően az Japán Szabadalmi Hivatal 2008. október 21-én adott ki döntést, amelyben megerősítette az eredeti határozatot, és elutasította a szabadalmas meghallgatás iránti kérelmét, arra hivatkozva, hogy azonos hatóanyagra, vagyis morfin-hidrokloridra vonatkozó szabadalom esetén korábban már adtak ki oltalmi idő-hosszabbítási engedélyt, ahol csupán a dózis megjelölése volt eltérő.

E döntés ellen a szabadalmas fellebbezést nyújtott be a felsőbírósnál, amely 2009. május 29-i döntésével megváltoztatta a hivatali döntést, megállapítva, hogy a hivatal helytelenül értelmezte a szabadalmi törvény vonatkozó 67-3 és 68-2 szakaszát, mert a benyújtott kérelem szerinti gyógyszerhasználat paraméterei – dózis, adagolási mód – eltérnek a korábbi hosszabbítási engedélyben megadottaktól.

Kanada

A) 2010. március 1-jétől kezdve Kanadában az elővizsgáló végzéseinek megválaszolására függő védjegy- és ipariminta-bejelentési ügyekben csak egyetlen alkalommal engedélyznek hat hónapos hosszabbítást, hacsak nincsenek olyan körülmények, amelyek a bejelentő hatáskörén kívül esnek, vagy amelyek egyébként kivételesek, és így indokolnak egy további hosszabbítást.

B) A *Procter & Gamble Inc.* (Procter) v. *Colgate-Palmolive Canada Inc.* (Colgate)-ügyben a Kanadai Szövetségi Bíróság (Canada's Federal Court, CFC) elutasította a Procter felszólalását a Colgate háromszínű fogpépéből álló védjegy-lajstromozási kérelme ellen.

A felszólalás egy 1994-ben benyújtott, csíkos fogpépmintára vonatkozó védjegybejelentés Kanadában tervezett használata ellen irányult. A védjegy rajza színes csikokból álló fogpasztát mutatott, ahol a felső csík zöld, a középső csík fehér, és az alsó csík kék volt.

A Procter hat felszólalási okot sorolt fel, amelyek mindegyikét elutasította a hivatal Védjegy-felszólalási Tanácsa. Különös figyelmet érdemelnek azok a felszólalási okok, amelyekkel kapcsolatban a Procter azt állította, hogy a fogpép mintája valójában egyáltalán nem volt védjegynek tekinthető. A Tanács ezeket az okokat is elutasította, mert azokat nem alapozta meg a védjegytvény 38(2)(b) szakasza. A Védjegy-felszólalási Tanács mindegyik elutasítást indokolta is.

Ezt követően a Procter a Kanadai Szövetségi Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Boivin bíró helybenhagyta a fenti megállapításokat, de néhány érdekes megjegyzést is fűzött azokhoz.

A felszólalás egyik alapja az az állítás volt, hogy a fogpép csupán díszítési célokat szolgál. Korábbi döntések megállapították, hogy védjegyként nem lajstromozhatók az olyan jelek, amelyeket csupán díszítési célból alkalmaznak. Egy későbbi, az *Adidas (Canada) Ltd v. Colins Inc.*-döntésben szakértői bizonyítás alapján elutasítottak egy ruházati cikkeken alkalmazott csikokra vonatkozó védjegyet azzal az indokolással, hogy a csíkok vonzóbbá teszik az öltözeteket. Ennek az érvelésnek a megfontolásakor a tanács esetjogot is figyelembe vett, amely megállapította, hogy minden védjegynek van bizonyos mértékig díszítő eleme is. A Védjegy-felszólalási Tanács döntése szerint a Procter nem elégítette ki a bizonyítás rá háruló terhét azzal kapcsolatban, hogy a védjegy díszítő természetű volt.

Boivin bíró egyetértett a tanácsnak azzal a megállapításával, hogy az Adidas-ügyben a csíkok a ruházatot vonzóbbá teszik és soványító hatást gyakorolnak. A Colgate olyan, eskü alatti nyilatkozatot nyújtott be, amelyben azt állította, hogy a fogpaszta csikozása semmilyen célt nem szolgált, és a színezést önkényesen választották. A Procter nem ajánlott fel szakértői bizonyítást ennek az állításnak a megdöntésére, és a Colgate tanújának nem tett fel keresztkérdéseket.

A felszólalásnak a megkülönböztetőképesség hiányára vonatkozó állításával kapcsolatban a Procter megjegyezte, hogy a fogpépminta a fogpépiparban legáltalánosabban használt három színt foglalja magában, és hogy a csíkos fogpépeket, amilyen az Aquafresh, már 1984 óta árusítják. Boivin bíró úgy találta, hogy nem nyújtottak be bizonyítékot arra nézve, hogy egy másik vállalat ugyanilyen megjelenésű és csíkozású fogpépet használt, és így nem volt arra vonatkozó bizonyíték, hogy a mintázat nem szolgálhatott a Colgate fogpasztájának a megkülönböztetésére.

Kína

Kína és Tajvan tárgyalói 2010. július 13-án egyezményt írtak alá a szellemi tulajdon védelméről. Ennek értelmében Kína és Tajvan növelni fogja az információcserét és az együttműködést, hogy előmozdítsák a szabadalmakra, a védjegyekre, a szerzői jogokra és a növényfajtákra

vonatkozó jogok oltalmát. A megbeszélést a kínai Tajvani Szorosokon Keresztüli Viszonyok Társasága (Association for Relations Across the Taiwan Straits, ARATS) és a tajvani Szorosok Cserealapítvány (Straits Exchange Foundation, SEF) folytatta. Ez a két intézmény mindkét oldalról fel volt hatalmazva arra, hogy a szoroson átnyúló ügyekről tárgyaljon.

Az egyezmény célja, hogy hosszú távú gyakorlatot alakítson ki az online kalózkodás, a szabadalombitorlás és a megelőző védjegylajstromozás ellen – közölte a július 14-i sajtókonferencián Chen Yunlin, az ARATS elnöke.

A két fél megegyezett abban, hogy védik mindkét oldal bejelentőinek az elsőbbségi jogait a szabadalmak, védjegyek és növényfajták első benyújtási napja alapján. A felek abban is megegyeztek, hogy összhangba hozzák erőfeszítéseiket a jól ismert védjegyek oltalmazása, a kalózkodás letörése és a mezőgazdasági termékek hamis megjelölésének megakadályozása céljából.

A megegyezés szerint a két ország szervezni fog szellemi tulajdon-védelmi szemináriumokat, látogatásokat és oktatási programokat.

A felek azt várják az egyezménytől, hogy az elő fogja mozdítani az együttműködést a szoroson túlnyúló szellemi tulajdon-védelmi viták megoldásában.

Luxemburg

Luxemburg kormánya 2010. április 29-én letétbe helyezte a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás célból történő letétbehelyezésének nemzetközi elismerésére létrejött Budapesti Szerződés csatlakozási okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi szerződés Luxemburg-ra nézve 2010. július 29-én lépett hatályba.

Mexikó

2010 áprilisában a mexikói kongresszus jóváhagyta a szabadalmi törvény kapcsán beterjesztett módosításokat. Azokat az elnöki hivatalnak még jóvá kell hagynia, és publikálni is kell a hivatalos közlönyben. A főbb változtatásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

a) A szabadalmazhatóság egyik követelménye volt az ipari alkalmazhatóság. Ezt most úgy módosították, hogy bizonyítani kell a találmány felhasználhatóságát, és azt teljes mértékben alá kell támasztani a bejelentés leírásában.

b) A szabadalmi bejelentés publikálását követő hat hónapon belül a találmány szabadalmazhatóságára vonatkozó tájékoztatást nyújthat be bárki a Mexikói Szabadalmi Hivatalnál, amit az elővizsgáló tetszése szerint vehet figyelembe. Az ilyen beadvány nem függeszti fel a bejelentési eljárást.

c) Egy szabadalom engedélyezése után bárki tájékoztathatja a hivatalt érvénytelenségi okokról. A hivatal az ilyen tájékoztatás alapján tetszése szerint kezdeményezhet hivatalból törlési eljárást.

Németország

Az Adam Opel GmbH (Opel) bitorlási pert indított az Autec Ag (Autec) ellen, mert egyik modelljének a kisméretű másán az ő híres logóját használta, és emiatt a vásárlóközönség azt hiheti, hogy a védjegytulajdonos, vagyis az Opel felhatalmazta az Autecet védjegyének használatára.

A Körzeti Bíróság az Elsőfokú Európai Bírósághoz (General Court, GC) utalta a kérdést, amely azonban visszaküldte az ügyet a német bíróságnak. Az utóbbi úgy döntött, hogy nem történt bitorlás, mert valószínűtlen feltételezni, hogy a vásárlóközönség bármilyen kereskedelmi összefüggést feltételezne a két cég között.

Az Opel a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz nyújtott be fellebbezést, amely azonban fenntartotta az alsófokú bíróság döntését, és megerősítette, hogy az Opel védjegyének használata a játékmódellen nem vezet a vásárlók megtévesztésére.

Oroszország

A német Daimler AG (Daimler) használat hiányára hivatkozva törlési keresetet nyújtott be a 2003. március 6-án egy jelentéktelen cég által 272 644 számmal lajstromoztatott MAIBACH védjegy ellen.

Oroszországban csak érdekelt személy kérheti egy védjegy törlését. Törlési keresetében a Daimler arra hivatkozott, hogy saját MAYBACH védjegye számos országban van lajstromozva a 7. áruosztályban, és ő (Daimler) gyárt is gépkocsikat. Ezzel szemben az orosz védjegytulajdonos egyáltalán nem gyárt gépkocsikat, sőt még kerékpárokat sem.

A Szabadalmi Viták Tanácsa előírásszerűen értesítéseket küldött a védjegytulajdonosnak, aki azonban a 2010. március 10-re kitűzött tárgyaláson nem jelent meg. Így a tanács a Daimler javára döntött, és törölte a MAIBACH védjegyet.

Románia

2010. május 9-én Romániában módosított védjegytvény lépett hatályba, amelynek főbb rendelkezéseit az alábbiakban foglaljuk össze.

A legfontosabb változás, hogy a Román Találmányi és Védjegy hivatal a korábbi törvénytől eltérően a viszonylagos lajstromozást kizáró okokat csak akkor vizsgálja, ha egy érdekelt harmadik fél felszólalást nyújt be a védjegy lajstromozása ellen a védjegy elektronikus publikálásától számított két hónapon belül. A törvény nem definiálja az „elektronikus publikálás” kifejezést, de a jelenlegi hivatali gyakorlat alapján úgy tűnik, hogy ez a bejelentésnek a hivatalos honlapon történő, online publikálására vonatkozik.

Az új törvény harmadik felek számára lehetővé teszi feltétlen lajstromozást kizáró okok vonatkozásában megjegyzések benyújtását a védjegy lajstromozásától számított két hónapon belül.

Eltérően a korábbi védjegytvénnytől, az új törvény lehetővé teszi, hogy a bejelentők külön illeték ellenében kérjék bejelentésük gyorsított vizsgálatát.

Az új törvény szerint azok a korábbi jogok, amelyekre felszólalás vagy törlési eljárás alapozható, a következők.

- Közösségi védjegyek, amelyeket eltérő árukra/termékekre lajstromoztak, és amelyek az EU-ban hírnévre tettek szert. Az ilyen közösségi védjegyek használata esetén a későbbi védjegy tulajdonosa jogtalan előnyt szerezne a közösségi védjegyek megkülönböztető jellegéből vagy hírnevéből.

- Eltérő termékekre Romániában lajstromozott korábbi védjegyek, amelyek Romániában hírnévre tettek szert, és a későbbi védjegy használata révén annak tulajdonosa jogtalan hasznot szerezne a közösségi védjegy megkülönböztető jellegéből vagy hírnevéből. A korábbi törvényben hasonló rendelkezés vonatkozott a „híres védjegyekre”.

A korábbi jogok három új típusát vezették be.

- A kereskedelmi tevékenységben használt lajstromozatlan védjegyek vagy egyéb jelek, amelyeket a későbbi védjegy bejelentési napja előtt szereztek, ha ez a lajstromozatlan védjegy vagy jel a tulajdonos számára a későbbi védjegy használatának megtiltására vonatkozó jogot nyújt.

- Védjegyek, amelyek a későbbi védjegy benyújtásának napján már lejártak: az utóbbi tíz évben lejárt kollektív védjegy vagy bizonylati védjegy, vagy az elmúlt két évben lejárt egyéni védjegy.

- Védjegyek, amelyeket a későbbi védjegy benyújtásának napján egy külföldi országban használtak és még mindig használnak, ahol a későbbi védjegyet össze lehetne tévesztetni a korábbival, és a későbbi védjegy lajstromozása rosszhiszeműen történt.

Az új törvény a védjegyek használatával kapcsolatban is új követelményeket támaszt:

- eltérően a korábbi törvénytől, nincs lehetőség egy későbbi védjegy törlésének kérelmezésére egy korábbi védjeggyel való ütközés alapján, ha a korábbi védjegyet nem használják;

- olyan védjegy törlése kérhető, amelyet nem használtak öt egymást követő éven keresztül; ez az időtartam abban az időpontban kezdődik, amikor a védjegyet bevezették a nemzeti lajstromba.

Spanyolország

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2010. március 29-én hozott döntése helybenhagyta az alsófokú bíróság döntését, amely megállapította, hogy az *Euroestanco y Eurobebidas, SA* (Euroestanco) bitorolta a *Flamagas, SA* (Flamagas) háromdimenziós védjegyét, amely a CLIPPER öngyújtó alakjára vonatkozik. A bíróság egyúttal elutasította az Euroestanco érvénytelenítési kérelmét, amelyet a Flamagas védjegye ellen nyújtott be.

Ez a döntés azért érdekes, mert amellet, hogy felülvizsgálja az Európai Bíróság (ECJ) esetjogát a megtévesztés valószínűségével és más védjegyek hírnevének tisztességtelen ki-

használásával kapcsolatban, elemez néhány okot, amelyre hivatkozva elutasítja egy háromdimenziós alak védjegyként való lajstromozását.

A döntés előzménye, hogy a Flamagas bitorlásért beperelte az Euroestancót és a *Distribuidora de Encededores de Barcelona, SL*-t (Distribuidora) a saját CLIPPER öngyújtója alakjára vonatkozó háromdimenziós védjegy bitorlásáért azt követően, hogy mind az Euroestanco, mind a Distribuidora RASTA néven hasonló öngyújtókat hozott forgalomba.

A Flamagas a védjegy törvény 34.2(b) cikkére alapozta bitorlási igényét, azt állítva, hogy saját háromdimenziós védjegyével kapcsolatban az alperesek RASTA öngyújtói megtévesztés valószínűségét idézték elő. Hivatkozott továbbá a védjegy törvény 34.2(c) cikkére, azt állítva, hogy termékeikkel az alperesek tisztességtelen előnyre tettek szert az ő (Flamagas) háromdimenziós védjegyének hírnevéből, és egyúttal rongálták a védjegy jól ismert megkülönböztető jellegét. A bitorlási per megindítása mellett a Flamagas az alperesek ellen tisztességtelen versenybe ütköző cselekmények miatt is pert indított, mert öngyújtóikat olyan tálcán mutatták be, amely tisztességtelen utánzatát képezte a Flamagas által hasonló célra használt tálcáknak, és olyan csomagolást használtak, amely megtévesztően hasonlított a Flamagas által hasonló céllal használtra.

A tárgyaláson a Distribuidora nem jelent meg, és ezért a bíróság elmarasztalta. Az Euroestanco a Flamagas háromdimenziós védjegyének érvénytelenségével érvelt, amit a védjegy törvény 5.1(e) cikkére alapozott azt állítva, hogy a Flamagas háromdimenziós védjegye kizárólag olyan alakból áll, amely (i) lényeges értéket ad az áruknak, és (ii) szükséges a műszaki eredmény eléréséhez. Emellett az Euroestanco azzal is érvelt, hogy a védjegyet azért is érvénytelennek kell nyilvánítani, mert a kérdéses alakot korábban egy lajstromozott ipari mintával védték, amelynek az oltalmi ideje már lejárt.

A 3. számú Barcelonai Kereskedelmi Bíróság jóváhagyta a Flamagas tisztességtelen versenyre alapozott igényét az alperesek által használt tálcákkal és a termékek megtévesztő csomagolásával kapcsolatban, de elutasította a védjegybitorlási keresetet, és ehelyett jóváhagyta az Euroestanco érvénytelenségre vonatkozó állításait. Úgy találta, hogy a háromdimenziós védjegy nélkülözötte a megkülönböztető jelleget, és megállapította, hogy „az azt az alakot testesíti meg, amely tárgya volt a lejárt ipari mintának”, és hogy „nem lehet védjegyként lajstromozni egy olyan műszaki megoldást, amely nyilvánosan ismert”.

A Flamagas megfellebbezte a döntést védjegye érvényességével és bitorlásával kapcsolatban.

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú döntést, a védjegy törvény 34.2(b) és (c) cikke alapján elutasítva az Euroestanco érvénytelenségre vonatkozó állítását, és fenntartva a bitorlásra vonatkozó igényt.

A bíróság a következő érveléssel utasította el az érvénytelenségre vonatkozó állítást.

– Az elsőfokú döntés nem volt helytálló, amikor megállapította, hogy a háromdimenziós védjegy nélkülözötte a megkülönböztető jelleget, amivel az alperes nem érvelt. A benyújtott bizonyíték alapján a háromdimenziós jel teljes mértékben disztinktív, nem csupán azért, mert eltérő jellemzői vannak, amelyek az öngyújtó külső megjelenését sajátossá teszik, ha-

nem azért is, mert olyan általános benyomást kelt, amely lehetővé teszi, hogy a lajstromozott alaki elrendezést meg lehessen különböztetni a szokásosan használt öngyújtókétól.

– Az a tény, hogy a kérdéses alakot korábban egy lejárt ipari mintával védték, nem akadályozza meg, hogy egy érvényes háromdimenziós védjegyet képezhessen, feltéve, hogy kielégíti a védjegy törvény követelményeit, és megkülönbözteti az általa azonosított termékek üzleti eredetét.

– Egy sajátos háromdimenziós alak a védjegy törvény 5.1(e) cikke alapján nem ad olyan lényeges értéket az öngyújtónak, amivel meggátolná, hogy összekapcsolják üzleti eredetével. Emellett nem képez a vásárlás szempontjából döntő tényezőt.

Az érvénytelenségre vonatkozó állítások elutasítása után a fellebbezési bíróság kinyilvánította, hogy az alperesek bitorolták a Flamagas védjegyet annak következtében, hogy fennállt az összetévesztés valószínűsége a RASTA termék és az említett védjegy között. Minthogy a termékek azonosak voltak, és az öngyújtók alakja nagyon hasonló volt, fennállt annak a kockázata, hogy a fogyasztókat arra a téves hiedelemre lehet vezetni, hogy a hasonlóság a két vállalat közötti gazdasági vagy jogi megegyezés következménye.

A védjegy bitorlás elismerése mellett a Barcelonai Fellebbezési Bíróság elismerte a Flamagas arra irányuló jogát, hogy az alperesektől kártérítést igényelhessen a bitorlás miatti veszteség, a haszonban bekövetkezett veszteség és a presztízvesztés miatti erkölcsi kár alapján.

Szabadalmi Együttműködési Szerződés

A Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) uniójának 2009 szeptemberében tartott közgyűlésén több PCT-szabály módosítását fogadták el. Ezek közül a gyakorlatban legfontosabbnak látszik a 46.5 és a 66.8 szabály módosítása, amely szerint a bejelentő a leírás, az igénypontok és a rajzok módosításakor köteles megadni, hogy a módosítások az eredetileg benyújtott bejelentés melyik részén alapulnak.

Az új szabályok 2010. július 1-jén léptek hatályba.

Tajvan

A *Japanese Fujitsu Co., Ltd.* (Fujitsu) a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál lajstromoztatta a NOCRIA védjegyet a 11. áruosztályban. Ez ellen felszólalt a *Finnish Nokia Corporation* (Nokia), híres NOKIA védjegyre hivatkozva. A hivatal elutasította a felszólalást, és a határozatot helybenhagyta a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Tanácsa is.

Ezután a Fujitsu a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Bírósághoz fordult, amely végül megváltoztatta a két előző döntést, és az alábbi indokok alapján megvonta a lajstromozott NOCRIA védjegyet.

Bár a két védjegy kiejtése eltérő, mindkettő tartalmaz N, O, I és A betűt. A két védjegyet eltérő üzleti csatornákon használják. A NOCRIA védjegyet eredményesen lajstromoztatták

ugyan Japánban, Thaiföldön, Ausztráliában, Svájcban, Norvégiában és a BPHH-nál, de a bíróságnak az ügyet függetlenül kell elbírálnia, saját vizsgálati irányelvei szerint, amelyek eltérhetnek egyéb országok joggyakorlatától. A két fél által benyújtott bizonyítékok szerint arra lehet következtetni, hogy az általános fogyasztók 2006 júniusában, vagyis a tajvani lajstromozást követően szerezhettek először tudomást a NOCRIA védjegyről. Emellett egyik bizonyíték sem támasztja alá azt, hogy a két védjegy együtt létezett akkor, amikor a NOCRIA védjegyet először fogadták el hivatalosan lajstromozásra. Mindkét védjegy megjelenése hasonló, és a légkondicionáló termékek vonatkozásában közös árakra vonatkoznak. Ezért a NOCRIA védjegy használata megtévesztheti az általános fogyasztókat a termék eredetével és üzleti vonatkozásaival kapcsolatban.

Thaiföld

Egy bejelentő a megfelelő USA-beli szabadalmi bejelentés elsőbbségének igénylésével szabadalmi bejelentést nyújtott be a Thaiföldi Szabadalmi Hivatalnál, amely azonban elutasította azt arra hivatkozva, hogy annak tárgya nem volt új, mert a thaiföldi bejelentés benyújtásának napja előtt az USA-ban szabadalmaztatták, és így a thaiföldi szabadalmi törvény 6. szakasza alapján az amerikai szabadalmat a technika állásához tartozónak kell tekinteni.

A bejelentő a Szabadalmi Tanácsnál fellebbezést nyújtott be, azzal érvelve, hogy a thaiföldi bejelentés USA-beli elsőbbségét a megfelelő USA-beli bejelentés benyújtásának napjától számított 12 hónapon belül igényelte. Ennek következtében a szabadalmi törvény 19. szakasza alapján az USA-beli bejelentés benyújtásának napját kell a thaiföldi bejelentés napjának tekinteni. A bejelentő arra is rámutatott, hogy a 19. szakaszt azért iktatták be a thaiföldi szabadalmi törvénybe, hogy azt összhangba hozzák a TRIPS-megállapodás és a Párizsi Unió Egyezmény előírásaival.

A Szabadalmi Tanács helyt adott a bejelentő fellebbezésének, és elrendelte a bejelentés további vizsgálatát. Döntését azzal indokolta, hogy a thaiföldi bejelentést a megfelelő USA-beli bejelentés benyújtásának napjától számított 12 hónapon belül nyújtották be, és így az USA-beli bejelentés elsőbbségi időpontja a thaiföldi bejelentés benyújtási napja. Ezért a szabadalmi törvény 6. szakasza miatt a találmány nem veszítette el újdonságát.

VÁLOGATÁS AZ IPARJOGVÉDELMI SZAKÉRTŐI TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY KNOW-HOW ÉS ÜZLETI TITOK MEGSÉRTÉSE, ILLETVE VÉDELME KÉRDÉSÉBEN

ISZT- 8/2008

I. Megbízás és előzmények

Az M. Zrt. a közte, valamint az A. Bt. és társai között folyamatban lévő jogvita kapcsán megbízást adott az Iparjogvédelmi Szakértői Testület részére, hogy know-how és üzleti titok megsértése, illetve védelme kérdésében készítsen szakértői véleményt.

Az M. Zrt. felperes ...-én benyújtott keresete alapján polgári peres eljárás folyik a Békés Megyei Bíróságon az A. Bt. elsőrendű, X. (az előbbi bt. beltágja) másodrendű, a H. Kft. harmadrendű és Y. (a fenti bt. kültagja) negyedrendű alperes ellen a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tívt.) 4. §-a szerinti üzleti titok, valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 86. §-ának (4) bekezdése szerinti know-how megsértése miatt.

A szakértői megbízásból, illetve a hozzá mellékelt iratokból megállapítható tényállás lényege szerint a többek között élelmiszer-ipari hurok és klipsz előállításával és forgalmazásával foglalkozó M. Kft., majd a közvetlen jogutódnak nem tekinthető, de azonos alapítóval és tevékenységi körrel rendelkező, az előbbitől megvásárolt eszközökkel működő M. Rt. (később Zrt.) az A. Bt.-t megbízási szerződés alapján (1996-tól), X.-et pedig munkavállalóként (2003-tól) foglalkoztatta gépgyártási és -karbantartási feladatok ellátása érdekében. A cég tevékenységéből származó eredmények egyik legfontosabb alapját a saját fejlesztésű és egyedi építésű hurokkötöző célautomata berendezés képezte.

Az M. Kft.-nél, majd Rt.-nél foglalkoztatottak valamennyien titoktartási nyilatkozatot írtak alá, amelyben vállalták, hogy a tudomásukra jutott üzleti titkot megtartják.

Az A. Bt. és X. munkavégzésre irányuló jogviszonya az M. Rt.-nél 2005-ben, illetve 2006 elején – az előbbiektől kezdeményezésére – megszűnt.

A H. Kft. és az M. Kft. között éveken keresztül üzleti kapcsolat állt fenn; az M. Kft. által üzleti titokként kezelt ismeretekhez azonban az előbbi cég ezen a kapcsolaton keresztül nem jutott hozzá.

2006 márciusában az A. Bt. és a H. Kft. között vállalkozási szerződés jött létre, amelyben az elsőrendű alperes cég hurokkötöző gépek elkészítését, továbbá beállítási, üzembe helyezési és fejlesztési munkálatok elvégzését vállalta. Az első gépet a H. Kft.-nél ugyanebben a hónapban telepítették.

Sz. M. igazságügyi műszaki szakértő az M. Zrt. által használt berendezés és a H. Kft.-nél telepített gép összehasonlító vizsgálata során több azonosságot is felfedezett; ám szakvéleményében azt is megjegyezte, hogy a felperes gépének know-how-t képező kialakítása az alperes gépén csak kis részben tárgyasul. Az eljárásban szintén vizsgálat tárgyát képezi az a harmadik személy tulajdonában álló „karcagi gép”, amely az M. Zrt. berendezésének tervezéséhez is inspirációként szolgálhatott.

Az M. Zrt. álláspontja szerint az alperesek az ő szellemi tulajdonát képező know-how hasznosításával, valamint az ő üzleti titkával való visszaéléssel (jogszerűtlen megszerzésével és hasznosításával) építették meg és hasznosítják a versenytárs H. Kft. birtokában lévő berendezést, amely a tisztességtelen piaci magatartás fogalmi körébe is beletartozik, és jelentős károkat okoz az M. Zrt.-nek.

Az alperes álláspontja szerint a felperes cég nem rendelkezik olyan, azonosíthatóan rögzített ismeretekkel, amelyek a know-how polgári jogi védelméhez elegendőek lennének; ezen kívül az M. Zrt. sem know-how, sem üzleti titok gyanánt nem hivatkozhat a végelszámolással megszűnt M. Kft. fejlesztéseire. A saját ismereteiket felhasználó alperesek pedig nem követtek el jogsértést, amikor az M. cégeknél a birtokukba került, saját munkájukból leszűrt tapasztalatokat későbbi munkáik során alkalmazták.

II. A feltett és a testület által vizsgált kérdések

Az M. Zrt. a következő – a know-how polgári jogi védelmével, az üzleti titok védelmével és a tisztességtelen piaci magatartással összefüggő – kérdések megválaszolásával bízta meg az Iparjogvédelmi Szakértői Testületet.

1. Know-how

1.1. Az írásba foglalás és a számviteli nyilvántartásban történő rögzítés hiánya önmagában kizárja-e a know-how létezését? Melyek a know-how definíciójának elengedhetetlen, azaz szükséges és elégséges tartalmi elemei?

1.2. Írásba foglalt adásvételi szerződés nélkül jogszerűen átruházható-e visszterhesen a know-how-t magán hordozó gép, ez esetben tekinthető-e ez egyben a know-how átruházásának is?

1.3. Az elsőrendű és a harmadrendű alperes között létrejött vállalkozói szerződés tekinthető-e know-how hasznosítási szerződésnek? Jogszerű-e az egyik fél felelősséget kizáró szerződéses nyilatkozata, ha a másik fél a szerződés megkötését megelőzően a versenytárs azonos tevékenységében működött közre?

1.4. Miben nyilvánul meg az M. Zrt. know-how-ja?

1.5. A munkavállaló vagy a megbízott által a saját tevékenysége során szerzett ismeretek és tapasztalatok kinek a szellemi tulajdonát képezik?

2. Üzleti titok

2.1. Milyen időtartamra érvényes az üzleti titok megtartására írásban vállalt kötelezettség?

2.2. Fennáll-e az A. Bt.-nek és tagjainak a titoktartási kötelezettsége az M. Zrt. felé a csatolt titoktartási nyilatkozatok alapján, és az vonatkozik-e a célautomata berendezések műszaki, működési, technológiai és gyártási ismereteire?

2.3. Az M. Kft., Rt. és Zrt. érdekkörébe tartozó műszaki fejlesztések az üzleti titok fogalmi körébe tartozhatnak-e, ha ugyanolyan végtermék gyártását más berendezéssel más is el tudja végezni?

3. Tisztességtelen piaci magatartás

3.1. Tisztességesnek minősíthető-e az a magatartás, amelynek során a megrendelő azon ismeretek hasznosítására köt vállalkozási szerződést, amelyeket a vállalkozás, illetve annak tagjai – a megrendelő által is tudottan – szükségszerűen a piaci versenytársnál szereztek meg?

3.2. Mi lett volna az elvárható gondosság és körületekintés körébe tartozó magatartás a 3.1 pont szerinti szerződést megkötő felek részéről?

3.3. Tisztességesnek minősül-e egy gazdálkodó piaci magatartása, ha a versenytárs felhívásai ellenére, annak üzleti titkának felhasználásával hátrányos helyzetbe hozza versenytársát?

III. A testület eljárása

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a 270/2002. (XII. 20.) Korm. rendelet által meghatározott feladatkörben, valamint szervezeti és eljárási rendben, a tényállásra irányadó jogszabályok, azaz a Ptk. és a Tptv. rendelkezései alapján alakította ki – az alábbiakban kifejtésre kerülő – álláspontját.

A jelen szakértői vélemény megállapításai és következtetései a hatályos jogszabályok, valamint a megküldött iratok által ismertetett, illetve az azokból megismerhető tényeken alapulnak; a konkrét ügyre nézve levont következtetései csak erre a tényállásra nézve helytállóak.

Ez a szakértői vélemény az ügyben eljáró bíróságokat nem köti.

IV. A szakértői testület álláspontja

1. Know-how

1.1. A know-how védelem előfeltételei, a rögzítettség követelményének kérdései

A feltett kérdés megválaszolása előtt indokoltnak tűnik a know-how hatályos jogi szabályozásának, valamint a hozzá kapcsolódó hazai bírói joggyakorlatnak az áttekintése.

A Ptk. a személyek polgári jogi védelméről szóló címben, a 86. § (4) bekezdésében – a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok körében, a szerzői jogi és iparjogvédelmi ágazati törvények hatálya alá nem eső, „nevesítetlen” oltalmi tárgyak között, a védelem „hézagmentességét” biztosító (3) bekezdést követően, azt mintegy kiegészítve – rendelkezik a know-how oltalmáról. A törvény az oltalom tárgyát nem nevezi ugyan know-how-nak, de szabályozza a jogintézményt, amikor kimondja: *„A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelmi idő kezdetét és tartamát jogszabály határozza meg.”*

A hivatkozott külön jogszabály, azaz a Ptk. módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról rendelkező 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. §-ának (1) bekezdése a védelmi idő kezdetéről nem nyilatkozik, annak tartamáról pedig szűkszavúan rendelkezik: *„A személyeket a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében a megkezdett vagy tervbe vett hasznosítás esetén a közkinccsé válásig illeti meg a védelem.”*

E két törvényi rendelkezés adja a know-how jogintézményének jogi alapjait. Ezeket a rendelkezéseket – tekintettel arra, hogy nem áll mögöttük az ágazati törvényekhez hasonló cizellált jogszabály – a bírói gyakorlatnak kellett kibontania, értelmeznie és tartalommal kitöltenie. A Legfelsőbb Bíróság Gazdasági Kollégiumának GK 52. számú állásfoglalása (BH 1990/1. szám) a következőképpen nyilatkozik a know-how-ról:

„A Ptk. 87. §-ának (2) bekezdésében szabályozott¹ vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek és tapasztalatok mint a szellemi tevékenység eredményei a szellemi alkotások fogalma alá tartoznak. Bár kizárólagosságot biztosító jogkövetkezmények nem fűződnek hozzájuk, a jogosulatlan felhasználással szemben ezek az ismeretek is védelemben részesülnek (pl. titokvédelem), és a jogosult követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Az is gyakori, hogy ezeket a vagyoni értékű ismereteket és tapasztalatokat ellenérték fejében átruházzák. A know-how mint szellemi alkotás tehát vagyoni értéket képvisel és forgalomképes, ennél fogva a Gt. 22. §-ának (2) bekezdésében említett nem pénzbeli betét (hozzájárulás) tárgya lehet.”

A fenti jogszabályi rendelkezések értelmében – figyelemmel a rájuk épülő bírói gyakorlatra is – a hatályos Ptk. szerinti know-how fogalmi elemei a következők:

- relatív titkossággal bír (közkinccsé még nem vált);
- vagyoni értéket képvisel;
- gazdasági, műszaki vagy szervezési jellegű;
- jogosultja az a személy (jogalany), aki az ismeretet, tapasztalatot kifejlesztette, illetve a meglévő korábbi ismeretekből, tapasztalatokból leszűrte (szintetizálta);

¹ A Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése ugyan a nevesítetlen szellemi tulajdon-jogok és a know-how kapcsán érvényesíthető speciális igényt szabályozza, az idézet további részéből egyértelmű, hogy a know-how jellemzéséről van szó.

- gyakorlati ismeretnek minősül, azaz nem valamilyen jelenség felismeréséről van szó, hanem olyan – a gyakorlatban alkalmazható – ismeretről vagy tapasztalatról, amelynek a hasznosítása legalább tervbe van véve;
- nem áll más, nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt.

A know-how jellegű ismeretek közkinccsé még nem vált természete az üzleti titok titkossági kritériumához képest szélesebb kört ölel fel. Ez azt jelenti, hogy nem kizárólag olyan információkról lehet ebben a körben beszélni, amelyek csupán egy szűk, meghatározható kör számára hozzáférhetőek (azaz szűk értelemben véve titkosak), hanem idetartoznak az olyan – egyébként bárki számára hozzáférhető, de speciális szempontok szerint csoportosított – ismeretek is, amelyeknek összeállítása olyan mennyiségű munkaráfordítást igényel, amely miatt a felhasználni kívánó számára előnyösebb a kész ismeret megszerzése, mint a saját kutatásban való előállítás. Ez utóbbi esetben a know-how-t képező adatok nem a titkosságuk miatt, hanem az összegyűjtésükhöz vagy a rendszerezésükhöz szükséges erőfeszítések nagysága miatt *korlátozottan hozzáférhetőek*.

Ehhez járul a bírói gyakorlat azon megállapítása, amely szerint *„az a tény, hogy a tudomány állásához kapcsolódó, feltételezett ismeret az adott megoldás előállításának lehetőségét az érintett szakmai kör részére nem zárja ki, önmagában nem eredményezi a megoldás közkinccsé válását [Ptk. 86. § (3) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. tvr. (Ptké. II/4. § (1) bek.)]”* (BH1992.391).² Ebből is világosan látszik, hogy a know-how *relatív titkosságára* (korlátozott hozzáférhetőségére) vonatkozó követelmény teljesülése esetről esetre vizsgálandó, azaz a közkinccsé válásnak nincs olyan szigorúan és világosan rögzített zsinórmértéke, amely a szabadalmazhatósághoz szükséges abszolút újdonsághoz volna hasonlítható. Egy adott megoldás, amelyet a jogosult nem kezel titkosan (a hatályos szabályok szerint ez csupán az üzleti titok körében követelmény), mindaddig oltalmat élvezhet know-how gyanánt, amíg az érintett szakmai körökben nem terjed el annyira, hogy korlátozott hozzáférhetőségéről már nem lehet beszélni.

A vagyoni értékűség kritériuma – amelyből a forgalomképesség szükségszerűen következik – azt is maga után vonja, hogy *a közkinccsé válás elkerüléséhez a jogosultnak jellemzően gazdasági érdeke fűződik*, azaz az érintett ismeret vagy tapasztalat a jogosult számára versenyelőnyt jelent. Ezt egészíti ki és erősíti meg a gazdasági, műszaki vagy szervezési jellegre történő utalás, és ezért tekinthető a know-how fogalmi elemének a gyakorlati alkalmazhatóság is, amely legalább a tervbe vett hasznosítást maga után vonja.

A know-how fogalmának egyik leglényegesebb eleme az, hogy *nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt nem áll*, azaz a know-how-t képező ismeretek nem voltak lajstromozásra irányuló eljárás tárgyai, ennél fogva hatósági vizsgálatukról és értékelésükről sem beszélhe-

² Igaz ugyan, hogy mindez a nevesítetlen szellemi tulajdon-jogok kapcsán került megfogalmazásra, ám a közkinccsé válás mindkét kategóriára nézve azonosan értelmezhető fogalom, így a know-how-ra is irányadó (annál is inkább, mivel a jogalkotó a védelem lejárta is a közkinccsé váláshoz kötötte).

tünk, és okirattal igazolható jogosultjuk sincs.³ Mindennek a know-how védelméből fakadó jogokra nézve rendkívül fontos következményei vannak. Egy lajstromozatlan – és ilyenformán bizonytalan (eseti megítélést igénylő) kezdetű és lejáratú, ráadásul nem nyilvánosságra hozott tárgyú – oltalom nem adhat kizárólagos jogot a jogosultnak, azaz a know-how védelem megsértése csak az ismeret jogszerűtlen megszerzése vagy az azzal való visszaélés által valósulhat meg. A védelemnek ez a relatív természete azt eredményezi, hogy az ismereteknek a jogszerűen megszerzett termékből való kikövetkeztetése (*mérnöki visszafejtés*), a know-how tárgyát képező ismeretek *független (párhuzamos) kifejlesztése*, valamint az érintett *információk jóhiszemű megszerzése* kizárja a jogosultnak az ezeket megvalósító személyekkel szembeni fellépését. Nem is lehet ez másképp, hiszen az említett „hasznosítók” más forrásból nem szerezhettek tudomást a védelem alatt álló know-how pontos mibenlétéről.

Lényeges kérdéseket vet fel a know-how-ra jogosult személy megállapításának, illetve az e jogosulti pozícióból fakadó jogok harmadik személyre történő átruházhatóságának kérdése is. A Ptk. 86. §-ának (4) bekezdése úgy fogalmaz, hogy a személyeket védelem illeti meg „...ismereteik és tapasztalataik tekintetében is”. Ebből az következik, hogy a know-how védelem eredeti jogosultjának az minősül, aki tevékenysége során az adott ismeretet vagy tapasztalatot kifejlesztette, illetve szintetizálta. Ehhez kapcsolódóan a jelenlegi bírói gyakorlat a know-how-t forgalomképes és apportálható vagyoni értékű szellemi alkotásnak tekinti, a szerződési szabadság polgári jogi alapelvéből következően pedig a know-how eredeti jogosultja felhatalmazhatja a jogszerűen hasznosító személyt a harmadik személyekkel szembeni igényérvényesítésre.

A know-how jogosultjának meghatározása során jelentőséghez juthat annak a kérdésnek a megválaszolása is, hogy a munkáltató, megrendelő vagy megbízó milyen módon rendelkezhet azokkal az ismeretekkel, illetve tapasztalattal, amelyhez a másik fél munkavégzésre irányuló jogviszonyával összefüggésben jutott hozzá. A know-how esetében a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény szolgálati és alkalmazotti találmányokra vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak. Arra nézve, ha a know-how jellegű ismeretek kifejlesztése valamilyen jogviszony kötelékében történik, a bírói gyakorlat így ad iránymutatást: „A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Ha azonban valamely vagyoni értékű műszaki ismereteket jelentő megoldás létrehozása munka-

³ A hatályos jogszabályok nem zárják ugyan ki, hogy – elutasított vagy visszavont – iparjogvédelmi (első sorban szabadalmi vagy használatiminta-oltalmi) bejelentések tartalmát képező ismeretek know-how-ként védelemben részesüljenek, hiszen a know-how védelemhez szükséges küszöb a lajstromozott iparjogvédelmi jogokhoz szükséges oltalomképességi feltételekhez képest alacsonyabb; jellemzően mégis olyan ismeretekről van szó, amelyeket nem vetettek alá a hatósági eljárás „próbájának”, a megadott oltalom pedig – az oltalom megadására irányuló eljárás szerves részét képező nyilvánosságra tekintettel – mindenképpen kizárja a párhuzamos know-how védelem fennállását.

köri kötelezettség vagy szerződéses kötelezettség alapján történt, a dolgozó a munkáltatójával szemben, a kötelezett a szerződés szerint jogosítottal szemben a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján nem érvényesíthet díjigényt” (BH1980.468.). Amennyiben tehát a know-how-t képező ismeretek valamilyen – a létrehozásukra (is) irányuló – jogviszony keretében kerülnek az eredeti jogosulttól más személyek birtokába, ez utóbbiak ellen az eredeti jogosultnak – eltérő szerződési kikötés hiányában – nincs fellépési lehetősége.⁴ Ugyanakkor a munkáltatóra, illetve a másik szerződő félre történő jogátzállásról a felek közötti jogviszonyt szabályozó szerződésben rendelkezni kell.

Amikor tehát a know-how védelem alapján kerül sor jogérvényesítésre, akkor minden esetben vizsgálni kell, hogy ki az adott ismeret vagy tapasztalat vonatkozásában jogosultnak tekinthető személy, illetve kivel szemben nem lehetséges az igényérvényesítés. A konkrét ügyre nézve ebből az következik, hogy a know-how védelem megsértése címén csak olyan ismeretekkel összefüggésben van helye igényérvényesítésnek, amelyek esetében az M. Zrt. a know-how jogosultja.

A védelem lajstromozatlan mivoltából következik az is, hogy a védelemre hivatkozó személynek kell bizonyítania azt, hogy a másik fél a védelem alatt álló ismeretet vagy tapasztalatot hasznosítja, ilyen bizonyítás hiányában pedig az igény nem tekinthető megalapozottnak. Ezt a BH2000.243-ban olvasható bírói döntés is megerősíti, amikor – igaz, szintén a „hézagmentes oltalom” kontextusában – kimondja, hogy *„külön jogszabály hatálya alá nem tartozó műszaki ismeretek védelme iránti perben a jogosultnak kell bizonyítania, hogy annak eredményeit az alperes elsajátította vagy felhasználta”*.

A know-how és a *szellemi tulajdon* fentiekben többször említett – a Ptk. 86. §-ának (3) bekezdésében szabályozott – *nevesítetlen formái* közötti viszonyt a jogszabályok nem világítják meg, a bírói gyakorlat pedig gyakran összemosza a két kategóriát. A Ptk. 86. §-ának (3) bekezdése így rendelkezik: *„A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat is, amelyekről a külön jogszabályok nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak.”* A (3) és a (4) bekezdés együttes olvasatából az is következhethet, hogy két különálló kategóriáról van szó, ha azonban a két jogintézmény ismérveit vizsgáljuk, átfedéseket is lehet találni. Úgy tűnik, hogy a know-how-nak minősülő ismeretek többsége a külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó, de „társadalmilag széles körben felhasználható”, „közkinccsé még nem vált” szellemi alkotások körébe is besorolható. A hézagmentes oltalmat biztosító rendelkezés sem az ismeretek jellegére, sem vagyoni értékére nézve nem határoz meg közelebbi követelményeket, és a jogosulti pozíció sem tűnik olyan mértékben rögzítettnek, mint a know-how esetében. A két jogintézményt

⁴ Igaz ugyan, hogy az idézett bírósági határozat csak a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdését említi, de az adott ügyben a 87. § (1) bekezdésére a felperesek nem is hivatkoztak. Az ítélet indokolása alapján nem túlzott merészség kijelenteni, hogy a 87. § (2) bekezdése kapcsán elmondottak általában vonatkoznak a know-how védelme alapján történő igényérvényesítésre.

mindenesetre egymáshoz közelíti az a tény, hogy az általuk biztosított védelem megsértése esetén érvényesíthető igények köre azonos.

A konkrét ügy szempontjából a legnagyobb jelentőséggel azonban az a megállapítás bír, miszerint valamely ismeret vagy tapasztalat a know-how védelemhez szükséges – fent vázolt – előfeltételek hiányában is minősülhet a Ptk. 86. §-ának (3) bekezdése szerinti „nevesítetlen, de oltalom alatt álló szellemi alkotás” kategóriájába tartozó információnak, amely a hatályos szabályok alapján ugyancsak jelentős jogérvényesítési lehetőségeket kínál a jogosulatlan hasznosítás ellenében.

Ugyanez mondható el az üzleti titok [Ptk. 81.§ (1) bek.] vonatkozásában is; noha számos esetben előfordulhat, hogy a védelem alatt álló üzleti titok és a know-how-nak minősülő ismeret egybeesik, a kétféle védelem előfeltételei nem azonosak, ezért a know-how-nak nem minősülő ismeretek egy része üzleti titok gyanánt még védelemben részesülhet. Sőt: adott esetben ugyanazon információ vonatkozásában a know-how és az üzleti titok jogosultjai el is térhetnek egymástól, hiszen az utóbbi esetében a titokban maradáshoz fűződő pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdek, valamint az ennek érdekében megtett intézkedések képezik – definíciós elemként – a védelem előfeltételeit.

A know-how védelem ernyője alá vonni kívánt ismeretek írásos *rögzítettsége* (azaz a „tárgyasult forma” követelménye) nem jogszabályi kitétel, azaz önmagában nem fosztja meg az ismereteket a know-how minőségtől az a tény, hogy a szóban forgó ismeret ilyenként nincs dokumentálva. A tárgyasult forma, azaz az azonosítható rögzítettség a bírói gyakorlatban a know-how apportálhatóságához szükséges előfeltételként jelenik meg, nem pedig a védelem *sine qua non*-jaként. A BH2000.219. jogesetben olvasható megállapítás tehát, amely szerint „*a tag az apportként átadni vállalt know-how-t tárgyasult formában köteles a társaság rendelkezésére bocsátani, ezt a bejegyzéskor a cégbíróságnak vizsgálnia kell*” csupán a forgalomképessége szempontjából bír jelentőséggel. Amennyiben nem az ismeretek apportálásáról van szó, a know-how írásbeli dokumentációjának hiánya önmagában nem zárja ki a védelemből a szóban forgó ismereteket – feltéve, hogy a fentebb ismertetett ismérvek fennállása ilyen módon is kétség nélkül megállapítható. Fogalmilag a know-how átruházása sem követeli meg annak írásba foglalását, de a gyakorlatban ettől – vagy az írást helyettesítő modell, mintadarab, prototípus alapján való beazonosíthatóságtól – nehéz eltekinteni.

Ezzel összefüggésben látni kell azt is, hogy a vagyoni értékűség igazolásához, illetve a védelem alatt álló ismeretek körének rögzítéséhez, azaz a védelem tárgyának azonosításához rendkívüli mértékben hozzájárulhat, ha az érintett ismeretek csoportja jól körülírható, és valamilyen formában rögzítésre kerül. A know-how védelme alapján történő jogérvényesítés során rendkívüli jelentőséghez jut, hogy a jogosult bizonyítani tudja-e, hogy know-how-val rendelkezik, illetve hogy a másik fél a védelem alá eső ismereteket sajátította el és hasznosította. Előzetes írásbeli rögzítettség hiányában a bizonyítás könnyen ellehetetlenülhet, ami a jogérvényesítés áthatolhatatlan gátját képezheti.

1.2. Know-how elemeket hordozó berendezés írásba foglalt adásvételi szerződés nélküli átruházása

Az írásbeliség mellőzésével létrehozott adásvételi szerződés megkötésének abban a körben, ahol a Ptk. ilyen alakíságot nem követel meg, törvényi akadály a nincs; ám a kérdésnek ez a fele nem iparjogvédelmi érintettségű, így annak részletesebb megválaszolása nem tartozik a testület feladatkörébe.

Az ilyen – szóban megkötött – szerződés know-how átruházási vagy licenciaszerződésnek önmagában nem tekinthető, hiszen ahhoz a megállapodásban kifejezetten utalni kellett volna erre a tényre. Igaz ugyanakkor, hogy jogszabályi kötelezettség az írásbeliségre ebben a körben sem áll fenn. Amennyiben a kérdés az egymás jogutódjának nem tekinthető M. Kft. és M. Zrt. közötti technológiatranszferre vonatkozik, úgy az alakszerűtlen módon történő átruházás lehetőségére itt is figyelemmel kell lenni; azaz az M. Zrt. adott esetben minősülhet az M. Kft. jogutódjának az utóbbi know-how-jával összefüggő jogosultságok tekintetében.

A know-how védelem relatív természetéből fakadó korlátai körében már említett mérnöki visszafejtés lehetősége – amely kizárja a fellépést azzal a személlyel szemben, aki a jogszerűen megszerzett termék elemzésével jut a know-how-nak minősülő ismeret birtokába – hasznosítási szerződés hiányában is a Ptk. 87. §-a szerinti igényérvényesítés gátját képezi. Fontos azt is látni, hogy azoknak a védelmi tárgyakkal az esetében, ahol a közkinccsé válás a védelmet magát szünteti meg, a védendő információt visszafejthető formában tartalmazó termék (a konkrét esetben „a know-how-t magán hordozó gép”) forgalmazása önmagában a Ptk. által biztosított védelem megszűnése irányába hat.

1.3. A vállalkozói szerződés minősítése, a felelősség kizárása

Know-how hasznosítására vonatkozó szerződést kizárólag a know-how jogosultja, illetve a know-how jogosultjától erre megfelelő felhatalmazással rendelkező hasznosító köthet harmadik személlyel. Amennyiben ez a feltétel nem áll fenn, úgy az említett vállalkozási szerződés nem tekinthető know-how hasznosítási szerződésnek, a jogosult pedig – amennyiben a hozzájárulása nélkül történt az ismeret átadása – a Ptk. 87. §-a szerinti igényeket érvényesítheti.

Ezek a megállapítások természetesen nem érintik az egyéb jogcímenek (pl. üzleti titok megsértése) érvényesíthető igények alapján – akár harmadik személyek által – történő fellépés lehetőségét.

A felelősség kizárására irányuló – csak a Ptk. 75. §-ának (3) bekezdése és 342. §-ának (1) bekezdése által szabott keretek között kiköthető – szerződéses rendelkezéssel kapcsolatban látni kell, hogy az kizárólag a szerződést aláíró felek egymás közötti viszonyában rendelkezik joghatállyal. E kétoldalú jognyilatkozatokból eredő jogok és kötelezettségek nem zárják ki azt, hogy harmadik személy jogai érvényesítése érdekében bármelyikükkel szemben fellépjen.

Annak vizsgálatakor tehát, hogy egy harmadik személy a know-how hasznosításakor jogsértő magatartást tanúsít-e – és ilyenformán érvényesíthetők-e vele szemben a Ptk. 87. §-a szerinti igények –, azt kell vizsgálni, hogy ez a személy jóhiszeműnek tekinthető-e. Ha igen, úgy tevékenysége a know-how védelem korlátait képező kivételek körébe tartozik. Ezzel szemben ha tudja, illetve az adott helyzetben általában elvárhatóan gondos körültekintés mellett tudnia kellene, hogy az általa hasznosított ismeret know-how-t képez, és a jogosult nem engedélyezte a hasznosítást, a know-how sérelme megállapítható. Igaz ugyan, hogy a személyhez fűződő jogok megsértése esetén követelhető igények – a kártérítés kivételével – objektív alapúak, azaz nem kötődnek felróhatósághoz; ez azonban csak a jogsértés megállapítása esetén érvényesül: a know-how-hoz fűződő jogok sérelmének megállapítása során – ennek a jogintézménynek a természetéből adódóan – a jóhiszeműség a felelősség megállapításának előkérdésévé válik.

Az a tény, hogy a harmadik személlyel szerződést kötő fél „éveken át a piaci versenytárs azonos tevékenységében működött közre”, éppen ezt a jóhiszeműséget teszi könnyebben megkérdőjelezhetővé – azzal, hogy a bizonyítás terhét a fentebb leírtak alapján továbbra is a jogosult viseli. Ha azonban igazolható, hogy a hasznosító rosszhiszeműen alkalmazta a védelem alá eső ismereteket, a felelősséget kizáró nyilatkozat a jogsértéssel szembeni fellépésnek nem képezi akadályát. A konkrét ügyben a jóhiszeműség ellen szól a H. Kft. és az M. Kft. között korábban fennállt üzleti kapcsolat is.

1.4. Miben nyilvánul meg az M. Zrt. know-how-ja?

Az igazságügyi műszaki szakértő 2006. november 14-én kelt szakvéleménye és az ügy egyéb iratai alapján megállapítható, hogy a hurokkötöző technológia területén a felperes cég rendelkezik olyan – iparjogvédelmi oltalom alatt nem álló – gyakorlati műszaki ismeretekkel és tapasztalatokkal, amelyek – legalábbis a feltételezett jogsértés időpontjában – közkinccsé még nem váltak, és vagyoni értéket képviseltek. Ezt támasztják alá a korlátozott hozzáférhetőség érdekében tett különböző intézkedések, valamint a hurokgyártó automata egyedi kialakítására és alkatrészeire vonatkozó szakértői megállapítások is.

A védelemben részesülő know-how nem a végtermékben vagy az egyes alkatrészekben nyilvánul meg, hanem az alkalmazott részmegoldások olyan kombinációjában, amely a hurokgyártás feladatában valamilyen szempontból jelentős hatékonyságnövekedést eredményez, vagy más előnyös hatással rendelkezik. Ezeknek az ismereteknek a vonatkozásában a felperesnek fellépési lehetősége van az engedélye nélküli hasznosítással szemben – az 1.1. pontban kifejtett korlátokon belül. Természetesen jelentősége van annak is, hogy ezek az ismeretek mennyiben jelentenek többletet az iratokban „karcagi gépnek” nevezett berendezéstől, hiszen amennyiben a felperes releváns ismeretei ennek a gépnek a vizsgálatából származnak, úgy a felperesi know-how léte is megkérdőjeleződik.

A fentebb hivatkozott szakvélemény ugyanakkor – amikor 8.2.2. pontjában jelzi, hogy a know-how-t képező technikai tudás az alperes gépein „csak kisméretű tárgyasul” –, nem támasztja alá egyértelműen azt sem, hogy a H. Kft. által alkalmazott technológia az állítólagos felperesi know-how jogellenes hasznosítását valósítja meg. Önmagában az a tény, hogy egyes elemek, amelyek a know-how-nak minősülő ismerethalmazban is szerepelnek, megjelennek egy másik berendezésben is, még nem jelenti a know-how hasznosítását. A know-how ugyanis a védelemben részesülő szellemi alkotást képező ismeretek összessége, és az ezeknek csupán egyes elemeit képező megoldások csak abban az esetben teszik az alperes által alkalmazott technológiát azzal ekvivalenssé, ha a know-how által biztosított előnyök az azonosságot mutató elemekben maradéktalanul megtestesülnek, az eltérést mutató elemek pedig a know-how szempontjából irrelevánsak.

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a kérdéshez részben kapcsolódó megjegyzésként jelzi, hogy a konkrét ügy adatai alapján úgy tűnik: nem csupán a védelemben részesülő know-how létezése képezi vita tárgyát, hanem az is, hogy a hurokkötöző gépekkel kapcsolatos fejlesztések közül melyik kinek a személyéhez köthető, és hogy ezek a fejlesztések külön-külön is, vagy csak összességükben képeznek know-how-nak minősülő ismereteket; ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása azonban nem képezi a megbízás tárgyát.

1.5. A munkavállaló vagy megbízott által e tevékenysége során szerzett ismeretek és tapasztalatok kinek a szellemi tulajdonát képezik?

Az 1.1. pontban kifejtettekre röviden visszautalva: a know-how védelem eredeti jogosultjának az minősül, aki tevékenysége során az adott ismeretet vagy tapasztalatot kifejlesztette, illetve leszállította. A jelenlegi bírói gyakorlat a know-how-t forgalomképes vagyoni értékű szellemi alkotásnak tekinti.

Arra nézve, ha a know-how jellegű ismeretek kifejlesztése valamilyen jogviszony kötelékében történik, a bírói gyakorlat így ad iránymutatást: „A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Ha azonban valamely vagyoni értékű műszaki ismereteket jelentő megoldás létrehozása munkaköri kötelezettség vagy szerződéses kötelezettség alapján történt, a dolgozó a munkáltatójával szemben, a kötelezett a szerződés szerint jogosítottal szemben a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján nem érvényesíthet díjigényt” (BH1980.468.).

Ebből következően a munkaköri vagy szerződéses kötelezettség alapján létrejött vagyoni értékű új ismeretek tekintetében a munkáltatót – a felek eltérő szerződése hiányában – ellenérték nélküli hasznosítási jog illeti meg. Az ilyen módon létrehozott ismeretekhez kapcsolódó jogok átruházására – akár munkaviszony, akár egyéb szerződéses jogviszony esetében – a felek erre irányuló megállapodása alapján van lehetőség. Az apportálás már

korábban hivatkozott esetét leszámítva ez fogalmilag nem követeli meg a know-how írásba foglalását, illetve magának a szerződésnek a tekintetében sincs jogszabály által előírt formakényszer. A jogosultság kérdését is mindezek figyelembevételével lehet megállapítani.

2. Üzleti titok

2.1. Milyen időtartamra érvényes az üzleti titok megtartására írásban vállalt kötelezettség?

A számtalan titokfajta közül (állami, szolgálati, hivatásbeli stb.) – az Alkotmány 59. §-ának (1) bekezdésével összhangban – a Ptk. a személyhez fűződő jogok között a levéltitok, a magántitok mellett az üzleti titok megőrzését részesíti védelemben, amikor 81. §-ának (1) bekezdésében így rendelkezik: *„Személyhez fűződő jogokat sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá aki a magántitok vagy üzleti titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza vagy azzal egyéb módon visszaél.”* A jogsértő magatartást tehát – az üzleti titok vonatkozásában is – csak a titkot képező információk *birtokában lévő* – a jogosulttól eltérő – személyek tanúsíthatják: egyfelől jogosulatlan nyilvánosságra hozatallal (amellyel a titok ilyen minőségét szüntetik meg, és ezzel okoznak kárt a jogosultnak), másfelől „egyéb visszaélésekkel”, ami sokféle cselekménnyel megvalósítható.

Hogy mik a leginkább jellemző visszaélések az üzleti titok vonatkozásában, azt a fogalom törvénybeli meghatározása világítja meg. Az üzleti titok fogalmát a Ptk. 81. §-ának (2) bekezdése (illetve a Tpv. 4. §-a, a Ptk.-ra való visszautalással) a következőképpen határozza meg: *„Üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértene vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.”*

A know-how jellegű ismeretek és az üzleti titkot képező információk az esetek többségében egy adott – az ismeret birtokában lévő – személy nézőpontjából egybeeshetnek. A két jogintézmény szabályozása is sok párhuzamot mutat, de az alapvető ismérvek és az érvényesíthető igények vonatkozásában megfigyelhetők eltérések is. Az utóbbira vonatkozóan: üzleti titok megsértése esetén – polgári jogi alapon – csupán a 84. §-ban meghatározottak követelhetőek, a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdésében megnevezett speciális igény nem.

Az üzleti titok védelmének is lényeges tulajdonsága a *relatív jelleg*, azaz a Ptk. által biztosított fellépési lehetőségek nem állnak nyitva a titkot képező adatokkal megegyező információk birtokába független fejlesztés vagy mérnöki visszafejtés útján hozzájutó, illetve a titokhoz jóhiszeműen – annak másra vonatkozó titkos jellegét nem ismerve – jutott személyekkel szemben.

Az üzleti titok védelmének szintén kulcsfontosságú eleme, hogy a védeni kívánt információ ne veszítse el üzlettitok-jellegét, azaz legalább a jogsértés bekövetkeztének időpontjáig

folyamatosan kielégítse a Ptk. 81. §-ának (2) bekezdésében foglalt feltételeket:

- a gazdasági tevékenységgel való kapcsolatot,
- a valós vagy potenciális érdeksérelem által negatív módon meghatározott vagyoni értéket,
- a titkosságot, valamint
- a jogosult által a titkos jelleg megtartása érdekében tett erőfeszítéseket.

A bírói gyakorlat értelmében a magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt – az objektív és szubjektív szankciók alkalmazása érdekében – csak az léphet fel, aki a titok jogosultja (BH2002.52.). Az üzleti titok jogosultjának az információ (jogszerűen) birtokában lévő személyek minősülnek, akiknek a gazdasági tevékenységéhez az üzleti titok kapcsolódik, akiknek érdeke fűződik az információk titokban maradásához, és az ehhez szükséges intézkedéseket megtették. A bizonyítás kötelezettsége értelemszerűen az általános szabályok szerint alakul: annak kell igazolnia, hogy üzleti titokkal rendelkezett, és hogy azt megsértették, aki az igényt érvényesíti. Látni kell azt is, hogy az általános jellemző titoktartási nyilatkozatok a bizonyítás terhét nem fordítják meg, legfeljebb a bizonyítást megkönnyítő elemeknek minősülhetnek.

Az üzleti titok megtartására vonatkozó írásos kötelezettségvállalás – amennyiben az időtartamra nézve nem tartalmaz kifejezett kikötést – *mindaddig köti az aláíróját, amíg az érintett információk üzleti titoknak minősülnek*, azaz amíg a fent felsorolt feltételek fennállnak. A felek közötti jogviszony megszűnése nem szünteti meg az üzleti titok megtartásának kötelezettségét, sőt, az ezt követő szakaszban válik hangsúlyozottan jelentőssé, hogy a jogviszony fennállása során szerzett, üzleti titoknak minősülő információkkal való visszaélés megakadályozható legyen.

Ezen a ponton megjegyezhető az is, hogy a titoktartási nyilatkozatok, illetve a szerződésekben foglalt titoktartási klauzulák a bizonyítás során olyan ésszerű és szükséges intézkedéseknek értékelhetők, amelyeket a jogosult az üzleti titok titokban maradása érdekében tesz.

2.2. Fennáll-e az A. Bt.-nek és tagjainak titoktartási kötelezettsége az M. Zrt. felé a csatolt titoktartási nyilatkozatok alapján, és az vonatkozik-e a célautomata berendezések műszaki, működési, technológiai és gyártási ismereteire?

Az M. Rt. és az A. Bt. között ...-én létrejött vállalkozási szerződés (az általános szerződési feltételekkel együtt) és az ezek alapján aláírt titoktartási nyilatkozat – a 2.1. pontban kifejtettek alapján is – annak bizonyítékeként értékelhető, hogy a felperes cég lépéseket tett azoknak az ismereteknek a védelme érdekében, amelyeknek kiszivárgását meg kívánta akadályozni.

Amennyiben a felperes azt is bizonyítani tudja, hogy az A. Bt. az ő üzleti titkának minősülő – a vállalkozási jogviszony keretében birtokába jutott – információkat jogosulatlanul felhasználta, azaz az ő engedélye nélkül, gazdasági tevékenység körében olyan módon ak-

názta ki, amely vagy a nyilvánosságra hozatal, vagy az egyéb módon való visszaélés magatartásának körébe vonható, a Ptk. 84. §-ában szereplő igények érvényesíthetők.

A titoktartási nyilatkozatok abból a szempontból is jelentőséghez juthatnak, hogy az üzleti titkot később felhasználók jóhiszeműsége kizárható, azaz arra nem hivatkozhatnak, hogy nem tudták: a szóban forgó ismeretek polgári jogi védelem alatt álltak. Természetesen mindez továbbra is csak az olyan, üzleti titoknak minősíthető információk vonatkozásában van így, amelyeknek jogosultja a felperes.

2.3. Az M. Kft., Rt. és Zrt. érdekkörébe tartozó műszaki fejlesztések az üzleti titok fogalmi körébe tartozhatnak-e, ha ugyanolyan végtermék gyártását más berendezéssel más is el tudja végezni?

A konkrét esetben az üzleti titkot nem a végtermék – azaz a legyártott hurok – testesítheti meg, hanem az a technológia (műszaki megoldás), amellyel a felperes a végterméket más módszereknél hatékonyabban (gyorsabban, kevesebb költséggel, jobb minőségben stb.) elő tudja állítani. Ilyenformán önmagában az a tény, hogy ugyanolyan végtermék előállítására más berendezéssel is elvégezhető, nem képezi gátját annak, hogy a felperesi ismeretek üzleti titoknak minősüljenek.

A 2.1. pontban kifejtettkre visszautalva azonban rögzíteni kell, hogy az üzleti titok védelme relatív, azaz nem biztosít kizárólagos jogot a jogosult számára: csak abban esetben van lehetőség fellépni az üzleti titok megsértése miatt, ha a jogosult üzleti titkával élt vissza az, akinek az a birtokába jutott. Ebből következően ha ugyanolyan végterméket más berendezéssel más állít elő, ez önmagában nem ad alapot arra, hogy az üzleti titok Ptk.-ban szabályozott védelme alapján fel lehessen lépni ellene.

A „más berendezéssel” való előállítás természetesen csak akkor zárja ki önmagában az igényérvényesítést, ha azokban az elemeiben különbözik a felperes azonos feladatot ellátó berendezéseitől, amelyek üzleti titok mivoltára a felperes hivatkozik.

3. Tisztességtelen piaci magatartás

3.1. Tisztességesnek minősíthető-e az a magatartás, amelynek során a megrendelő az ismeretek hasznosítására köt vállalkozási szerződést, amelyeket a vállalkozás, illetve annak tagjai – a megrendelő által is tudottan – szükségszerűen a piaci versenytársnál szereztek meg?

A Tptv. 4. §-ának (1) bekezdése szerint „tilos üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni”. Az üzleti titok megsértése csak olyan tény, információ, megoldás vagy adat megszerzésével, felhasználásával vagy más módon, mással való közléssel, illetve nyilvánosságra hozatallal

valósítható meg, amely az üzleti titok jogosultjának szempontjából olyan jelentős, hogy titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik. A Tpv. az üzleti titok önálló meghatározása helyett a Ptk.-ban található definícióra utal vissza.

A fentiekben hivatkozott elkövetési magatartások mellett egy további konjunktív feltétel bekövetkezése eredményezi csak a versenyjogi jogsértés megállapíthatóságát. Az üzleti titok megszerzése vagy felhasználása csak akkor tilos a versenyjog kontextusában, ha a szerzés tisztességtelen módon történt; a közlés és a nyilvánosságra hozatal pedig a jogosulatlansággal (azaz a jogosult engedélyének hiányával) válik a Tpv.-be ütköző cselekménnyé.

A titok tisztességtelen megszerzésének általános tilalma mellett a törvény külön kiemeli azt a két legtipikusabb esetet, amikor az üzleti titok bizonyos speciális helyzet – egy közvetítő személy – által válik hozzáférhetővé harmadik személy számára. Ebben az esetben a közvetítő személy *bizalmi viszonyban* vagy *üzleti kapcsolatban* áll vagy állt az üzleti titok jogosultjával, és a jogsértő az ő közreműködésével jut az üzleti titok birtokába. Nyilvánvaló, hogy ezek a magatartások csak akkor minősülnek jogsértőnek, ha a harmadik személy rosszhiszeműen, azaz a visszaélés szándékával, a közvetítő ilyen szerepéről tudva szerzi meg az üzleti titkot. Ez akkor is megvalósulhat, ha a közvetítő személy az előtt jut az üzleti titok birtokába, mint ahogy a feltételezett jogsértővel kapcsolatba került volna.

A Tpv. 4. §-a (3) bekezdésének *b)* pontja alapján bizalmi viszonynak minősül különösen (de nem kizárólag) a munkaviszony, a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony és a tagsági viszony. Az üzleti kapcsolat fennállásának megállapíthatóságához elegendő, ha a felek között az üzletkötést megelőző tájékoztatás, tárgyalás vagy ajánlattétel során kerül sor információk átadására – függetlenül attól, hogy létrejön-e a tervezett szerződés.

A konkrét ügy vonatkozásában megállapítható, hogy az alperesek korábban valamilyen nyílen vagy bizalmi viszonyban (első- és másodrendű alperes), vagy üzleti kapcsolatban (harmadrendű alperes) álltak a felperessel (vagy az üzleti titok szempontjából jogelődjének számító társasággal); valamint az is, hogy a H. Kft. a hurokkötöző gépek hazai piacán versenytársa az M. Zrt.-nek, így az ügy szereplői egymás üzleti tevékenységéről sok információval rendelkeztek. Ezekből következően feltehető, hogy a harmadrendű alperes tisztában volt azzal, honnan származtak az üzleti titkot képező információk, és legalábbis kellő körültekintés mellett tudnia kellett volna azt is, hogy ezek a felperes üzleti titkát képezhetik. Éppen erre utal a harmadrendű alperes felelősséget kizáró nyilatkozata is.

A H. Kft. és az M. Kft. közötti korábbi üzleti kapcsolat – a tárgyalások kudarcával együtt – a tisztességtelenség megítélésénél jelentőséggel bírhat. Ugyanígy azt is figyelembe kell venni, hogy az üzleti titok jogosultja nem adta hozzájárulását az üzleti titoknak az azt végül közvetítő révén megszerző H. Kft. általi megszerzéséhez.

A tisztességtelenség megítélésakor a bírói gyakorlat világossá teszi, hogy ha bizonyítást nyer, hogy a jogosult hozzájárulása nélkül használták fel annak üzleti titkát, és ez gazdasági hatással is jár (vagy gazdasági előny szerzését célozza), a magatartás tisztességtelensége megállapítható. Ahogy az a BDT2006. 1492. alatt is olvasható, „[a]z üzleti tisztesség meg-

sértését jelenti, ha a gazdasági tevékenység folytatója a versenytárs üzleti titka felhasználásával gyárt és forgalmaz termékeket”. A Legfelsőbb Bíróság egy – üzleti titok megsértése kapcsán hozott – ítéletében pedig azt is kimondta, hogy „... a magatartás, ami kifejezetten a másik fél helyzetének, a piacon való megjelenésének hátrányát célozza meg a maga részére történő előny növelése céljából, egyértelműen tisztességtelen piaci magatartásnak minősül” (Gf.III.32.623/1996.).

3.2. Mi lett volna az elvárható gondosság és körültekintés körébe tartozó magatartás a 3.1. pont szerinti szerződést megkötő felek részéről?

A kérdés feltételezhetően a rosszhiszeműség megállapíthatóságának lehetséges elkerülési módusaira vonatkozik. Az arról való tudomás azonban, hogy a felhasználni kívánt – a jogosulttal korábban bizalmi viszonyban lévő közreműködőtől származó – információk más üzleti titkát képezik, már önmagában megakadályozza, hogy a kérdéses információkat a jogosulttal való kapcsolatfelvétel hiányában jogszerűen használhassák fel.

Az üzleti titkot képező információk jogszerű felhasználása akkor valósul meg, ha az üzleti titok jogosultja hozzájárulását adja a felhasználáshoz. Ennek egyik módja egy visszterhes kvázi licencszerződés megkötése.

Egyebekben a felelősséget csak abban az esetben nem lehet megállapítani, ha az állítólagos jogosult nem tudja bizonyítani, hogy az ő – üzleti titoknak minősülő – polgári jogi és versenyjogi védelem alatt álló megoldását használták fel tisztességtelenül.

3.3. Tisztességesnek minősül-e egy gazdálkodó piaci magatartása, ha a versenytársi felszólítások ellenére, annak üzleti titkának felhasználásával hátrányos helyzetbe hozza versenytársát?

A 3.1. pontban foglaltakra visszautalva, figyelembe véve az üzleti titok megsértésének Tpv-t.-beli meghatározását és a bírói gyakorlatot is, a kérdésben foglalt feltételek fennállása esetén az ilyen piaci magatartás nem minősül tisztességesnek.

V. Összegzés és egyéb megfontolások

A hatályos jogszabályok értelmében a nevesített iparjogvédelmi oltalom alá nem eső, korlátozottan hozzáférhető gyakorlati ismeret bizonyos feltételek teljesülése esetén többféle alapon is védelemben részesülhet: egyfelől know-how-ként vagy „nevesítetlen szellemi alkotásként” a Ptk. 86. §-a alapján, másfelől üzleti titokként a Ptk. 81. §-a alapján, valamint ez utóbbi minőségében versenyjogi védelemben a Tpv-t. 4. §-a alapján.

A konkrét esetben azt kell vizsgálni, hogy az egyes védelmi formák tárgya létezik-e, azaz hogy a jogvita tárgyát képező ismeretek kielégítik-e a velük szemben támasztott jogszabá-

lyi-joggyakorlati követelményeket; ha pedig igen, akkor annak ki a jogosultja, illetve kivel szemben van kizárva a jogérvényesítés. Ezeket a kérdéseket a bizonyítási eljárás során feltárt adatok alapján kell megállapítani, amely a védelem egyes formáit tekintve adott esetben eltérő eredményre is vezethet. Előfordulhat ugyanis – akár az ismeretek kifejlesztőire vonatkozó vizsgálat következtében, akár az eltérő fogalmi elemek miatt –, hogy egy adott ügyben a know-how védelme alapján nem érvényesíthetők igények, üzleti titok megsértésére hivatkozva viszont igen.

Az üzleti titok versenyjogi védelmére vonatkozó szabályok alkalmazásához szükség van arra, hogy a titoksértés valamilyen összefüggésben legyen a titok által meghatározott ágazatban zajló piaci versennyel. Ez nem azt jelenti, hogy csak versenytárs követheti el a jogsértést, de az állítólagos jogsértő cselekményének legalább közvetetten és potenciálisan kedvezőtlen hatással kell lennie a jogosult gazdasági érdekeire – és ezáltal a versenyre – ahhoz, hogy a Tptv. 4. §-ának sérelme megállapítható legyen. A konkrét ügyben ez a feltétel az érintett tevékenység, azaz a hurokgyártás viszonylatában egyértelműen megvalósul.

* * *

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY A FELTALÁLÓNAK A MUNKÁLTATÓVAL SZEMBEN SZOLGÁLATI VAGY ALKALMAZOTT TALÁLMÁNY ESETÉN FENNÁLLÓ, A TALÁLMÁNY MEGFELELŐ MÉRTÉKŰ ISMERTETÉSI KÖTELEZETTSÉGÉNEK TELJESÍTÉSE KÉRDÉSÉBEN

ISZT-5/2009

I. A tényállás rövid összefoglalása

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság (a továbbiakban: megbízó) 6. P.20.608/2008/32. számú végzésével S. és társai felpereseknek az A. Zrt. alperes ellen szabadalmi hasznosítási díj és járulékainak megfizetése iránt indított perében a Magyar Szabadalmi Hivatal mellett működő Iparjogvédelmi Szakértői Testületet rendelte ki szakértői vélemény elkészítésére.

A felperesek 1997. november 17-én az alpereshez 2127/97 számon „Társ alkaloidok ki-nyerése” címmel, majd 1998. október 13-án 2725/98 számon „Membránszűrés alkalmazása” címmel újítási javaslatot nyújtottak be. A felperesek 1999. november 4-én az alperesnél bejelentették, hogy az újítási javaslatok alapján szabadalmi bejelentést kívánnak tenni, és kérték az alperest, hogy nyilatkozzon, igényt tart-e a találmányokra szolgálati találmányként, vagy alkalmazotti találmányként hasznosítani kívánja-e azokat.

Az alperes e kérelemre nem válaszolt, ezért a felperesek több mint öt év elteltével, 2002. november 15-én, illetve 2003. március 5-én az újítási javaslatokkal azonos tárgyban két szabadalmi bejelentést tettek. Az „Eljárás ópium alkaloidok elválasztására” című bejelentésre 225 038 lajstromszámon 2006. augusztus 6-án, az „Eljárás ópium alkaloidok kinyerésére alkalmas oldatok előállítására” címűre pedig 225 479 lajstromszámon 2006. november 20-án nyertek szabadalmi oltalmat.

Az alperes álláspontja szerint a felperesek nem megfelelően ismertették a találmányokat a munkáltatóval (az alperessel) az 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szt.) 11. § (1) bekezdésének előírása szerint, ezért nem volt módja nyilatkozatot tenni 90 napon belül az Szt. 11. § (2) bekezdésének megfelelően, így a szabadalmak a munkáltatót illették volna meg.

II. A feltett kérdések

A megbízó szakértőt kirendelő végzése szerint a szakértői vizsgálatnak a következő kérdésekre kell választ adnia.

1. A felperesek által a munkáltatóhoz benyújtott újítási javaslatok tartalmazzák-e a szabadalmi oltalom alatt álló találmányok műszaki megoldásának összes lényeges elemét vagy nem, és ha nem tartalmazzák, melyek azok a lényeges elemek, amelyeket az újítási javaslat nem tartalmaz a szabadalmaztatott találmány műszaki megoldásából?

2. Ezen túlmenően választ kell adni *az alperes által feltett azon kérdésre*, hogy a szabadalmi leírások tartalmazzák-e a megfelelő újítási javaslatokhoz képest lényeges többlettudásanyagot, ha *az alperes álláspontja szerint* a lényeges többlettudásanyag kifejezés olyan műszaki tudásanyagra vonatkozik, amely fontos annak megítélése szempontjából, hogy az ismertetett megoldás milyen műszaki gazdasági jelentőséggel bír?

3. Továbbá választ kell adni *a felperesek által feltett azon kérdésre*, hogy az újítási javaslatok benyújtásával, az eljárások tételes leírásával, az előrehaladási beszámolókkal, az M. cég által összeállított árajánlattal, a kapcsolódó beruházási javaslattal, az újítási megoldás üzemeltetésével és a know-how átadásával – melyek 1999. november 4-én mind az alperes rendelkezésére álltak – a felperesek eleget tettek-e az Szt. 11. §-ának (1) bekezdésében előírt ismertetési kötelezettségnek?

III. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület eljárása

1. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a 270/2002 (XII. 20.) Korm. rendelet által meghatározott feladatkörben, valamint szervezeti és eljárási rendben, a tényállásra irányadó jogszabály, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvénynek (Szt.) a szolgálati és alkalmazotti találmányra (11. §), a szabadalmi oltalom terjedelmére (24. §) és a szabadalmi bejelentés benyújtására és kellékeire (57. §) vonatkozó rendelkezései alapján alakította ki az alábbiakban kifejtésre kerülő álláspontját.

2. A jelen szakértői vélemény megállapításai és következtetései a megbízó által a szakértői testület rendelkezésére bocsátott iratokban ismertetett, illetve azokból megismerhető tényeken, valamint az ügy szerinti megadott szabadalmakra vonatkozó – közhitelű nyilvántartásokban és az iparjogvédelmi hatósági ügyiratban szereplő – hivatalos adatokon alapulnak, s csak azokra nézve helytállóak.

3. Ez a szakértői vélemény a 225 038 és 225 479 lajstromszámú szabadalmakkal kapcsolatos ügyben eljáró hatóságokat és bíróságokat nem köti.

IV. A testület álláspontja

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a megbízás kapcsán a megbízó által feltett iparjogvédelmi vonatkozású kérdésekre nézve kialakított álláspontját az alábbiakban fejt ki.

Az Szt. 24. §-ának (1) és (2) bekezdése értelmében a szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. Az igénypontokat a leírás és a rajzok alapján kell értelmezni. A szabadalmi oltalom az olyan termékre vagy eljárásra terjed ki, amelyben az igénypont összes jellemzője megvalósul. Az igényponti jellemzők értelmezéséhez a leírást kell segítségül hívni, ha pedig a leírás nem szolgál útmutatással, akkor azt a jelentést kell a jellemzőnek tulajdonítani, ami az elsőbbség napján a szakember számára a technika állása alapján a legkézenfekvőbb volt.

Az oltalmi igényt meghatározó szabadalmi igénypontoknak az Szt. 57. §-ának (3) bekezdése alapján a szabadalmi bejelentés részletes alaki követelményeiről szóló 20/1995 (XII. 26.) IM rendelet (Ar.) 5. §-ában foglalt követelményeknek kell megfelelniük. Az 5. § (3) bekezdésének e) pontja kimondja, hogy a feladat megoldásához elengedhetetlenül szükséges összes jellemzőt egy vagy több főigénypontba kell foglalni. A szabadalmi oltalom alatt álló találmányok műszaki megoldásának összes lényeges elemét a testület álláspontja szerint tehát *a szabadalmak főigénypontjai* tartalmazzák.

Az újítási javaslatok 8. pontjában a javaslat megvalósításának gép-, anyag- stb. igényére vonatkozó további dokumentumokra, beruházási javaslatra, műveleti utasításokra hivatkoznak. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület rendelkezésére bocsátott iratok között a VF/2 és VF/3 jelű újítási javaslat mellékleteként nem találhatók ilyen ismertetések, ugyanakkor megtalálható a VF/17, VF/18 és VF/28 jelű melléklet, az újítási javaslatokban leírt eljárások kísérleti üzemi megvalósításának jegyzőkönyvei, beszámolói. E dokumentumokban többször utalás történik arra, hogy az elért eredményekkel összekapcsolva találmánybejelentéstervezet összeállítását javasolják (lásd például a VF/17 jelű melléklet részét képező 1995. évi termékfejlesztési és bevezetési beszámoló 20. oldalát). A szakértői testület e dokumentumokat az újítási javaslat szerves részének tekinti.

A feltett kérdések megválaszolása céljából a testület összevetette a 225 038 és 225 479 lajstromszámú szabadalom főigénypontjainak ismérveit a 2725/98 és 2721/98 számú újítási javaslatban és az ezekhez kapcsolódó dokumentumokban található műszaki kitanítással, és

megvizsgálta, hogy a szóban forgó összes jellemző megtalálható-e az újítási javaslatokban leírt eljárásban.

Az eljárási igénypontok a törvényes követelményeknek megfelelően egyetlen mondatból, de két részből állnak: a tárgyi kör a találmány tárgyának megnevezését és a találmánynak a technika állásához tartozó legközelebbi ismert megoldással közös jellemzőit tartalmazza, *a jellemző részben* találhatóak azon műszaki intézkedések, amelyek a találmányt a legközelebb álló ismert megoldástól megkülönböztetik, és amelyek előidézik az új hatást [Ar. 3. § (1) bekezdés c) pont].

IV.1. A 225 479 lajstromszámú szabadalom és a 2725/98 sz. újítási javaslat összevetése

A 225 479 lajstromszámú szabadalom a morfin és társalkaloidjainak kinyerésére felhasználható, megfelelő töménységű és tisztaságú oldat előállítására vonatkozik különböző alapanyagokból, az ismert eljárásoknál jobb hatásfokkal, minőségben, környezetkímélő módon.

A szabadalom 1. főigénypontjának jellemzői az újítási javaslatban leírt eljárási lépéseknek az alábbiak szerint feleltethetők meg.

Szabadalom 1. főigénypont	Újítási javaslat
Eljárás <i>ópiumalkaloidok</i> , előnyösen morfin, kodein, tebain, papaverin és narkotin kinyerésére alkalmas <i>oldatok</i> előállítására, extrakcióval és a fázisok elválasztásával, <i>azzal jellemezve, hogy</i>	<i>Morfin és társalkaloidjainak kinyerésére felhasználható, megfelelő koncentrációjú oldat</i> előállítása
A) lépés az <i>alapanyagot</i> ellenáramban, több fokozatban, 20–60 °C-on, <i>vízzel vagy vizes extraktummal</i> kezeljük, és az alkaloidok átoldódását <i>adalékanyagként természetben előforduló savas anyagokat</i> használva segítjük elő,	A) eljárás Ópium-alapanyag feldolgozása A1. lépés: az <i>alapanyag</i> , az ópiumszuszpenzió előállítása ópiumkalácsból, a kapott iszap újbóli extrakciója <i>ellenáramú extrakcióval, két fokozatban, vízzel, 55–60 °C-on, oxálsav-adagolással...</i>
B) lépés az elegyből az ópiumalkaloidokat tartalmazó vizes oldatot <i>szűréssel, centrifugálással vagy dekantálással</i> különítjük el,	majd a vizes oldat <i>szűrése és dekantálása...</i>

C) lépés a kapott vizes oldatot <i>szeparátorral és/vagy membránszűrővel</i> tisztítjuk, és kívánt esetben <i>besűrítjük</i>.	... a „gazdaságos leválasztást lehetővé tevő oldatok” – mint például az <i>A1 lépésben előállított ópium extraktlé</i> – tisztítása kétféle módon: <i>szeparátoron</i> ülepítéssel, mikro- és ultraszűrővel, vagy csak „alkalmasan megválasztott” szeparátorral vagy B) eljárás Alacsony alkaloidtartalmú alapanyag, pl. mákszalmából nyert extraktlé tisztítása B1 lépés: az „ismert módon előállított alapanyag, pl. mákszalma extrakt” tisztítása: semlegesítés nélkül, ülepítés szeparátoron, mikro- és ultraszűrés majd besűrítés „alkalmasan megválasztott” fordítottoszmózis-szűrőrendszerrel.
---	--

A szabadalmi leírásban nyolc kiviteli példa támasztja alá az oltalmi igényt:

1. példa: az ópium extrakciója, dekantált ópiumoldat előállítás (ópiumkalácsból, pH-beállítás oxálsavval).
2. és 3. példa: mint az 1. példa, de alapanyagként mákszalma-koncentrátumot használnak; a pH-beállítás citromsavval, illetve borkősavval történik.
4. példa: a mákszalma extrakciója, dekantált extraktlé előállítása.
5. példa: a dekantált ópiumoldat és dekantált mákszalma extraktlé szeparálása.
6. példa: dekantált oldatok mikroszűrése.
7. példa: mikroszűrt oldat ultraszűrése.
8. példa: ultraszűrt oldat „fordított oszmózis” szűrése.

A leírás 2. oldal 2. oszlop 54. sorában, illetve 3. oldal 1. oszlop 20. sorában található, hogy alapanyagként valamilyen, az ópiumalkaloidokat legalább 0,1%-ban tartalmazó természetes (ópiumot) vagy mesterségesen előállított anyagot (mákszalma koncentrátumot) használnak. Az alapanyagból vízzel, adalékanyagként valamilyen természetben előforduló szerves savat, célszerűen hangya-, oxál-, citrom- vagy borkősavat használva több fokozatban, ellenáramban extrahálják az alkaloidokat.

Az összevetés során figyelembe kellett venni, hogy az igénypontokban a találmány megvalósításához elengedhetetlenül szükséges jellemzőket a lehető legáltalánosabb formában célszerű megfogalmazni a szabadalom megkerülésének megakadályozása céljából. Így például az oxálsavas kiviteli példa alapján a szakterületen jártas szakember számára a cit-

romsav, borkősav vagy egyéb természetes eredetű savak használata kézenfekvő, amint az a főigénypont A) lépésében meghatározásra került.

Az alkalmazott hőmérsékleti tartomány 20–60 °C közötti meghatározása az 55–60 °C-on végrehajtott művelet alapján szintén elfogadható általánosítás. Az alapanyag előállításának részletei és a berendezések – a membránszűrő, ami egy fordítottoszmózis-szűrőrendszer – technológiai paraméterei pedig az újítási javaslatban hivatkozott dokumentumokból – műveleti utasítások, beruházási javaslat és üzemi eredmények – ismerhetők meg, kellő mértékű kitanítást adva az eljárás megvalósításához. A 225 479 sz. szabadalmi leírás igénypontjaiban definiált műszaki jellemzők maradéktalanul megfelelnek a 2725/98 újítási javaslatban leírt lépéseknek.

IV.2. A 225 038 lajstromszámú szabadalom és a 2721/97 sz. újítási javaslat összevetése

A szabadalom tárgya új, szelektív eljárásrendszer kidolgozása vizes és szerves oldatokból (sűrítvényekből) ezen alkaloidok kinyerésére és tisztítására, kedvezőbb minőségű termékek előállítására, jobb kitermeléssel. A leírás végén két független főigénypont található.

A szabadalom 1. főigénypontja, amely az alkaloidokat tartalmazó vizes oldat feldolgozására irányul, az újítási javaslatban leírt B eljárásnak felel meg az alábbiak szerint.

Szabadalom 1. főigénypont	Újítási javaslat
Eljárás ópiumalkaloidok, morfin, kodein, tebain, papaverin és narkotin elkülönítésére és/vagy kinyerésére <i>ópiumalkaloidokat tartalmazó vizes oldatokból</i> extrakcióval, a fázisok szétválasztásával, az alábbi eljárási lépések közül egy vagy több egymást követő alkalmazásával, <i>azzal jellemezve</i> , hogy:	Eljárás <i>mákalkaloidokat tartalmazó vizes oldat</i> feldolgozására
A) és B) lépés az ópiumalkaloidokat tartalmazó vizes oldat papaverin- és narkotintartalmát <i>pH=7-nél kisebb, előnyösen pH: 4–6 tartományban</i> szelektíven extraháljuk kívánt esetben derítés közben, <i>szerves oldószer</i> segítségével, a <i>papaverin- és narkotintartalmú szerves extraktumot</i> és a vizes fázist elkülönítjük,	B) eljárás Az alkaloidokat tartalmazó vizes oldatból „ <i>a kémhatás módosításával</i> ” előbb a <i>narkotint és a papaverint extrahálják ki toluollal</i> , ez a „narkotinos toluol”.

C) és D) lépés az elkülönített papaverin- és narkotintartalmú szerves extraktumot pH: 3–5 tartományban oxálsavas vízzel mossuk, a mosóvizet elkülönítjük,	A narkotinos toluolt meghatározott kémhatáson oxálsav vizes oldatával extrahálják.
E)–H) lépés a mosott szerves extraktum papaverin- és narkotintartalmát savas kémhatású vízzel extraháljuk, a szerves fázis papaverin- és narkotintartalmú vizes extraktumát elkülönítjük, a papaverin- és narkotintartalmú vizes extraktumból a narkotint izoláljuk, és kívánt esetben tisztítjuk, a papaverin- és narkotintartalmú vizes extraktumból a narkotint izoláljuk és kívánt esetben tisztítjuk, kívánt esetben a nyersnarkotin anyalúgijából a természetes papaverint izoláljuk,	Az oxálsavval mosott narkotinos toluolból kénsavval extrahálják a narkotint és a papaverint, mely extraktumból az A) módszerrel ismertetett módon nyerik ki a narkotint és a papaverint,
I)–K) lépés a vizes fázis morfintartalmát leválasztjuk, a kodein- és tebaintartalmát extraháljuk szerves oldószer segítségével a morfint elkülönítjük, a vizes fázis kodein- és tebaintartalmú szerves extraktumát elkülönítjük,	...majd a vizes részből a morfin leválasztásával egy időben a tebain és kodein toluolos oldatát állítják elő (kodeines toluol)
L)–M) lépés az elkülönített kodein- és tebaintartalmú szerves extraktumot lúgos vízzel mossuk, a mosóvizet elkülönítjük, a mosott kodein- és tebaintartalmú szerves extraktumot citromsavas vízzel extraháljuk,	B1 lépés: „kodeines toluol” lúgos mosása, majd szelektív citromsavas extrakció
N)–P) lépés a mosott kodein- és tebaintartalmú szerves extraktumot citromsavas vízzel extraháljuk, a kodein- és tebaintartalmú vizes extraktumot elkülönítjük, a kodeint és tebaint kinyerjük, és kívánt esetben tisztítjuk.	B2 lépés A B2 lépésben a B1 lépésben leírtak szerint járnak el, de az extrakciót borkósavval végzik, majd tebainbázis előállítása tebain-bitartárból.

A szabadalmi leírás 6. oldal 1. oszlop szerint szerves oldószerként toluol, benzol, metil-etil-eton, kloroform, triklór-etilén és diklór-etán használható.

Az E) lépésben az extrakció során szerves vagy ásványi savat, célszerűen oxálsavat, kén-savat használnak a savas kémhatás beállítására.

A G) lépésben a nyersnarkotin izolálását 1-4 szénatomszámú alkohollal, ketonnal például metanollal, etanollal vagy acetonnal végezhetik.

Az L) lépésben a lúgosítást alkálifém-hidroxid oldattal végzik.

A szabadalom 22. főigénypontja az alkaloidokat tartalmazó szerves oldat feldolgozására irányul, ami az újítási javaslatban leírt A) módszernek felel meg az alábbiak szerint.

Szabadalom 22. főigénypont	Újítási javaslat
Eljárás ópiumalkaloidok, kodein, tebain, papaverin és narkotin elkülönítésére és/vagy kinyerésére <i>ópiumalkaloidokat tartalmazó szerves oldószeres oldatokból</i> extrakcióval, a fázisok szétválasztásával, az alábbi eljárási lépések közül egy vagy több egymást követő alkalmazásával, <i>azzal jellemezve, hogy:</i>	Társalkaloidokat tartalmazó toluolos oldat feldolgozása (morfint nem tartalmaz)
A) lépés a kodein- és tebain-, továbbá papaverin- és narkotintartalmú <i>szerves oldószeres</i> oldat kodein- és tebaintartalmát <i>citromsavas vízzel extraháljuk,</i>	A) módszer A társalkaloidokat tartalmazó toluolos oldat feldolgozása Az oldatból mosás után kétlépcsős, előbb <i>citromsavas</i> , majd kénsavas extrakciót végeznek,
B) és C) lépés a kodein- és tebaintartalmú vizes extraktumot és a szerves fázist elkülönítjük, a <i>kodeint és tebaint kinyerjük, és kívánt esetben tisztítjuk,</i>	majd <i>gyógyszerkönyvi minőségű kodein-szulfát kinyerése</i> metanollal kristályosított kodein-citráton keresztül a metanolos anyalúgból, <i>tebainbázis előállítás bitartarátó</i> képzésén keresztül.

D)–F) lépés az elkülönített szerves fázis papaverin- és narkotintartalmát savas kémhatású vízzel extraháljuk, a szerves fázis papaverin- és narkotintartalmú vizes extraktumát elkülönítjük, a papaverin- és narkotintartalmú vizes extraktumból a narkotint izoláljuk, és kívánt esetben tisztítjuk,	Narkotinbázis kinyerése a második, kénsavas extraktumból, metanol mellett történő bázisleválasztással és etanolos átkristályosítással.
G) lépés kívánt esetben a narkotin anyalúgijából a papaverint izoláljuk.	–

A szabadalmi leírásban tíz kiviteli példa található:

- 1A)–1C) példa: narkotinos toluol előállítása.
2. példa: narkotinos toluol oxálsavas mosása.
3. példa: oxálsavval mosott narkotinos toluol feldolgozása.
4. példa: narkotinkinyerés, tisztítás.
- 5A) példa: morfin leválasztása tompított oldatból, kodeines toluol előállítása.
- 5B) példa: morfin leválasztása, társalkaloid toluol előállítása.
6. példa: kodeines toluol feldolgozása.
7. példa: társalkaloid toluol mosása és citromsavas extrakciója.
8. példa: kodein- és tebainsók kinyerése.
9. példa: kodein-citrát tisztítása kodein-szulfáton keresztül.
10. példa: tebainbázis előállítása.

A 225 038 sz. szabadalmi leírás igénypontjaiban definiált műszaki jellemzők maradéktalanul megfelelnek az újítási javaslatban leírt lépéseknek. Az egyes eljárások végrehajtásának körülményei az újítási javaslatban kevésbé részletezettek, de megtalálhatóak például a VF/28 számon benyújtott, 1994. június 27-i, 8/31 számú záró jegyzőkönyvben, mely ópiumoldat feldolgozását mutatja be kísérleti üzemi léptékben, és a VF/18 számon benyújtott, 1998. 07. 01-i, 40/27 számú záró jegyzőkönyvben, amely az ópium feldolgozására kipróbált eljárás egy másik alapanyag, mákgubó extraktum feldolgozására való alkalmazásának kísérleti üzemi megvalósítási tapasztalatait ismerteti.

A jegyzőkönyv az összefoglaló részben leszögezi, hogy a kidolgozott eljárás szelektivitása jó, egyedül a narkotinkinyerés igényel további optimalizálást mákalkaloid extraktum feldolgozása esetén, a termék nem érte el az ópiumfeldolgozásnál elért gyógyszerkönyvi minőséget, és javaslatot tesz a jelentés az eljárás további optimalizálásának lehetséges irányaira is. A szabadalmi leírás kiviteli példáiban alkalmazott mennyiségek szintén e kísérleti üzemi gyártási nagyságrendnek felelnek meg.

A 22. főigénypont G) lépése, a papaverin kinyerése a szerves oldatból az újítási javaslatban még nem, csak a kísérleti gyártási jegyzőkönyvekben van leírva, ez azonban csak kívánt esetben történő átalakítás, amely megfogalmazás a szabadalmi gyakorlatban olyan lehetőséget ismertet, amelynek a végrehajtása lehetséges, de nem kötelező.

A fentiek alapján elmondható, hogy az újítási javaslatokban a feltalálók mindkét szabadalom esetében megfelelő részletességgel ismertették a találmány összes lényeges elemét, a főigénypont jellemző részében található műszaki intézkedéseket. Az is megállapítható, hogy már az első kísérleti adatoknak a munkáltató részére történő átadása lehetővé tette a munkáltató számára a szabadalmi törvény előírásait kielégítő kiviteli példák befoglalását a szabadalmi bejelentésbe.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a 225 038 és 225 479 lajstromszámú szabadalmi leírásnak a 2725/98 és 2721/97 számú újítási javaslatban és az ezekhez kapcsolódó, hivatkozott dokumentumok tartalmával való tételes megfeleltetés alapján a következő megállapításra jutott.

V.1. A megbízó által feltett 1. kérdésre a szakértői testület a következő álláspontot alakította ki

A felperesek által a munkáltatóhoz benyújtott újítási javaslatok a szabadalmi oltalom alatt álló találmányok műszaki megoldásának összes lényeges elemét tartalmazzák, ugyanis az újítási javaslatokban a szabadalmi főigénypontokban szereplő minden lényeges ismerv megtalálható, az ott nem részletekbe menően leírt technológiai paraméterek pedig a kapcsolódó dokumentumokban megtalálhatók, illetve szakember köteles tudásához tartoznak. Ezért a testület véleménye szerint e dokumentumok rendelkezésre bocsátásával a feltalálók eleget tettek az Szt. 11. §-ának (1) bekezdésében, a találmánynak a munkáltatóval történő ismertetésére előírt követelményeknek. A fenti adatok birtokában a munkáltatónak elegendő műszaki információ állt rendelkezésére ahhoz, hogy a szabadalmi bejelentések megtételének kérdésében állást foglalhasson.

A szabadalmi bejelentésben kellő mértékben ismertetni kell azokat a műszaki intézkedéseket, amelyekkel a kitűzött feladat megoldható. A találmány legáltalánosabb megoldását követően a leírásban konkrét kiviteli példákon keresztül kell bemutatni a találmányt olyan részletességgel, hogy ez az útmutatás szakterületen jártas szakember számára elegendő legyen a reprodukáláshoz feltalálói tevékenység nélkül. Az elérni kívánt eredmény, hatás valószínűsítésére a szükséges számú, de legalább egy olyan példát kell megadni, amely konkrét megvalósítási lehetőséget ismertet. A találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok, know-how, a legjobb megvalósítási mód közlése azonban nem követelmény.

V. 2. A megbízó által feltett 2. kérdésre, az alperes kérdésére adott válasz

Az alperes kérdése az ismertetett megoldás műszaki-gazdasági jelentőségére vonatkozó információkra irányul. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület álláspontja szerint ezek csak annyiban képezik részét a találmány lényeges ismérveinek, amennyiben az ismert megoldások hátrányainak, a találmány előnyeinek műszaki jellegű bemutatásáról van szó. A szabadalmi bejelentés megtételéhez gazdaságossági számításokra nincs szükség.

A 225 479 lajstromszámú szabadalom leírásában (4. oldal 1. oszlop 10–60. sor) a találmány műszaki-gazdasági jelentőségének bemutatására felsorolt ismérvek – természetes adalékanyagok alkalmazása, a bepárlás kiváltása miatt az anyagok nem bomlanak el hő hatására, nem képződnek nehezen elválasztható komponensek, csökken az alkaloidvesztés, energia és vegyszer takarítható meg, a sűrítmenyből közvetlenül nyerhetők a kívánt termékek, további tisztítás már nem szükséges – a 2725/98 számú újítási javaslatban mind szerepelnek, hiszen azt emelik ki, hogy a környezet terhelése csökken, a kitermelés nő, és az előállított termékek minősége jelentősen javul (amint azt az újítási javaslat 9. pontja tárgyalja).

A 225 038 lajstromszámú szabadalom leírása is részletesen taglalja a találmány megvalósításához fűződő előnyös hatásokat. A 8. oldalon található táblázatot, mely az eljárással előállított morfinbázis és a narkotin HPLC-vizsgálattal mért tisztasági adatait, a kodeinszulfát és a tebain olvadáspontját és kitermelési adatait tartalmazza, a bejelentők hivatali felhívásra, a találmány előnyeire vonatkozó állításaik, az elérhető hozamok, a termékminőség igazolására építették a leírásba, az elsőbbségi példányban még nem szerepelt. Ez az adatszolgáltatás a szabadalmaztatási eljárás során nem jelentett bővítő értelmű módosítást. A szakértői testület véleménye szerint a feltalálók az eredeti kitanításból származtatták, üzemi adatokon vagy kémiai számításokon alapulnak, ezért ugyancsak megismerhetőek voltak a munkáltató számára.

V. 3. A megbízó által feltett 3. kérdésre, a felperesek kérdésére adott válasz

A felperesek által feltett kérdés lényegében megegyezik a 1. kérdéssel, a feltalálók csupán arra hívják fel a figyelmet, hogy az újítási javaslatok mellett az alperes rendelkezésére bocsátották az eljárások tételes leírását, a kutatási beszámolókat, a beruházási javaslatok és az üzemelés know-how-ját is, ezek mindegyikének figyelembevételével kérik a testület állásfoglalását. A megbízó által feltett 1. kérdésre adott válasz részletes indoklásából kitűnik, hogy az Iparjogvédelmi Szakértői Testület mindezen dokumentumok figyelembevételével alakította ki álláspontját.

Összeállította: Posteinerné Toldi Márta

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

ISMERETTERJESZTŐ SZAKIRODALMI MŰ („SZÜLETÉSKÖNYV”) SZERZŐSÉGE

SZJSZT-11/10

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Kérem a Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményét arról, hogy a mellékelt „Születéskönyv” című mű egységes, egy szerző által írott mű, nem több szerző által összeállított alkotás.
2. Kérem, hogy a szakértői testület vizsgálja meg, lehetséges-e az, hogy ezt a könyvet, illetve annak egyes részeit más, nem szülész-nőgyógyász végzettségű személy írta.

A megkereséshez csatolt mellékletek

A megkereső a megkereséshez csatolta:

- a „Születéskönyv” című mű könyv formájában többszörözött egy példányát;
- az eljáró tanács által az alábbiak szerint számozással ellátott iratokat:
 - I. dr. D. G. által írt anyagokat, amelyek 1–13-ig
 1. „Az anyai és a magzati vérkör”
 2. „Ikerterhesség”
 3. „Doppleres ultrahang-vizsgálatok a terhesség során”
 4. „Magzati rendellenesség szűrés” – megegyezik a 13. számmal
 5. „Wellness a terhesség alatt”
 6. „Vitamin és ásványi anyag pótlás a várandósság idején”
 7. „Terhességmegszakítás”
 8. „Terhesgondozás”
 9. „Tájékoztató a szülészeti-nőgyógyászati részleg munkájáról”
 10. „Konzílium 5. koraszülés”
 11. „Magzatra is veszélyes vírusfertőzések”
 12. „Újdonságok a Down-kór szűrésében”
 13. „Magzati rendellenesség szűrés” megegyezik a 4. számmal,

- II. táblázatos felsorolást arról, hogy dr. D. G: 2007–2009 között szakértőként mely témákban, mely médiumokban (televíziók, rádiók, folyóiratok, internetes médiumok), mely formában (beszélgetés, nyilatkozat) nyilatkozott. A megkereső a nyilatkozatok szövegét nem mellékelte.

Tényállás és előzetes megállapítások

Az eljáró tanács rögzíti, hogy szakvéleményének kialakítása során csak a megkereső által rendelkezésére bocsátott bizonyítékokat értékeli.

A megkeresés oka, hogy a megkereső megbízójának volt élettársa azt állítja, hogy ő a „Születéskönyv” című mű társszerzője, egyes fejezeteket ő írt. Ezzel szemben a megkereső megbízója a mű egyedüli szerzőjének vallja magát, és azt állítja, hogy volt élettársa csak egyes kisebb jelentőségű szerkesztői munkát végzett.

A megkereső megbízója szülész-nőgyógyász végzettségű, szakmájában praktizál, és emellett a széles közönségnek szóló ismeretterjesztő publikációs, előadói tevékenységet végez, és különböző médiumokban szakkérdésekben nyilatkozik.

A megkereső megbízójának volt élettársa óvodapedagógus végzettségű. A megkeresés az ő esetleges egyéb tevékenységéről, képzettségéről nem szól.

A megkereséshez csatolt „Születéskönyv” című mű borítója, címlapja és impresszuma dr. D. G.-t egyedüli szerzőként tünteti fel. Az impresszum szerint a művet a K. Kft. 2009-ben adta ki. A többszörözést a műpéldány igazolja, a terjesztésre azonban csak a megkeresés utal, mely szerint a jogvita miatt a mű terjesztését nem kezdték meg. Az impresszum ezenkívül megjelöli a borítógrafika szerzőjét, valamint azt a személyt, aki a könyvforma „design & layout” tervezője, illetve a könyvben szereplő számos kép feldolgozását végezte. Az impresszum ezenkívül három szerkesztőt tüntet fel, közöttük a megkereső megbízójának volt élettársát, azonban az általuk végzett tevékenységre a megkeresés további adatokat nem tartalmaz.

A csatolt, 1–13. számozással ellátott iratok között vannak olyanok, amelyek szerzői műnek (rövid ismeretterjesztő szakirodalmi cikkek) minősíthetők, és vannak olyanok, amelyek a szerzői mű minőségét biztosan nem érik el (a 8. számú vázlat és a 9. számú rövid leírás egy kórházi részlegről). Ezen iratok szerzői jogi védettségét az eljáró tanács behatóbban nem vizsgálta.

A cikkek közül egyesek a „Születéskönyv” egyes fejezeteibe egy az egyben vagy apró, sem a tartalmukat, sem a formájukat érdemben nem érintő nyelvhelyességi, stilisztikai módosításokkal lettek átemelve:

11. szám – „Születéskönyv” 35–43. oldal;

2. szám – „Születéskönyv” 162–163. oldal.

Az 1., 3., 4. (13.), 5., 6., 8., 12. számú melléklet tartalma részben megjelenik a „Születéskönyv”-ben, egy az egyben azonban fejezeteket nem képeznek, és hosszabb szövegrészek azonos megfogalmazása sem állapítható meg.

Az 5., 6. számú melléklet kismamáknak szóló életmód- és táplálkozási tanácsokról szól, a többi orvosi, szakmai kérdéseket tárgyal.

A mellékletek stílusa egységes, azzal, hogy a kifejezetten orvosi, szakmai kérdéseket tárgyaló cikkek több orvosi szakkifejezést tartalmaznak.

Az eljáró tanács az átadott „Születéskönyv” műpéldány kapcsán az alábbi elemeket azonosította, amelyek kapcsán a szerzői jogi védelem fennállása vizsgálható;

- borítóterv és grafika (nem vitatott, az eljáró tanács ezzel nem foglalkozik érdemben);
- belső megjelenés (layout és dizájn), a képek szövegbe szerkesztése, elhelyezése (nem vitatott, ezért az eljáró tanács ezzel sem foglalkozott);
- a „Születéskönyv” szövege (a megkeresés ennek a vizsgálatára irányult);
- a szövegben elhelyezett fényképek és ezen képek összeválogatása, tartalmilag a szöveghez rendezése (a megkeresés erre vonatkozóan semmilyen adatot nem tartalmaz, ezért az eljáró tanács a képek, illusztrációk összeválogatásában megnyilvánuló esetleges szerzői jogi védelemre érdemes szerkesztői tevékenységet a megkeresésben foglalt kérdésekkel összefüggésben nem vizsgálja).

A megkeresésben közölt adatokból (a II. számú csatolt táblázat 2007–2009-es médiamegjelenéseket sorol fel) és a műpéldány kiadási éve (2009) alapján a mű a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Szjt.) hatálya alatt keletkezett, ezért a feltett kérdések vonatkozásában a jogszabály szerzősége vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács a megkereső által rendelkezésére bocsátott iratok alapján a megkeresésben feltett kérdésekre a „Születéskönyv” című mű szövegének vizsgálatával, illetve a szöveg I. 1–13. szám alatt csatolt iratokkal való összevetésével válaszolhat.

Az eljáró tanács előzetesen megállapítja, hogy a „Születéskönyv” szerzői jogi védelem alatt álló ismeretterjesztő szakirodalmi műnek tekintendő. Az Szjt. 4. § (1) bekezdése alapján a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta. Ebből következően:

- a szerzőség ténykérdés;
- szerző az, aki a művet alkotó módon hozta létre, azaz azt a minőséget tette hozzá, amelytől a mű szerzői jog által védett alkotás lesz;
- szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni-eredeti jellege miatt illeti meg;
- a szerzői jog tehát nem a mű tartalmát, hanem a tartalom gondolati kifejezését védi,¹
- a szerzői jogi védelem ezen túlmenően nem függ minőségi vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől, azaz például a mű szakmai, tartalmi helyességétől sem.

¹ Dr. Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, 2006, p. 30.

A „Születéskönyv” két részre és azon belül több fejezetre tagolódik. A fejezetek és az azokon belüli alcímek a gyermekvállalással, a várandóssággal és a gyermekszületéssel kapcsolatos különböző témákat dolgoznak fel. Ezek között szükségszerűen vannak életmódtanácsadás jellegű és kifejezetten orvosi szakkérdéseket tárgyaló fejezetek, azonban megállapítható, hogy a tisztán orvosi szakmai kérdéseket tárgyaló részek túlsúlyban vannak.

Minden téma tárgyalására egyformán jellemző a világos megfogalmazás, a gyermeket vállaló párok, várandós nők számára közérthetőségre törekvés. Ezért a szöveg kerül a hosszú mondatokat, az orvosi szakkifejezések halmozását vagy a szaknyelvi fordulatokat (legfeljebb zárójelben adja meg a szaknyelvi terminológiát), mivel éppen ezek magyarázatára törekszik.

A szöveg fordulatait és stílusát tekintve minden fejezetében egységes, és eltekintve attól, hogy az I. 1–13. szám alatti mellékletekben az orvosi szakkifejezések nagyobb mértékben fordulnak elő, a mondatok hosszára, szerkesztésére és a világosságra törekvő megfogalmazásra tekintettel stílusa az 1–13. számú mellékletek stílusához nagyban hasonlít.

A „Születéskönyv” stílusa a mű szakszerűsége és pontosságra törekvő, de egyben közérthető ismeretterjesztő szakirodalmi jellegének felel meg. Ez azonban az is jelenti, hogy kirívó és nagyon jellegzetes stílusjegyek a szövegben nem azonosíthatóak.

A szöveg tartalmát tekintve megállapítható, hogy az legnagyobb részt orvosi, szülészeti-nőgyógyászati szakmai kérdéseket tárgyal. A műben irodalomjegyzék, idézetek nem találhatóak. A szöveg egységessége nem utal arra, hogy egyes, bármely témát tárgyaló részek máshonnan, különböző szakmai mélységű és stílusú forrásokból lettek volna átemelve. Ez, összevetve az 1–13. alatt csatolt iratokkal és azzal, hogy dr. D. G. a II. melléklet szerint milyen jellegű szakmai-ismeretterjesztő tevékenységet végez, nagymértékben valószínűsíti, hogy a műnek van olyan szerzője, aki saját szakmai ismereteit, tapasztalatait öntötte formába, rutinosan, szakmai kérdéseket közérthető formában előadva, és nem különböző szakirodalmi forrásokat dolgozott fel, használt közvetlenül a mű megírása során.

A fentiek alapján az eljáró tanács a feltett kérdéseket az alábbiak szerint válaszolja meg.

Ad 1. Megállapítható, hogy a „Születéskönyv” című mű fejezetekre tagoltan is egységet képez, egységes koncepció alapján született. Az egyes fejezetek nagyobb részben orvosi-szakmai és kisebb részben életmódtanácsadási témáinak hullámmozása ellenére is egységes stílusban íróttak, az egyes fejezetek egymáshoz képest arányosak, megközelítésük, a témák tárgyalásának mélysége is egyöntetű.

A mű stílusa ismeretterjesztő szakirodalmi jellegéhez kötött, kirívó stílusjegyeket nem mutat.

Szakirodalmi mű esetében, ahol a stílus a mű célja által nagyban meghatározott, a mű, illetve a mű megformáltságának, irodalmi művek esetében megfogalmazásának egységessége önmagában nem zárja ki azt, hogy egy adott műnek több szerzője legyen, ezért a jelen esetben az egy szerző által történt alkotás csak valószínűsíthető.

Ad 2. A mű nagyobb részét teszi ki az orvosi-szakmai kérdések tárgyalása, és ezeknél, ahogyan azt korábban kifejtettük, feltételezhető, hogy szülész-nőgyógyász végzettségű, várandósok gondozását a gyakorlatban végző orvos saját tapasztalatainak formába öntése valósult meg. A mű stílusának, koncepciójának egységessége és felépítése pedig arra utal, hogy a mű egy szerző elképzelése alapján született. A mű olyan fejezetet nem foglal magában, amelynek tartalma kifejezetten óvodapedagógus szerzőre utalna. Ebből következően az élettárs szakmai felkészültsége nem támasztja alá, hogy érdemben hozzájárult volna a mű tartalmához.

Az eljáró tanács ugyanakkor a szakmai kérdések helyességét nem vizsgálta, mert azok helyessége vagy helytelensége a szerzőséget és a szerzői jog általi védelmet nem befolyásolja.

Összefoglalva

Az eljáró tanács a megkeresés és mellékletei alapján teljes bizonyossággal megállapítani nem tudja, hogy a „Születéskönyv” című műnek csak egyetlen, szülész-nőgyógyász végzettségű szerzője van-e. A mű vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy a túlnyomórészt előforduló orvosi-szakmai kérdéseket tárgyaló részeket gyakorló szülész-nőgyógyász szakorvos írta, és ezek a mű egységes koncepcióját is meghatározzák. Tehát feltehetően a mű egységes koncepciója is a szerző szakorvosnak tulajdonítható. A mellékletben 1–13. szám alatt csatolt iratok és a „Születéskönyv” egységes stílusa pedig azt valószínűsíti, hogy a műnek egy szerzője van.

Dr. Hajagos Éva, a tanács elnöke

Dr. Kabai Eszter, a tanács előadó tagja

Dr. Kiss Zoltán, a tanács szavazó tagja

**ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁS ENGEDÉLYEZÉSI TERVÉNEK FELHASZNÁLÁSA
KIVITELEZÉSI TERV ELKÉSZÍTÉSÉRE ÉS A FELHASZNÁLÁSI ENGEDÉLY
TERJEDELME A TÁMOGATÁSI SZERZŐDÉS RÉSZÉT KÉPEZŐ ÁLTALÁNOS
SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK ALAPJÁN**

SZJSZT-15/10

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

- A Pályázat Támogatási Szerződés mintájának Általános Szerződési Feltételek 12.5. pontja a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban támasztja-e jogok megszerzésének kötelezettségét?
- Az ajánlatkérő egyetem (a továbbiakban: TE) a szerzői jogról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően írta-e elő a közbeszerzési eljárásban megkötendő szerződésben a jogok megszerzését?
- Az ajánlattevő K. Kft. a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban tagadja meg ezen jogok átadását?
- Amennyiben az ajánlatkérő érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, milyen úton tudja megszerezni a felhasználási jogokat, hogy eleget tehessen a támogatásra irányuló Pályázat Támogatási Szerződésében foglaltaknak?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács mindenekelőtt rögzíti, hogy a szakértői vélemény kialakítása során kizárólag a megkeresés és a megkereséshez mellékelt CD-n található okiratok alapján alakította ki a szakvéleményét.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet – a Szakértő Testület feladatai cím alatt – kimondja, hogy a testület a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés, illetve megbízás alapján. E rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás úgy az Sztj.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok érvényesítésével összefüggő bármely jogvita. Az Sztj. 101. §-ának (3) bekezdése szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. A szak-

értő testület feladatkörének fenti meghatározására tekintettel az eljáró tanács nem vizsgálta a közbeszerzési eljárásra és a kiemelt ellátást biztosító egészségügyi intézmények korszerűsítésére kiírt pályázatra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, szakvéleményét a felek e tárgyban tett egyező előadására alapítja. Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a támogatási szerződéssel és a közbeszerzési eljárással kapcsolatos dokumentáció.

Az eljáró tanács ugyancsak nem vizsgálta, hanem kizárólag a felek e tárgyban tett egyező előadására alapozza, hogy a K. Kft. ügyvezetője, T. D. Ybl-díjas, okl. építészmérnök *„rendelkezik a projekt keretében felújításra kerülő TE Budapest ... alatti épületének terveire vonatkozó teljes körű szerzői joggal”*.² A közbeszerzésen résztvevő K. Kft., amellyel a TE a tervezési szerződés megkötéséről tárgyal, jogi személy. A K. Kft.-nek a szerzői jogi jogosulttól,³ illetve a természetes személy szerzőtől mint a tervek (mű) alkotójától, T. D. építészmérnöktől származó jogszerzése (amelyet az eljáró tanács a TE-vel megkötendő szerződés lényeges előfeltételének tekint), erre vonatkozó kérdés hiányában nem tárgya a jelen szakvéleménynek, ezzel a kérdéssel az eljáró tanács kizárólag a 4. kérdés megválaszolásához szükséges mértékben foglalkozik. Azzal sem foglalkozik kérdés hiányában az eljáró tanács, hogy milyen jogviszony áll fenn szerzői jogi szempontból az ügyvezető és a K. Kft. között.

A szakvéleménykérés alapjául szolgáló tényállás összefoglalása

A TE „Korányi-projekt”-jének tárgya egy kórházi épület rekonstrukciója és bővítése.

A TE és a K. Kft. 2007. július 10-én tervezési szerződést kötött a Korányi projekt megvalósításához szükséges építési engedélyezési tervdokumentáció elkészítésére. A szerződés teljesítésének eleme *„az építési engedélyezési tervdokumentáció leszállítása Megbízó részére”*.⁴ A tervezési szerződés nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az elkészült tervek felhasználásával, és általában a szerzői/felhasználási jogokkal kapcsolatban.

A tervező által a „Korányi-projekt” céljára készített építési engedélyezési tervdokumentáció alapján a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal 2008. május 7-én 460/909/17/2008 számon jogerős építési engedélyt adott, hogy a TE *„a Budapest ... hrsz. alatti ingatlanon álló ... külső-belső felújítását és részleges átalakítását elvégezze, a mögötte lévő területen ... új központi betegellátó épületet, az ingatlanon álló kórházépületek között összekötő folyosót építsen, és az ehhez szükséges bontási munkákat elvégezze a T. D. és T. B. (K. Építész Tervező Kft.) által 2007 októberében készített tervdokumentáció alapján.”*

² Megkeresés, 1. o. utolsó előtti bek.

³ A jelenlegi épület terveit az 1970-es évek elején T. D. mint a Középület Tervező Vállalat (KÖZTI) munkavállalója készítette. Ebből a régi Szjt. 14. § alapján az következik, hogy a felhasználási (gyakorlatilag vagyoni) jogokat a munkáltató szerezte meg. Emiatt az SZJSZT-nek a jogszerzési láncra vonatkozóan feltett kérdés hiánya kihathat a szakvélemény helytálló voltára.

⁴ Tervezési szerződés, B. 3. szakasza.

A TE, mint ajánlatkérő, hirdetmény közzététele nélkül induló tárgyalásos közbeszerzési eljárást⁵ bonyolított le az építési beruházás kiviteli terveinek elkészítése tárgyában. A tervező a benyújtott ajánlatokat megvizsgáló bírálóbizottság javaslata alapján az ajánlatkérő döntése szerint ezen közbeszerzési eljárást megnyerte.

A „Korányi-projekt”-et a TE a KMOP-2009-4.3.1/A_2 pályázat keretében kívánja megvalósítani, ezért a támogatás elnyerése céljából pályázatot nyújtott be a Stratégiai Alapok Programirodánál (STRAPI).

A támogatási szerződés mintájának általános szerződési feltételek (ÁSZF) 12.5. pontja kimondja:

„Amennyiben a Kedvezményezett a projekt keretében közbeszerzési eljárás lefolytatására köteles, a Kedvezményezett köteles a közbeszerzési eljárás lefolytatása során az ajánlati felhívásban, illetve a nyertes ajánlattevővel megkötött szerződésben kikötni, a teljesítés során keletkező, a szerzői jogi védelem alá eső alkotáson a Kedvezményezett területi korlátozás nélküli, kizárólagos és harmadik személynek átadható felhasználási jogot szerez. Köteles továbbá biztosítani, hogy a szerződés alapján a Kedvezményezett jogot szerezzen az alkotás (terv) átdolgozására.”

Ennek alapján a TE és a K. Kft. között kötendő generáltervezési szerződés tervezetének VI. pontja (címe: Szerzői jog) az alábbi rendelkezést tartalmazza:

„A Megrendelő a KMOP-2009-4.3.1/A_2, kiemelt ellátást biztosító egészségügyi intézmények korszerűsítése pályázat keretén belül kötött támogatási szerződés vonatkozó pontja alapján a teljesítés során keletkező, a szerzői jogi védelem alá eső terveken a Megrendelő területi korlátozás nélküli, kizárólagos és harmadik személynek átadható felhasználási jogot, valamint átdolgozásra való jogot szerez.”

Előzetes észrevételek

Az építészeti művekre vonatkozó tervezési szerződés jövőben alkotandó mű megalkotására és felhasználására vonatkozó felhasználási szerződés, amelyben az elkészítés elemeire – az Sztj. 3. § útján alkalmazandó – Ptk. tervezési szerződési szabályait, és e mögött a vállalkozási szerződési, majd ezek mögött a Ptk. általános szerződési szabályait kell alkalmazni.

A tervezési szerződés tárgya

A tervezési szerződés alapján a vállalkozó műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles [Ptk. 408. § (1) bek.]. A megrendelő a tervet csak a szerződésben meghatározott célra és esetben használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja [Ptk. 409. § (3) bek.]. A tervezési szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében a kutatási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 410. § (5) bek.].

⁵ A közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény (Kbt.) 125. § (2) bek. b) pontja alapján.

Az utaló szabály alapján a Ptk. alkalmazandó 412. §-ának (3) bekezdése szerint a [kutatósi] szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében

a) ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti, a vállalkozó a szellemi alkotást csak saját belső tevékenységéhez használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik;

b) ha a megrendelő a rendelkezés jogát nem köti ki, a szellemi alkotást csak saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.

Az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve szerzői jogi védelem alá tartozik [Sztj. 1. § (2) bek. k) pont].

Az Sztj. 42–55. §-a szabályozza a felhasználási szerződést.

Azokban a kérdésekben, amelyeket az Sztj. nem szabályoz, a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni (Sztj. 3. §). Ebből következően az Sztj. 3. § alapján felhívott Ptk. szerinti megfelelő szerződéstípus (azaz a tervezési szerződés) szabályait kell alkalmazni a terv elkészítéséhez szükséges tevékenységgel kapcsolatos jogok és kötelezettségek megítélésére (kivéve azt, amit az Sztj. szabályoz, lásd a 49. és a következő §-okat). E szerződéstípus szabályai összekapcsolják a terv felhasználásának jogviszonyát a tevékenységre vonatkozó jogokkal és kötelezettségekkel azáltal, hogy előírják, hogy a feleknek rendelkezniük kell a tevékenységgel elért teljesítmények felhasználásáról [a Ptk. 410. § (5) bekezdés útján alkalmazandó 412. § (3) bekezdése].

A Ptk. 412. § (3) bekezdése diszpozitív rendelkezéseket tartalmaz a szerződés alapján a tervező által rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotásokra vonatkozó rendelkezési jogról, más szóval arról, hogy melyik felet milyen terjedelmű vagyoni jogok illetheti meg a szerződés alapján keletkező szellemi alkotásokon. A feleknek a tervezési szerződés alapján rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások jogi sorsára vonatkozó megállapodása a tervezési szerződés lényeges tartalmi elemének tekinthető.

A szerzői jog elemei: a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összessége

A tervező „a szerzői jogról történő lemondás”, illetve a „a szerzői jog engedményezése” kifejezést használta⁶ az ÁSZF és a megkötendő generáltervezési szerződés tervezetének szerzői jogi rendelkezésére. A szerzői jogi terminológiának nem megfelelő ezen szóhasználat miatt az eljáró tanács szükségesnek tartja utalni a szerzői jog elemeire és a vagyoni jogok körébe tartozó felhasználási magatartások engedélyezésének alapvető szabályaira.

⁶ Megkeresés, 3. o. 4. bek. és a K. Kft. 2010. május 26-án kelt levele az ajánlatkérőnek.

Az Sztj. 9. §-ának (1) bekezdése szerint a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. Az Sztj. tehát a szerzőt megillető jogokat két csoportba sorolja: személyhez fűződő és vagyoni jogokat különböztet meg.

Az Sztj. 9. §-ának (2) bekezdése szerint a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk. A (3) bekezdés alapján a vagyoni jogok – az Sztj.-ben foglalt kivétellel – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet.

Az Sztj. a szerző vagyoni jogait általánosságban a *felhasználás engedélyezésére* való jogokként határozza meg. Az Sztj. 16. § (1) bek. kimondja, hogy a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

Az Sztj. 17. § példálódzó felsorolása szerint a mű felhasználásának minősül különösen:

a) a többszörözés (18–19. §), ...

f) az átdolgozás (29. §),

A többszörözés joga: 18. § (2) ... Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.

Az átdolgozás joga: 29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás ... a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Felhasználási szerződés alapján a *szerző engedélyt ad* művének felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni [Sztj. 42. § (1) bek.]. Mint az Sztj. miniszteri indokolása aláhúzza: a szerzői vagyoni jogok elidegeníthetlenségének – legalábbis főszabályként történő – fenntartása (I. Sztj. 9. §) szükségessé teszi a felhasználási szerződések szabályainak nagyfokú liberalizálását.

Ennek következménye, hogy az Sztj. alapján bármely műfajta esetében lehetséges a kizárólagos, a teljes védelmi időre szóló és harmadik személynek átengedhető jogot szerzett felhasználót olyan jogi helyzetbe juttatni, hogy az gyakorlatilag a jogátruházással legyen egyenértékű. Ehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy a Ptk. alapján a tervezési szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében – ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti – a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik. Ennek indokoltságát alátámasztja, hogy a terművek a megrendelő kifejezett megrendelése és igénye alapján készített funkcionális alkotások.

A konkrét kérdésekre adott válaszok

1. *A Pályázat Támogatási Szerződés mintájának Általános Szerződési Feltételek 12.5. pontja a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban támasztja-e jogok megszerzésének kötelezettségét?*

A kérdés megválaszolásához az eljáró tanács az Szjt. felhasználási szerződések általános szabályaiból indul ki:

„42. § (2) A felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény vagy más jogszabály az eltérést nem tiltja.

...

43. § (1) A felhasználási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot. Kizárólagos felhasználási engedély alapján csak a jogszerző használhatja fel a művet, a szerző további felhasználási engedélyt nem adhat, és maga is csak akkor marad jogosult a mű felhasználására, ha ezt a szerződésben kikötötték.

(3) A felhasználási engedély korlátozható valamely területre, időtartamra, felhasználási módra és a felhasználás meghatározott mértékére.

(4) Jogszabály vagy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a felhasználási engedély a Magyar Köztársaság területére terjed ki, és időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik.

...

46. § (1) A felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző kifejezetten megengedte.

...

47. § (1) A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.”

Az Szjt. 42. §-ának (2) bekezdése és a Ptk. 200. §-a által egybehangzóan biztosított szerződési szabadságból következően a felek szabadon állapodhatnak meg a felhasználás területi hatályáról, a felhasználás jogának harmadik személy részére történő átengedéséről, továbbá a mű átdolgozásának engedélyezéséről.

Az ÁSZF 12.5 pontja ezen kérdésekről egyértelmű rendelkezéseket tartalmaz.

Az ÁSZF tárgya kizárólag a vagyoni jogok engedélyezése, nem érinti a személyhez fűződő jogokat. Az ÁSZF 12.5 pontja nem ütközik az Szjt. kógens rendelkezésébe.

T. D. a Magyar Építész Kamara (MÉK) állásfoglalását kérte „a szerzői jogok teljes körű átruházásának kérdésében” az európai uniós források felhasználásával megvalósuló projektekkel kapcsolatban. A MÉK – főtitkárának 2010. június 8-án kelt állásfoglalásában – „nem tudja elfogadni, hogy korlátozás nélkül és minden esetre kiterjedő átdolgozási jogot szerez-

zenek a felhasználási szerződés alapján”.⁷ A MÉK szerint a szerződéstervezet rendelkezése tisztességtelen általános szerződési feltételnek minősül, mert a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg [Ptk. 209. § (1) bek.].

Az eljáró tanács – a konkrét ügygel kapcsolatban – nem ért egyet a MÉK álláspontjával.⁸

A támogatási szerződés tartalmi elemeire és a támogatási szerződés megkötésére vonatkozó szabályokat a 2007–2013 időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának általános eljárási szabályairól szóló 16/2006. (XII. 28.) MeHVM-PM együttes rendelet tartalmazza. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) a felhívásban tájékoztatja az akciótervben meghatározott lehetséges projektgazdákat a támogatás igénylésének feltételeiről. A felhívás tartalmazza a támogatási szerződés tervezetét [4. § (2) bek. d) pont]. Az értékelő a támogatási szerződés aláírásához vagy a támogatás kifizetéséhez olyan előfeltételek előírását javasolhatja, amelyek teljesítését a projektgazdának a támogatási szerződés aláírása, illetve a támogatás kifizetése előtt igazolnia kell [7. § (11) bek.]. A támogatási szerződés megkötéséhez szükséges feltételeket a pályázati felhívás tartalmazza [15. § (3) bek.].

Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg [Ptk. 205/A. § (1) bek.]. A támogatási szerződést a TE köti meg, a támogatási szerződésben a K. Kft. nem szerződő fél. Az ÁSZF csak annyiban érinti a K. Kft.-t, hogy a TE részére előírja, hogy a támogatás megszerzéséhez milyen kötelezettségek terhelik, ellenkező esetben nem kapja meg a támogatást.

Mint az Szjt. felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseivel bemutattuk, az ÁSZF az Szjt.-nek megfelelő felhasználási engedély megszerzésére vonatkozó szerződéses rendelkezést tartalmaz. Ettől eltérő és a felek megállapodásától függő kérdés lehet, hogy a Korányi projekt megvalósításához szükséges-e az ÁSZF-ben megjelölt terjedelmű felhasználási engedély.

A megvalósításhoz nem szükséges, hogy a felhasználásra területi korlátozás nélkül kerüljön sor. Mindemelllett az ajánlatkérő oldalán indokolt és célszerű kikötés a felhasználási jog kizárólagossága, a felhasználási jog harmadik személyeknek történő engedélyezésére vonatkozó engedély, továbbá létfontosságúnak tekintendő a későbbi átdolgozásra vonatkozó hozzájárulás.

Az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy az ÁSZF a felhasználási jog tekintetében nem rendelkezik annak időtartamáról. Az Szjt. 43. § (4) bekezdéséből következően, továbbá a Ptk. 409. § (3) bekezdésében foglaltak szerint *az ajánlatkérő a tervet csak a szerződésben*

⁷ Állásfoglalás, 2. o. 2. bek.

⁸ Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a MÉK-nek küldött megkeresés, amelynek alapján a MÉK állásfoglalását kialakította. Az állásfoglalásból kitűnően a kérdésfeltevés „a szerzői jogok teljes és korlátozás nélküli átruházására” vonatkozott, a jelen esetben azonban ez nem merült fel.

meghatározott célra, azaz a Korányi projektben használhatja fel. A TE tehát a projekt megvalósításához egy alkalomra szóló felhasználási jogot szerzett. Ez a megszerzett jog tartamára nézve azt jelenti, hogy az a megvalósításig fennáll, de a megvalósítás (kivitelezés) határideje nincs meghatározva. A célhoz kötött és egy alkalommal történő kivitelezésre szóló felhasználási engedély mellett a területi korlátozás nélküli felhasználási jog valójában többletjogosultságot nem jelent. Mindemellett a megrendelő (TE) a projekten kívül a tervdokumentáció többszörözésére, más személy birtokába adására, ismételt felhasználására azonban csak a tervezővel kötött külön megállapodás alapján jogosult.

Az átdolgozással kapcsolatban kiemelendő, hogy a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat a szerző köteles végrehajtani, és ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat a hozzájárulása nélkül is végrehajthatja (Szt. 50. §). Ezt meghaladó változtatás esetén átdolgozás történik (Szt. 29. §). Az építészeti alkotás mint alkotás fogalma kettős jellegű, beletartozik a terv és a megvalósult épület is. Az épület tulajdonosának indokolt és megalapozott céljának tekinthető, hogy az épület tervezőjével akként állapodjon meg a tervezési szerződésben, hogy jogosultságot szerez a terv/épület későbbi átdolgozására. Az átdolgozás engedélyezésére vonatkozó megállapodással rendelkeznek a felek az épület jövőbeli hasznosítása során a tulajdonjog és a szerzői jog esetleges összeütközésének esetére. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy mind a projekt kivitelezése során, mind pedig az épület használata során az egészségügyi intézmény működési igényeinek és követelményeinek változása miatt szükségessé válhat az épület átdolgozása. (Az eljáró tanács részletesen a 4/a. alatti válaszban mutatja be, hogy a tervező a szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg az építmény mindenkorai tulajdonosát a tulajdonjogból eredő jogosítványok rendeltetésszerű gyakorlásában, akár az objektum átépítésében, akár elbontásában.) Az átdolgozásra vonatkozó vagyoni jog engedélyezése mellett azonban az átdolgozás korlátját jelenti a (természetes személy) szerző személyhez fűződő jogainak védelme.⁹

Az átdolgozás engedélyezésével kapcsolatban az eljáró tanács rámutat arra, hogy a MÉK is az átdolgozást olyan jogosultságnak tekinti, amelyről a felek – megfelelő ellenszolgáltatás fejében – megállapodhatnak. Az eljáró tanácsnak nem feladata az ellenérték tekintetében állást foglalni, de utal arra, hogy az NFÜ javasolta a szerződés III. Tervezési díj szakaszának kiegészítését az alábbi szöveggel: „A szerződő felek egybehangzóan kijelentik, hogy a Tervezési díj meghatározásánál figyelembe vették a szerződés VI. pontja szerinti felhasználási jogok ellenértékét, erre tekintettel a Tervezési díj a jelen szerződés alapján létrejövő, szerzői jogi oltalom alá eső tervek felhasználási díját teljes körűen tartalmazza”.¹⁰

⁹ A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes (a mű egységének védelme) (Szt. 13. §). A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja [Szt. 67. § (1) bek.].

¹⁰ Megkeresés, 3. o. 3. bek.

A „*harmadik személynek átadható felhasználási jog*” kikötésével kapcsolatban az eljáró tanács utal az Szt. 46. §-ának (1) bekezdésére, miszerint a felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző kifejezetten megengedte. Az Szt. két esetet foglal magában: (i) a teljes, a szerződés alapján megszerzett felhasználási jog átengedését, és (ii) a megszerzett felhasználási jog alapján további felhasználási jog engedését (alfelhasználási jog engedése). Az ÁSZF szóhasználata („átadható”) nem követi az Szt. szövegét. Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni [Szt. 42. § (3) bek.]. További értelmezési szabály a Ptk. 207. § (1) bek., miszerint a szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. Ebből következően a felhasználási jog továbbengedésével kapcsolatban a megszövegezés nyilvánvalóan magában foglalja azt, a közérdeknek megfelelő szándékot, hogy a szerzői jog ne korlátozhassa a terveknek a közbeszerzési eljárásban történő felhasználását (például nyílt pályázat kiírását), és a tulajdonos a legkedvezőbb ajánlatot tevő személyt vonhassa be a kivitelezés valamennyi fázisában. A jogátengedés alá van vetve a *nemo plus iuris* elvének, ezért a tervek felhasználására – az ÁSZF-ben előírt felhasználási rendelkezések mellett is – kizárólag a Korányi projekt kivitelezésével kapcsolatban kerülhet sor.

A fentiekre tekintettel összefoglalóan megállapítható, hogy a felhasználási jognak az ÁSZF-ben meghatározott terjedelme, és a jog továbbengedésének lehetősége megfelel az Szt. rendelkezéseinek, és nem ellentétes a jóhiszeműség és a tisztesség követelményével, továbbá – figyelemmel a támogatás magas összegére¹¹ és a támogatott közcélra – nem tekinthető egyoldalúnak és indokolatlannak.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy célszerű a megállapodásban nemcsak általánosságban azt rögzíteni, hogy a tervezői díj a terveknek a Korányi projekthez szükséges terjedelmű felhasználásának ellenértékét és a tervezőnek a tervek átdolgozásához való hozzájárulásáért járó ellenértéket foglalja magában, hanem azt is, hogy a díj mely része a terv elkészítésének ellenértéke, és mely része a jogdíj az átengedett felhasználási jog és az átdolgozáshoz adott engedély ellenében (például 80% a terv elkészítésének díja, 20% jogdíj). A megosztási arányt ahhoz képest lehet meghatározni, hogy milyen mértékű tevékenység ellátása volt szükséges a terv elkészítéséhez, és milyen széles terjedelmű a megrendelő jogszerzése. A megosztást indokolhatja az a megfontolás is, hogy ha kellékszavatossági jogvita keletkezik (hibás terv), elősegítheti a vitás kérdések rendezését, ha tudható, hogy mennyi volt a tevékenység ellenértéke. Ha jogszatossági jogvita keletkezik a felek között, segít a vita eldöntésében, ha tudható, hogy a „hibásnak bizonyult” jognak mennyi volt az ellenértéke.

¹¹ KMOP támogatási összeg: 7 299 999 900 Ft (Forrás: www.nfu.hu / látogatás napja: 2010. 08. 11.).

2. *Az ajánlatkérő TE a szerzői jogról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően írta-e elő a közbeszerzési eljárásban megkötendő szerződésben a jogok megszerzését?*

A tervezési szerződés alapján a tervező által rendelkezésre bocsátandó, szerzői jogi oldalon részesülő tervek jogi sorsára, az ajánlatkérő által történő felhasználás és annak terjedelmére vonatkozó megállapodás a tervezési szerződés lényeges tartalmi elemének tekinthető.

Mint az 1. kérdésre adott válaszból következik, a TE – a támogatás feltételeit meghatározó ÁSZF-nek történő megfelelés érdekében – az Szjt.-nek megfelelő felhasználási engedély megszerzésére vonatkozó szerződéses rendelkezést kíván alkalmazni a szerződéstervezetben.

3. *Az ajánlattevő K. Kft. a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban tagadja meg ezen jogok átadását?*

Az eljáró tanács a szakvéleményének általános észrevételei körében kifejtette, hogy téves a tervező szóhasználata, amikor „a szerzői jogról történő lemondás”, illetve a „a szerzői jog engedélyezése” kifejezéseket használta az ÁSZF és a megkötendő generáltervezési szerződés tervezetének szerzői jogi rendelkezésére.

A szerződéstervezet nem korlátozza a szerzőt megillető személyhez fűződő jogokat, és nem rendelkezik a vagyoni jogok átruházásáról (a fenti kérdés szóhasználatával „átadásáról”) vagy arról történő lemondásról sem. A szerződéses rendelkezés tárgya felhasználási engedély adása, és meghatározza a felhasználási engedélynek megfelelő felhasználási jog terjedelmét.

Az elkészítendő kivitelezési tervek tekintetében a felek szabadon határozzák meg a felhasználási szerződés tartalmát.

A szerzőt az Szjt. alapján megilleti a jog, hogy szabadon határozzon arról, hogy a műre vonatkozóan ad-e, és ha igen, milyen terjedelmű felhasználási jogot. Jelen esetben hangsúlyozzuk, hogy funkcionális jellegű műről van szó, amelyet a tervező a felek korábbi szerződése alapján készített. Erre tekintettel a 2007-ben kötött szerződés alapján már elkészített engedélyezési terveknek az építésügyi jogszabályok szerint meghatározott kivitelezési tervek elkészítése körében történő felhasználására engedélyt tartalmazó felhasználási szerződés megkötésének megtagadása a tervező részéről – mint bármilyen joggyakorlás – *azonban nem ütközhet a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményébe*. Az eljáró tanács rámutat arra, hogy a rendeltetésszerű joggyakorlás tekintetében a felek érdekeit nem csupán az Szjt. szerzői jogi rendelkezéseivel, hanem az Szjt. 3. §-a alapján alkalmazandó Ptk. általános magánjogi elveivel összhangban kell értékelni [lásd részletesen a 4(b) pontban adott válaszban].

A hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárás ajánlattételi felhívás megküldésével kezdődik [131. § (1) bek.]. Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a felhívás, de az iratokban talál-

ható hivatkozások alapján megállapítható, hogy a felhívás tartalmazta a szerződéstervezetet,¹² a K. Kft. ennek alapján tette meg ajánlatát.

4. *Amennyiben az ajánlatkérő érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, milyen úton tudja megszerezni a felhasználási jogokat, hogy eleget tehessen a támogatásra irányuló Pályázat Támogatási Szerződésében foglaltaknak?*

A Korányi projekt (a) egy már meglévő, T. D. által tervezett épület átépítését és (b) egy új épület felépítését tartalmazza.

A közbeszerzés tárgya a meglévő engedélyezési tervdokumentáció alapján az (a) és a (b) pontban megjelölt együttes célokra a kiviteli tervek elkészítése. Az engedélyezési terveket a K. Kft. készítette a 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján.

(a) A tulajdonjog és a szerzői jog viszonya

Előfordul, hogy összeütközésbe kerül egymással az ingatlan tulajdonosának tulajdonjoga és az építész szerzői joga. A jogalkalmazói döntést ilyenkor a személyes és a társadalmi érdekek összemérése jelenti; az Szjt. 3. §-a útján ugyanis a szerzői jogra is vonatkozik a rendeltetésszerű joggyakorlás magánjogi alapelve. Így az érdekösszemérés lehetőségének tárgyi jogi alapját a joggal való visszaélés korlátja jelenti.¹³

A bírói gyakorlat szerint a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését (BH 2005. 427). Egy építészeti alkotáshoz fűződő, a tervezőt megillető szerzői jog sérelmét alapvetően az jelentheti, ha az építmény jogosulatlanul megváltoztatásra (átépítésre) kerül. Ezt a magatartást az épület átépítésére jogosult tulajdonos valósíthatja meg. Annak megítélésénél, hogy egy építmény mint szerzői jogi védelem alá eső építészeti alkotás megváltoztatása (átépítése, átalakítása) jogosulatlanul történik-e, abból kell kiindulni, hogy a szerzői jog gyakorlása nem ütközhet össze a tulajdonosnak – a Ptk. 99. §-ában biztosított – a dolog célszerű és zavartalan használatához fűződő dologi jogával. A tulajdonost megilleti az a jogosultság, hogy a tulajdonában álló épületet – ha annak igénye, illetve szükségessége a részéről felmerül – átépítse (annak építészeti kialakítását, rendeltetését megváltoztassa), vagy akár elbontsa azt. A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését. Ha tehát egy építészeti alkotást létrehozó tulajdonosi (megbízói) igény megszűnt vagy megváltozott, a tervező szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg az építmény mindenkorai tulajdonosát az objektum átépíté-

¹² A STRAPI 2010. május 26-án kelt levele.

¹³ Gyertyánfy: i. m. (1), p. 358, a 67. §-hoz fűzött magyarázat.

sében vagy elbontásában, és nem kifogásolhatja ezt azon az alapon, hogy ez értelemszerűen az általa készített tervektől való eltérést jelent.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-1/2006. számú szakvéleményében a fenti ítélkezési gyakorlat alapján vizsgálta, hogy milyen viszonyban állnak egymással egy építészeti alkotás tekintetében a szerző személyhez fűződő, illetve vagyoni jogai és a tulajdonost megillető, tulajdonjogból fakadó jogosítványok. A tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szjt.-ben megfogalmazott, személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű („reális”), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.

A szóban forgó *épület* az Szjt. 1. § által a szerzői jogi védelemben részesülő építészeti műnek minősül. Az *épület tervei* pedig mint az építészeti alkotás tervei szintén szerzői jogi oltalom alatt állnak: a szerzői jogosultat tehát a tervre vonatkozóan is megilletik a szerzői jogi törvényből fakadó (személyhez fűződő és vagyoni) jogosultságok. Ebből következően külön vizsgálandó, hogy a tulajdonos joggyakorlása mennyiben érinti az épületre, illetve a tervekre vonatkozó szerzői jogot.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az *épület* átépítéséhez a TE rendeltetésszerű használatához fűződő jogszerű tulajdonosi magánérdeke (amely – lévén állami felsőoktatási és egészségügyi intézményről szó – összefonódik a közérdekkel) és általában véve is társadalmi igény fűződik, amellyel szemben a szerzői jog indokolatlan gyakorlása, az engedély alapos ok nélküli megtagadása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet.

Az átépítés során a *korábbi terveket* szükségszerű adottságként alkalmazni indokolt. Az Szjt. 29. §-a szerint a szerző kizárólagos joga, hogy művét felhasználja (többszörözze) és átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. A vizsgált esetben erről van szó; így a tervek felhasználásához (többszörözés) és átdolgozásához az eredeti tervdokumentáció szerzői jogi jogosultjától engedélyt kell kérni.

A 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján – kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában is – a K. Kft.-t jogszavatossági kötelezettség terheli: a vállalkozó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv kivitelezését akadályozza vagy korlátozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 409. § (4) bek.].

A jelenlegi épület eredeti tervdokumentációjának szerzői jogi jogosultja a KÖZTI volt. A KÖZTI 2007. március 30-án kelt nyilatkozata szerint: „A K. Kft. részére a ... átépítéséhez kapcsolódóan a tervdokumentációk felhasználási jogai tárgyában joghatályos megállapodást kötöttünk, mely alapján a kizárólagos tulajdonunkban álló tervdokumentációkat a K. Kft. – amennyiben erre irányuló megbízást, illetve megrendelést kap – jogosult felhasználni.” A nyilatkozat a tervdokumentáció K. Kft. általi felhasználására vonatkozik, de nem tartalmaz

kifejezett kikötést arra, hogy a K. Kft. részére harmadik személy részére átengedhető [Szt. 46. § (1) bek.], az átdolgozást is magában foglaló [Szt. 47. § (1) bek.] felhasználási jogot enged. T. D. 2009. október 22-én kelt nyilatkozata szerint „*mint az épület tervezője teljes körű szerzői joggal rendelkezem*”. Figyelemmel a két nyilatkozat eltérő tartalmára, tisztázandó a tervek felhasználását és átdolgozását a TE részére engedélyezni jogosult személye.

Feltehetőleg a KÖZTI nyilatkozatát 2007-ben a tervező azzal a céllal szerezte be és adta át a megrendelőnek, hogy igazolja: az általa készített terven harmadik személy javára fennálló szerzői (vagyon) jogokat az eredeti terv jogosultjától megszerezte. Mivel szerzői jogi szempontból a felelősség a TE-t mint felhasználót terheli az eredeti jogosulttal (KÖZTI) szemben, célszerű, ha a jogszerű felhasználás lehetőségéről a megrendelő TE – az őt terhelő felelősségre figyelemmel – maga is meggyőződik. A KÖZTI nyilatkozata ugyanis e tárgyban csak korlátozott tartalmú hozzájárulást tartalmaz, csak a K. Kft. általi felhasználásra vonatkozó hozzájárulást.

Az átdolgozás engedélyezésére vonatkozó vagyoni jog mellett vizsgálandó T. D. tervező személyhez fűződő jogai (Szt. 67.§). Az épület átépítésének terveit maga T. D. készítette. Ebből következően amennyiben ezen terveknek megfelelően kerül sor a kiviteli tervek elkészítésére és a Korányi projekt megvalósítására, nem hivatkozhat a személyhez fűződő jogainak megsértésére.

(b) Az engedélyezési terv és a kivitelezési terv

Mivel a 2007-ben kötött tervezési szerződésben a megrendelő a rendelkezés jogát nem kötötte ki, a Ptk. 412. § (3) bek. alapján a terveket „*saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.*”

A mű (terv) elkészítése és átadása, illetve elfogadása azonban még nem hoz létre érvényesen létező felhasználási jogviszonyt a felek között. Ahhoz engedélyt és ahhoz igazodó terjedelmű jogot tartalmazó, írásba foglalt felhasználási szerződés lenne szükséges.

Az engedélyezési tervet azért készítették, hogy az építkezéshez szükséges hatósági engedélyt beszerezzék. A hatósági eljárásban a terv ügyirat,¹⁴ ezért az eljáráshoz szükséges többszörözés és „átadás”/terjesztés során a terv kiesik a szerzői jogi védelemből [Szt. 1. §

¹⁴ A tervek a hatósági engedélyezési dokumentáció részét képezték. Valamilyen ügy intézése során került sor elkészítésükre és felhasználásukra, tehát – funkciójuk betöltése során – ügyirattá váltak. Amikor azonban a védett mű elkészült, még nem voltak ügyiratok. A szerzői jogi védelem a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve illeti meg (Szt. 9. §), vagyis a védelem ekkor keletkezik. Ezért az a tény, hogy ügyirattá váltak az eljárásban a tervek, a szerzői jogi védelem fennállását nem érinti, azonban ez a funkció – adott esetben – azzal a következménnyel jár, hogy az említett alkotások – noha művek – az adott szerep betöltésétől kezdve az adott ügyirati funkcióban ki vannak véve a szerzői jogi védelem alól. Hangsúlyozandó, hogy csak az ügyben való felhasználás során nem érvényesül a szerzői jogi védelem. E felhasználás jogát azonban előzetesen a szerzői jogi jogosulttól meg kell szerezni (lásd: SZJSZT 25/2003/1–2).

(4) bek]. A hatósági engedély kiadásával az engedélyezési terv funkcióját betöltötte, és a kivitelezést az engedély előírásai szerint kell végezni.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-2/2001 számú szakvéleményében vizsgálta az engedélyezési és kivitelezési terv egymáshoz való viszonyát, miszerint a kivitelezési tervnek az engedélyezési terv alapján való olyan elkészítéséhez, amely az engedélyezési terv elemeinek a lemásolását jelenti, ugyancsak az engedélyezési terv szerzőjének az engedélyre szükséges, hiszen az Sztj. 18. §-ának (1) bekezdése szerint a szerző kizárólagos joga, hogy művét többszörözze (másolja), és hogy erre másnak engedélyt adjon.

A tervművek funkcionális alkotások. A tervműveknek több, egymásra épülő, de jogi értelemben egymástól független „fázisa”, készültségi foka van (pl. látványterv, engedélyezési terv, kiviteli terv), e készültségi fokok elérése és a tényleges kivitelezés elkerülhetetlen változtatásokat (elhagyásokat, tartalmi módosítást, bővítéseket) igényel, amelyeket a felhasználó a szerző tiltakozása ellenére is végrehajthat, vagy a szerzőtől különböző személlyel végrehajthat (lásd SZJSZT 14/2006).

A gyakorlatban az engedélyezési tervek alapján kidolgozott kiviteli tervek – értelemszerűen – nem tekinthetők szerzői jogi értelemben vett átdolgozásnak, ugyanis a kiviteli terv készítése során az engedélyezési tervben rögzített fő paraméterektől érdemben eltérni nem lehet.¹⁵ A kiviteli terv a szerzői jogi szempontból érdeminek tekinthető „alkotó” tervezési szakasz lezárását követően készül, és már a megvalósítás szakaszába esőnek tekintendő. A kiviteli terv célja az engedélyezési tervben meghatározott paraméterekkel és műszaki tartalommal dokumentált, tervezett létesítmény kivitelezési munkálataihoz szükséges műszaki-technikai kiegészítések és technológiai eljárások, valamint a szükséges gyártmánytervek, konszignációk kimunkálása. A kiviteli tervek készítése során az engedélyezési tervtől eltérni csak az engedélyezési terv tervezőjének (szerzőjének) hozzájárulásával lehet (lásd SZJSZT 24/07/1).

¹⁵ Az építőipari kivitelezési tevékenységről, az építési naplóról és a kivitelezési dokumentáció tartalmáról szóló 290/2007. (X. 31.) Korm. rendelet 8. §-a szerint az építető vagy megbízása alapján a vállalkozó kivitelező a tervezővel a kivitelezési dokumentáció elkészítésére tervezési szerződést köt. A tervező a jogerős és végrehajtható építésügyi hatósági engedély és a hozzá tartozó, jóváhagyott, engedélyezési záradékkal ellátott dokumentáció alapján szakszerű műszaki tartalmú kivitelezési dokumentációt készít. A tervező a kivitelezési dokumentáció részeként tervezői nyilatkozatot tesz, amely tartalmazza annak kinyilvánítását, hogy az építési engedélyezési terv és a kivitelezési terv összhangban van. A 16. § (6) bek. szerint a kivitelezési dokumentáció tartalma nem térhet el a jogerős és végrehajtható építésügyi hatósági engedélyben, illetve műemlék esetén az örökségvédelmi hatósági engedélyben és a hozzá tartozó, jóváhagyott és engedélyezési záradékkal ellátott építészeti-műszaki dokumentációban foglaltaktól. A kivitelezési dokumentáció tartalmát a 290/2007. (X. 31.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete tartalmazza. A kivitelezési dokumentáció: az Étv. 31. §-ának (2) bekezdésében meghatározott követelmények kielégítését bizonyító, az építmény megvalósításához – minden munkarészre kiterjedően az építők, szerelők, gyártók számára kellő részletességgel – a szükséges és elégséges minden közvetlen információt, utasítást tartalmazva bemutatja az építmény részévé váló összes anyag, szerkezet, termék, berendezés stb. helyzetét, méretét, minőségét, méretűrtését, továbbá tanúsítja az összes vonatkozó előírásban, valamint az építésügyi hatósági engedélyezésnél és az ajánlatkérési műszaki dokumentációban részletezett követelmények teljesítését.

Amennyiben a kiviteli tervek semmiben sem térnek el az engedélyezési tervtől, csak részletezik azokat, és a kivitelezéshez szükséges műszaki-technikai kiegészítéseket tartalmazzák, úgy – tényállástól függően – nem minden esetben beszélhetünk alkotói folyamatról, egyéni, eredeti alkotásról, így átdolgozásról sem. Ebből következően ilyen esetekben a kivitelezési tervek elkészítéséhez nem szükséges a szerző engedélyét kérni az Szjt. 29. §-a alapján.

Amennyiben a TE érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő K. Kft. ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, az engedélyezési tervnek az újabb közbeszerzési eljárásban, illetve az engedélyezési tervnek a kivitelezési terv céljaira másolás (többszörözés) útján történő felhasználása olyan önálló felhasználási mód, amelyhez a szerző engedélye szükséges az Szjt. 18. §-a alapján. Az Szjt. 3. §-a alapján alkalmazandó Ptk. általános magánjogi elveivel összhangban az adott funkcionális jellegű mű felhasználására az engedély megtagadása a szerző részéről – mint bármilyen joggyakorlás – azonban nem ütközhét a joggal való visszaélés tilalmába (Ptk. 5. §).

A szerző engedélyét a fenti felhasználási módokra a TE felhasználási szerződéssel szerezheti meg.

Ugyan a 2007-ben kelt tervezési szerződés nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az elkészült tervek felhasználásával kapcsolatban, a Ptk. 412. § (3) bek. alapján a TE a terveket „*saját üzemi tevékenysége körében*” felhasználhatja, de nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti. Vizsgálandó, mit jelent a jelen esetben a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználás. A TE az engedélyezési terv átadott dokumentációját az épület kivitelezésére felhasználhatja (amennyiben az a kivitelezéshez megfelelő részletezettségű lenne), de a szerző további hozzájárulása szükséges a további külön felhasználási módokra (az engedélyezési tervnek az újabb közbeszerzési eljárás és a kivitelezési terv céljaira történő másolása). Önmagában a kivitelezési terv elkészítése a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználásnak minősül (mivel az építésügyi szabályok értelmében nem térhet el az engedélyezési tervtől). Ezt azonban meghaladja a közbeszerzési eljárás alapján mással kötendő szerződés szerinti felhasználás, mivel ez a terveknek a közbeszerzési eljárás nyertese általi felhasználását jelenti. Ez utóbbi felhasználás ugyanis nem csak azt jelenti, hogy a TE közreműködőt vesz igénybe (Ptk. 315. §),¹⁶ hanem a kivitelezési terv készítője – a korábban hivatkozott építésügyi jogszabályok alapján is – szerzői jogi értelemben saját nevében történő felhasználást is végez, amelyhez alfelhasználási jog engedése szükséges.

A TE-t jelenleg megillető, a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználást biztosító korlátozott jogosultságát tehát szükséges „kiegészíteni” a K. Kft.-vel kötendő felhasználási szerződésben a közbeszerzési eljárással kapcsolatos felhasználási módokkal, továbbá biztosítania kell a felhasználási jognak a támogatási szerződésben meghatározott terjedelmét.

¹⁶ Példa a közreműködő igénybevételére: ha a kiadó kiadói jogának gyakorlására nyomdát vesz igénybe, a nyomda a többszörözés jogát a kiadó jogán végzi, ehhez nincs szükség alfelhasználási engedélyre. L. Gyertyánfy: i. m. (1), p. 256, a 46. §-hoz fűzött magyarázat.

A tervező 2010. május 26-án kelt javaslata szerint „A Szerző továbbra is fenntartja szerzői jogait. A szerző tervei alapján elkészülő épületekkel kapcsolatban a későbbiekben a Szerző egysszeri felhasználási jogot ad harmadik személynek a szerződés aláírásával, azzal a feltétellel, hogy:

– a felhasználási díjat Ajánlatkérő az érdekeltség időpontjában, külön szerződés alapján Szerzőnek megtéríti,

– az érdekeltség időpontjában kiírásra kerülő közbeszerzési eljáráson vagy pályázaton Ajánlatkérő biztosítja Szerző részvételét.”

Amennyiben a TE a kivitelezési tervek elkészítésére vonatkozó tervezési szerződést a lefolytatott tárgyalásos közbeszerzési eljárás eredménytelensége miatt a K. Kft.-vel nem köti meg, a TE részéről szükséges, hogy a K. Kft.-vel olyan külön felhasználási szerződést kössön, amely lehetővé teszi a terveknek a későbbi nyílt közbeszerzési eljárásban történő felhasználását és a nyertes pályázóval olyan tervezési szerződés megkötését, amelynek a teljesítése nem sérti a K. Kft.-nek az engedélyezési tervekkel kapcsolatos szerzői jogát. Az engedély megadását a K. Kft. díjazáshoz kötheti. Nincs olyan jogszabály, amely a hozzájárulás fejében kérhető díj mértékére vonatkoznék ebben az esetben, ez az érintett felek megállapodásán múlik. Figyelembe kell venni azonban, hogy a TE a 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján a tervek felhasználására már korlátozott jogosultságot szerzett, a megszerzendő engedély pusztán ennek a „kiegészítésére” szolgál, figyelemmel a közbeszerzési eljárásra. A feleknek tehát a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének megfelelően indokolt megállapodást kötniük.

A közbeszerzési eljárásban történő részvétel biztosításának kérdése nem tartozik a Szerzői Jogi Szakértő Testület feladatkörébe.

Dr. Szilágyi István, a tanács elnöke
Dr. Bacher Gusztáv, a tanács előadó tagja
Dr. Hepp Nóra, a tanács szavazó tagja

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Bernard Girard: A Google-modell. A menedzsment forradalma. Typotex, 2010;
ISBN: 978-963-2791-51-7

Eloolvasásra feltétlenül érdemes, ugyanakkor sajátos potpourri ez a könyv.

A számítógépek személyes célokra történő használatához szokott emberek legalábbis nagy része bizonyára megerősíti, hogy meg lehet ugyan lenni a Google mindinkább bővülő eszköztára nélkül is, ám vele sokkal kényelmesebb az élet. Csak pár példa erre.

Kezdetben vala ugyebár a Google keresőrendszere. Hogy mivé nőtte ki magát, azt aligha szükséges ecsetelnünk, így róla és világsikeréről csupán annyit, hogy Girard 2009-ben frissített kézírata szerint az már 130 nyelven elérhető! Ha bármi érdekel bennünket, bárminek utána akarunk nézni, az egyik első dolog rákeresni, mit hoz fel róla a Google. Ez már olyanira részévé vált az életnek, hogy a Wikipedia szócikke szerint az angolban napjainkban nemcsak elterjedt szlenggé, hanem hivatalosan is elfogadott, önálló tárgyas igévé vált a „to google” a Google használatával történő keresés alkalmazásának jelentésével. Ezt az igét az American Dialect Society „a 2002-es év leghasznosabb szavának” választotta, 2006-ban hivatalosan felvették az angol nyelv egyik leghíresebb értelmező szótárába, az Oxford English Dictionary-be, valamint a hasonlóképpen rangos Merriam–Webster Collegiate Dictionary 11. kiadásába.

Bárhol vagyunk a világon, ha hozzá tudunk férni az internethez, máris elérhetjük a saját Google-fiókunkat, benne levelezési címlistánkkal, továbbá mindazokkal az e-mailekkel, amelyeket a fiók használatának kezdete óta kaptunk, illetve küldtünk (hacsak ki nem töröltük azokat véglegesen még a „kukából” is), és olyan keresőrendszerrel, amelynek segítségével nevekre és kulcsszavakra is rákereshetünk mindebben. Az e-mailekkel együtt megtaláljuk az azokkal küldött, illetve kapott csatolt fájlokat is, tehát mindezzel az e-mail útján bonyolított teljes levélforgalmunk bárhol a világon a rendelkezésünkre áll, jól visszakereshető tárolásban. Mindehhez és a többi személyes Google-alkalmazáshoz jelenleg már 7496 MB egyéni és ingyenes tárolókapacitást biztosít nekünk a rendszer. Más kérdés, amit Girard is boncolgat, hogy mindez egyáltalán nem pusztán a jószívűség terméke. Elmondható, nem is alaptalanul, hogy mindaz a szolgáltatás, amellyel a Google rendszerei számukra ingyenesen segítik a felhasználókat – s amelyeket Girard részletesen leír –, maga a szép új világ. Ám, mint a valóságban mindig, ebben is mindennek ára van. Egyrészt – és erről részletesen olvashatunk – a rendszerekhez hirdetések kapcsolódnak, tehát a Google a hirdetőknél eladja azt a lehetőséget, hogy felkeresett oldalain hirdetések is a szemünk elé tárulnak – elvégre a cég nyereségérdekelte vállalkozás, amelynek megfelelően nagy hozamot kell termelnie. Girard alaposan elemzi, értékeli és méltatja azt a valóban igen innovatív árképzési stratégiát és technikát, amelyet a Google hirdetéseinek eladásához fejlesztett ki. Másrészt, ha arra gondolunk, hogy az információk birtoklása hatalmat ad, könnyű belátni, micsoda felmér-

hetetlenül nagy – legalábbis potenciális – hatalmat jelent, s még inkább micsoda adatbányászati lehetőségeket kínál az a hihetetlenül nagy és gyorsan növekvő információhalmaz, amely így, szolgáltatásai révén a Google gépein tőlünk és rólunk felhalmozódik. S tegyük hozzá, hogy információkat még csak nem is csupán ezzel adunk ki magunkról, hanem gyakorlatilag mindennel, amire a Google különféle szolgáltatásait felhasználjuk.

A földrajz és a légi felvételek szerelmesei jól ismerik a Google Earth rendszerét. Ha pedig saját szárazföldi járművel utazunk valahová, vagy csak érdekel a pontos útvonal, rendelkezésünkre áll a Google óriási térképrendszere, s azon belül egy rendkívül jó útvonaltervező. Áradozni lehetne e szolgáltatás hasznosságáról, s hogy milyen pontosan és jól érthetően vezet végig a kérdezett útvonalon. Ahányszor például át kell menni egy másik útra, ehhez részletesen leírt útmutatással szolgál, s a térképen a szóban forgó helyre ugorva is megmutatja, hol a kritikus kereszteződés, és hogyan kell tovább menni a következő útszakaszra. Segítségével az ember valóban eltévedés nélkül mehet végig az úján.

Ha éppen nincs elegendően nagy sebességű internetkapcsolatunk, jobb minőségű képeket küldeni e-mailben, csatolt fájlként meglehetősen lassú, időrabló, kényelmetlen. Ha viszont feltöltjük a képeinket a Google ingyenesen használható képrendező rendszerébe, elég egy linket küldeni hozzá annak, akinek a képeinket vagy azok meghatározott részét meg akarjuk mutatni. Természetesen a képrendező arra is lehetőséget biztosít, hogy benne a magunk kíváncsi szerinti kialakított könyvtárstruktúránkban tároljuk képeinket, kímélve ezzel – már akinek ez fontos – gépünk és saját egyéb hardverünk tárolókapacitását.

A Google gyorsan gyarapodó szolgáltatásait még hosszan lehetne sorolni, de erről igazán jó képet ad ez a könyv. Azt az alcímében szereplő állítását viszont, hogy a Google cég a menedzsment forradalmát valósította meg, meglehetősen vitathatónak tartjuk. Girard e műve nem teljesen mentes a hatásvadász kijelentésektől, s ez is inkább közjük sorolható, hiszen jóllehet többé-kevésbé radikálisan új elemeket, eszközöket is alkalmaztak a Google vezetői a cég menedzselésében, ez még nem forradalom. Forradalommá ezek csak azzal nőnek fel, ha széles körben bevezetik azokat a menedzsment élvonalbeli gyakorlatába, fölébe kerekedve ezzel a technika addigi állásának. Annál inkább állítjuk viszont, hogy a Google eszközei és szolgáltatásai igenis forradalmat teremtettek az informatikai és az infokommunikációs szolgáltatások terén, s szintűgy az internetkorszak hirdetési üzletágában, és hogy mindezzel a Google diadalmenete az ezredvég egyik legfényesebb és legtitiztább sikertörténete. Egy másik, a Google-ről szóló kitűnő könyvben, David A. Vise & Mark Malseed: *A Google sztori* c. művében (K.u.K. Kiadó, 2009, I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2009. 5. sz.) pedig a szerzők egyenesen azt állítják – s igen valószínű, hogy igaz is –, hogy amióta csak Gutenberg feltalálta a könyvnyomtatást, és ezzel megnyitotta az emberek mind nagyobb tömege számára a hozzáférést a rohamosan szaporodó nyomtatott információhordozókhoz, egyetlen innovációs eredmény sem teremtett olyan tág lehetőségeket a világ információkészletéhez való hozzáféréshez, mint a Google.

Girard pedig ekként vezeti be mondandóját: A Google, amely korántsem az a hegemon helyzetben lévő cég, ahogyan azt róla a kritikusai mondják, elindult, hogy meghódítson

egy új világot, a digitális univerzumot, a neten élt élet és a neten végzett munka világát. Ezt a hódítást innovációnak hívják. És a Google sikere abból származik, hogy megtalálta a módját annak, okosabban, mint mások, hogy az innovációt folyamatosan áramoltassa. A könyv ezt a történetet elemzi és meséli el. S hozzáteszi: a Google azért állíthatja magáról, hogy a Fordhoz és a Toyotához hasonlóan modellé vált, mert a menedzsmentje egyszerre több területen vezetett be újításokat: az emberi erőforrások kezelésében, a termelésben, a vásárlói kapcsolatokban, végül az ipari tranzakciókban. Mindezt a maga módján tette: újított, de más vállalatoktól, az új technológiák világától is kölcsönzött, és ami teljesen szokatlan, az egyetemen tette (ez utóbbi tartalma azonban, a kezdetektől eltekintve, itt nem igazán bontakozik ki). Nem kérdés, hogy ezek a módszerek legelőször a Google-nál álltak össze rendszerre. A vállalat rendkívül gyors növekedése, alapítóinak személyisége, látásmódja, tudományos felkészültsége, megszállottsága, valamint azoknak a szakembereknek a tapasztaltsága, akiket sikerült maguk köré gyűjteniük, hozzájárult ennek a páratlan (sic!) modellnek a megalkotásához. A könyv egyetlen törekvése, hogy kulcsokat adjon e modell megértéséhez: hogyan és miért működik így, ahogy működik.

Nem hallgatható el az sem, hogy e könyv bizonyos hátránnyal indul olvasói kegyeinkért. Az embert úgy elkényeztette a Typotex könyveinek kitűnő szakmai minősége, azoknak még az elmélyült mondanivalók esetében is a legtöbbször kellemesen olvasmányos, magával ragadó előadásmódja, hogy eleve ezzel az igénnyel kezdünk az olvasásához. Ezért eleinte meglehetősen úgy érezzük, hogy Girard e művének stílusa, gondolatmenetének alakítása a megszokottnál valahogy kevésbé szerethető, s ez valamelyest kevésbé gördülékennyé teszi a mondandójának be- és elfogadását. Nehéz lenne meghatározni az ellenérzés okát, de talán olykor túlzottan ex katedra szól, túl sommásan ítélkezik, s a mondandója fontos elemeit talán a kelleténél gyakrabban helyettesíti elnagyolt utalásokkal. (Néha a szöveg is meg-megbotlik.) A fogós mindebben az, hogy ha belekezdünk, a könyv még így sem engedi, hogy ne olvassuk tovább, mert korunk egyik legizgalmasabb és legtanulságosabb vállalati fejlődés- és sikertörténetébe ad izgalmas, nagyon tanulságos betekintést. A kitartás pedig a rengeteg hasznos és érdekes ismereten túl abban is elnyeri illő jutalmát, hogy Girard stílusa gyakran meglepően, és olyankor a mondandója kellemes, érdekes, magával ragadó olvasmánnyá válik. Amikor a Google tényleges gyakorlatát részletezi, s nem némileg tudálékosnak ható és/vagy többé-kevésbé elnagyolt körítésekkel ad elő, akkor kifejezetten nagyon jó!

Az ismertetéshez célszerű itt kitérnünk a szerző szakmai felkészültségére, kompetenciájára is. A Typotex róla szóló ismertetése elmondja, hogy Girard vállalatvezetési tanácsadó, rádiókommentátor és szakelőadó. Több könyvet írt a menedzsmentről, annak történetéről és vállalaton belüli működtetéséről, számos cikket publikált a szervezésről, a munkaszervezésről és a vállalati teljesítményre gyakorolt hatásukról. Meggyőződése, hogy a szervezeti változások a jövőben csak az informatika révén valósíthatók meg, ezért több mint húsz éve figyelmes, egyben kritikus megfigyelője az új technológiáknak. Egyike volt azoknak, akik már a nyolcvanas évek elején kétségbe vonták az új technológiákról szóló egyértelműen

optimista vélekedéseket. Több tanulmányt írt az emberi erőforrások kezelésére és a vállalat modernizálására szolgáló szoftvekről, francia nyelvterületen ő végezte az első kiterjedt vizsgálatot az internetről. Ilyen alapállásból elemzi 2000 óta a Google vállalatot minden lehetséges szempontból.

Tény ugyanakkor, hogy e könyvében a Google által létrehozott és/vagy mesterien alkalmazott új megoldásokat gyakran azzal dicséri, hogy szembeállítja azokat másokkal, s az utóbbiakról nemegyszer még demagóg ostobaságokat is mond – így beszél egyebek közt az értelmes munkát akadályozó nyűgként a vállalati adminisztrációról, valamint azokról a szükségtelen követelményekről, amelyeket szerinte a marketingrészlegek támasztanak a hagyományos vállalati modellben. Hasonlóképpen, a Google vezetésének filozófiáját és stratégiai elveit rendszeresen azzal méltatja, hogy szembeállítja azokat az üzleti iskolák, a menedzsmentszakemberek és más hasonló tanításaival, mintha az utóbbiak mind az ördögtől valók, de legalábbis megkövesedettten ostobák lennének. A marketinggel szembeni érthetetlen utálata jelenik meg abban is, hogy a marketingrészleget lényegében a fejlesztőmunka kerékkötőjeként állítja be, s érthetetlen egyenlőséget tesz a spammerek és az onlinemarketing-szakemberek közé. Gyakran mondja könyve főszereplőiről, a Google vezetőiről, hogy nem tudja, azok olvasták-e ezt vagy azt a szerzőt, de adott kérdésben vele azonosan gondolkodnak. Nos, ő maga a modern nagyvállalatok társadalmi-gazdasági szerepéről itt gyakran úgy beszél, mintha a bolsevizmus legfőbb kommunikatőraitól vette volna a nézeteit. Nem egy sommás ítéletezése úgy szól, mintha a Komszomolszkaja Pravda cikkét olvasnánk a régi időkből. Így szól többször is a befektetési bankárokról, az iparjogvédelmi oltalom adta kizárólagos hasznosítási pozícióról, vagy éppen így nevezi tőzsdecsendőrségnek az USA Értékpapír-felügyeletét. Igencsak érdekes stúdium végiggondolni, hogy fér ez össze a Google cég kétségtelen csodálatával, ami könyvének egyértelműen a vezérfonala.

Erősen elgondolkoztató, hogy állítása szerint az informatikai iparág egész története, rendkívül gyors fejlődése a szellemi tulajdon gyöngé védelmének köszönhető, s ha az informatikai iparágak olyan hatékony védelmet tudtak volna kialakítani a maguk számára, mint amilyet az autó- vagy a repülőgépipar, ma a számítógépek nem lennének jelen mindenütt. (Nem mellesleg, akkor miért autóból van mégis ilyen mérhetetlenül sok, s nem lovaskocsik poroszkálnak mindenütt? – a szerző).

A Google maga nemében szinte páratlan sikertörténetéért érdemes nagyvonalúan túllépünk azon is, hogy a szerző sarkos véleményt mond dolgokról, amelyekhez a véleményéből jól kikövetkeztethetően igencsak kevéssé ért, mint pl. az iparjogvédelem társadalmi-gazdasági szerepe, a kockázati tőke szerepe a jó növekedési képességű vállalkozások finanszírozásában (s milyen érthetetlen gyűlölettel beszél a kockázati tőkéről), vagy éppen (ahogy már utaltunk rá) a befektetési bankoké a cégek tőzsdei bevezetésében.

Megdöbbenő, hogy még olyan végletes ostobaságot is leír, hogy „a márkanevek védelme csak a nagyvállalatok érdeke”! Végiggondolhatná, mi lenne például, ha minden kóbor próbálkozó a Google márkanevével tehetné fel agyszüleményeit az internetre! Micsoda káosz

kerekedne a piacokon abból, ha bárki szabadon elbitorolhatná mások árujelzőit, azok álcájában kínálhatná a maga árucikkeit, és főként mennyire a fogyasztók lennének ennek a legfőbb vesztesei! Meglepő, milyen kevés ismerettel bír az üzleti angyalokról. Ezen a fórumon az sem hagyható szó nélkül, hogy szerinte a Google fontos jellemzője, hogy a doktori fokozattal rendelkezők az intuícióval szemben a racionális számításokat, az improvizáció helyett az adatok elemzését preferálják, és a cég vezetői éppen az ilyeneket keresik – márpedig ez így, általánosítva aligha igaz. Az innovációnak éppen az intuíció az egyik nagy mozgatója, s a Google vezetői aligha mondanak le róla.

Meghökkentő, hogy szerinte a Google oldalain megjelenő, valóban minimalista vizuális eszköztárral dolgozó hirdetések létrehozása „semmibe se kerül”, jöllehet tudnia kellene, hogy az ilyen hirdetés megalkotásában igencsak nagy szaktudás kell ahhoz, hogy azok kellemőképpen megragadóak és hatásosak legyenek. Gondolkodásának megértéséhez sok más mellett érdekes lenne tudnunk, vajon érdemben mire utal azzal, hogy a Google tőzsdei bevezetésének következményeként „a tőzsdei hatóságok bizonyos diszkréciót kényszerítettek a cégre, ami korlátozta a cég életére vonatkozó információk minden munkatárs számára hozzáférhetővé tételét az intraneten”. Talán rádiókommentátori gyakorlata ütközik ki abban, hogy a részleteket illetően nemegyszer meglehetősen felületes magyarázatokat ad, olykor egy-egy rövid utaláson túl nem fejt ki, hogy ki, illetve mi az, akiről/amiről beszél. Végső soron ez tekinthető úgy, hogy valamelyest még illik is a tárgyhoz, hogy az olvasó „guglizza ki” azt magának! Könyve megértését szószeret segíti, ám nem állítható, hogy abban minden fogalommagyarázat kifogástalanul szakszerű lenne. Megjegyzendő az is, hogy a magyar szövegben furcsa módon angol eredetiben jelennek meg bizonyos, a téma szempontjából fontos szakkifejezések, amelyek jelentésével azonban a magyar olvasók jelentős hányada feltehetően nincs tisztában, s azokra a szószeret sem tér ki. Ám ha mindezekkel a szöveg olykor kissé fárasztó, egyszer-egyszer még bosszantó is, a könyvet nem lehet letenni. Girard ebben nagyon ügyes: mire elegünk lenne egy-egy, az érdeklődésünket kevésbé vonzó gondolatmenetből, egy-egy kissé túl rágós magyarázatból, átvált egy új, izgalmas témára, s mi buzgón olvasunk tovább.

Vezetéstudományt sem igazán innen érdemes tanulni – ellenben rendkívül érdekes és tanulságos, amit a cég vezetői triumvirátusának konkrét megvalósulásáról és működéséről elmond, s talán még inkább az elemzése, amellyel bemutatja a Google-nak a potenciális munkatársak begyűjtésére és felvételiztetésére alkalmazott, nagyon jól és célratorően kimunkált, nagyüzemi rendszerét. Hogy ez valóban mennyire nagyüzem, azt mindennél jobban mutatja, hogy Girard adatai szerint a felvételre jelentkezők száma évi 500 ezer – ami igencsak meggyőzően szól a cég külső megítéléséről, vonzerejéről is. Úgyisintén igen figyelemre méltó mindaz, amit arról a rendszerről elébünk tár, amellyel a cég alkalmazottainak fejlesztőmunkáját támogatja. Ennek talán leginkább közismert eleme, hogy azok munkaidejük 20%-át saját kezdeményezésű kutatásaikra és fejlesztéseikre fordíthatják. Ennek nagy jelentőségű hozadéka az is – amire talán kevésbé gondolnánk –, hogy ez sokat segít a céltudatos, buzgó fejlesztők

megtartásában, mivel a kívánt szabad mozgásteret így helyben megkapják, s nem kell azt a cégen kívül keresniük. Girard felidézi, hogy Steve Wozniak, az Apple két alapítójának egyike (l. Jeffrey S. Young & William L. Simon: Steve Jobs és az Apple sikertörténete – Lexecon Kiadó, 2009 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2009. 5. sz.) eredetileg a HP-nek ajánlotta fel, hogy hordozható számítógépet készít, ám a cég elutasította azzal, hogy ez nem tartozik a prioritásai közé, Wozniak fejlesztőként „ne aprózza el magát” ezzel. Tény az is, hogy a fejlesztők igen számottevő hányada nyűgnek érzi a munkabeszámoló készítését (főként, amíg az ember fiatal, türelmetlen, és nem eléggé viharvert). A Google vezetése ebben is igen bölcs: megköveteli a beszámolót a szabad K+F idő felhasználásáról, azonban hetenként mindössze 4-5 sort kér erről. Ez a mechanizmus egyszerre teremt kontrollt és önkontrollt. Az az alkalmazott, aki túl sokáig ismételteti ugyanazt a pár mondatot, elárulja ezzel, hogy problémái vannak a maga választotta feladattal. Másrészt, aki így szembesül azzal, hogy nem képes a munkaidejének 20%-át valóban gyümölcsözően kitölteni a saját elképzelései szerinti K+F munkával, ezáltal felismerheti, hogy talán még nem áll azon a szakmai szinten.

Szembeszökő, ezért meglehetősen ismert vonása a cégnek, hogy meglehetősen bőkezűséggel nyújtja dolgozóinak a jóléti szolgáltatásokat. Girard is sorolja ezeket, de idézi hozzájuk a cég vezetőit is: „hajnali két óra táján is tele vannak az irodák”, vagyis az így „kényeztetett” emberek szinte megszállottan dolgoznak, nem méricskélve a munkaidő hosszát. Girard szavával, „a Google nyújtotta környezet nem több, mint mód rá, hogy a kevésbé hagyományos munkaidőben dolgozó munkatársak a hosszú, munkával töltött órák után kicsit helyrehozzák magukat. Nem annyira földi paradicsomról, mint alapvető higiénéről van szó.” Vise és Malseed említett könyvéből tudjuk azt is, hogy miközben a cég ingyenes szállítást biztosít az embereknek azok lakhelyéről a munkahelyükre és vissza, szállítóeszközeit már igen korán felszerelte vezeték nélküli internethozzáféréssel, hogy azok utazás közben is dolgozhassanak.

A könyv egyik tanulságos része a cégnél alkalmazott „peer review” rendszert ismerteti. Ez talán a legjobban az egyenrangú szakemberek egymás munkájáról adott értékelésének kritikai és minősítő rendszerének fordítható, s mindenképpen ezt jelenti. Elegendően bölcs fejlesztők közt alkalmazva kiemelkedően hasznos. Valóban bölcsesség kell ahhoz, hogy az ember elfogadja a kritikát akkor is, ha az fáj, s felismerje, hogy az olyan hibáira, tévedéseire mutat rá, amelyektől jobb szabadulnia.

Az ismertetést, akárcsak a fejlesztőmunkát, befejezni szinte sohasem lehet, de valahol le kell zárni. Ezért már csak erről a peer review rendszerről emelünk még ki, igen röviden, néhány meghatározó jelentőségű vonást. Megjegyezzük azt is, hogy Girard erről lebilincselően élvezetes áttekintést ad.

A saját fejlesztések megvalósításához előbb-utóbb a vállalat eszközei is kellenek. Ha a peer review kedvezően ítéli meg az elébe terjesztett munkát, a cég vállalja annak további finanszírozását.

Aki a társai elé tárja fejlesztési terveit, ezzel mindenképpen szakmai hírnevét is azok mérlegére teszi. Ez arra ösztönzi az embereket, hogy igen alaposan gondolják végig ezeket a

munkáikat, s azokban legyenek merészek (hiszen ez az egyik alapja az innovációs fejlesztésnek), de sohasem könnyelműek vagy felületesek.

Azzal, hogy a fejlesztő bemutatja munkáját, fejlesztési terveit és eredményeit, hozzá is adja azokat a cég közös tudásvagyonához. A cégnek ebből az az előnye is származik, hogy az a bizonyos tudás nincs tőle elzárva megalkotójának koponyájában. Az utóbbinak ebből annyi hátránya is származik, hogy e tekintetben már kevésbé nélkülözhetetlen, mintha a cégnek fontos tudásmonopóliumán ülne, másrészt értékesebbé is teszi őt, ha tőle várják a további fejlesztéseket is.

A peer review rendszere előmozdítja – érdemben ki is kényszeríti – a fejlesztési tervek és eredmények dokumentálását, mivel azokat dokumentumokban kell a többiek elé terjeszteni. S kikényszerít egy úgyszintén kritikus jelentőségű elemet: a fejlesztési munka ésszerű szakaszolását. Teszi ezt azzal, hogy a kollégák soha nem lennének hajlandók túlzottan hosszú programokat megvizsgálni, mivel az a maguk szempontjából túl sok idejüket és energiájukat rabolná el. Az előterjesztőnek ehhez kell alkalmazkodnia – ez pedig magával hozza azt a nagy gyakorlati jelentőségű következményt, hogy hamarabb kibukik, ha valamiben tévúton jár.

Girard kiemeli, s nem alaptalanul, hogy az akadémiai világgal szemben itt a kritika soha nem anonim. Ez a kritikusokra ró nagyobb felelősséget, hiszen szakmai tekintélyükkel felelnek a véleményükért. Tegyük hozzá: akadályozni is sokkal nehezebb így a másik munkáját, előmenetelét, mintha azt a névtelenség védőburka alatt tehetné valaki.

A peer review másként is nagyon sokatmondó intézmény. Aki azt tapasztalja, hogy ritkulnak a neki szóló meghívások az elbírálók közé, kezdhet elgondolkodni ennek az okán, annál is inkább, mert ez jelzője lehet annak is, hogy zuhanni kezdett a hasznossága a cég számára – s emlékezzünk, hogy ide évente félmillióan szeretnének bekerülni!

Végezetül: Girard gondolatmenetei kétségtelenül igen nagy olvasottságáról tesznek tanúbizonyságot, és olykor meglepően és gyümölcsözően elágaznak. A peer review kapcsán, annak nagy horderejű elemeként beszél a tiszteletre alapozott kapcsolatokról, a megbecsülésért folytatott versengésről. Ehhez idézi egyebek közt a felvilágosodás alapművéből, a Nagy Francia Enciklopédiából a következőket: „Az igazi dicsőség azoknak a személyeknek a tiszteletéből fakad, akik maguk is méltók a tiszteletre, amely tisztelet csak az érdemnek jár ki.” A tiszteletről szóló szócikk szerzőjétől, Montesquieu-től idézi: „A politikai test mindenik részét a becsület mozgatja; ez kapcsolja őket egymáshoz azáltal, hogy működik; az eredmény az, hogy mindenki a közjóra törekszik, bár azt hiszi, csak a saját külön érdekét szolgálja.” Girard a peer review rendszerére utalva kiemeli: ez a „becsületlogika” elegáns megoldást jelent arra a problémára, amellyel minden vállalat szembetalálja magát, ha sok magasan képzett dolgozót foglalkoztat. Ez abban áll, hogyan lehet úgy perspektívákat kínálni magas szintű mérnököknek, hogy közben ne szaporítsuk a menedzsmentpozíciókat, mert az utóbbi eltávolítaná őket attól, amiben a legjobbak, és bürokratizálná a vállalatot.

Dr. Osman Péter

Csengel-Plank Ibolya–Hajdú Virág–Ritoók Pál: Fény és Forma. Modern építészet és fotó, 1927–1950. Vince Kiadó, 2010, második, átdolgozott kiadás; ISBN: 9633030066

Kétszer kettős olvasatú mű, és mindegyik olvasata forrásértékű. A modern magyar építészetről és az annak alkotásait megörökítő fényképészetről, az építészeti fotóról ad gazdag áttekintést, s ezzel mindkét tekintetben egyszerre művészet- és technikatörténet. Magától értetődik, hogy ez a négyosztatú kép egyben XX. századi kultúrtörténetünk jelentős szeletvé is összeáll, és szintúgy fontos adalék e korszak társadalomtörténetéhez. Ha pedig azt is hozzávesszük, mi minden pusztult el építészeti örökségünkől az utóbbi hetven év során, úgy az albumnak fontos értékmentő funkciója is van.

A korabeli fotókkal gazdagon illusztrált kötet mondandóját és csúcspontjait jól érzékelteti a kiadó ajánló szövege. Ebből idézve: „Luxusvillák, elegáns bérházak üvegcsőben mozgó liftekkel, egy erőmű őskori űrhajót idéző irányítóterme, divatos üzletbelső, hangosfilmeket játszó áramvonalas mozik – mindezeket röviddel elkészülésük után lefényképezték a Tér és Forma folyóirat számára. Magyarországon elsősorban ez a kiadvány terjesztette a modern mozgalom eszméit 1928 és 1948 között, amikor magyar építészek olyan műveket alkottak, amelyek a nemzetközi modernizmus legjobbjai közé tartoznak. Az ezekről készült fényképek ma nagy értékű források, amelyek nemcsak dokumentálják az épületeket, hanem azt is bizonyítják, hogy az építészeti fotó önmagában is lehet műalkotás. ... Csengel-Plank Ibolya fotótörténész, Hajdú Virág és Ritoók Pál építészettörténész tanulmányai azt vizsgálják, hogyan hatott a modern mozgalom a magyar építészetre, és hogyan fényképezték épületeiket. A könyv fő része 63 épületet és belsőépítészeti alkotást mutat be 217 remek fotóval, amelyekhez rövid épületeírás és a képekre vonatkozó magyarázat társul. Ezt néhány jelentős építés és fotográfus portréja és az 1930-as évek Budapestjét ábrázoló városképek követik.”

Ma, amikor már minden jobb mobiltelefon egyúttal fényképezőgépként, sőt videokameraként is használható, a legtöbben talán fel sem ismerik, mennyivel nehezebb feladat volt a könyvben szereplő felvételek elkészítése. A művészi és/vagy mesteri fényképfelvételek elkészítéséhez kétféle képesség kell, s mindkettőből jó sok: hogy úgy tudjuk a fényképezőgép látóterében megragadni a látványt, hogy a róla rögzített kép azt mutassa, éreztesse, sugallja, amit mutatni, sugallni és éreztetni akarunk, s hogy úgy tudjuk használni a gép funkcióit, hogy a lehető legjobban hozzuk létre a kívánt képet. Bonyolultságától, az általa kínált funkcióktól függően a modern fényképezőgép a technika remeke. E hajdani fotósoknak azonban nagyságrendekkel szűkebb szolgáltatásokat nyújtó eszköztárral kellett boldogulniuk. Nem lényegtelen, hogy a digitális technikával akár százával is készíthetjük a fényképeket anélkül, hogy ez költséget okozna, s így korlátlanul kísérletezhetünk a felvételekkel, a hajdaniaknak viszont minden képkocka pénzbe került, legalább a film és az előhívás árába. Ha pedig még hozzávesszük a képek kidolgozását, a különféle trükkös utómunkálatokat is, akkor meg-sokszorozódik a modern fényképkészítés csodája. Nézve e kötet felvételeit, vegyük figyelembe, micsoda kényes, nagy figyelmet és precizitást igénylő munka volt a hagyományos eszközökkel dolgozó analóg fénykép kidolgozása. Már az előhívásnál aknákon tipeggett az

ember a sötétkamra vörösében, s az elkövetett hibák többnyire jóvátehetetlenek voltak. Sok elkötelezettebb hajdani fotós bizonyára a lelkét is odaadta volna azokért a képmódosítási lehetőségekért, amelyeket ma több ingyenesen letölthető szoftver is kínál. Ezért ne is ütdjünk meg azon, hogy e kötet felvételeinek egy része képminőségben valamelyest elmarad attól, amihez a modern digitális képalkotó technikák lehetőségeit jól kihasználó fényképektől elkényeztetett szemünk hozzászokott. A lényeg, a hazai modern építészeti alkotásainak remek áttekintését így is jól mutatják.

Ami a láttatást, a felvételek mondandójának kibontását illeti, úgy tűnik, hogy – mint oly gyakran a művészeti alkotások értelmezésében –, itt is tere van a feltevéseknek és a néző számára merésznek tűnő következtetéseknek. Jó példa erre, hogy egy villa teraszáról készült képen egy csővázás szék, egy „tipikusan modern lakberendezési tárgy” is látható, s ehhez a következő megjegyzés csatlakozik: „az eredeti szándékot nem ismerjük, ám a motívum megjelenése más fényképeken is azt valószínűsíti, hogy miközben a szék kétségtelenül oldotta az építészeti motívumok egyszerűségét, szimbolikus formában a tulajdonosok modern életvitele is kifejezésre jutott”. Fűzzük itt rögtön hozzá: a felvételeken számos olyan (nagy)polgári épület, illetve épületrészlet szerepel, amely jól érzékelteti hogyan adott teret, keretet, segítséget ez az építész az igényes és tehetős lakók életvitelének, s a lakóterek mívés kimunkáltságában sok olyat látunk, amelyet az ember boldogan tudna a magáénak.

Az építészeti lehetőségeinek szükségyszerű kereteit és korlátait mindenkor a rendelkezésre álló anyagok és eszközök adják. A magyarországi modern mozgalmat áttekintő tanulmány sok egyéb közt – pl. építészképzés, szakmai sajtó és közélet, az építési szabályozás – elmondja azt is, hogy az 1900-as évektől kezdve Magyarországon egyre szélesebb körben alkalmaztak vastartókat, majd vasbeton szerkezeteket, gyakran téglafalazattal keverve. A korszerű, vasbeton szerkezetű épületek az 1930-as évektől gyakoribbak, ám a vasbeton még ekkor is igen drága. Az építés még alig volt gépesítve, a földmunkákat túlnyomórészt kubikosok végezték, az építőanyagot a legtöbbször rézsűs feljárón hordták fel a magasabb szintekre. A korszak jellemző új anyaga a bauxitbeton, amely rövid kötési idejének köszönhetően a maihoz hasonló, gyors építésmódot tett lehetővé, s mert így a zsaluzatot hamarabb lehetett újra felhasználni, ezzel anyagtakarékos is volt.

A XX. századi modern irányzat sajátosságai ugyanakkor itt is hatnak. A világhírű modern építész, Le Corbusier 1923-ban megjelent, programadó kiáltványából idézi a kötet, hogy „az új szépségideál képlete funkció=szépség!!” A legtöbbünk erre magától aligha jönne rá, s bizony a hazai modern építészeti alkotásai nem csekély részének látványa sem igen visz közelebb ennek felismeréséhez. Sorolhatók viszont a kötetből az ellenpéldák is, ahol az épületben a modern koncepció és technika alkalmazása valóban magas esztétikai értékűvé, szépséggé nemesedik.

Fotó – Építészeti – Művészet c. tanulmányában Csengel-Plank Ibolya e kötet specialitásként mondja el: az abban közzétett illusztrációs anyag azt hivatott bizonyítani, hogy a korabeli építészeti fotográfiának sikerült bekapcsolódnia a modernizmus áramlatába, s a

példák mutatják, miként lehetett fényképek segítségével vizuális élménnyé transzformálni egy ipari komplexum enteriőrjét (emeljük ki a címlapon is szereplő bravúros-szép felvételt egy gőzgyűjtő tartály belsejéről – a szerző). Hangsúlyozza, hogy a fényképeszek e műveikkel a látható jelenségek mögötti összefüggéseket – az időt, a mozgást, az ember helyét az ipari civilizációban és a társadalomban – is fel akarták tárni. S mivel az épített környezet valóban mindenkor az ember életének és tevékenységeinek meghatározó jelentőségű tere és kerete, fenntartás nélkül mondható, hogy e kötet igen izgalmas betekintést nyújt abba, mit adott ehhez Magyarországon az adott korszak modern építésze.

Fontos közlése az is, hogy a korabeli épületfényképek majdnem úgy funkcionáltak, mint a divatfotók. A fényképeszek igyekeztek az építészeti alkotások legelőnyösebb oldalait megmutatni, kiemelve azoknak és bennük alkalmazott megoldásoknak az előnyeit. A kötetben olvashatunk arról is, hogy e felvételek gyakran kifejezetten kereskedelmi reklámcélokat is szolgáltak, jelesül, hogy az épületeket vonzó árucikként mutassák be.

Modernizmus. A kötet idézi az egyik legelső magyar Bauhaus-tanítvány építész, Molnár Farkas munkáit áttekintő tanulmányból, hogy „mivel a légi közlekedés új nézőpontokat adott, a modern házak formáját felülnézetben is tudatosan kell kialakítani”. Bierbauer Virgil építész pedig a Magyar Művészet c. folyóiratban a kelenföldi hőerőműről publikált cikkében így beszél: „Megdöbbenve írom le ezt a szót: 'a gépcsarnok légköre szent'”. Az alkotó, úgy tűnik, – a korszakban már nem is újdonságként, – új istent talált a modern technikában.

A bevezető/elemző tanulmányokat követően a kötet nagy részét a magyarországi modern építészet 63 épületének és belsőépítészeti alkotásának egyenkénti ismertetése teszi ki, s ezekhez olykor a témakörhöz kapcsolódó jegyzetek is csatlakoznak. Az egyik például vázolja, hogy a bútorok formája leegyszerűsödött, elveszítve a régi értelemben vett lakályosságukat, illetve drága műtárgy jellegüket. A megrendelőket a mindenáron való díszítés helyett a jó arányokkal, a korszerű anyagokkal és a racionális elhelyezéssel kárpótolták a tervezők. Mai fogalomtárunkkal ezt a formatervezés és az ergonómia előretörésének is nevezhetjük.

Célszerűség. Az egyik ilyen ismertetés egy üvegkereskedő üzletházát mutatja be. Annak kiemelésre érdemes jellemzője, hogy úgy alakították ki, hogy ezzel a cég reklámjaul, árube-mutatójaul is szolgált.

Dr. Osman Péter

Neil Shubin: A belső hal. Utazás az emberi test 3,5 milliárd éves múltjába. Vince Kiadó, 2010; ISBN: 9639731837

„Az élővilág fejlődésének őstörténete arra utal, hogy az ember egyáltalán nem speciális vagy különleges teremtmény a többi élőlény között. Ha megtudunk valamit az ember korai eredetéről, az csak gazdagíthatja különleges létezésünk képét: rendkívüli vagy annak tűnő képességeink mindegyikét azoknak az alapvető összetevőknek köszönhetjük, amelyek az ősi halakban és más élőlényekben alakultak ki. A közös 'alkatrészekből' aztán igencsak különleges konstrukció állt össze. Az ember nem választható el az élővilág egészétől: annak vagyunk a részei nemcsak a csontjainkban, hanem a génjeinket illetően is.”

„Ha legközelebb mélyen belenéznek valakinek a szemébe, felejtsék el a romantikát, a teremtetést, a lélek tükrét és a hasonlókat. Mert a mikrobáktól, medúzáktól, férgek-től és legyek-től örökölt molekulák formájában a szemünkben is ott van egy egész állatsereglet.”

Idézetek a könyvből (az első kissé megfésűlve).

A legjobb értelemben vett népszerű tudományos mű kiemelkedően jó példája ez a kötet. Népszerű abban az értelemben, hogy minden előképzettség nélkül is tökéletesen megérthető mind a mondanivalója, mind pedig a magyarázatai és a levezetései. Semmi sincs viszont benne abból a – gyakran jól kifizetődő, ám igencsak ártalmas – törekvésből, hogy a mondanivaló intellektuális vagy éppen szakmai értékét rontó leegyszerűsítésekkel igyekezzék népszerűsége szert tenni. Annyiban mindez magától is értetődő, hogy a Vince tudományos ismeretterjesztő kiadványaiban, akárcsak művészeti, művészet- és kultúrtörténeti könyveiben, nagyon igényes, s az általa kínált szellemi minőséget illetően joggal mondható elit kiadónak.

A könyvnek háromféle olvasata is van, s mindegyikük megérdemli, hogy itt szóljunk róla. A világ iránt érdeklődő, intelligens ember számára mindig izgalmas és tanulságos, ha számára jól érthető betekintést kap a tudományos kutatásba, a kutatók munkájába. (Ezért is fájdalmas sokunknak, hogy a magas matematika eszköztárának alkalmazására támaszkodó kutatásokat már olyan világnak látjuk, amelybe képtelenek vagyunk betekinteni. Tipikus példa erre az anyag szubatomi szerkezetének vagy éppen a világegyetem keletkezéstörténetének és szerkezetének modern kutatása, aminek még az eredményeit is nagyrészt csak a matematika nyelvén lehet megfogalmazni.)

A második olvasat lényegét a fenti idézetek is érzékeltetik. Arról szól, hogy 'tervező' (e tekintetben mindegy, hogy evolúciónak vagy másnak nevezzük!) már korábban, évek tíz- és százmilliói során kifejlesztett és bevált szerkezeti elemekből és megoldásokból rakott össze bennünket, hogy mindazt a 'hardvert', ami bennünk működik, vagy legalábbis annak korábbi, esetleg kezdetlegesebb prototípusát a törzsfjlődésben előttünk járt élőlényektől örököltük. Eme örökségünk eredetének teljesen hihetetlen távlatait tárja elénk, amire hajmeresztően meghökkentő példa a második idézetében foglalt ténymegállapítás mikrobákról, medúzákról, férgek-ről és legyek-ről. Mondani ezt persze könnyű, hiszen nincs az a rutinos és tehetséges bulvárújságíró, aki ne tudna még vadabb szenzációkat is kiötlöni.

Shubin azonban az egész könyvét arra is szánja, teljes sikerrel, hogy részletesen bemutassa ezeknek a megállapításoknak a tudományos alapjait és bizonyítékait. Itt nem a „hiszem, mert izgi!” logikája működik, hanem a „hiszem, mert olyan tiszta, átlátható a magyarázat, és ezzel meggyőző is a bizonyítás”.

Magyarázat és bizonyítás. A könyv harmadik, szintűgy megragadó olvasata ennek a nagyon különleges kutatásnak a mikéntjét mutatja be. Részletes leírásokat és magyarázatokat ad azokról az óriási hozzáértést és talán még erőteljesebb intuitív képességeket igénylő kutatási módszerekről, amelyek célja annak feltárása, hogyan alakultak ki az emberi testet alkotó konstrukciós megoldások – szervek, anatómiai képletek – az élőlények fejlődése során. Az egésznek a kiindulási alapja voltaképpen nagyon logikus: az azonosságokat és a hasonlóságokat keresi az anatómiai felépítés elemeiben az ember és a hajdanvolt állatok között, így például az ősi halak uszonyának csontozata és az ember karja és keze közt. Így vezeti le, hogy a belső fülünk története visszavezethető a legkorábbi halakig, a folyadékában lévő neuronoké pedig még korábbra is. Elmondja, hogy az utóbbiaknak minden más neurontól eltérő jellemzői vannak, s így teszik a dolgukat a mi belső fülünkben, valamint a halaknak a környezetükben zajló mozgások érzékelésére szolgáló neuromast szervében. Ami pedig ebben a témánk szempontjából igazán fontos, a kutatók nemrégiben más állatoknál is elkezdtek keresni ezeket a sejteket, és nemcsak olyanoknál találták meg azokat, amelyeknek még csak a miénkhöz hasonló érzékszerveik sincsenek, hanem még a fejfel nem rendelkezőknél is, így pl. az 500 millió éves férgekkel feltűnő hasonlóságot mutató, gerinccel sem bíró lándzsahalnál.

Szakterülete szerint Shubin paleontológus, azaz őslénykutató. Kutatási programjában bizonyos hajdanvolt élőlények megkövesedett maradványait kutatja és dolgozza fel. A módszertan tekintetében igen tanulságosak e művének azon részei, amelyekben elmondja, hogyan tanulta meg hosszú, kemény munkával, hogy egyáltalán meglássa a kőzetekben vagy éppen a felszínen heverő kötörmelékek között e fosszilis maradványokat, megkülönböztesse azokat a többi kőtől. Megtudjuk azt is, milyen magas színvonalú mesterségbeli tudás és mennyi különösen aprólékos munka kell ahhoz, hogy ezeket a maradványokat tanulmányozásra, elemzésre alkalmas állapotban kibontsák az azokat magukba foglaló kőzetekből. S miután sokszor hónapok munkája árán, mikrosebészeti eljárásokhoz hasonló finomsággal elvégezték ezt, még csak akkor lehet hozzákezdeni az anatómiai struktúrák feltáráshoz és elemzéséhez.

Shubin itt a figyelmünkért tiszta rajt-cél győzelmet arat: könyve már kezdetétől fogva megragadja érdeklődésünket, s mindvégig fogva tartja. Első négy fejezetében alaposként azt mutatja be, hogy miképp tudják nyomon követni ugyanazt a szervet a különböző élőlényekben. A legelsőből azt is megtudhatjuk, hogyan válik képessé a tapasztalt kutató arra, hogy tudja, milyen korú kőzetrétegekben keresse a szerveink előtörténete különféle állomásainak tanúiként szolgáló maradványokat. A második végigköveti ugyanazoknak a csontoknak az útját a halaktól az emberig. A harmadik arról szól, milyen hasonlóságo-

kat mutat a DNS a legkülönbélebb élőlényekben, s milyen hihetetlen egyezések vannak a működésében egymástól szélsőségesen eltérő fajok embrionális egyedfejlődésében. A negyedik arról, hogy az egymástól nagyon különböző szerveket létrehozó biológiai folyamatok ugyanannak a jelenségnek a különböző változatai. Amint mondja, ha látjuk ezeket az alapvető hasonlóságokat a különböző szervek és testek között, akkor elkezdjük felismerni, hogy a Földünket benépesítő legkülönbélebb élőlények tulajdonképpen nem mások, mint „variációk egy témára”. Ennek egyik részletesen kifejtett bizonyosságaként szenteli a teljes 5. fejezetet annak bemutatására, hogy „minden élőlény koponyája egy közös sémára készül”. A hatodikból ehhez csatlakozva azt is megtudhatjuk, hogy a csirke minden szerve visszavezethető a fejlődő embrió három szövetrétegének valamelyikére, és – s ez a valóban átütő erejű közlése – ugyanez érvényes minden állati fajra, beleértve az embert is: e három réteg szignifikáns módon ugyanazokat a struktúrákat hozza létre minden fajnál. S még öt további fejezet van, amelyről szólnunk kellene ...

Megáll(na) az ember esze (ha volna): a „természet” olyan bölcsen takarékoskodó konstruktőr, hogy nagyon sokat tanulhatnánk tőle – főként, ha figyelembe vesszük, micsoda örült pazarlással dolgozik a mai, „piacorientált” fejlesztés. Shubin ámulatba ejtő példákkal mutatja be, hogy a jól bevált megoldásokat az újabb fajokban is rendre felhasználja, ami további bizonyítékkal szolgál arra is, hogy testünk biológiai örökségünk halmaza. S a technikai finomságaikkal is ámulatba ejtőek a kísérletek, amelyek mindezt feltárták, s amelyekről e könyv beszámol.

A világ vezető pénzügyi napilapja, a Financial Times ekként méltatta e könyvet: „Mesterunka ... Ha valaki meg akarja érteni az ember és más élőlények evolúciós fejlődését, de az idén több könyvre már nincs ideje, akkor ezt a ragyogó monográfiát olvassa el.” Méltó és mértékadó értékelés – tehetjük hozzá.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

THE PATENT REFORM BILL OF 2010 IN THE U.S.A.

Dr Tivadar Palágyi

This paper is the continuation of an article which appeared in the February issue of this bi-monthly and deals with the recent patent reform bill of April 2010. The most important features of the bill are discussed in detail.

GENERICIZATION OF TRADEMARKS

Peter Szalai

The article is based on the loss of distinctive character of registered trademarks, genericization in other words. The article deals with the reasons and possible legal effects of the aforementioned phenomenon. It means to demonstrate with examples the typical attributes of marks that are mostly compromised by genericization, according to practical experience. The article also involves the concerns of genericization from the aspect of linguistics.

THE STRUGGLE CONTINUES AGAINST ILLEGAL DOWNLOADS

Gabriella Kovács

The purpose of this document is to present how to fight against copyright infringements on Internet. First the paper deals with the DMCA, the EU Telecommunication Reform Package, the Directive 2000/31 on certain legal aspect of information society services. The second part of the paper presents an overview of three strikes measures, what they seek to achieve, the mechanism by which they operate, and the difficulties experienced within the EU and about their introduction.

REGULATION OF COPYRIGHT LAW IN THE NEW PART IV OF THE RUSSIAN CIVIL CODE – AN IMPORTANT, BUT PARTLY PROBLEMATIC PIECE OF LEGISLATION

Adolf Dietz

In December 2006 President Putin signed Part IV of the Civil Code of the Russian Federation, which regulates the whole field of intellectual property. On the same day almost all

preexisting special laws (Patent Law, Trademark Law, the Computer Program and Database Protection Law, the Law on Copyright and Neighboring Rights) have lost force. The paper analyses the the new elements and the deficiencies of the new codification, dwelling on substantive copyright law, neighbouring rights, copyright contracts law, collecting societies law and the enforcement of rights.

ON THE ECONOMIC ROLE OF INDUSTRIAL DESIGN

Dr Péter Osman

The study offers a detailed overview of the economic role of the design. It outlines its integration into the toolkit of the modern industry, as a substantial field of product development. It explains how design can be used so as to boost the products' competitiveness, to enhance their sales potential and to increase the per unit profits. It discusses, among others, the creation of value added by improved ergonomical features, by designed packaging, and the yield of image formation through design in the market of services. It also summarizes the role of protection of industrial property in the exploitation of its creations.

REGISTRATION OF A SLOGAN – ECJ'S JUDGEMENT

Dr Sándor Vida

Audi is the owner of a famous slogan in German: VORSPRUNG DURCH TECHNIK (something like Advantage Through Technology), registered as a CTM in class 12 for cars. Some years later Audi filed a second CTM application for several goods and services. OHIM rejected the latter application and the CFI approved the rejection. ECJ annulled (C-398) the CFI's judgment and held that it is inappropriate to apply to slogans stricter criteria than to other signs. Moreover the slogan can also be perceived by the public as an indication of origin. – Comments of Ullmann and Bergman (contra) and von Mühlendahl and Philips (pro) are reported. – The author of the article is favourable for the ECJ's judgment, from legal as well from marketing aspects.

SOMMAIRE

<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Le projet de réforme des brevets en 2010 aux États-Unis	5
<i>Péter Szalai</i>	La perte des caractéristiques distinctives des marques	8
<i>Gabriella Kovács</i>	La lutte contre les téléchargements illégaux continue	34
<i>Adolf Dietz</i>	La réglementation du droit d'auteur dans la partie nouvelle (partie 4ème) du Code Civil russe – une réglementation législative importante, en même temps en partie problématique	52
<i>Dr Péter Osman</i>	Du rôle économique du design industriel	68
<i>Dr Sándor Vida</i>	La registration d'une phrase publicitaire comme une marque – le jugement de la Cour de justice européenne	92
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	104
Sélection des avis d'expert du Conseil pour la Protection de la Propriété Industrielle		131
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		158
Revue des livres et périodiques		179
Summaries		192

INHALT

<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Der Reformentwurf auf dem Gebiet der Patente im Jahr 2010 in der Vereinigten Staaten	5
<i>Péter Szalai</i>	Der Verlust der Unterscheidungskraft der Marken	8
<i>Gabriella Kovács</i>	Der Kampf gegen die illegalen Abladungen dauert an	34
<i>Adolf Dietz</i>	Die Regelung des Urheberrechts im neuem Teil (Teil IV) im russischen Bürgerlichen Gesetzbuch – eine wichtige, zugleich teilweise problematische gesetzliche Regelung	52
<i>Dr. Péter Osman</i>	Über die wirtschaftlichen Rolle des Industriedesigns	68
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Die Eintragung eines Werbungssatzes als eine Marke – der Urteil des Europäischen Gerichtshofs	92
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	104
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Gewerblichen Rechtsschutz		131
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		158
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		179
Summaries		192

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, az Európai jogi figyelő, a Technikatörténet vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetlegesen két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat mágneslemezen vagy e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10-15 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Magyar Szabadalmi Hivatal, 1370 Budapest 5, Pf. 552, Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hpo.hu, anna.manyoki@hpo.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).